HOFFMAN CONTEMPORAN

*

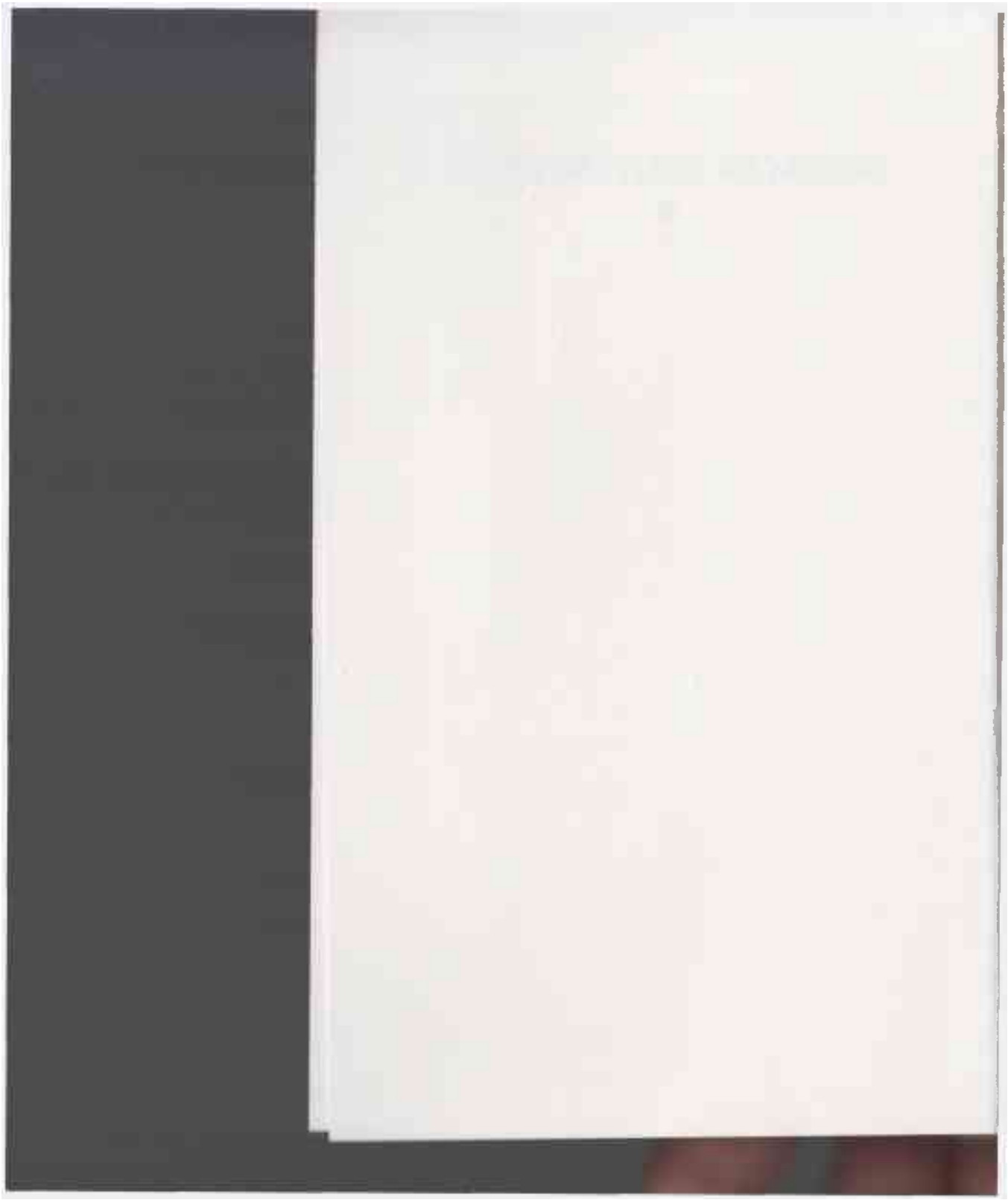

Sorin Titel

PASĂREA ŞI UMBRA

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Coperta: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Corectura: Alexandru-Ioan Enache
Pe copertă: Sorin Ilfoveanu

Mulțumim doamnei Ligia Brânzănescu pentru permisiunea și ajutorul acordat la editarea operei fratelui domniei sale

©Editura Hoffman, 2019, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TITEL, SORIN
Pasărea și umbra / Sorin Titel. -
Caracal: Editura Hoffman, 2019
ISBN 978-606-46-0799-7

821.135.1

I

1

Să-ți povestesc cum s-a întâmplat: am fost noi la o nuntă – ori la un botez, nici nu mai țin bine minte ce-a fost – cam pe la sfârșitul lui februar. Și la petrecerea aceea, Ion al meu întruna a jucat și și-a petrecut; de jucător a fost jucător, fără el nici nu s-a ținut nuntă în sat. Numai că a băut un picuț cam mult și din pricina jocului s-a incitat prea tare: îi curgea sudoarea de pe obraz și cămașa de pe el era o apă. Și așa ud leoarcă, a vrut să iasă până afară...

Când a murit, săracu, nici treizeci de ani împliniți n-a avut, s-a prăbușit când e omul cel mai în putere. Nimic nu-i mai pe nedreptate pe lumea asta, spuse bătrâna și în ochii ei spălăciți lui Andrei i se păru că citește o revoltă și o mânie din ce în ce mai stinsă cu trecerea anilor, nu cred că există durere mai mare, decât atunci când moare omul fără să fi avut vreme să se bucure de viață, așa cum o fi ea. Până nu ajunge să-i cunoască necazurile; că nici fără ele nu se poate, și pe acelea trebuie omul să le cunoască, numai că el n-a avut când să le fi cunoscut... Anul trecut a murit la noi un copil, cam de optsprezece ani: a trăsnit o claie cu fân și el a fost în vârful clăii, și atunci l-au băgat oamenii în pământ; da

degeaba l-au băgat, el a fost țeapăn, nu l-a mai putut nimeni învia! Tot satul a fost la înmormântarea copiluțului ăluia și a fost așa o jale cum n-a mai fost în sat de multă vreme.

Nu cred să fi fost cineva să nu-l plângă. A murit curat cum îi neaua! Viața lui nu i-a fost începută, l-a luat moartea când nimeni nu s-a așteptat. L-a luat reaua, așa cum și pe Ion al meu l-a luat, spuse ea și-și șterse o lacrimă... Da despre cum a murit el am și vrut să-ți povestesc... Și numai că îl aud eu cum zice: „Aș ieși o clipită afară să mă răcoresc, asta când a dat să-l șteargă mama pe frunte cu o cârpă; da el, ce să se lase șters, uite așa își ferea capul, de parcă cine știe ce rău ar fi vrut să-i facă, săraca. „Stai cuminte, i-a zis ea, cum să ieși tu afară, așa asudat, pe gerul ăsta, nu vezi că ești o apă?" „Grija mea să n-o ai tu", s-a răstit el la ea; și atunci mama n-a mai scos o vorbă. Și la ce ar mai fi scos, că după două, trei pahare, cu el nu te mai puteai înțelege. „Cum vrei tu, Ioane, i-a zis, da nu-i bine ce faci, eu așa cred, că ești tare încântat." Și el n-a ascultat-o, a ieșit, și au povestit oamenii că de stat n-a stat mult în ocol, a luat-o prin neauă, către șură, numai că de drept nu mergea chiar drept. Și când să iasă prin grajd, în grădină, a fost încuiată ușa ori o fi fost clanța ruginită și s-o fi înțepenit. Da el de lăsat nu s-a lăsat, tot a tras de ușă până a scos-o din țâțâni, așa i-a venit lui atuncea să se ducă, fie ce-o fi, în grădină. Și după vreun ceas l-au găsit oamenii sub cireșul ăl bătrân din grădina lui Brazovan; sta sprijinit de cireș și cu o mână vântura neaua din fața lui. Tremura de se scutura cămașa pe el și l-au dus atunci, așa pe jumătate înghețat, în casă, l-au pus pe o laviță lângă foc și l-au învelit într-o bundă; frigul intrase în el pană la măduvă; mai bine de un ceas nu s-a oprit din tremurat; i-au dat atunci vin fiert, să se încălzească

pe dinăuntru, da fălcile îi erau parcă încleștate; până la urmă a vărsat paharul la Eva lui Pircă pe spăcel. Frigul ăla de scos nu l-a putut scoate nimeni dinăuntru lui. „Ioane dragă, am zis eu încet, să nu mă audă nimenea, să știi că tu, cu băutura asta, mult rău ne-ai făcut nouă la amândoi: și ție și mie"... Se opri din povestit, de parcă ochii ei bătrâni, albaștri (care își pierduseră însă orice strălucire), ar fi urmărit din nou acum plecarea bărbatului tânăr, l-ar fi văzut îndreptându-se spre apele moarte și încremenite ale neantului. „A fost tânăr și drept ca bradul", spuse, și urechea ei era la pândă, de parcă ar fi auzit pași care se îndepărtau undeva în spatele ei. „Tuberculoză galopantă", spuse ea numele bolii. „Ați chemat doctorul?" întrebă Andrei. „Și ce-ai fi vrut să-i facă doctorul?!" spuse ea. „Că dacă nici Tisu n-a fost doctor bun, nu cred să existe doctori buni pe lumea asta! Tisu, îi explică ea, a fost un doctor tare vestit. N-ai auzit de el?!" „N-am auzit", spuse Andrei. „Tisu ăsta, începu ea să povestească, a avut mult de pătimit cu femeia lui, săracu. De frumoasă nu era prea frumoasă, țin minte că noi ne tot întrebam ce-o fi găsit doctoru la ea. Era lungă și slabă, numai pieptul îl avea tare mare. Lui așa i-o fi fost plăcerea, să le aibe muierea mari... Și la femeia asta a lui, el i-a cumpărat o geantă cu mâner de aur, o pelerină galbenă, de mătase, parcă o văd, și niște cercei care aveau pietrele tot galbene, dar erau mari cât oul de găină. Mergea legănându-se, măcar că de legănat nu avea ce legăna, afară de țâțele alea ale ei și de cerceii ăia mari care i se mișcau în toate părțile. Numai ca la un bal ea și-a pierdut cerceii, și atunci doctorul i-a rugat pe muzicanți să se oprească din cântat și au început cu toții să-i caute. De găsit, i-a găsit copilul șefului de gară. Cu femeia asta a avut o fată care semăna foarte bine cu maică-sa. Când a fost timpul

să meargă la şcoală, maică-sa a fugit cu un ofiţer... Tisu a rămas cu fata şi a început s-o poarte după el pe la bolnavii lui. O punea să-i ducă cutia cu injecţii, şi fata rar se întâmpla să se dezlipească de el. Era tare tăcută, nu cred s-o fi auzit cineva vreodată scoţând din gură vreun cuvânt. Când a fost mai mare a venit maică-sa şi-a luat-o. Tisu a rămas singur, şi, la un an sau doi după asta, a şi murit.

Când a venit să-l vadă pe Ion, mai întâi a dat să-l certe, da când s-a apropiat de pat şi l-a văzut mai bine, s-a răzgândit. De avut nu mai aveai pe cine să certi, că Ion al meu era pe jumătate mort. Când a intrat Tisu pe uşă a dat să se ridice, da n-a fost în stare, numai s-a tras puţin mai către perete ca să aibă Tisu unde sta. Tisu îl ştia bine, amândoi se întâlneau pe la birturi la o bere ori la un pahar de vin. Ion era priceput la socoţi şi Tisu se mira cum de ştie el să facă toate socoţile în gând, fără să scrie nimic pe hârtie, oricât de grele ar fi fost ele. Ca să-l încerce îi dădea tot felul de probleme pe care le scotea dintr-o carte fără coperţi. Ion închidea o clipită ochii, stătea cu ei închişi, mormăia ceva din buze şi repede dădea răspunsul. Cât Ion socotea, doctorul, cu un fel de răutate în ochi, golea halba de bere şi se uita după aia în fundul ei, de parcă acolo ar fi fost scrisă problemă. Se ştergea pe mustăţi cu dosul palmei, după care se uita la Ion, să vadă dacă ştie răspunsul ori nu. Şi atunci, Ion, tot cu ochii închişii îi spunea, fără să clipească, răspunsul exact. Tisu se uita la paharul gol cu urme de spumă, îl întorcea pe toate părţile, apoi cu fundul în sus, să se scurgă spuma din el şi nu zicea nimica. Atunci Ion îl întreba: „Oare aşa o fi, cum am spus eu sau am greşit cumva, domnu' doctor?" Tisu se făceai la început, că nu aude întrebarea şi lua alte, vorbe. „I-am spus lui Murdea – zicea el – să ţină butoiul cu bere în pivniţă, la răcoare; da el,

ce să mă asculte, îl ține în dreptul ușii, la soare. Așa caldă, parcă-i pișat." „În podrum a intrat apa, până s-o zbici acolo, n-am cum să-l țin, spunea Murdea, și reteza cu palma vârful la bere. Nu de alta, dar putrezesc butoaiele", zicea și cu o cârpă murdară ștergea halbele goale. După aceea, un timp, nimeni, nu mai zicea nimica, până când Murdea întreba din nou: „Ei, și cum a fost răspunsu', dom' doctor? zicea el și: se uita la muștele care se așezau pe halbele goale. A nimerit-o cumva Ion și de data asta ori o fi greșit?" zicea și clătina așa, în stânga și în dreapta, din capul lui chel. „Crezi că la matematica asta merge cu nimeritul? Aici trebuie, știință!", se revolta doctorul și-l privea plin de furie pe Murdea. „Asta așa-i, domnu' doctor", spunea Murdea și ofta... Odată Tisu a băut prea mult și și-a pierdut cartea în care se aflau toate problemele alea cu răspunsurile gata făcute. La început l-a bănuit pe Ion, cum că el i-ar fi furat-o, ca să învețe toate problemele pe de rost, să le știe atunci când l-o întreba el. I-a găsit-o, după vreo trei, patru zile, fata mai mică a lui Șoca, doctorul o pierduse, pe linia ferată, într-o seară când a fost cam băut. Da n-a mai avut încredere în ea, și-a cumpărat alta în loc; una mult mai groasă, cu paginile netăiate, nouă-nouță și cu coperți roșii. Socoțile erau și ele mai grele ca cele din cartea veche; Ion, de greșit nu le greșea, numai că dădea mai greu răspunsurile, se gândea mai mult. Murdea nu înțelegea nimica, nici din întrebări, nici din răspunsuri și atâta se înciuda din cauza asta, că uita să spele paharele de bere. Doctorul îl certa, zicea că el de aia îi pus acolo, să spele paharele, nu să caște gura la ei, că degeaba o cască, tot nu pricepe nimic... În după-amiaza aia, când a venit să-l vadă pe Ion (era în Postul Paștelui, în anul acela Paștele a căzut devreme), a plouat tare rău. Când Tisu a intrat curgea apa

de pe el, era ud până la piele. Am dat să-l ajut să se dezbrace, da lângă el nu puteai sta, trăsnea de la o poștă a bere acră și a om nespălat. „Am avut și o umbrelă, a zis eh da n-o găsesc, am uitat-o, probabil, în tren, săptămâna trecută. În tren sau la Lugoj, în sala de așteptare, nu mai țin bine minte unde, destul că n-o mai am." I-am pus haina lângă foc, pe un scaun, să se usuce. El s-a apropiat de patul în care zăcea Ion și s-a așezat pe marginea patului lângă el. Ion i-a făcut loc, s-a tras mai lângă perete. A dat să-și pună ochelarii, da sticlele la ei erau și ele ude și aburite. Și-a scos atunci din buzunar o cârpă murdară – nu cred să se fi șters la nas cu cârpa aceea, cred că și-a șters bocancii cu ea – a dat să-i șteargă, da i-a murdărit parcă mai rău. Atunci mi-a cerut mie un ștergar curat și i l-am adus repede, umil alb ca spuma. Și după ce și-a pus ochelarii, a stat o vreme cu urechea pe pieptul lui Ion și-a ascultat. Nu se auzea decât cum hârâie ceva acolo la el înăuntru, și noi, eu, mama și soru-mea Ana, n-am îndrăznit nici să răsuflăm. Doctorul și-a ridicat urechea de pe pieptul lui, și-a scos ochelarii, i-a șters cu batista, s-a ridicat de pe pat, s-a așezat pe scaun și-a început să scrie o rețetă. Dar n-a terminat-o, se vedea că gândurile lui sunt în altă parte. S-a oprit din scris și a zis către Ion: „Am găsit acuma o problemă foarte grea. Nu cred să fii în stare, nu există s-o rezolvi și pe asta." „Păi, să încercăm, dom' doctor, poate că pot", a răspuns Ion, dar atât de încet a vorbit că eu abia dacă l-am putut auzi. „Ce să mai încerci, a zis Tisu, dar iute și-a dat seama că ce-a spus n-a fost cum trebuie. Acum n-avem noi timp de probleme, a zis, ți-oi spune-o mai târziu, când ai să te faci sănătos." „Ba mai bine, acuma, a zis Ion și a încercat să zâmbească, da' mai mult a tușit. Mai bine acum, dom' doctor, că mai târziu n-o

fi vreme..." „Vreme avem, n-avea tu grijă, a zis doctoru. De timp nu ducem noi lipsă. Nu-i nici o grabă." „Ba, eu cred că îi, a zis Ion atunci, și dădea așa dintr-o mână, doar, doar s-o opri din tușea aia a lui. Puteți s-o spuneți, dom' Tisu, că mai limpede la cap cum sunt eu acuma, nu cred să fi fost altădată. Nu cred să existe problema aia care eu să n-o pot acuma rezolva, așa bine simt eu că-mi merge capul", a zis Ion și parcă nu-și mai încăpea în el de bucuros ce era. „Câți ani ai? l-a întrebat atunci doctorul. „Douăzeci și șapte de ani, dom' doctor, trecuți cu o lună", i-a spus Ion. „Când am avut și eu douăzeci și șapte de ani, i-a spus doctorul, tot așa am crezut. Tot așa mi-am închipuit, că nu-i boală pe lumea asta pe care eu să n-o știu și să n-o pot vindeca. Numai că după aceea am îmbătrânit și am văzut că nu-i așa." „Astea or fi de-ale tinereții, cum spuneți dumneavoastră, domnu' doctor. Așa-i până e omul tânăr, pe toate le crede", i-a spus Ion și după ce a zis vorbele astea s-a întors cu fața la perete. Ne-a dat adică să înțelegem că el ce-a avut de spus a spus, de-acuma e timpul să-l lăsăm în pace. Cu noi în ultimul timp rar se întâmpla să mai stea de vorbă; zicea că obosește dacă vorbește prea mult. „Păi, atunci să-ți spun problema, i-a spus Tisu și l-a tras de mânecă, să se întoarcă iară cu fața la noi. Să vedem dacă o știi rezolva sau ba; sau te pomenești că o fi prea grea pentru capul tău." Și i-a spus o problemă tare lungă, și Ion a început să socotească în gând, socotea și mișca din buze, așa cum avea el obiceiul ori de câte ori făcea socoteli. Da de data asta a socotit ceva mai mult. După o vreme a dat să spună ceva, da s-a oprit, i s-o fi părut că încă n-a terminat problema ori, cine știe, n-o fi fost încă chiar sigur pe ea, așa că iar a început să socotească. Doctorul, cu ochii tot pe buzele lui cum socotește și mult n-a mai trebuit

să aştepte că Ion i-a şi spus rezultatul. Nici n-a deschis ochii atunci când i l-a spus; i-o fi fost frică şi lui că dacă îi deschide, gata, doctorul îi spune că nu-i bine, şi atunci tare rău s-ar fi întristat. A spus numai un număr lung. „Aşa-i cum am socotit, dom' doctor, sau s-a întâmplat cumva să greşesc?" l-a întrebat el pe Tisu. „Aşa-i, i-a spus Tisu. Asta-i o problemă foarte grea, da tu ai ştiut-o şi pe asta..." Şi după aia a început să-şi caute din ochi umbrela, a uitat pesemne c-a lăsat-o în gară la Lugoj. Şi când şi-a adus aminte, s-a întors repede şi a plecat. Mama nu l-a lăsat să plece, l-a chemat în cuina de vară. Cât a mâncat doctorul, ea a stat lângă el pe un scăunel, o vorbă n-a scos, şi când el a terminat l-a îmbiat să mai ieie. „Ce să-i faci, a zis doctorul şi s-a şters la gură cu un ştergar pe care i l-a dat mama. Aşa-i viaţa." Şi atunci mama a început să plângă, da' încet, să nu-l supere pe doctor. Aşa a fost ea toată viaţa, n-a vrut să supere niciodată pe nime. „Numai că problema de astăzi – a spus doctorul în şoaptă, parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă şi altcineva – afară de mama – n-a prea ştiut-o face. I-am; spus doar aşa, ca să nu-l amărăsc prea tare, că-i bine cum a răspuns, da de data asta a greşit-o, asta-i", i-a zis doctorul, şi mamei i s-a părut că Tisu se bucură că Ion a greşit, numai că nu vrea să arate chiar prea mult cât de bine îi pare. „Lasă-l să creadă c-a fost bine. La ce să-l mai amărâţi acuma"? a zis şi a râs o dată scurt, în timp ce-şi ştergea ochelarii. Şi chiar atunci s-a sfârşit şi feştila din lămpaş, şi Tisu abia a reuşit să-şi găsească cutia cu injecţii... a început să bâjbâie în stânga şi în dreaptă după ea şi s-a împiedicat de un scaun...

Povestea şi privea în gol, de parcă povestirea ar fi continuat să se desfăşoare undeva într-un spaţiu în care doar privirea ei era în stare să pătrundă. Stătea lângă el, pe

scaunul înalt, cu mâinile în poală și cu fața ei tuciurie, tulburată de amintiri, dar în același timp calmă, aproape indiferentă, cu o strălucire de început de râs în ochi. Privind-o, amintirile începură să urce în el, așa cum se ridică ceața după o ploicică de primăvară, din ierburile înalte, amintiri duioase, din verile de demult, aparent lipsite de orice importanță, dar, totuși, probabil, având rostul lor, de vreme ce se iveau limpezi, din negura timpului, își aminti patul în care îl culca Eva Nada, ori de câte ori îl lăsau în grija ei. Patul înalt, scârțâind cumplit la fiecare mișcare; iar el o auzi – stând cu ochii închiși – cum se despăduchează: două degete negre și foarte lungi, cu unghii murdare, urmăreau puricii care săreau în toate părțile, pe pieptul și pe coapsele ei, nepăsători și sprințari. Pe el îl umplea de spaimă trupul ei de femeie aproape bătrână, teren atât de propice zbenguielii puricilor! Deschidea o clipă, ochii, dar îi închidea, speriat; repede la loc! O auzea atunci, stând cu ochii închiși, cum oftează și cum vorbește cu ei în șoaptă: cum îi amenință sau îi ceartă, dar cu blândețe, cum se înfurie, ori de câte ori se întâmplă să-i scape vreunul! Auzea cum degetele îi umblă, uscate și zbârcite, pe trupul uriaș și tuciuriu. Când mica viețuitoare era prinsă, auzea un pocnet scurt și foarte sec, de parcă cineva ar fi închis o cutie minusculă! Apoi o auzea cum își freacă degetul mare de speteaza scaunului și și-o închipuia radiind de bucurie, în timp ce strivea în acest fel puricele, și ghicea lumina care se aprindea pentru o clipă în ochii ei vicierii. O auzea cum, de plăcere, vesela ucigașă aproape că sforăia, o auzea plescăind din limbă, șuierând ca o locomotivă! În timpul „vânătorii" își ținuse tot timpul răsuflarea și acum respira repede și sacadat, așa cum respiră oamenii când ies la suprafața apei după ce s-au cufundat

pentru câteva clipe în adâncurile ei: cu o anumită grabă, aproape cu lăcomie. Auzea, în sfârșit; suspinul ei de ușurare și bănuia satisfacția de care era cuprinsă, simțindu-se, deodată, eliberată de teroarea atât de subtilă a puricilor... Ca să-i facă lui plăcere începu să strângă puricii uciși într-o cutie de chibrituri; se întâmpla – și asta nu de puține ori – că unii dintre ei să „învie": mâinile ei ucigașe reușiseră doar să-i amețească. Lua cutia, o ducea la ureche și-i auzea sărind în toate părțile în interiorul ei. Într-o seară, în care somnul nu se lipea nici de ochii lui, nici de-ai ei; după ce amândoi își umflaseră burta cu boabe de porumb fierte în apă îndulcită, ea îi povesti cum fusese odată, demult, în tinerețea ei, la vestitul circ Picolini, și cum la circul acela văzuse o nemaipomenită dresură de purici, „cum o alta nu crede să mai fi fost". Dresorul puricilor ălora, că aveau și ei un dresor, așa cum sunt cei de cai sau de maimuțe, era un pitic cu o barbă mare și roșie... Puricii îi săreau neastâmpărați în barbă, se ascundeau în ea, nu voiau să-l asculte, și el atunci îi certa, îi chema pe nume, și nu de puține ori, de furie, începea să plângă. Lacrimile i se scurgeau în barbă și puricii, de frică, ca nu cumva să se înece în ele, săreau speriați înapoi în cutie. Cel mai neastâmpărat; își aducea ea bine aminte, era unul Ludovic, cate una, două se ascundea în barba cea roșcată. „Ludovic! Eu bat foarte rău la tine. Eu praf fac la tine!" striga bărbosul, și mă crezi, aici să rămân dacă mint – spunea Eva Nada și-și făcea cruce – puricile îl asculta, îi sărea din barbă drept în palmă, și atunci piticul nu mai putea de mândru ce era, își scotea tot timpul pălăria și se închină, când la stângă; când la dreapta. ‚Și de unde or fost circusanții ăia?" o întrebă el, și Eva Nada, după ce mai întâi făcea flacără la lampă atât de mică încât era de mirare că nu

se stingea, îi răspundea: „Bine nu știu, așa că la ce să mint. Un domn care a stat lângă mine așa mi-a spus, că nu-s de pe la noi și că pe ăla cu puricii îl chema Iohan. Că era tare bătrân, trecut de șaizeci de ani, numai că la pitici nu se vede asta." Așa povestea Eva Nada, și flacăra la lampă se stingea singură, ea adormea și începea să sforăie, iar el își băga capul sub cearceaful care mirosea a cenușă opărită, exact ca cel cu care era acoperit acuma. „Piticul ăsta, îi povesti ea în noaptea următoare, a fost însurat cu una care rupea biletele la intrare, una care nu era chiar ușă de biserică de felul ei. Și femeia aceea – așa spunea lumea, ea nu-i povestește acuma decât ce-a auzit și ea de la unul și de la altul – într-o noapte a dispărut, a fugit fără să știe careva cu cine și cum. Da nu numai c-a fugit, dar a luat cu ea și cutia unde erau puricii dresați de Iohan. Asta, drept răzbunare, pentru că el, de câte ori bea un pahar mai mult, avea obiceiul s-o bată cu bastonul cu care dresa puricii. Și așa de rău o bătea, că săraca Irma nici nu putea sta pe scaun, seara, când rupea biletele; își lua o perinuță și-o așeza frumos sub fund, altfel nu putea sta jos, de durere. Și el a căutat-o peste tot cu poliția, a apărut și în ziar o fotografie a ei, doar-doar o vedea-o cineva, da' Irma parcă intrase în pământ. Și lui nu atât după ea i-a părut rău, ci după puricii aceia dresați! Puricii învață tare greu, și i-au trebuit lui Iohan douăzeci de ani până să-i învețe cum să sară și ce să facă, și acum era prea bătrân s-o mai ia de la început... De la circ nu l-au dat afară, numai că l-au pus să facă pe comicul; lumea l-o vedea așa mic și prăpădit, și-au zis ei, și o să se distreze. Numai că n-a fost cineva să nu știe cum l-a lăsat nevasta, cum a fugit ea cu puricii dresați de el, așa că nimănui nu i-a venit să râdă; ba unele muieri, mai miloase, care au știut de întâmplarea lui, or și plâns când

l-or văzut. Așa că n-a fost bun de comic și-a trebuit să-l schimbe. Atunci l-au pus la intrare, să rupă el biletele, cum le rupea, înainte de-a fugi, nevastă-sa, Irma. Cât a stat el la intrare, zic oamenii, a fost tare aspru, nu lăsa pe nimeni să intre fără bilet. Și după un timp, s-a răspândit zvonul că Irma ar fi murit, ar fi împușcat-o un ofițer din Budapesta cu care s-a ținut ea o vreme. Iohan, când a auzit că-i moartă, s-ar fi urcat pe tren și până la Budapesta nu s-ar fi oprit. Și când a ajuns acolo, ar fi întrebat pe unul și pe altul și nu s-a lăsat până n-a aflat unde îi închisoarea cu cel care a omorât-o, și drept la închisoare la el s-a dus, ca să-l întrebe dacă nu știe cumva ce s-o fi întâmplat cu cutia cu puricii aceia ai lui, dacă n-a observat unde-i ținea ea și ce anume a făcut cu ei. „Nu știu! nimic, i-ar fi spus ofițerul și-ar fi izbucnit în plâns, pentru că îi părea și lui rău de ce-a făcut, i se rupea inima c-a omorât-o. Numai turcul dacă n-o știi cumva, ce și cum!" „Care turc?", a întrebat Iohan. „Acela care i-a fost amant", a zis ofițerul. „Pentru că ea, infidelă, a zis ofițerul și încontinuu plângea, n-a trăit numai cu mine, a mai avut pe un turc, și pe un sârb, s-a ținut și cu ei, doar pentru asta am și omorât-o, nefericita de ea." Și atunci el s-a dus, o clipită n-a mai stat, drept la turc. „Nu știu nimic, a zis și turcul. N-am văzut, nu cunosc." Pe sârb, degeaba l-a căutat, că era plecat într-un oraș, pe numele lui Triest... Ce să facă atunci, săracul, s-a urcat în tren și s-a dus drept la Triest și acolo a dat peste sârb. Numai că sârbul, când a aflat c-a omorât-o ofițerul acela, de supărare, a deschis cutiuța și-a dat drumul la purici, să plece care încotro vor! Așa că Iohan și-a găsit cutiuța, da, ce folos, că acuma era goală! Numai pe Ludovic l-a mai aflat, el săracul, de bătrân ce era, n-a mai putut să fugă, dar ce

folos, că și Ludovic, de foame și de trai rău, a uitat și el tot ce a știut. Până la urmă, ajutat de Iohan, și-a mai adus el aminte câte ceva și o vreme i-a mai văzut lumea prin târgurile ungurești și nemțești pe amândoi. Numai că Ludovic era tot mai leneș, se ascundea în barbă, și în ruptul capului nu mai voia să iasă de acolo, putea Iohan să-l strige cât o vrea, putea să și plângă, își găsise el în barba lui Iohan un loc mai ferit, n-ajungeau lacrimile pană la el. Și într-o zi atât de tare s-a înfuriat Iohan că n-a mai putut răbda. Gata, l-a strivit pe Ludovic și după aceea l-a pus în cutie și a aruncat cutia cu Ludovic cu tot. Numai că abia a aruncat-o că l-a și apucat părerea de rău, și un timp nici nu s-a mai atins de mâncare, n-a mai pus nimic în gură, plângea tot timpul, săracul, și nici somn nu avea. Noaptea se trezea și-l căuta pe Ludovic în barbă, dar degeaba, puricele iad de unde nu-i! Perna era toată udă, atâtea lacrimi a vărsat, că el pe altcineva n-a mai avut – zicea – decât pe puricele acela. S-a întors după aceea la circul Picolini, lumea l-a mai văzut un an sau dacă or fost doi, rupând biletele, numai că devenise tare nepăsător: lăsa pe cine voia să intre fără bilet„ ba uita să rupă și, celor care aveau, și după aceea nu l-a mai văzut nimeni, a murit ori, cine știe, a plecat în altă parte, și-a pierdut urma, nimeni n-a mai auzit nimica de el... În fiecare purice prins de Eva Nada, Andrei începu să vadă un posibil artist din cutia lui Iohan. (Aflase că puricii au o viață tare lungă, i se spusese că trăiesc mult mai mult decât oamenii.) Plin de virtuozitate începu să-i pară săritul fiecărui purice! Și când o auzea pe Eva Nada spunând furioasă „L-am scăpat, fie el al dracului, să fie", nu mai putea de bucurie. „Și-o fost unul mare, ăsta o să ‚mă chinuiască toată noaptea", se plângea Eva Nada. „Da până

nu-l prind, tot nu mă las, ori el pe mine, ori eu pe el, alta nu există. Să vedem care pe care", spunea ea şi, râzând cu gura până la urechi, sufla în lumânare.

Deschise ochii şi privi prin uşa întredeschisă – ea ieşise abia trăgându-şi picioarele de femeie bătrână – cireşul din curte, frunzele lui roşcate în lumina uleioasă a sfârşitului de septembrie; văzu parcă furnicile alergând încoace şi încolo pe trupul scorojit al copacului, ca odinioară puricii pe trupul tuciuriu al Evei Nada; bătea vântul, uşa se zbătea încoace şi încolo, frunzele copacului foşneau aspru, lumina se scurgea rece dar încă blândă, încă prietenoasă, împiedicându-se parcă în capra de tăiat lemne uitată lângă gardul din nuiele, absorbită de rumeguşul subţire. Mirosul de frunză uşor pălită şi cel al găinaţului uscat, precum şi cel al pădurii, încă proaspăt, încă plin de soarele verii, al pădurii care nu era chiar departe, se strecura în odaie împreună cu răcoarea serii, prin aceeaşi uşă care se zbătea năucă. „Şi să-ţi spun cum a murit", spuse femeia. Între timp, se întorsese în odaie, uitând să închidă uşa, care continua să se zbată, acoperind, cu mişcarea ei agitată, vocea ei liniştită, calmă, aproape impersonală (de parcă ar fi povestit o întâmplare străină ei, căci aşa cum vântul reuşeşte să usuce bălţile făcute de lapoviţă şi ploi, aşa timpul reuşise, la rândul lui, să usuce durerea, s-o absoarbă). „Până la urmă – povesti ea în continuare – ne-am luat după capul nostru prost, nu l-am ascultat pe Tisu; el ne-a spus că la spital degeaba îl ducem, ne facem numai cheltuială; de murit tot moare şi-i mai bine să-l lăsăm să moară acasă. Dar eu, nu, că eu nu pot să-l văd murind, să mă uit aşa la el cum moare şi să nu fac nimica... Meniţă ne-a împrumutat banii, şi tot de el ne-am rugat să-l ducă la spital,

la Lugoj, că noi în timpul ăla am rămas fără cai. Am plecat dimineața, iar de ajuns, am ajuns seara. Toată noaptea aceea, înainte de-a pleca, n-am putut închide o clipită ochii; când căruța lui Meniță a fost în dreptul casei lui Irimie, la capătul uliții, eu am și auzit-o venind și am sărit repede din pat, să fie poarta deschisă când o ajunge în dreptul ei. „Dar vi-s gata?" ne-a întrebat Meniță și a oprit cocia în mijlocul ocolului. Părea tare grăbit, de parcă abia ar fi apucat să plece, și mi-am adus aminte cum venise el anul trecut, cam tot în vremea asta, să ne ia de acasă și să ne ducă la Balta Caldă. Tot așa de dimineață a venit, și tot așa de grăbit s-a arătat și atuncea. „Până ajungem noi, termină popa slujba, căci a mea – zicea el de nevastă-sa – îi bisericoasă, ea până nu vede un comănac de călugăr, n-are pace, n-am liniște cu ea." (Andrei își aminti femeile bătrâne scăldându-se în apa „sfințită", în sumanele lor negre și murdare, cu părul cărunt strâns într-un conci mai mic decât un pumn de copil, și balta cealaltă, limpede, apa izvorând în mici bule concentrice, balta în care femeile coborau, legare de cârc o sforicică, căni înflorate pe care le umpleau cu apă sfințită, bănuții strălucitori de pe fundul ci, pietrișul gălbui, peștii roșeați sclipind în lumina soarelui, strălucitori prin apă, tarabele cu dulciuri, turta dulce cu cioburi de oglindă și sticlă colorată.)... „Așa mi s-a părut mie Meniță atunci, grăbit și plin de voie bună, de parcă la Balta Caldă ne-ar fi dus și de data asta, nu la spital, de parcă nu pe văru-su a venit el să-l ducă, să moară printre străini... Și mi-am adus aminte cum s-au întors într-un an ei amândoi din armată, în permisie, chiar de sărbători; cum pășeau pe drum ținându-se de subțiori veseli și roșii la față, fericiți că-s acasă. Era chiar în Joia Mare, și eu eram la mormânturi, să le îngrijesc, și numai văd doi flăcăiandri care se apropie cu

uniformă de la honvezi; şi când au fost mai aproape i-am recunoscut; am băgat de seamă că sunt ei şi aşa m-am bucurat, c-a stat inima în mine de bucurie, a încetat parcă să mai bată. Primiseră frai o săptămână şi mai bine, până la Duminica Tomii... Şi m-au aşteptat până ce am terminat cu mormânturile, s-au aşezat pe scaunul de lângă biserică, şi cât eu am stat şi am plivit buruienile, ei şi-au aprins câte o ţigară. Până atunci nu l-am văzut pe Ion trăgând din ţigară, aşa că am fost tare mirată că a prins acolo, printre străini, năravul ăsta. „Câte nu învaţă omul, dacă mai îmbătrâneşte; şi bune şi rele", a zis el şi a început să râdă.

Şi după ce-a oprit cocia în mijlocul curţii, Meniţă a început să se învârtească şi să-şi facă de lucru pe lângă ea. Mai întâi a adus o mană de nutreţ din şură, să aibe caii de lucru până pleacă, iar după aceea s-a urcat în cocie, să vadă dacă a pus bine scaunul de piele (cumpărase el un divan de piele de la Curiac şi nu mai putea de mândru, îi tot proba cu palma arcurile). După aceea a început să se învârtească pe lângă unul din cai. „Nu eşti tu cum trebuie, i-a zis calului, văd eu, că „doar nu-s orb, da acuma ce vrei să-ţi fac?! Stai blând", i-a zis şi a dat să i se uite în gură, să vadă ce are, dar calul, nărăvaş, l-a lovit cât a putut el de tare în piept cu capul; Meniţă l-a suduit în şoaptă, să nu auzim şi noi. Pe noi nu ne băga în seamă, se făcea că nici nu ne vede, şi se purta aşa numai ca să nu pricepem cât îi este lui de greu să-l ducă pe Ion la spital. „Vă mai învârtiţi mult? ne zice el cu asprime în glas. Greu pleacă omul cu voi la drum. Voi sunteţi ca şi Valeria mea. Că şi ea, până să încuie uşa la casă, îi trebuie un ceas şi mai bine." Şi tot bombănind aşa, ne-a ajutat să-l urcăm pe Ion în cocie. „E cam rece pielea asta, a mai zis şi şi-a trecut palma peste divan. Mai bine să puneţi

o pătură dedesubt, nu cumva să-l tragă." Și atunci mama a fugit repede după o pătură, și Meniță a ajutat-o s-o pună așa cum trebuie.

Și în odaie se întunecase, chipul bătrânei abia se distingea învăluit în umbră; prin ușa întredeschisă, care se înțepenise, se zăreau primele stele, palide, în înserarea de început de septembrie, și era vânt puternic, pădurea foșnea, aproape, gata să vină, nu spre chinuitul ucigaș, ci spre ei, la tel de amenințătoare parcă, oarbă, incapabilă să facă vreo distincție între cei vii și cei morți, pădurea, cu stejarii ei bătrâni, cu mirosurile ei tari de frunze putrede (în octombrie se va plimba prin pădurea asta rătăcindu-se de câteva ori), de ciuperci otrăvitoare... Acum serile sunt încă foarte calde, ploile, care vor începe să cadă numai la sfârșitul lunii, nu se porniseră încă. Vântul aduce cu el mirosul otrăvit al pădurii și celălalt miros al satului ascuns în vale, blând, domestic, liniștitor: miros de lapte cald, la sfârșitul fiecărei zile; de baleg și de cânepă pusă la uscat, de la un gard la altul; cel al fuioarelor, înecăcios și uscat, atârnând în cuiele ruginite ale șoproanelor; miros dulceag de fiertură pentru porci (brusturi, făină de porumb, hălci uriașe de dovlecei galbeni fierbând cu plescăituri leneșe în cazane uriașe de tuci, negre, precum cele pline de smoală ale iadului); mormane uriașe de porumb zăcând în mijlocul ogrăzilor, în care trebuie să-ți îngropi capul ca să poți simți mirosul, și cel al supei din carne de porc afumată, ridicându-se în scara de septembrie, în timp ce nu se aud decât lingurile lovindu-se de fundul sau de marginea blidului, toate acestea ajung până la el (casa se află la un kilometru sau cel mult doi depărtare de sat), forfota satului mai degrabă bănuită (desigur, mult mai real, mai adevărat, mirosul

sălbatic al pădurii), sau cel al casei acesteia dărăpănate, în care bătrâna își ducea de una singură traiul de atâția și atâția ani – „numai cu bărbatu-meu de-al doilea, îi spunea ea, am trăit în casa asta douăzeci de ani, și de când el s-a sfârșit, nu știu câți ani au trecut, că nu i-am numărat"; miros misterios urcând de undeva din ungherele ei cele mai ascunse; se strecura din pod, prin crăpăturile grinzilor sau, de pildă, era destul să ridici scândura înțepenită a unei lăzi înflorate (culorile i se șterseseră, doar cea verde, a frunzelor, se mai păstra, de parcă florile și-ar fi pierdut odată cu mirosul și culoarea) – în ea bătrâna își ținea hainele cu care voia să fie îngropată, catrințe lucioase din crepdeșin negru, marame din catifea cu ciucuri lungi de mătase, frumos răsuciți, bluze albe, migălos cusute cu negru, precum și tot felul de fețe de masă, de catrințe și fuste mai vechi, dar încă în bună stare, care vor fi date de pomană – ca un miros greu de leșie, de pânză veche și de lemn mâncat de carii, să se răspândească prin odaie; era destul să deschizi ușa sobei de tuci, pentru ca un miros neplăcut de cenușă, petrol și hârtie arsă să te oblige să deschizi fereastra. Să încerci să tragi sipetul de la masă, înțepenit, și lucrurile uitate cine știe de câtă vreme acolo – un rest de lumânare, un ciob de oglindă, un calendar cu foile pe jumătate rupte și unse cu grăsime, câteva cuie ruginite, o tabacheră din metal cu chipul lui Franz Josef și cu drapelul maghiar în diagonală, un pachet de tutun mucegăit, câteva cartușe goale trase de arma de vânătoare, un corn de vacă cu sângele închegat și negru pe margine, un creion cu vârful rupt la un capăt și ros în dinți la celălalt, cioburi dintr-o icoană – nu se mai vedea decât pieptul, fecioarei Maria pe care zăcea o inimă mare și roșie – două-trei flori de câmp uscate, un brici ruginit cu prăsele

de os lucitoare încă, o curea de ascuțit briciul, cu pielea scorojită, un inel gros de aramă, pe care cocleala verzuie desena tot felul de arabescuri, o carte poștală pe care se mai putea citi, încă, pe o parte, „aflați despre mine că sunt sănătos, care sănătate", iar pe cealaltă puteai admira clădirea impozantă a Parlamentului din Budapesta, o căciulă mâncată de molii și, în sfârșit, un mosor de ață cu două-trei ace ruginite înfipte în el – să răspândească la rândul lor un miros greu, neliniștitor, de parcă însăși moartea și-ar fi construit între cele patru scânduri ale sipetului un culcuș pe gustul ei. În felul acesta, casa, străină la început, încetă să-l mai intrige. Ca un orb el învață s-o cunoască luându-se după mirosurile ei. Fiecare miros îi dezvăluia un secret, un amănunt cu privire la povestea ei de altădată, și, în acest fel, adevărata istorie a casei, trecutul ei bogat în evenimente i se făcea cunoscut pe neașteptate. Se obișnui cu toate aceste mirosuri grele și neprietenoase, bătrânicioase și pe jumătate funebre, care, lucru curios, reușeau să creeze în jurul său o ambianță nu lipsită de intimitate; până la urmă, încetă să mai fie un străin într-o casă străină.

Când am ieșit pe poartă – povesti în continuare bătrâna – a început ploaia. Meniță o ținea întruna că i s-a betejit calul, și se uita tot într-o parte, se făcea că nu bagă de seamă că pe Ion a rămas numai pielea și osul. „Putrezește țarina dacă o mai ține mult vremea așa. Anul ăsta nu cred să mâncăm noi pită"; Meniță așa vorbea, de parcă el ar fi fost sigur c-o să ajungă și al meu să ducă lipsa pâinii la iarnă. „Lasă, mă Octaviane, – zice atuncea Ion, – că nici mămăliga nu-i rea. Numa că eu n-o s-o mai ajung nici pe aia..." „Valeria – zice Meniță făcându-se că nici n-a auzit

vorbele lui – a şi început să mătură făina de pe fundul lăzii. Voi mai aveţi, cu voi nu mă pun eu; a mea, în schimb, îi tare risipitoare", se plânge el de nevastă-sa, şi aşa vorbea, de parcă făina care ne-a mai rămas în ladă i-ar mai fi fost lui Ion de vreun folos... Şi cum stau ei de vorbă, ieşim din sat şi atuncea Ion şi-a proptit o mână în umărul lui Meniţă şi a dat să se ridice, să se întoarcă într-un fel, ca să se poată uita înapoi. Da cum s-a întors, s-a împiedicat şi dacă Meniţă nu l-ar fi prins la timp, cine ştie dacă n-ar fi căzut din cocie. Şi după ce l-a prins în braţe, să nu cadă, l-a luat de subsuori şi l-a ajutat să se întoarcă, să se poată uita, după cum i-a fost lui dorinţa. „Vrusei să mă uit şi eu, aciule, – aşa îi zicea, de pe când erau copilandri, Meniţă era mai mare decât el cu vreo doi-trei ani – o dată înapoi, că n-o fi graba aia mare. Să văd dacă Monică şi-a pus acoperiş de ţiglă, la grajd, cum s-a lăudat, sau tot cu ăla de şindrilă a rămas..." Când şi când mai cădea câte o picătură, şi s-a lăsat o umbră deasă, de parcă ar fi fost vremea să se întunece. Până la Lugoj, Meniţă a tot vorbit de una de alta, nu i-a stat defel gura; am fost şi eu mirată că vorbeşte atâta, prea vorbăreţ nu era de felul lui; da lui Ion parcă i s-au înţepenit fălcile; n-a scos un cuvânt cât a ţinut drumul. Cam pe la prânz s-a înseninat şi timpul a început să fie mai frumos – prin părţile alea, după cum arăta câmpul, părea că n-a plouat aşa mult ca pe la noi – şi într-un sat ne-am oprit. Meniţă şi-a adus aminte că l-a rugat soacră-sa să-i cumpere feştilă la lampă, aşa că am oprit în dreptul dughenii. Am coborât şi noi să ne mai dezmorţim picioarele. Ion stătea proptit de loitre, se uita în pământ şi nu zicea nimic. S-au apropiat nişte oameni, au intrat în vorbă şi ne-au întrebat unde mergem. „La spital, la Lugoj", le-a spus soru-mea Ana şi a dat să le povestească necazurile noastre.

„Numai să vă primească, au zis oamenii. Noi așa am auzit că bântuie gripa spaniolă și spitalurile sunt toate pline. Nu prea se găsește loc." „Facem și noi o încercare", zice atunci Ana. „Asta-i bine", zic oamenii. „La Lugoj sunt doctori renumiți. Așa e unul, Fekete, are el o oglindă, și acolo la oglindă se vede ca tipărit ce și cum îi cu plămânii omului." „Păi, cu plămânii suferă și al nostru", zic eu și atunci îl aud pe Ion că îmi șoptește să tac din gură, să nu mai trăncănesc atâta. Nu l-am auzit niciodată să vorbească urât cu mine sau să mă ocărască în vreun fel, așa că am fost tare mirată. Stătea proptit de loitra căruții și se uita la Meniță, care chiar atunci se întorcea cu feștilele de lampă într-o mână și cu o pachă de țigări în alta, da de vorbit cu mine vorbea, nu cu Meniță. Ținea dinții strânși, abia îi ieșeau vorbele din gură: „Taci, tu, zice, nu mai vorbi atâta, că m-ai amețit la cap". Oamenii ăia, când au văzut ce și cum, iute s-au îndepărtat, n-au mai avut treaba noastră. Atunci am început să plâng, da' eu cred că nu plângeam atât din pricina vorbelor lui, oricât de aspre și nedrepte ar fi fost ele; numai că durerea aia, care a mocnit până atunci în mine, a ieșit parcă deodată toată afară, n-a mai putut sta înăuntrul meu și am lăsat-o slobodă; pentru că eu l-am iubit tare mult și am știut că acum gata, moare; și dacă îl duc la spital tot nu mai e de nici un folos. Parcă îl aud ca azi, stătea acolo proptit de loitra căruții și se uita înciudat la mine, așa mi se părea mie că se uită; și a trebuit să treacă timpul până să înțeleg că supărarea aia tot dragoste era. Meniță s-a făcut că nu vede, săracu'. „Eu zic să plecăm, a spus, să nu întârziem chiar atât de tare."

Dincolo de fereastră, lumina asfințitului era de un roșu-violet. Lui Andrei i se păru că e un adevărat incendiu, i

se păru că pădurea, care se vedea prin geamul deschis, ardea cu flăcări uriașe, gata să se întindă ca niște limbi lacome spre casa de la marginea ei. Permanenta amenințare a pădurii, Andrei o simțea în clipele astea mai mult ca oricând: pădurea ostilă, întunecată, agitată tot timpul, foșnitoare și secretă, cu mirosuri grele și ațâțătoare! – „Arde pădurea!" îi spuse el bătrânei și ea se întoarse spre fereastră, calmă, cu acel calm imperturbabil al bătrânilor. „A ars odată, spuse, asta a fost înainte de război. Două zile a tot ars, n-au putut-o în nici într-un fel stinge." Și ea începu din nou să povestească; cum arsese pădurea și cum ea cu bărbatul ei de al doilea, brigadierul, cu care pe timpurile alea abia se luaseră, se treziseră în miez de noapte cu o lumină mare în casă; „Era cam pe la sfârșitul iernii, la mijlocul lui martie... Neaua nu se topise și dimineața ne trezeam cu o lumină cum îi cleștarul – eram tânără în vremea aia și până mă scula soarele dormeam neîntoarsă. Numai, că în dimineața aia n-a fost, cum îți spusei, ceva obișnuit, era dimineață și parcă nu era, măcar că era lumină ca ziua. „Scoală-te tu, zice omul meu, brigadierul, se pare că s-a aprins Turcoanea!" Eu eram trezită de mult, da de spaimă, nici n-avusesem curajul să mă mișc! Am sărit amândoi din pat și am ieșit afară, așa cum am dormit noaptea, cu ce am avut pe noi. Al meu, numai în izmene și eu într-o cămășuță. Da de frig, ce să ne fie frig, era cald de parcă ar fi fost vară! Și nici n-apucăm bine să ne mirăm prea tare, c-a și venit armata să stingă focul. Atâția soldați au venit, de parcă s-ar fi pornit războiul ăl mare. Au adus și niște mașini cu ei, din acelea speciale, anume pentru foc; da ce să-l stingă, cu pădurea nu te joci, pădurea n-o poți stinge cum ai bate din palme! Soldații veneau pe la noi, se rugau să-i lăsăm să se spele la fântână; din cauza

focului le venea tot timpul să bea apă, erau tare setoși. Pe un tinerel, unul orfan și de mamă și de tată, l-au prins flăcările, prăpăditele, ele pe cine prind nu iartă. De dus la spital au dat să-l ducă, da degeaba, că era pe jumătate ars, a murit pe drum, nici n-au ajuns cu el... Eu mi-am scos un scăunel afară, lângă poartă, și de dimineața până seara mă tot uitam cum se chinuiau soldații să stingă focul. Și cum stăteam așa pe scăunel, mai mult adormită decât trează, am simțit cum se mișcă încetișor copilul la mine în burtă; așa o bucurie m-a cuprins că am început să plâng. L-o fi pripit și pe el săracu, îmi ziceam, vâlvătaia aia, i-o fi plăcut și lui, mititelul...

Și lui Andrei nu-i fii greu să și-o închipuie, stând pe scăunelul din mijlocul curții, cu mâinile în poală, atentă la mișcările copilului din ea, cu privirile îndreptate spre vâlvătaia pădurii incendiate, încălzindu-și trupul la acel cuptor uriaș... (Semănând foarte bine cu madonele de pe pânzele „primitivilor", la fel de indolentă și imperturbabilă ca și ele; pe jumătate adormită, pe jumătate năucă si, în același timp, la fel de conștientă, de încântată ca și ele, de neașteptata ei maternitate! Astfel cum să-ți explici zâmbetul lor viclean, ascuns, aproape imperceptibil; cum să-ți explici somnoroasa lor trufie? Felul în care, în nemișcarea lor, stau, totuși, parcă la pândă? Cum să-ți explici bucuria năucă în care se scaldă, de parcă numai odată cu ele celeste muzici s-ar fi făcut, în sfârșit, auzite, numai odată cu ele, născătoarele, bucuria și sărbătoarea ar fi coborât pe pământ.)

„N-a fost numai focul, ci și cenușa și funinginea care rămân după foc. Câmpul întreg – povesti ea – era acoperit de funingine; bătea vântul și funinginea aia venea toată către noi. Cum deschideam ușa la casă, gata, se și strecura înăuntru; o scoteam afară cu o mătură dintre acelea mari,

da degeaba, repede se punea la loc. Se înnegrise laptele în ştiştar, îl acopeream degeaba. Şi pâinea pe care o mâneam tot cu funingine era. Mi se înnegriseră până şi dinţii de atâta funingine, crede-mă! Iar eu, cât era ziua de lungă, altceva nu făceam, decât îi scoteam lui al meu funinginea din ochi; avea el genele scurte şi una-două..." „Bine că nu s-a întins focul, spuse Andrei. Dacă ar fi bătut vântul, rapid s-ar fi întins." „Că mari bogăţii aveam şi noi, să ne speriem că rămânem fără ele", spuse ea şi începu să râdă. În timp ce bătrâna povestea, el se întoarse spre fereastra larg deschisă: se vedea pădurea foşnind uşor în lumina strălucitoare a dimineţii de septembrie. Vâlvătaia de care păruse cuprinsă se stinsese; calmă, liniştită în lumina blândă a toamnei, pădurea nu mai ameninţa pe nimeni. Andrei simţi un fel de uşurare. Frica de foc, vechea spaimă se potoli.

Spaimă amestecată cu o misterioasă atracţie... De ziua lui, – Andrei avea pe atunci opt ani – primise în dar un joc, în care era vorba despre pompieri. Mai bine zis era vorba despre felul în care ei reuşesc să stingă focul. Clădiri în flăcări erau desenate pe cele două cartoane ale jocului, precum şi tot felul de scări ale pompierilor, mai mici şi mai mari, ducând fie spre ferestrele deschise ale clădirilor incendiate, fie spre acoperişuri, pradă şi ele flăcărilor nemiloase; acolo, pe acoperişurile încinse, aşteptau să fie salvate de limbile ucigaşe fiinţe neajutorate şi înspăimântate foarte: bătrâni invalizi sau chiar fetiţe cu câte o păpuşă în braţe! O clădire e pe jumătate arsă, un perete stă gata să se prăbuşească. O bătrânică încearcă să coboare scara, ajutată de un pompier; părul ei alb e despletit, gura larg deschisă strigă după ajutor, iar rochia, lungă şi neagră, s-a prins, fără

ca ea să știe, fără ca pompierul să observe, într-un cârlig al ferestrei! Limba vicleană a unei flăcări se îndreaptă tocmai spre poalele rochiei agățate! Pe acoperișul unui imobil cu multe etaje, în curând și el pradă flăcărilor, se zărește o mamă cu un copil în brațe. O vor salva oare – flăcările n-au ajuns la ea! – vajnicii pompieri, care tocmai urcă scările?! Pentru că principala grijă a micuților pompieri de plumb, care pot fi mișcați în toate părțile, ca niște căluți, pe cele două cartoane, este să stingă focul. Fiecare pompier sare atâtea pătrățele câte indică zarurile aruncate, numai atât. Oricât de imediată, de oportună este intervenția lor, ei nu pot merge mai departe, victime ale unor numere pe care trebuie să le respecte, servitori umili ai hazardului și ai întâmplării! Soarta tuturor acestor bărbați și femei, bătrâni și copii amenințați de foc, e așadar în mâinile lor, manechine incapabile să asculte de imperativele necesității; căci dacă zarul indică numărul trei, de pildă, pompierul sare numai trei pătrățele și, în loc ca să urce până la fetița care strigă cuprinsă de spaimă, el trebuie să se întoarcă, respectând regulile jocului, la picioarele scării. Orb, micul pompier verde de plumb e gata să parcurgă traseuri inutile și absurde, urcând și coborând mereu, oarecum la întâmplare, amintind mișcarea precipitată și lipsită de logică a unor croi ai filmelor mute, doar că, în cazul lui, nici un element hilar sau ridicol nu intervine spre a estompa, în vreun fel, indiferența sa feroce și inumană... Un timp jocul s-a odihnit pe mica măsuță din sufragerie, odaie în care Andrei mult timp n-a îndrăznit să intre singur, știindu-l acolo, amenințare mută și îngrozitoare, jocul oribil punându-și parcă pecetea pe toate lucrurile, atât de pașnice, de domestice din încăpere; și de câte ori se întâmpla, în timpul acelei ierni, ca cineva

să intre în sufragerie, curentul de aer rece care venea din odaia aceea unde nu se făcea foc niciodată îi amintea lui Andrei, printr-un contrast cât se poate de bizar, dogoarea inumană a flăcărilor unui incendiu... Nu-şi trimitea în acest fel războiul, care se ducea undeva foarte departe – abia dacă auzise de el – înspăimântătoarea sa carte de vizită? Fetiţele cuprinse de flăcări de pe cartonaşele jocului nu erau ele, de fapt, o copie înspăimântătoare şi la scară redusă a unor fiinţe reale care, poate chiar în acele clipe, piereau – fără ca el să ştie asta – în focurile aprinse de-adevăratelea pretutindeni în Europa? Strigătul lor înspăimântător nu ajungea oare, ca printr-un telefon fără fir, până la el, prin intermediul acestui joc nevinovat?... În cele din urmă, jocul dispăru din casă, tata reuşi să-l schimbe cu un altul mult mai inofensiv. Nişte prinţi blonzi trebuiau să ajungă până la un castel, plin de asemenea cu prinţese blonde; prinţesele purtau nişte rochii înfoiate, pe care erau desenaţi trandafiri. Ei treceau de asemenea peste tot felul de obstacole: râuri de foc, munţi acoperiţi de zăpadă, mlaştini şi lacuri acoperite cu sloiuri de gheaţă. Sfătuiţi de bătrâne înţelepte şi pline de bunătate, luptau cu balauri fioroşi, şi în cele din urmă reuşeau să ajungă la castel, unde erau aşteptaţi de prinţesele cele blonde. De data aceasta, întoarcerile absurde, ocolişurile nenumărate, prelungite la nesfârşit uneori, acel labirint căruia trebuia să i te supui, respectând aceeaşi voinţă capricioasă a zarurilor, îşi pierdeau caracterul lor înspăimântător. – Era pe la începutul lui martie şi se auzeau streşinile curgând; pisicile mieunau undeva pe acoperişuri, şi în noaptea următoare visă nişte scări nesfârşit de lungi, pe care urcau mereu, fără să ajungă la capătul lor, soldaţi în mantăi de piele, acolo unde, probabil, o fetiţă aştepta să fie salvată. Se trezi în mieunatul

strident al pisicilor, și luna mare și roșie pe care o văzu printre perdelele geamului i se păru o uriașă minge de foc, gata să se prăbușească deasupra satului lor, incendiindu-l. Ascultând mieunatul indecent al pisicilor, o privi un timp cu frică... Abia după ce războiul se sfârșise, ca un ecou tardiv al acestuia, apărură și incendiile, cele adevărate, nu cele din jurnalele de actualități, nu cele din visele lui Andrei, nici cele desenate pe cartonașele unui joc pentru copii, – cu pompieri de plumb și cu imobile în flăcări. Prin geamul deschis se simțea, mai mult decât se auzea, agitația satului, vânzoleala oamenilor în miez de noapte. Era ger afară, așa că închise fereastra, dârdâind de frig. Și stând zgribulit sub pătură, singur în toată casa, simți cum, concomitent, cu frica de incendiu, pătrunde în el un fel de teroare inexplicabilă, acea teroare de care se lăsau cuprinși părinții noștri în sălile de cinematograf în care rulau filmele lui Fritz Lang sau bunicii noștri, când treceau prin preajma vreunui cimitir și caii începeau să sforăie, acea spaimă a străstrăbunicilor noștri, când veneau apele mari, când intrau lupii în sat sau când cerul se acoperea cu trăsnete în nopțile negre de vară... Stând singur în casa pustie, tremurând de frică sub pătura caldă, văzu aievea flăcările uriașe, ridicându-se spre bolta cu stele înghețate și reci, spre clopotul de sticlă neagră al cerului; limbile de foc se înșurubau parcă în el, săpând în hăul fără fund tunele adânci și obscure. Gerul și flăcările, deopotrivă de aspre, de neprietenoase, de ostile căldurii blânde, neutre, a casei! Abia a doua zi – fugind de la școală – Andrei s-a dus să vadă și el locul incendiului. Arseseră clăile de fân din grădina lui Bantu. Cei bănuiți erau niște refugiați din Moldova. Clăile arseseră până la capăt, de jur-împrejur zăpada se topise, și de câte ori se pornea câte o ușoară adiere

de vânt – un vânt înghețat și neprietenos – cenușa începea să se agite veselă în lumina strălucitoare și înghețată a zilei de iarnă, funinginea aninându-se în ramurile pline de chiciură ale copacilor de prinprejur...

După un timp a început să se roage de el să se întoarcă acasă; dacă nu se întorc, el sare din căruță, cât o fi de bolnav; el nu-i omu' ăla să se lase dus de alții dacă nu vrea să meargă; așa să știe ei. „Păi noi nu dorim – i-a spus Maria – altceva decât să te caute doctorii de la spital, c-or fi mai pricepuți și au leacuri mai bune decât Tisu; nu-i bine să ne lăsăm, așa, numai pe seama lui Tisu, că nici el nu-i Dumnezeu." „Dacă Tisu nu mă scapă – a zis atunci Ion – nu mă scapă nimeni, așa să știți voi. Că dacă mor, nu mai are el cu cine să bea și nici problemele nu mai are cin' să i le facă. Dacă mor, rămâne Tisu fără socotaș, și cartea aia e tare groasă, mai sunt destule probleme în ea de rezolvat." „Mai lasă-l în plata Domnului pe Tisu – a zis furioasă Ana – nu știu ce prietenie și ce dragoste te-o fi prins de el; eu una, nici să nu-l văd." Ion nu i-a răspuns nimica, a privit-o numai lung... „Tu degeaba te uiți la mine așa, i-a spus Ana – degeaba te superi, că eu la binele tău mă gândesc."

Când au ajuns la Lugoj, au trecut mai întâi, cum le era obiceiul, pe la unguroaică. N-au găsit acasă decât pe Iulișca cea tânără. Când l-a văzut pe Ion cum arată, fata a scos un țipăt scurt, apoi a amuțit. L-au lăsat pe Ion în grija ei și au plecat să vadă dacă sunt locuri la spital. Iulișca i-a așternut lui Ion patul și după ce el s-a culcat, a tras rulourile și a făcut întuneric, să nu-l bată lumina în obraz. „E cam

zăpușeală", a zis ea încet, cu o voce tremurătoare, dar Ion nu i-a răspuns. Și când s-a uitat mai bine a văzut că între timp adormise. În vârful picioarelor, să nu-l trezească, a ieșit din odaie. A trecut în ceilaltă încăpere, a deschis geamul să intre aer curat. O vreme a stat la fereastră și a tras aer în piept, de parcă s-ar fi sufocat. Apoi s-a așezat pe un scaun și a plâns în tăcere, ștergându-și lacrimile cu catrința. Când a simțit că i-au secat lacrimile, s-a apucat să caute prin lăzi și prin dulapuri, dar n-a reușit să găsească ceea ce căuta. S-a urcat pe un scaun și a început să răscolească lucrurile dintr-un cufăr vechi. A scos toate nimicurile afară din cufăr și a umplut încăperea cu fleacuri prăfuite și de mult uitate. Și până la urmă a găsit fotografia pe care o căuta. Era o fotografie veche, de pe timpul când Ion fusese militar. Ion o ținea drăgăstos de după umeri pe Iulișca, dar de uitat se uita drept înaintea lui. Purta cizme și haine militare ungurești, iar în spatele lor se vedea o pădure cu o cărare și cu un vânător care trăgea cu pușca!... Era tânăr, fierbea sângele în el, și așa copilandru cum a fost i-a trebuit și lui o femeie", și-a spus înțelegătoare Iulișca, uitându-se la fotografie. De înțeles, ea îl înțelegea bine și nu-i reproșa nimic. „Așa e, cât ești militar, nu poți sta tot timpul fără femeie. Eu pentru asta nu-i bag nici o vină... Numai pentru mine a fost mai greu, pentru că eu l-am iubit de-adevărat." Și amintindu-și de Ion, care era pe moarte, lacrimile au podidit-o din nou...

Când Ion a terminat stagiul militar, a luat-o pe maică-sa, s-au urcat pe tren și au plecat amândouă din Seghedin pe urmele lui. El i-a spus însă de cum a văzut-o în gară la Lugoj: „Tu, fată dragă, i-a zis, ce-a fost între noi de-acuma s-a terminat; eu am nevastă care mă așteaptă acasă, așa să știi. Tu, dacă îți trebuie bărbat, caută-l în altă parte"... Dar de

întors, cele două femei nu s-au mai întors la Seghedin. S-au mutat amândouă la Lugoj și cu timpul s-au împrietenit cu femeile din casa lui Ion; s-au obișnuit, de sărbători, să vină „în vizită" amândouă. Alte cunoștințe nu aveau; cele două surori, Ana și Maria, erau cam de-o vârstă cu Iulișca cea tânără.

Aceasta a umblat un timp cu un funcționar de la primărie, dar și acela până la urmă a lăsat-o, nu se știe din ce cauză. „Îmi pare rău de ea, când o văd așa de fără noroc... spunea Maria cu compătimire. În ceea ce-l privește pe Ion, Iulișca a ținut să lămurească lucrurile de la început: „Ce-i al tău e al tău, i-a spus ea Măriei, încă din primele zile ale prieteniei lor. Tu să nu ai nici o grijă, că mie nu-mi trebuie omul alteia." Și așa cum a zis a și fost. „N-am prins-o niciodată cu un gând ascuns", povestea Maria, luând apărarea unguroaicelor...

Și atât s-a uitat Iulișca la fotografii, întorcându-le pe toate părțile – lăsa una din mână și repede lua alta în loc, care i se părea ei mai reușită – c-au început s-o doară ochii... Le-a pus apoi în poală, nu s-a mai uitat la ele și a stat un timp cu ochii închiși – le pipăia numai cu mâinile, de parcă le-ar fi cunoscut după pipăit pe fiecare în parte – dar n-a avut răbdare să stea mult timp așa, a deschis ochii și a început să le privească din nou. Voia mai ales să vadă cum arăta ea, dacă s-a schimbat mult de când s-au fotografiat ei la Seghedin... Ce-ar fi să mă îmbrac eu acuma, și-a spus Iulișca, cu ce am mai bun; și-a scos din dulap rochia cea mai frumoasă pe care o avea, rochia pe care și-o punea numai de Paști și de Rusalii și s-a îmbrăcat cu ea. Când s-a uitat în oglindă a văzut că era destul de palidă la chip. Și-a făcut atunci obrajii roșii – o minge ca para focului pe obrazul

stâng, o alta asemănătoare, poate, din nebăgare de seamă, puțin mai mare pe cel drept – și așa de mult s-a uitat în oglindă, până a început să se învârtească odaia cu ea... A continuat, totuși, să stea în fața oglinzii cu ochii închiși. Nemișcată în rochia ei de crepdeșin de culoarea vișinii putrede, semăna cu o păpușă mare și neînsufletită... Prin geamul deschis a intrat în încăpere un fluture: galben, cu un pic de cărămiziu. S-a rotit de câteva ori, s-a așezat chiar pe umărul drept al fetei, s-a lovit de oglindă și, speriat, cu greu a nimerit fereastra și a dispărut. Iulișca s-a lăsat copleșită de tristețe. După tinerețea ei îi venea să plângă și după Ion care, în încăperea ceilaltă, era pe moarte. Simțea durerea în piept, grea, ca o piatră de moară; o durere amestecată, confuză, străină parcă; nici ea nu era în stare s-o priceapă.

Nu după multă vreme s-a întors și Iulișca cea bătrână din oraș. Când l-a văzut pe Ion cum arată a început să plângă: „Au, Ioane dragă, a spus ea și s-a așezat pe marginea patului lângă el, că tu nu mai ai mult, dragul meu, tu te duci"... S-a lăsat o tăcere grea și apăsătoare. Stăteau pe pat lângă Ion amândouă, și se uitau în oglinda din fața lor...

În fața oglinzii, pornite pe ceartă, gata să se ia de păr, au stat ele de multe ori! De obicei cearta o pornea Iulișca cea bătrână care începea să se laude cu frumusețea ei de altădată. „Om semăna noi amândouă, îi spunea ea celei tinere, dar nici nu se compară! Eu am fost alt soi, nu ne-am potrivit", adăuga ea cu prefăcută părere de rău... Din locul unde stătea – ales, de altfel, cu multă grijă – Iulișca cea tânără nu vedea decât ceea ce avea ea într-adevăr frumos: capul cu bucle arămii și gura mică și roșie, ca o cireașă! Se privea, așadar, în oglindă, își cerceta chipul și prindea curaj: „Ai fost tu, cum ai fost, eu te cred pe cuvânt, că de-acuma tot nu se mai

poate vedea mare lucru din ce-a fost, n-a mai rămas nimic de admirat, ca să zic așa, dar un păr ca al meu, cum îi mierea și pe deasupra și ondulat natural, eu nu cred ca tu să fi avut. Chiar tu mi-ai spus odată, dacă mai țin eu bine minte, te-ai plâns către mine, că celelalte au fost cum au fost, dar părul nu l-ai avut defel frumos. Ce mi-ai spus tu, eu aia îți spun acuma, să știi că nu-mi stă în obicei să mint. L-ai avut, așa ziceai, drept și aspru, cum îi cânepa. Și o culoare mai urâtă ca aceea a părului tău nici c-a existat... Așa o culoare nu se poate ține minte; iar acum nici nu se mai cunoaște cum a fost. Cafeniu, da nici cafeniu, că bătea mai mult în roșu. Cum îi mai urât..." „Vax, striga atunci furioasă Iulișca cea bătrână. Parcă un bărbat la păr se uită mai întâi de toate! Știe el unde să se uite și ce să vadă, că doar n-o fi prost, n-o avea orbul găinilor. Și la mine a avut ce vedea, a avut la ce să se uite; grija mea să n-o ai tu, draga mea, că de admirata am fost admirată, în tinerețea mea, nu mă pot plânge", spunea Iulișca cea bătrână cu multă modestie. „Laudă-te, că altceva tot nu ți-a mai rămas, săraca de tine, decât să te lauzi. Numai că nu cred să găsești tu prostul ăla care să te creadă. Și aceea nu-s eu, așa să știi! Eu cred ce văd, alta nu! Poți spune tu c-ai fost frumoasă, dacă acum nu se mai vede, tot nimica. Tot degeaba. Tot fără folos... Și nici nu știu ce sâni, n-ai prea avut, zicea din nou cea tânără, înfruntându-și cu hotărâre mama. Mi-ai povestit chiar tu cum făceai ca să pară mai frumoși și mai mari decât erau ci de-adevăratelea. Mi-ai spus chiar tu cum prosteai lumea!... Pe timpurile acelea, oamenii nici n-or fi fost chiar așa de cuminți. Așa s-a putut întâmpla că ce-i urât lor li s-o fi părut frumos și viceversa. Numai că lumea s-a schimbat între timp..." Atunci cea bătrână începea la rândul ei să se laude: „Zâna codrilor, așa mi-au zis mie la un

bal, când am fost tânără și mi-a sărutat subprefectul mâna!" striga ea și, la amintirea încântătoarelor clipe de odinioară, ochii i se umpleau de lacrimi. „Și conductorul ăla silvic care a băut șampanie din pantoful meu, ce să mai vorbim!" „Tare îți mai place să născocești și să te lauzi, așa ceva nici că s-a mai pomenit", îi răspundea cea tânără; vocea îi vibra plină de o obidă și un dispreț abia stăpânit; cu cotul ei dolofan o împingea mereu spre marginea patului... „Nu-i frumos, draga mea, să te critic, îi răspundea Iulișca cea bătrână, împingând-o, la rândul ei, cu cotul. Ești fata mea, așa că mai bine tac! Nici nu șade frumos ca o mamă să-și critice copilul, eu așa cred. Măcar eu să te văd frumoasă, spunea ea cu prefăcută tristețe și din nou ofta, dacă alții tot nu te văd. Că așa sunt mamele, săracele, ele oricât de urât și strâmb le-ar fi copilul, li se pare tot frumos." „Ba mai bine m-ai critica, spunea atunci Iulișca cea tânără (se muia deodată și începea să plângă), decât să vorbești așa, ca o ființă prefăcută și cu două fețe ce ești!" „Dacă eu sunt ființă prefăcută, cum zici tu, eu care te țin pe palme, măcar că de-acuma ar fi timpul să te măriți și tu, nu să stai pe capul meu, atunci cu tine, draga mea, n-am ce discuta, așa să știi! Proastă am fost c-am prins vorbă, că tu nu știi alta, când omul îți dă puțină atenție, decât să te obrăznicești!" Alteori, certurile lor se terminau cu pălmuieli în toată legea; se împăcau însă repede, nu le ținea supărarea mult...

După ce Meniță împreună cu cele două femei au umblat pe la toate spitalele și pe la toți doctorii să caute un loc pentru Ion și de găsit n-au reușit să găsească, spitalurile erau toate pline, s-au întors. Ion era prea ostenit ca să poată pleca la drum, așa că au hotărât să rămână până a doua zi,

dimineața. L-au lăsat pe bolnav să se odihnească și femeile, împreună cu Meniță, au trecut în încăperea alăturată. Iulișca cea tânără a adus din pivniță o damigeană cu vin. Bătrâna a scos dintr-un dulap cu oglindă niște pahare și a ieșit cu ele să le spele. „Nu le-am folosit – a început ea să le povestească de îndată ce s-a întors cu paharele – de când a fost soru-mea de la Seghedin în vizită la noi. Pe Cati cred că ați cunoscut-o și voi, are ea doi gemeni, pe Joji și pe Ghiuri, abia-s la primară, anul ăsta au trecut pe-a patra. Ghiuri e tare neastâmpărat, de liniștit nu s-a liniștit până ce a spart un pahar. Așa că au rămas numai cinci." ...„Am cunoscut-o și noi pe Cati, și-au amintit cele două surori, Ana și Maria. Ați fost de Paști, împreună la noi, nu știu dacă mai țineți voi minte, când s-a întâmplat să-și piardă umbreluța. Am căutat-o noi peste tot, dar ce s-o mai găsești! A uitat-o în pod la biserică și de găsit a găsit-o Sofronie Bul. El mătura și făcea curat în biserică și în altar. De dat nu i-a dat-o înapoi, a ținut-o o vreme ascunsă în clopotniță, lângă clopotul cel mare, și după aceea, când a venit iarna și s-a făcut frig, și-a făcut din ea un capișon. Când a auzit popa, s-a înfuriat foarte tare; povestea crâsnicul că l-ar fi bătut cu vătraiul de la sobă, atât a fost de furios. Degeaba l-a bătut, că el săracu era slab de minte, tot n-a priceput c-a făcut rău... Numai că biata Căci tot fără umbreluță a rămas..." povesti Ana. „Are ea un bărbat, așa, mai bătrâior," își aminti Maria. „Știe el face ca păsările, țin minte că atunci când a fost la noi tare ne-o mai distrat." „Așa-i, cum spuneți voi", aprobă Iulișca cea bătrână și turnă vinul în pahare.

Meniță nu prea era băutor de felul lui, așa că m-am mirat când l-am văzut cum golește paharele. O vorba n-a

scos, a tăcut mâlc, numai își umplea pahar după pahar, cât a fost seara de lungă, n-a făcut altceva decât tot a dus paharul la gură; noi, cu ale noastre, nici nu l-am băgat în seamă; după o vreme a strigat la noi, ne-a spus să tăcem din gură, c-am trăncănit destul, pentru că el are chef de cântat. „Numai să nu-l trezim pe Ion din somn, că abia dacă a adormit", a zis Iulișca cea bătrână. Da Meniță n-a avut grijă, a cântat cât a putut el de tare, niște marșuri pe care le-au învățat ei, adică el și Ion, când au fost în termen la honvezi. N-a terminat el bine cel dintâi cântec, că l-a și strigat Ion din cealaltă încăpere. „Bine că tu le mai ții minte, i-a spus el, când Meniță s-a dus să vadă de ce-l strigă. Eu, îți spun drept, le-am uitat pe toate. Nici n-am prea fost eu bun la cântare. La școală, dom' director mă bătea, cu rigla la palmă, că uitam tare repede cântările." „Lasă tu cântările, am zis eu, și fă bine și te culcă. Mâine plecăm de dimineață. Stai și te odihnește." Meniță nu i-a răspuns nimica, nici nu știu bine dacă a și înțeles ce i-a zis Ion, că de beat era, de-acuma, așa mi s-a părut mie, tare beat; îi erau ochii roșii și tulburi, și când s-a uitat la mine, nici nu știu dacă m-a văzut bine, dacă mai era în stare să vadă pe cineva. „Să-l lăsăm pe Ion să se odihnească", am zis eu și-am început să-l împing ușor către încăperea aialaltă, și el s-a lăsat dus ca un copil. Am închis ușa la încăperea unde era culcat Ion și atunci Meniță a cântat de unul singur și alte cântece de pe timpul când or fi fost ei amândoi la armată. Da noi nu l-am mai ascultat, ne-am tras într-un colț și ne-am luat cu ale noastre. El nu ne-a avut grija, a cântat mai departe, încet, ca pentru el; de la cântecele alea militărești, a trecut la altele, din cele bisericești. Era și cantor la biserică, știa toate cântările. S-a oprit după aia din cântare și a început să se laude: „Eu și Ion am fost renumiți

în tinerețea noastră, pe noi doi nu cred să ne fi întrecut cineva". Așa vorbea, de parcă ar fi fost mânios pe noi, de parcă noi n-am fi vrut să-l credem. Și mânia aia, care era în el, l-a limpezit se vede la cap, a făcut să i se împrăștie tulbureala din creier, l-a trezit deodată. „Uite, zice, mi-am adus aminte de o întâmplare..." Și cum Ana și cu Iulișca cea tânără și cea bătrână n-au ascultat, ele fiind prinse într-o discuție – chiar atunci Iulișca cea tânără a scos din dulap niște macrameuri de pus pe masă – întâmplarea aia numai mie mi-a spus-o, alta, afară de mine, nimeni n-a mai auzit-o. „Nu știu bine când s-a întâmplat, adică să-ți spun acuma exact anul, a început Meniță să povestească, numai că eram noi feciori foarte tineri atunci, când s-au petrecut cele ce-ți povestesc eu acuma; cred c-a fost înainte de a pleca noi la honvezi, la Seghedin; iacă eram, vezi și tu, niște copilandri; să fi avut cam așa, în jur de 16 ani. Ion al tău, că el îi mai mic ca mine cu un an ori doi, abia dacă a fost ieșit din școală; numai c-a fost înalt, cu un cap mai înalt decât mine, nu-i dădeai vârsta pe care o avea, ziceai că-i el mai mare, nu eu; dar mintea lui tot de copil neștiutor și neumblat i-a fost, la cap nu era el încă prea copt. Și, să vezi, și să nu crezi, ce ne vine nouă în gând, așa cruduți cum eram: să ne ducem în noaptea de înviere în cimitir și să stăm acolo până dimineața. C-așa am auzit noi, nu știu cine ne-o fi spus și prostia asta, că-n noaptea de înviere, către dimineață, ies morții din mormânturi și așa o să-i vedem și noi. Ion zicea că vrea, orice ar fi, să-l vadă pe moșu-su, Gorosâm Păpu, care a murit când a fost el micuț, că nici nu și-l mai amintește. Ziceau oamenii din sat că ei seamănă amândoi, și el vrea să vadă dacă e adevărat ori nu... Iosu lui Bosoancă și el când a auzit, gata, că vine cu noi! El a avut o drăguță, una Solomia

lui Mecăl, care a murit săraca în primăvara trecută, și o ținea una că el nu se lasă până n-o vede, că el vrea s-o întrebe dacă e ea mulțumită acolo unde se află acuma și dacă nu moare de dorul lui. «Când i-oi spune maică-si că am stat de vorbă amândoi, tare o să se bucure; numai pe fata asta a avut-o și-i tare nemângâiată, săraca», ne-a zis el. Iar eu mi-am adus aminte cum a murit un om de la ștrecuri într-o vară, cum s-a oprit deodată din lucru și nici n-a apucat să zică, gata, eu mor, mă duc, c-a și fost țeapăn, dus de pe lumea asta; și s-a întâmplat c-am trecut eu chiar atunci cu mâncare la holdă, la tata, și așa m-am speriat că până la holdă tot într-un trap am ținut-o. «A murit unul de la ștrecuri, țin minte că i-am spus tatei. L-am văzut eu cu ochii mei. A căscat numai așa gura și, gata, a și fost mort.» «Dumnezeu să-l ierte, a zis tata, fără să se oprească din lucru. Cine știe de ce o fi suferit bietul om, că sănătos nu cred să fi fost.» Așa că mi-am adus aminte de el, și eu chiar pe omul acela am vrut să-l văd înviat, să-l întreb mai întâi din ce părți a fost, și cum l-a chemat, și dacă nu-i supărat c-a murit așa, printre străini... Bun, ne înțelegem noi de cu seara și Ion al tău zice că el vine cu o sticlă de răchie, din cea prefriptă, iar Iosu lui Bosoancă – el era mai mare ca noi, da' nu cu mult, cu un an ori doi – zice că el aduce o găină friptă, să avem ce mânca; noaptea îi lungă, tot stând și așteptând ne-o cuprinde și pe noi foamea, nu strică ceva mâncare, că nici beutura pe stomacul gol nu-i bună... Și, așa cum ne-am vorbit, s-a și întâmplat: după ce s-or terminat plângerile – că-n timpul acela era obiceiul să se facă plângerile seara, așa-i plăcea părintelui Băianțu, fie iertat – luăm noi sticlele cu băutură și ne ducem, cum ne-am vorbit, la mormânturi. În anul acela Paștele a căzut mai târziu, îmi aduc aminte de parcă ar fi acuma, cam la mijlocul

lui mai... De cald era tare cald și mirosea a floare de te durea capul, și a iarbă, că abia dăduse firul. Și câte stele or fost în noaptea aceea pe cer nu cred c-am mai văzut vreodată de atunci... Numai că noi, până la urmă, ne-am dat cu băutura. Și eram tare tineri, cum ți-am spus, tare cruduți, nu eram noi obișnuiți cu paharul în mână. Și nici, ca să-ți spun drept, de plăcut, în vremea aia, nu ne prea plăcea, că și cu băutura trebuie să te obișnuiești, nu-ți place de la început, plăcerea vine și ea cu timpul. Trăgeam câte o înghițitură și ne strâmbam. «Ca s-o putem bea mai ușor, n-ar strica să fie, așa, mai dulce», zice văru, Iosu lui Bosoancă... Bun, așa și facem. Ion al tău a avut niște zahăr la el, o îndulcim noi, o clătinăm bine, să se moaie zahărul și, așa dulce, a început, parcă, să ne mai placă și nouă. Ce să ne treacă prin gând că, măcar că-i dulce, de urcat tot se urcă la cap!... Numai bine când a fost doisprezece, noi am fost praf și pulbere! Și alta mai bună n-am avut de făcut, cu mintea așa rătăcită cum eram, numai am luat mormânturile la rând, am citit numele, să vedem care și cum îi îngropat și în ce an o murit. Și cum eram cu răchia în noi, ne-o prins așa un fel de părere de rău; toți aceia care or murit, acuma, ne văicăream noi, îs acolo în mormânt și n-au cum a se bucura; și așa o durere ne-o apucat după ei, c-am început să ne plângem, cum se plâng babele la priveghi, am început să-i jelim. Și am trecut așa de la mormânt la mormânt și în dreptul fiecăruia ne-am oprit și l-am plâns pe cel răposat, l-am strigat pe nume, așa cum am auzit noi că fac muierile care bocesc; și când dădeam de vreo cruce unde era îngropat unul mai tânăr, unul care atunci când a murit a fost cam de vârsta noastră, parcă și mai tare plângeam și mai abitir ne văităm după el! Așa ne-am văicărit de cu foc, că s-a auzit până în sat, ne-au povestit oamenii c-au auzit, dar

de știut, n-au avut cum să știe cine a fost. Și după aia lacrimile alea parcă ne-or mai trezit, că ne-am liniștit. Dar de plecat, n-am plecat, am stat până s-a făcut ziuă; și am așteptat noi ca morții ăia, pe care i-am plâns cu lacrimi pline de durere și nemângâiate, să învie, așa cum am auzit noi că se întâmplă în dimineața de Paști; dar de înviat, n-a înviat nimeni; numai s-a lăsat așa o brumă groasă deasupra mormânturilor și o răcoare, că am început toți trei să tremurăm de frig, că nu eram prea grosuți îmbrăcați. Și atunci ne-am spus c-ar fi timpul să ne întoarcem acasă și asta am și făcut... Nu știu ce-i cu mine, da de câte ori mă gândesc la tinerețe, îmi vine în minte întâmplarea asta; mă gândesc la timpul ăla, când am fost noi amândoi tineri și am așteptat o noapte întreagă să se ridice cei din mormânturi, da de ridicat nu s-au ridicat. Tare repede a trecut, tinerețea asta a noastră, că doar amândoi am fost aproape de o vârstă, așa de repede, că dacă vine cineva acuma și mă întreabă cum a fost, zău că nu știu ce să-i spun alta, decât cum am stat noi atunci de înviere toată noaptea și ne-am plâns după cei morți și tot am așteptat să învieze, da ei de înviat tot n-or înviat, așa cum am fi vrut noi."

Dimineața când să plecăm, calul acela bolnav al lui Meniță abia se mai ținea pe picioare. Așa că el a rămas la oraș să vadă ce-i și cum îi cu calul, să-l ducă adică la un veterinar, și noi ne-am întors cu trenul. Când să plece, s-a mai urcat în vagonul nostru o doamnă grasă. De mult ce-o alergat să prindă trenul era toată o apă. „Las că-i bine, doamnă, bine că l-ai prins", i-a spus soru-mea Ana. Eu am șters cu palma locul înainte de a se așeza ea, să nu fie cumva praf, și ea mi-a mulțumit tot oftând și ștergându-se pe față

cu o batistă din alea mari. O vreme nici n-a putut vorbi, săraca, atât era de sfârșită. După ce și-a mai revenit ne-a spus că ea e preoteasa de la Coșava și-a fost la oraș să cumpere niște celofan. I s-a terminat adică celofanul și nu a mai avut cu ce lega sticlele cu dulceață. Numai că nu s-a găsit celofan în tot orașul – a început ea să povestească, și dacă a început nici n-a mai sfârșit degrabă – așa că a luat pergament; pergamentul, după părerea ei, e mai bun decât celofanul, e mai rezistent, nu se crapă chiar așa de ușor. Preoteasa cea bătrână numai cu pergament leagă sticlele de dulceață, așa se legau din bătrâni, pe vremea când nici nu era celofan, și ei rar i s-a întâmplat să i se strice vreo sticlă. Anul ăsta a fost multă zmeură, așa că n-a răbdat-o inima să nu pună și ea; mai mult ca să-i facă plăcere părintelui, pentru el, că din partea ei pot să nu fie dulcețuri, ea, s-o credem, pe cuvântul ei dacă exagerează, nici nu le gustă. Dulceața a pus-o împreună cu notareșița, în comun, și la urmă au împărțit sticlele pe din două. „Cine e acum notar la Coșava? a întrebat-o soru-mea Ana. Cel vechi știu c-a murit vara trecută; a avut o înmormântare, am auzit, tare frumoasă." „Unul Meteș", zice preoteasa. „Nu știu, n-am auzit", zice atunci soru-mea Ana. „A fost el o vreme subnotar la Mănăștiur", spune preoteasa. „O fi fost, spune soru-mea Ama, numai că eu n-am auzit de el". „Om bun, spune preoteasa, nu pot să spun altceva, numai că vorbește foarte subțire, ca o femeie." „Așa vorbesc unii, spune soru-mea Ana. Asta pentru că atunci când Dumnezeu le-a dat glasurile, s-a întâmplat să mai greșească, de obosit ce-a fost. Așa s-a întâmplat că la unele femei le-a dat glas de bărbați și la alți oameni voce subțirică, de muiere. Așa a fost să fie... Da de însurat, îi însurat ori nu?" a întrebat-o după aceea.

„Ba, are nevastă, cum să nu, spune preoteasa, a luat el pe fata mai mică a lui Lidner din Făget. Lidner, nu știu dacă-l știți, e el croitor de dame și copii, are croitoria colț cu Ocolul silvic, cum intri în Făget pe mâna stângă, a patra sau a cincea casă..." Trenul s-a oprit într-o gară, a stat un minut sau două și, după ce s-a pornit iară, preoteasa a povestit și ea mai departe, ce și cum e cu notareșița cea tânără: „La rețete și mâncăruri nu-i prea învățată, da nici nu-i bag vină, până acuma, săraca, tot prin școli mai mult a stat, a fost elevă la maici, la catolici, nici n-a avut când învăța. Notareșu direct de la școală a luat-o. A văzut-o într-o duminică, el a ieșit de la restaurant, – a intrat și el să bea un șpriț, că altfel nu-i băutor – și chiar atunci s-a potrivit să treacă fetele de la Notre-Dame, se întorceau de la biserică, și când a văzut-o în rând, gata, s-a și amorezat; după o lună au și fost căsătoriți. Și-a adus o servitoare cu ea, pe una Ghizi, numai că Ghizi asta nu știa decât mâncăruri ungurești, ea e de felul ei de la Igosfoolva și îl ține pe bietu notar numai cu papricașuri. Or mâncarea lui preferată e supa de găină; și pe lângă asta e mort după găluștele cu prune. «Am s-o trimit pe Lili pe la preoteasa, i-a spus notareșu într-o zi lui părintele, s-o învețe pe a mea să gătească și mâncăruri de-a noastre.» Mi-a făcut o adevărată plăcere s-o învăț, mie, ce știu, nu-mi place să țin numai pentru mine... E tare scumpă, a spus preoteasa și și-a șters colțurile gurii cu batista. Nici fata mea să fi fost, n-aș fi îndrăgit-o mai mult! Cozile le poartă lungi și pe spate, și-s groase cât îi mâna asta a mea, ne-a spus ea și și-a ridicat mâneca rochiei până la cot, să ne arate și nouă cât de groase îi erau cozile... La început, am crezut că sunt false, nici nu mi-a venit să cred că sunt chiar cozile ei. M-am contrazis și cu părintele, el zicea că-s adevărate, eu o țineam că-s false.

Până la urma am întrebat-o, şi atunci şi-a desfăcut părul să vedem şi noi cât e de lung, şi-i ajungea, să mă credeţi, până la genunchi. Pot să vă spun, că de când sunt, aşa un păr des şi cu firul gros n-am mai văzut... Duminica trecută i-am invitat la masă. Ar fi trebuit să-i chemăm mai de mult, numai că n-am avut un servici de masă frumos, şi până l-am convins pe părintele să ne cumpăram unul dintr-un porţelan mai extra, n-am vrut să-i chem. Sunt oameni fini, nu poţi să-i serveşti orişicum. Vizite mai scurte, mai fără pretenţii, ne-au mai făcut şi altă dată, i-am mai poftit din când în când, după-amiaza, la câte o vişinată sau la o partidă de table, da la un prânz atunci pentru întâia oara i-am invitat. I-am rugat să poftească după slujbă; aşa că mai întâi s-au dus frumos la biserică, l-au ascultat pe al meu cum slujeşte, şi numai după aceea au venit toţi trei împreună. Pe părintele l-am rugat ca cel puţin de data asta să nu lungească atât slujba, cum are el obiceiul. Mi s-au şi plâns oamenii din sat că-i ţine prea mult la biserică, nu le mai prieşte, duminica, masa de prânz. Ei – ziceau – s-au obişnuit cu popa cel bătrân; când bătea de doisprezece, părintele cel vechi era gata şi cu slujba; ajungeau şi ei la timp la mâncare, aveau toate cele un rost... De data asta, al meu m-a ascultat, a scurtat slujba atât cât a putut, cât l-a lăsat pe el inima; destul că n-a fost cu mult trecut de unu şi i-am văzut pe toţi trei venind. Supa, galbenă cum e aurul, îi aştepta în mijlocul mesei. Pâinea era proaspătă, chiar atunci am scos-o din cuptor; am acoperit-o cu un ştergar, să se păstreze caldă, până s-or aşeza ei la masă. Mă uitam la tacâmurile de argint cum străluceau, cred că de la nunta mea nu le-am mai scos, îţi luau ochii! Eram bucuroasă că mi-au ieşit toate cum trebuie, numai crema de la doboş s-a nimerit puţin mai zgrunţuroasă, asta din cauza

zahărului, care n-a fost se pare prea fin, sau poate untul a fost mai vechi și nu s-a legat, nu pot să-mi dau seama... Lili a fost foarte drăguță, mi-a adus în dar o cruciuliță binecuvântată, zicea ea, chiar de la papa de Roma, o avea moștenire de la o bunică a ei. Noi ni-s ortodocși și l-am întrebat pe popa al meu dacă pot s-o port, și el a zis că da; tot Domnu' nostru Iisus Christos e și la catolici și la noi. Notaru mi-a lăudat tăieței; mi-a spus că așa subțiri nici maică-sa acasă – care e mare specialistă – nu-i face. Părintele a trimis fetele în grădină după un ardei iute, numai că ardeii aduși de ele s-au nimerit să nu fie iuți, ele nu se pricep să-i aleagă. «Las' că mă duc eu, i-am spus popii, caut eu unul iute, că-i cunosc», și am fugit repede în grădină. De grăbită ce-am fost, m-am împiedicat în pragul de la grajd și m-am lovit la genunchiul stâng, cum am dat cu el de prag, nici acuma nu mi-a trecut durerea de tot. Ardeiul a fost tare iute; noi femeile nici n-am îndrăznit să-l atingem, numai popa și notarul au servit din el. «M-aș mira, cu iuțeala asta, să mai simțiți gustul supei», a spus Lili, și-a ridicat din sprâncene; notarul a băut un pahar, două mai mult decât trebuie și-a început să cânte niște cântece porcoase, și asta n-a stat frumos; casa noastră e doar loc preoțesc, nu-i potrivită pentru cântece din astea, mai fără perdea. Lili și-a dat repede seama, că-i fată inteligentă; s-a aplecat la urechea lui bărbatu-su, i-a șoptit o vorbă sau două foarte încet, n-am putut înțelege ce-i spune; dar ce i-a spus a fost bine spus: el imediat s-a oprit din cântat și și-a cerut scuze: «M-a luat și pe mine gura pe dinainte», ne-a spus și s-a roșit până peste urechi. «Nu-i nimic, se mai întâmplă, grija asta să n-o aveți, din partea noastră nu-i nici o supărare», i-a spus popa și cu o mână și-a acoperit căscatul; că el așa-i, după ce mănâncă, întotdeauna i se face somn. «Eu zic că

până la sarmale mai merge un șpriț», a zis notaru și a ridicat paharul de pe masă ca să închine. «Pilule dragă, vezi să nu exagerezi», i-a zis nevastă-sa. «Da nu-i nici un necaz, zice popa al meu, până acum, doamnă, n-a fost nici o exagerare. Am avut eu grijă, fiți dară liniștită.» Și după paharul ăla, notaru s-a abținut într-adevăr. E drept că a dat să mai ieie unul, dar atunci Lili a pus frumos mâna ei micuță pe mâna lui, de zis nici nu i-a zis nimic altceva, și el a și înțeles; alt pahar, mă credeți? n-a mai dus la gură în ziua aceea, măcar că au stat amândoi până a început să se însereze. Atât de bine s-au simțit că nu le-a venit să mai plece..." Trenul a oprit iară, da' de urcat nu s-a mai urcat nime. De coborât, a coborât o pilărița, din alea care merg cu unt și smântână la oraș. „Am cumpărat o icoană sfântă – a început preoteasa să turuie iară, după ce trenul a ieșit din gară – numai că mă bate gândul să nu fie cumva catolică, că dacă îi așa, nu cred să mă lase popa s-o pun pe perete. Să v-o arăt și dumneavoastră, poate vă pricepeți mai bine decât mă pricep eu, care-s de-a catolicilor și care sunt de-ale noastre..." „Numai la catolici are Maica Domnului o roată în jurul capului, la noi nu se obișnuiește, așa mi se pare", a zis soru-mea Ana. „Îi prea roșie în obraz și are și buzele vopsite, nu cred să fie ortodoxă", mi-am dat și eu cu părerea. „De urâtă nu-i urâtă, numai, că-i drept, e prea roșie în obraz", a zis soru-mea Ana. „Atunci, nu-i de-a noastră, a zis preoteasa și-a oftat o dată lung, necăjită de târgul făcut. N-am vrut să mă las fără icoană în dormitor. Pentru asta am cumpărat-o și am dat o groază de bani pe ea." „Păi e casă preoțească, și-a dat cu părerea soru-mea Ana. Nici nu șade frumos fără icoană sfântă." „Am eu un goblen – ne-a povestit preoteasa – care-i cu subiect religios; îl arată adică pe Cristos, cum urcă pe drumul Golgotei și cum îl împung pe la spate

soldații cu sulițile... Numai că l-am pus în sufragerie, deasupra bufetului; e prea frumos, mi-a părut rău să-l țin în dormitor, cu toate că-i un tablou sfânt." „Asta așa-i", și-a dat cu părerea soru-mea Ana. „Trebuie să fie un lucru vechi, din bătrâni", am zis eu. „Îl am de la o mătușă, care tot preoteasă a fost, numai că acuma a murit..." Ne-ar mai fi povestit și altele preoteasa, ce și cum s-a întâmplat cu goblenul și cu mătușa aceea a ei, numai că trenul a ajuns în stația unde trebuia ea să coboare; după ce și-a luat rămas bun de la noi, a coborât repede, nu cumva să rămână în tren. Era o gară mică, și de stat n-a stat trenul mai mult decât un minut; după ce preoteasa a coborât, s-a mai întors o dată către noi și ne-a făcut semn; am mai putut vedea cum șeful de gară s-a apropiat de ea și s-a aplecat să-i sărute mâna; trenul a făcut un ocol, așa că au dispărut amândoi, și șeful de gară și doamna preoteasă, nu i-am mai văzut. Am rămas numai noi în vagon și l-am întrebat pe Ion dacă nu-l doare cumva capul de atâta vorbă cât i-a fost dat să audă. „Oablă preoteasă", a zis el și a dat să râdă, da mai mult a tușit decât a râs. Numai că ochii îi erau tare veseli, se aprinsese în ei un fel de lumină, și când am văzut-o, m-am bucurat. Controlorul de bilete era de prin părțile noastre și ne-a recunoscut. Ne-a întrebat dacă nu vrem să trecem într-un vagon de clasa întâi, că e mai mult lărgământ. „Sunt scaune moi și te întinzi și dumneata, aciule, un pic", a zis el. „Nu, mulțam, i-a spus Ion. La ce să mă mai mut acuma, că nici aici nu-i rău. Numai faceți bine să închideți fereastra aia", a spus el, și a arătat spre celălalt capăt al vagonului. „Aș închide-o eu, dar s-a înțepenit și nu se poate, i-a spus cu părere de rău controlorul. Haideți la clasa întâia", ne-a poftit el. „Mai bine cred c-ar fi să rămânem aici. Nu vrem să avem vorbe cu nime", a zis Ion.

„Dacă vă dau cu voie, n-are cine să vă zică ceva. Eu comand", ne-a spus controlorul. Așa că l-am ascultat și am trecut în alt vagon. Ion s-a întins pe scaunele alea care erau moi și îmbrăcate în catifea roșie. Mirosea a praf de purici, și la geam stătea un domn și se uita pe fereastră. „Eu sunt Drinca. Mă mir că n-ați auzit de mine, ne-a spus domnul de la fereastră; prin părțile astea eu am pictat toate bisericile; sunt cel mai renumit, altul mai bun ca mine nu se găsește." „Vă cerem iertare, dar noi nu ni-s chiar așa de umblați, a zis soru-mea Ana. „Da, dumneavoastră, acuma de unde veniți?" l-a întrebat ea pe pictorul cel renumit. „Ieri am avut o șfeștanie, am sfințit biserica de la Lugojel și de acolo vin", ne-a spus pictorul, și am văzut că abia apucă să ne povestească și nouă cum și-a petrecut el la serbarea aia mare. „Pe vlădica cel nou l-ați văzut vreodată?" ne-a întrebat, și când soru-mea Ana i-a spus că nu l-am văzut, pentru că noi nu suntem femei chiar așa de umblate, nici acuma n-am fi plecat de acasă dacă n-ar fi fost Ion așa de rău bolnav, el s-a uitat la noi, așa, ca la nimeni. „Păi, de ce faceți, rogu-vă, umbră pământului ăstuia dacă nici pe vlădica nu l-ați văzut?" parcă ar fi vrut să spună, da nu ne-a zis nimica și atunci soru-mea Ana l-a întrebat: „O fi om frumos, a zis ea, așa s-a auzit la noi. Tânăr, că abia i-a crescut barba; numai că noi nu știm, de văzut nu l-am văzut." „I-au ieșit în întâmpinare oamenii cei mari din sat, și o fată premiantă de la școală i-a spus o poezie scrisă de un advocat din Lugoj, ne-a spus pictorul. *S-au cutremurat stăpânii lumii, la glasul blândului profet.* Și a fost o poezie tare lungă, dar ca a știut-o toată, nu s-a încurcat. Vlădica s-a aplecat și a sărutat-o pe frunte." „Trebuie că a fost tare frumos", a spus soru-mea Ana și s-a arătat că nu mai poate de mirată ce-i. „Eram mici, la primară,

când s-a sfințit biserica noastră, dar mă crezi că și acuma țin minte? așa a fost de mândru. S-a ținut și atunci serbări din acelea mari. A fost și corul din Zlatna, și fanfara din Sintești, și s-au întrecut amândouă", a povestit ea. „Și la Lugojel au fost fanfarele, cum să nu fie; și după aceea s-a întins petrecere mare, au fost veniți notarii și învățătorii, din cinsprezece sate. Și nu numai notarii și învățătorii, ci și alți oameni însemnați. A fost și prefectul, da' el n-a stat la bal. A venit cu mașina și a stat numai cât a ținut slujba; a schimbat două vorbe cu vlădica și după aceea a plecat". ...A rămas așa pe gânduri când și-a adus aminte cât a putut fi de frumos. A dat să-și aprindă o țigară, dar s-a uitat la Ion și a stins-o, a aruncat-o pe fereastră. „Sunt obișnuit cu ea, a spus Ion. Mie nu-mi face rău." Atunci Ana l-a întrebat dacă e adevărat că vlădica are o drăguță și doi copii din flori, sau numai oamenii i-au scos vorbe. Și atunci el i-a povestit cum e cu vlădica și câte drăguțe are. „La bal trebuie că a fost tare frumos. Or fi ales și o regină a balului, că la domni așa se obișnuiește", a întrebat soru-mea Ana și eu m-am mirat cât poate fi ea de nepăsătoare, de cum aude de distracții. „Au ales, de ce să nu aleagă, a zis pictorul. O știți pe fata cea mică a popii din Mânăștiur?" „N-o mai știm, de când a crescut, de când s-a făcut domnișoară", a zis soru-mea Ana. „O brunetă reușită, trebuie c-ați văzut-o pe la târguri, a spus pictorul de biserici și a privit-o lung. N-aș putea zice însă că-i pe gustul meu", a mai spus și soru-mea s-a înroșit atunci și s-a uitat pe fereastră, n-a avut încotro. „Gusturi și gusturi", a zis ea în șoaptă, da' așa de încet, că pictorul, ca s-o audă, s-a aplecat în față. Și după aceea, pictorul acela de biserici s-a pornit să se laude în fel și chip, n-a mai avut nici o măsură! Dintr-o cutie a scos niște icoane și se făcea că toate-s făcute de el. „Ce

părere aveți? Cum vi se par?" ne-a cerut el părerea. „Noi nu ne prea pricepem, a zis soru-mea Ana și a lăsat privirile în pământ. Pe noi degeaba ne și întrebați, noi ni-s tare neștiutoare într-ale de-astea..." „Pentru asta trebuie să ai un dar, ca să faci așa ceva. Asta nu poate oricine am zis eu ca să-l mai îmbunez pe pictor, pentru că mi s-a părut că s-a întunecat la față. Miroseau cam urât, a clei, numai că nu puteam deschide fereastra, să nu-i fie curent lui Ion.

„Asta-i tot ce am făcut eu mai frumos", ne-a spus după o vreme, și de pe fundul lăzii a scos un tablou ceva mai mărișor. Eu am crezut că-i Iisus pe Muntele Măslinilor, pentru că era tare întunecat, nu se vedea mare lucru, dar el ne-a explicat că nu-i dintre cele bisericești. Se vedeau numai un fel de stânci și când ne-am uitat mai bine, jos, la poalele stâncilor ălora, am văzut curgând o apă neagră. Norii de pe cer tot negri erau și ei, așa că nu era altă culoare peste tot decât negru; din cauza asta nici nu mi-a plăcut, dar n-am zis nimica, să nu fac vreo supărare. Nu era nici o culoare așa, mai frumoasă, puțin de roșu sau puțin de galben; ori cărămiziu. Când ne-am uitat mai de aproape, am zărit, ca prin ceață, o fată, gata să cadă de pe stânci – ori o fi vrut să se arunce ea singură, săraca, în prăpastie, prea bine n-am înțeles, dar nici să întrebăm n-am vrut. Avea o cămășuță albă pe ea și părul îi era negru și despletit ca la cele care nu-s întregi la minte. „Asta e Ofelia", ne-a explicat pictorul și noi n-am îndrăznit să întrebăm cine o fi fost Ofelia aceea, și ce-o fi pățit săraca, de vrea să se arunce în râu. Și nici el să ne explice n-a mai avut vreme, că trenul a oprit. Pictorul a coborât și el într-o haltă, după ce și-a luat rămas bun, de la noi, mai cu părere de rău, dar n-a avut ce face, a trebuit să coboare. Am lăsat ușa crăpată după plecarea lui, să intre puțin aer curat. Și după

ce-a plecat el, soru-mea Ana o început să râdă. Parcă o văd și acuma cum stătea în dreptul ferestrei și se prăpădea de râs, sărea cămașa pe ea, toată se scutura, și atunci așa mi s-a părut mie că soră mai frumoasă ca a mea nu are nimeni pe lumea asta. Cu o mână își ștergea lacrimile care-i veniseră în ochi, de atâta râs, și cu cealaltă și-a strâns mai bine basmaua pe cap. Așa i s-a părut ei, că om mai caraghios ca cel care a plecat nici că se află... S-a urcat în tren o doamnă, chiar din stația în care a coborât pictorul. La început n-a scos nici un cuvânt, s-a așezat pe scaun și a stat așa nemișcată. După aceea s-a ridicat și a început să umble în stânga și în dreapta, cât a fost vagonul acela de tren de lung, și tot trăgea de colțurile unei batiste cu monogram și scrâșnea din dinți. O clipită n-a stat în loc, când la fereastră, când înapoi pe scaun, când a scos din poșetă o oglindă, când a băgat-o la loc, când și-a trecut pieptenele prin părul tot bucle, când l-a vârât înapoi... Iar noi ne uitam la ea și nu îndrăzneam să spunem nimic. Vedeam că i s-a întâmplat ceva, numai că nu știam ce. Și deodată a izbucnit în plâns. Și așa de tare plângea că pieptul la rochia ei de mătase până la urmă a fost tot ud. „Un singur lucru vreau să știu, striga ea printre lacrimi, un singur lucru și nimic altul mai mult: dacă trăiește ori nu! Alta nici nu mă interesează." „O fi și la dumneavoastră cineva bolnav, doamnă? Că noi tot de la spital venim, numai că nu am găsit loc, au fost toate spitalurile ocupate." Ea parcă nici nu m-a auzit ce spun, parcă nici nu ne vedea, așa se purta; a început să plângă mai tare, da un plâns din acela cu sughițuri și cu lacrimi cât pumnul. „Au, sufletul meu, zicea ea printre lacrimi – că de omorât eu te-am omorât, ticăloasa și prăpădita de mine, nu alta. Am tras cu pistolul în tine și te-am împușcat!" Când am auzit-o ce spune, nici

să ne mişcăm n-am îndrăznit, aşa de tare ne-am speriat. „Liniştiţi-vă, doamnă, zice după un timp soru-mea Ana, şi fiţi bună şi ne povestiţi şi nouă ce şi cum s-a întâmplat?!" „Am tras cu pistolul în el, aşa s-a întâmplat! L-am omorât, asta-i, zice... Eu, dragile mele, începe ea să ne povestească şi deodată s-a liniştit, şi-a pus mâinile în poală şi s-a aşezat frumos pe scaun, l-am omorât pe Caius Pancan, aşa să ştiţi. Pe cel mai mare cântăreţ din toate timpurile, pe acela l-am omorât..." „Parcă nu-mi vine să cred, doamnă, la ce să mint", spune soru-mea Ana, neîncrezătoare. „Păi atunci, dragile mele, spune doamna, staţi liniştite şi să vă povestesc cum a fost. Să vă spun totul din fir în păr. Şi aşa s-a întâmplat că ea atunci l-a împuşcat, când a cântat el mai frumos. A scos pistolul şi a tras, dar numai o dată, n-a fost trebuinţă să tragă de mai multe ori, că el a şi căzut la pământ. Doamnele şi domnii au început toţi să strige, s-au bulucit să vadă ce-i şi numai bine ea a avut timp să se strecoare afară şi să se facă nevăzută. ...Mie mi-au îngheţat mâinile de spaimă, îţi spun drept, căci până atunci nu mi-a fost dat să văd de când sunt o criminală. Şi când te uitai la ea, nici nu-ţi venea să crezi că-i adevărat ceea ce a povestit, pentru că de frumoasă era tare frumoasă, de când sunt nu cred să fi văzut o femeie mai frumoasă ca ea. „Poţi să mă baţi, doamnă, zice soru-mea Ana, într-un gând parcă şi ea cu mine, dar eu tot nu te cred." „Ba mai bine să mă credeţi, dragile mele, zice ea în şoaptă şi iar începe a lăcrima, că aşa a fost, cum vă spun eu acuma." „Şi de ce l-aţi împuşcat, doamnă"? prind eu ceva curaj şi o întreb. „De gelozie, spune ea şi după aceea şi-a scos din buzunar o batistă şi s-a şters la ochi. Din gelozie şi din prea multă iubire l-am omorât. Pentru că eu aşa cred că-i mort, nu cred să mai fie în viaţă... Cum ar fi mâine,

începe ea să povestească, a fost să plece la Viena să le cânte nemților, că nemții foarte tare l-au admirat, ar fi dat oricât, numai să-l audă cântând. Eu am prins o scrisoare de-a lui, și din scrisoarea aia am aflat că de plecat nu pleacă singur la Viena, că vrea să plece cu alta și să mă abandoneze. Am început atunci să mă rog de el să mă ia și pe mine, dar el nici n-a vrut să audă... «Ce-ar fi să facem nunta la Viena, nu-i așa că ar fi foarte șarmant?» «Știi foarte bine că deocamdată nu te pot lua de soție, mi-a răspuns el. Știi că părinții se opun căsătoriei noastre. Cât trăiesc ei, nici vorbă să ne putem căsători.» «Nu se poate, nu se poate, i-am spus eu și m-am uitat drept la el în ochi, mă cunoști doar, nu-mi place să insist, nu-mi stă în caracter. Numai ia-mă la Viena, alt favor nu-ți cer decât ăsta!» Știam însă că la Viena nu mă poate lua, din pricina fetiței ăleia... Bine, îmi spun, dacă e așa, nu mai ajungi nici tu la Viena, dragul meu! Nu mă iubești, fie și așa, dar nici a alteia n-ai să fii tu, nici în brațele alteia nu vreau să te las!..." Și în timp ce povestea, a scos pistolul ca să-l vedem și noi. „Încet, doamnă, i-a spus atunci soru-mea Ana și cu o mână a îndreptat țeava pistolului spre fereastră, nu cumva să ne împușcați, Doamne ferește, și pe noi! Stați frumos și liniștiți-vă, acuma, ce-ați făcut, e gata făcut și așa nu mai puteți nimic îndrepta..." Ion, între timp a adormit, el nici nu știa, săracul, ce nebună a dat peste noi!... Până la urmă s-a adunat mai multă lume, au venit domni și doamne și din alte vagoane s-o asculte ce spune, atrași de strigătele ei. La început, n-au înțeles, ne-au întrebat pe noi ce s-a întâmplat, ce-a pățit că plânge așa. Dar nici n-a fost nevoie să ne întrebe, ea abia apuca să povestească la toată lumea ce și cum s-a întâmplat, cum l-a omorât ea pe cântărețul Caius Pancan, cum, din gelozie și din prea multă dragoste care a

fost în pieptul ei, a tras cu pistolul în el, și-i aproape sigură că l-a și omorât.

Într-o stație s-au urcat doi jandari, unul într-o parte a vagonului, altul în cealaltă, așa ca s-o prindă la mijloc. Ea, când a văzut asta, a dat la început să fugă, da' n-a mai avut unde. „Tu l-ai omorât pe cântărețul Caius Pancan?" a întrebat-o unul din jandari, după ce i-a luat pistolul cu forța din mană. „Am știut eu că-i mort" a strigat ea și pe loc a și leșinat. Jandarii au stropit-o cu apă rece și atunci ea a deschis ochii, se uita când la unul, când la celălalt, de parcă s-ar fi rugat de ei să-i spună că nu-i mort de-adevărat, că l-au dus adică la spital și l-au scăpat. „Împușcați-mă și pe mine! a strigat ea cât au ținut-o plămânii. Fără el, mai bine moartă." Și iar a dat să leșine, numai că unul din jandari o stropea tot timpul cu apă pe față. Și atunci, ce să vezi, o doamnă s-a repezit la ea și a început s-o tragă de păr. „Prăpădito! a strigat doamna aceea. Criminalo!" Abia au reușit jandarii să le despartă. Toți au început atunci să-i întrebe pe jandari, dacă e chiar adevărat că marele cântăreț Caius Pancan nu mai e printre cei vii. „El a fost fala noastră, au zis jandarii și au clătinat din cap, mare păcat." „Muierile l-au mâncat, așa se întâmplă întotdeauna, ce să-i faci", au zis domnii și au început să șoșotească. Și, între timp, jandarii le-au despărțit pe criminală și pe doamna cea furioasă, da cum s-au bătut au fost despletite la păr amândouă și roșii în obraz. „Acuma, dumneavoastră, doamnă, mergeți cu noi, i-au spus ei, celei ce l-a omorât pe Caius Pancan. Așa-i ordinul au zis. Noi nu facem altceva, numai ne luăm după ordinul pe care l-am primit. Asta ni-i datoria." „Nu cer nici un favor, a strigat ea. Cu mâna mea l-am omorât, pentru că

l-am iubit din tot sufletul, oameni buni, așa să știți. Numai că n-am avut noroc unul de celălalt. Așa a fost să fie." I-au dat atunci lacrimile în ochi și toți domnii adunați au început și ei să lăcrimeze. „Amărâta de ea, vai de inima ei, numai ea știe ce are pe suflet", au zis femeile, și chiar cea care a vrut s-o bată s-a înduioșat. Și chiar atunci trenul s-a oprit în stație la Făget, și jandarii au coborât-o din tren, și ea a mers între pușcoaiele lor fără să scoată o vorbă, cu capul în pământ. Când trenul a plecat ne-a făcut numai o dată cu mâna, așa, ca de adio, și doamnele au făcut și ele înapoi cu batistele, apoi tot cu batistele acelea și-au șters lacrimile, că erau toate plânse. După aceea i-am văzut chipul în foaie. Erau puși unul lângă altul. Scria că l-ar fi nimerit nu chiar în inimă, dar foarte aproape, nici n-a ajuns bine la spital cu el salvarea, c-a fost rece, s-a scurs tot sângele din el, n-au avut cum să-l oprească. Numai că în fotografia aia parcă nu părea chiar așa frumoasă cum a fost ea atunci când am văzut-o cu ochii mei, cum își mișca în toate părțile pistolul, numai că n-a mai avut gloanțe în el, au fost toate trase în pieptul cântărețului aceluia vestit! Au scos-o, parcă, mai sprâncenată decât era, și nasul era altfel decât l-a avut ea, acolo în fotografie, ceva mai lung. „Asasina marelui nostru cântăreț Caius Pancan", scria dedesubtul fotografiei, și asta a și fost de-adevărat, de omorât, singură, ea l-a omorât, așa cum ne-a povestit și nouă, numai că eu am s-o țin minte câte zile oi mai avea, cum ne-a făcut ea în gară la Făget cu mâna. Ținea umbreluța deasupra capului, să n-o ardă soarele, că era cam la vremea prânzului și soarele pripea foarte tare, drept în creștet. Am s-o țin minte cum s-a bătut ea cu doamnele alea din tren și cum rochia i s-a desfăcut la mânecă până la umăr, de i-am

văzut brațul alb cum îi neaua, pistruiat și cu gropițe la cot. De frumoasă a fost frumoasă, nu pot să spun, măcar c-a fost criminală.

O parte din drum, după ce a coborât ea, am rămas singuri, și Ion mai mult a dormit... Și așa m-am gândit eu atunci că în același, fel, nu peste multă vreme, o să doarmă el somnul cel mare, așa și nu așa: nu cu capul la mine în poală și mângâiat pe obraz, ci acolo, jos, în pământ. Tot așa ca acuma, neștiutor de ce se întâmplă în lume. Și tot așa și atuncea, oamenii au să umble în toate părțile, încoace și încolo, pe jos și cu trenurile, numai că el n-o să-i mai vadă umblând, n-o să-i mai știe pe cei de pe pământ, cum nici ei n-o să-l mai știe pe el. Numai noi, eu și mama lui, noi care l-am iubit, ne-om aminti cât om trăi c-a făcut și el umbră pământului... Dacă nu cumva l-om uita și noi, căci așa e scris să fie... Tot așa or plânge și s-or zbuciuma doamnele iubărețe și cele suferitoare, și tot așa s-or întoarce unii și alții de la serbări și petreceri, numai că toate serbările și petrecerile acelea, pe unde or fi ele și pentru cine or fi, se vor întâmpla fără el, în lipsa lui... El n-o să mai aibe cum ajunge până la ele, căci cei morți nu ajung niciodată la petrecerile viilor, oricât de frumoase ar fi aceste petreceri și oricât ar suferi ei, acolo, în pământ. Nemișcat o să stea în adâncuri, cu pământ deasupra lui, așa cum se odihnește acum lângă mine și cum și în pântecele maică-si s-a odihnit înainte ca ea să-l fi făcut. Numai că odihna dintâi e una și alta e cea de pe urmă, cea fără de sfârșit... Toate astea mi le-am spus în timp ce Ion dormea cu capul pe pieptul meu. „Scoală-te, Ioane, – i-am șoptit – scoală-te și te ridică, dragul meu, ce somn o fi și ăsta pe capul tău, că nu-i noapte și întunerec

acuma, ca tu să dormi, e ziuă în plina amiază." Și el s-a trezit, numai că părea tare supărat că nu l-am lăsat să doarmă.

Impiegatul, când ne-a văzut coborând, s-a apropiat și-a intrat cu noi în vorbă: „Am auzit: eu că Ion îi bolnav, numai că nu mi-a venit să cred, ne-a spus el. Am mai văzut și noi la viața noastră bolnavi, da ăia nu se plimbă ca domnii, prin târguri, ne-a zis impiegatul, încercând să glumească, dar când s-a uitat mai bine la Ion, n-a mai spus nimic; „Vai și amar de sănătatea lui, am zis eu și am început să plâng. Sănătatea asta la nimeni nu i-o doresc." Și impiegatul s-a rușinat parcă și s-a întunecat și mai tare la față. „Ce să-i faci, a oftat după un timp. Asta nu-i cum vrea omul..."

Și dinspre Breazova s-au ridicat chiar atunci niște nori negri și grei de ploaie și deodată a dat o răpăială deasă, de parcă ar fi bătut cu piatra. Impiegatul ne-a chemat la el în birou, să așteptăm până stă ploaia. Ploaia n-a ținut mult și, în scurtă vreme, într-o parte a cerului s-a limpezit; stăteam și ne uitam pe fereastră cum se ridicau aburii groși de pe linia ferată; dincolo de linie, unde sunt casele cele vechi ale lui Grecu, s-a ridicat curcubeul. Ion a prins pe neașteptate poftă de vorbă, și dacă până atunci a fost așa de tăcut și grăbit să ajungă cât mai repede acasă, după aceea nu s-a mai lăsat plecat... „Eram copii, începu el să povestească, și când eram noi cu vacile, mai da din când în când câte o ploaie, așa cum a fost asta; mai scurtă, da îndesată bine, din astea care trec repede, nu țin mult; și dacă ieșea soarele, ieșeam și noi, copilandrii, de prin locurile de pe unde am fost ascunși. Și a fost atunci așa o vorbă printre noi, nu știu care o fi scornit-o, da nu-i de mirare, cate nu pot trece prin capul unor copii nevârstnici. Așa s-a zvonit, că acela care izbutește să meargă până la locul unde se lasă curcubeul,

da nu drept în picioare, în patru labe şi fără să se abată de la drumul drept, aceluia i s-o împlini tot ce şi-ar dori el, tot ce-şi pune în cap o să i se adeverească. Şi era pe vremea aia unu' Pavel a lui Bosoancă, voi nu cred să-l fi prins, c-a murit nu la mult timp după întâmplarea ce v-o spun eu acuma, şi Pavel ăsta, săracul, era cam slab de minte, nici vorbi, aşa ca lumea, nu era în stare, mai mult gângăvea, când voia să spună ceva. Unul străin nici n-ar fi înţeles nimica din ce scotea din gură, da noi mai pricepeam, e drept că mai degrabă ghiceam cam ce voia el. Pavel ăsta avea şi un obicei tare urât, dar despre asta nu vă vorbesc eu acuma, pentru că sunt femeile astea de faţă şi nu şade frumos. Destul că într-o zi s-au luat copiii după el şi-au văzut ce face el pe furiş, l-au prins şi l-au batjocorit, da atâta grijă a avut, să mă credeţi că nici nu i-a păsat; aşa era el, cam necopt la cap... Numai c-a tras cu urechea la vorbele noastre de copii proşti şi câtă minte a avut, a crezut că-i chiar aşa, cum zicem noi. Adică o să i se împlinească ce-şi doreşte el mai mult, dacă o să meargă în patru labe, tăiat, până la curcubeu. Da ce şi-o fi dorit, mă întreb eu acuma; ce şi-o fi putut dori un amărât şi un prăpădit ca el, asta aş fi, vă spun drept, tare curios să ştiu; numai că de la unul neîntreg la minte, mare lucru nu ai cum să afli; el, orice-i spuneai, dădea din cap, că e aşa cum spui tu. Şi dacă nu te lăsai şi îl întrebai iară, se încrunta şi dădea ochii peste cap; nu-i prea plăceau lui întrebările, oricare ar fi fost ele, îl enervau foarte tare... Şi într-o dimineaţă s-a întâmplat că a ajuns cu vitele înaintea noastră, că de obicei venea târziu, după ce răsărea soarele. Când am ajuns noi, el, stătea pe un dâmb, rupea dintr-o pâine, adică mai mut o morfolea şi avea umbrela gata desfăcută. Am uitat să vă spun că avea o umbrelă nouă-nouţă şi când ploua nu lăsa

pe nimeni să se ascundă sub umbrela lui. Am auzit c-ar fi furat-o de la târg, de la o unguroaică, alții zic, nu știu dacă o fi fost așa, că Vetuța lui Biloi și-ar fi pus mintea cu el și, ca să nu spună la nime, i-ar fi dat umbrela aia, și de atunci nu exista să vină el cu vacile fără umbrelă... Dar, în dimineața când a ajuns înaintea noastră și s-a pornit ploaia, n-a mai stat cu noi, n-a mai așteptat, ca de obicei, să-l rugăm să ne lase să ne adăpostim sub umbrela lui, și-a strâns umbrela, și-a luat vaca, și-a început s-o mâne, așa, prin ploaie, drept către pădure. Avea el o singură vacă și aia cu cornul rupt, și nici aia nu era a lui, i-a dat-o să i-o pască baba lui Budac, că ca, de când și-a scrântit un picior, nu mai putea alerga după vacă. Parcă îl văd ca astăzi, cum mergea el desculț, pleosca, pleosca, prin toate gropile, de ocolit nu le ocolea și unde era băltoaca mai mare, acolo călca! Și mergea foarte mândru, de parcă cine știe ce secret ar fi știut el și dinadins l-ar fi ascuns de noi, ar fi avut grijă ca noi nu cumva să-l aflăm. De curioși eram noi curioși, să vedem ce are de gând să facă, așa că ne-am luat grăbiș, grăbiș și pe ascuns, după el. Da el ne-a văzut, n-am avut cum să ne ascundem și atunci a început să arunce cu bolovani după noi; pe văruțu Cornel l-a lovit între ochi așa de rău, că la început s-a făcut întunerec înaintea lui, i s-a părut că nu mai vede, c-a rămas orb. L-am lăsat atunci în voia lui și ne-am întors la distracțiile noastre. De văzut l-a văzut numai un copil din Breazova, el a fost cu vitele în partea aia, și tare s-a mirat. Mergea Pavel, ce să vedeți, în patru labe și cu ochii drept la curcubeu se uita! Ținea capul ridicat în sus, să-l poată vedea mai bine, nu cumva să-l piardă din ochi și s-apuce pe un drum greșit. Așa cum a auzit el că trebuie mers, așa mergea, fix așa. Erau gropi, una mai noroioasă decât alta, da lui nu i-a fost de ele, să le

ocolească! Nici spinii nu i-a ocolit, drept peste ei a dat; și de înspinat s-a înspinat, șiroia sângele, asta pe unde s-a mai putut vedea de noroi; el de simțit, n-a simțit nimic, a ținut-o înainte, n-a cârmit. Și a ajuns el până într-o vale și acolo i s-a părut lui că era apă și curcubeul ieșea dintr-o baltă, și atunci s-a aplecat și-a băut apă cu pișat de vacă, să iertați că vorbesc așa, nunta că degeaba a băut, nimica nu s-a întâmplat din ce și-a pus el în gând.

El a stat și a așteptat să se întâmple cine știe ce, da' de întâmplat nu s-a întâmplat nimica, degeaba a așteptat el, degeaba a băut din apa aia puturoasă..."

Pe peretele dintre cele două ferestre e o oglindă murdară, pătată de căcărezele muștelor. Câteva fotografii flenduroase și decolorate sunt înfipte în rama oglinzii, de jur împrejurul ei. „Asta care stă pe scaun lângă mine e Iulișca cea tânără, spune bătrâna și degetul ei mare și murdar alunecă peste chipul femeii din fotografie. Te uiți că are părul încrețit, dar să știi că nu-i natural, și-l făcea în fiecare dimineață cu fierul... Parcă o văd cum a venit ea într-un an la noi, de Florii, adică au venit amândouă, ea și cu maică-sa, și în dimineața aceea a plouat, da nu prea tare, mai mult a mizgurat; numai că până să ajungă ele acasă la noi, lui Iulișca cea tânără i s-a stricat părul, a plouat-o pe păr și i s-a desfăcut; cât a fost ploaia aia de înceată, tot a trecut prin cârpă; și părul poți să-l încrețești cât vrei, dacă îl plouă puțin, gata, se face cum îi cânepa. Și atunci s-a rugat de preoteasa de la noi din sat, să-i dea fierul ei și bigudiurile, că noi nu aveam așa ceva. Și nu știu cum s-a întâmplat, o fi fost fierul prea încins sau ce, că i s-a aprins părul, i-a luat foc, ce gândești! Și atunci Iulișca cea bătrână a început să strige la

ea să aibă grije de bigudiuri, că doar nu-s ale ei, că ce-o să zică doamna preoteasa dacă o să-i strice bigudiurile! «Lasă-le dracului de bigudiuri, a țipat fiică-sa ca din gură de șarpe. Tu nu vezi că mi-a luat foc părul, grija bigudiurilor o ai tu acuma?!» «Ba o am, a zis către ea maică-sa. Nu-i frumos să strici lucrurile altuia, trebuie să ai grijă de ele, dacă le-ai luat...» Uite așa s-au certat amândouă și dacă nu săream eu să le împac și să-i sting cu ce-am apucat părul, ardea pălălaie, rămânea biata fată fără păr... Cine știe pe unde or fi și dacă or mai trăi ele acuma, săracele. Nu știu dacă ți-am spus, reluă ea istorisirea, Iulișca cea tânără s-a măritat, până la urmă, a luat-o un neamț, unu care a fost controlor de bilete ori șef de tren, ce-o fi fost, că nu mai țin bine minte, și-a plecat cu el prin cele străinătățuri. Numai că n-a putut sta mult timp fără maică-sa, acolo, în Germania sau unde a plecat ea cu șeful acela al ei. Așa că i-a scris o scrisoare, «mamă dragă, noi o ducem bine, așa și pe dincolo, numai că eu nu mai pot de dorul tău; așa, să ne mai certăm noi amândouă ca înainte, că el e tare tăcut, face orice i-ai spune, și cu altcineva n-am cu cine a mă certa, că eu nemțește nu știu. Așa mi s-a urât, că nu mai pot, fii bună, rogu-te, vino să stai cu noi, avem unde să te ținem, și el e de acord.» Și atunci, Iulișca a împachetat tot ce-a avut, a vândut casa și a plecat și ea în orașul acela nemțesc ori unde o fi fost acolo, și de atunci n-am mai auzit de ele." Fotografia e decolorată și îngălbenită de timp, încât chipurile celor două femei cu greu se mai pot distinge. Iulișca cea tânără ține o mână pe speteaza scaunului, pe un umăr al mamei sale, și privește înfricoșată drept în obiectiv. „Cine știe pe unde or fi săracele, spuse din nou bătrâna. Au fost femei bune la suflet, numai că au fost cam rele de gură, cât ținea ziua, ele se tot certau una

cu cealaltă", spuse ea și i se pare că le și vede înaintea ochilor, învârtindu-se prin casă, cu sumnele lor ungurești, înfoiate și cu flori mari! „în dimineața aceea de Florii, povestește bătrâna, ne-am sculat noi, adică eu și Iulișca cea tânără, așa, mai devreme, nici n-a fost soarele răsărit; era o răcoare și un miros, te săturai numai cu mirosul acela; și-am măturat ocolul amândouă, da nu ne-a fost urât să-l măturăm, am făcut-o cu plăcere, am ținut-o tot într-un cântat, și după aceea am măturat și drumul: mai întâi l-am stropit cu niște apă, să nu se ridice prea mult praf, și când am terminat, ne-am dus la fântână și ne-am spălat; când luam apa în gură să ne turnăm în pumni, ni se strepezeau dinții de rece ce era. Și nu știu cum s-a întâmplat, că lui Iulișca, dacă s-a aplecat să scoată apa, i s-a desprins un cercel din ureche și i-a căzut în fântână. Și atunci ea și l-a scos și pe celălalt și l-a aruncat și pe acela. «Măcar să fie amândoi, a zis. Așa, numai cu unul singur, tot nu am ce face.» Și ce să vezi, a trecut timpul și vine într-un an de Rusalii, soru-mea, Ana, la mine și-mi spune: «Uite, tu, ce-a găsit Cornel al meu în fântână, alaltăieri dimineață, când a scos apă la vite să le adape.» Era un cercel de-al Iulișcăi, din ăia pe care i-a aruncat ca atunci în fântână, numai că l-a ruginit apa, i-a luat strălucirea, așa s-a întâmplat dacă n-a fost de aur."

E cineva care își reamintește cerceii pe care îi purta Iulișca în urechi, înainte de a rugini ei în fundul fântânii; știe că în dimineața aceea, după ce s-au spălat, turnându-și una alteia apă în pumni, cele două femei, frumoase amândouă – poate una prea grasă, dar încă frumoasă – au scos caii din grajd și i-au adăpat, și unul din caii aceia – erau trei, doi cai și un mânz – și-a vârât neastâmpărat capul drept în ciutură

și-a; udat-o pe Iulișca pe fusta ei înflorată. Știe ce i-a spus Iulișca mânzului: „Stai, măi bolândule, stai, mă, că mă udași toată, prostule, noa Ișteném." Știe că deasupra grajdului s-a ridicat chiar atunci un nor, și părului uriaș din mijlocul ogrăzii i s-au udat vârfurile crengilor în norul acela. „Numai să nu ploaie. Numai să fie vreme frumoasă, când o fi timpul să mergem la biserică", a zis Iulișca cea tânără și s-a uitat la norul acela cu dușmănie, proptită de ciutură, așteptând să i se usuce fusta. Nu există vreun amănunt din care e alcătuit tot acest tablou vivant: cu fetele stând lângă fântână – ca-n unele ilustrații la poeziile lui Coșbuc, foarte gustate în acele timpuri – cu cei trei cai, unul abia mânz, zbenguindu-se prin curte, cu mirosul de balegă strecurându-se afară prin ușa întredeschisă a grajdului, – care să-i fie străin. Nimic nu scapă memoriei sale. El e pregătit să intervină, să adauge acele amănunte ce fac sarea și piperul oricărei istorisiri. „Eu știu, spune el, fiecare detaliu cu ajutorul căruia pot reînvia acea dimineață unică și de nerepetat. Știu, de pildă, ce culoare aveau mărgelușele de sticlă purtate la gât de Iulișca cea tânără și știu chiar câți nasturi avea laibărul ei de catifea roșie! Și privind fundul frumos rotunjit al fetei, aplecată să-și lege un șiret – știu de asemenea, ce gânduri, cu adevărat porcoase i-au trecut prin cap lui Ciupu, porcariul, când a trecut prin dreptul lor. Știu, de pildă, că pe sânul drept, Iulișca avea o aluniță mare cât un bănuț de aur și știu că pantoful stâng o rodea puțin la degetul mic. Știu că și-a pus în ciorap vată și, ca să stea lipită de deget, a udat-o cu scuipat. Și când fetele au intrat în șură, să arunce măturile într-un colț, știu că un blid de pământ a căzut de pe grindă și s-a spart, iar Iulișca cea tânără s-a speriat și a început să-i bată inima foarte tare! Mai știu ce-a făcut calul în mijlocul curții,

în clipa când Iulişca şi-a scos din ureche şi pe cel de al doilea cercel şi l-a aruncat în fântână! Şi parcă şi vede, el, autorul, căci despre el este vorba, coada înfoiată a calului, vede cele două gheme de culoare verde, desprinzându-se de sub ea şi simte mirosul, de iarbă putredă, al balegii calde!... Au trecut de atunci ani mulţi, bineînţeles, dar autorul, mai bătrân chiar decât Abraham, patriarhul din *Vechiul Testament*, şi fără să aibă nici memoria obosită a moşneagului din poezie, nu şi-a înstrăinat, prin uitare, nici un amănunt din lumea pe care singur şi-a creat-o!... Orice repovestire însă, după ani şi ani, este pe jumătate reală, pe jumătate inventată de cel ce îşi reaminteşte. Bătrâna, din obişnuinţă sau, cine ştie, poate cuprinsă de spaimă (uitarea, ca orice dispariţie, e firesc să ne înspăimânte!), îşi ascunde cu grijă lipsa ei de memorie. E de datoria sa, deci, să facă rectificările necesare. El încearcă să smulgă din negura timpului fiinţe care au suferit şi s-au zbuciumat pe pământ, dar a căror suferinţă este astăzi uitată. Ele prind viaţă pe un fel de scenă imaginară şi se străduiesc să retrăiască ceea ce, de fapt, a fost dat de mult uitării. Suferinţa în cea mai nealterată întruchipare a ei, iată ce doreşte să reînvie el! Toate îndoielile lui se spulberă în clipa în care se lasă în voia nemăsuratului său orgoliu. O bucurie fără margini îl cuprinde. Bucuria de a şti totul, de a fi stăpânul tuturor întâmplărilor şi amănuntelor din care lumea, încetul cu încetul, pe nesimţite, începe să prindă chip, să se nască şi mai ales să se pună în mişcare...

Şi iată din nou acea dimineaţă de primăvară. Căruţa hurducăind pe drumul desfundat. Meniţă priveşte întinderile golaşe peste care se cerne o burniţă deasă, ca de toamnă. Cerul atârnă parcă pe umerii lor. (De ce, oare,

tocmai această imagine îi vine mereu în minte autorului? Acest drum care pare fără sfârșit?) „Așa o vreme urâcioasă, spune după un timp Ana, ca în primăvara asta, nu cred că s-a mai pomenit. De când a dat dezghețul, dacă s-a arătat de vreo două ori soarele. Scump a fost la vedere drăguțu de el. Mai bine n-am fi plecat la drum pe un timp ca ăsta..." În ciuda vremii urâte, un miros dulceag de iarbă și floare face să freamăte nările tinerei fete. Un fel de bucurie, de care se rușinează și pe care și-o ascunde cu grijă, o cuprinde. Maria, în schimb, nu simte, nu are ochi să vadă primăvara care renaște, în ciuda ploii și a vremii urâte; în jurul ei, zăbranicul negru al morții, nu numai ploaia, a adumbrit în ceea ce o privește strălucirea dulcei primăveri!

Și în timp ce căruța se îndrepta, în după-amiaza aceea de început de toamnă, spre oraș, femeia simte moartea, o simte pândind lacomă, nesătulă și ticăloasă de peste tot, gata să se repeadă spre ei, să-i înșface cu forța bărbatul, să-l ducă, ticăloasa, cu ea. Moartea foșnind aspru în vântul care împrăștie ploaia, în zborul cleios și murdar al musculițelor ce se lipesc de pielea transpirată a cailor, în balega împroșcată în stânga și în dreapta de copitele lor, în mirosul de putregai – plouase mult și pământul intrase parcă tot în putrefacție – și de fecale, de materie tânără descompusă. Mirosul de transpirație, de sudoare rece al bărbatului de lângă ea, al bolnavului cu chipul livid, adumbrit de moarte, al celui îndepărtat atât de mult de viață, precum și de toate cele ce sunt ale vieții. Simte cum între ca și bărbatul ei, cu care s-a drăgostit multe nopți, s-a așezat moartea, și ea dă s-o alunge, și moartea nu vrea să plece, orice-ar face, stă acolo lângă ea și râde de ei: „Prăpădito și nebuno", o ceartă ea în gând și o scârbă mare o cuprinde... Trec acum pe lângă niște sălcii care

s-au uscat, şi moartea e acolo, stă aninată de crăcile negre ale sălciilor ălora, şi-i ba o pasăre, ba o femeie spânzurată, care scoate limba la ei. Aşa i se pare ei, dar nu spune la nimeni nimic. „El, de-acuma, îi cu moartea", îşi spune doar în gând. „El, de-acuma, aşa să ştiţi, că nu mai aşteaptă de la mine nici dragoste, nici mângâiere." Chipul femeii se urâţeşte parcă de suferinţă. „Dacă ai dormi un picuţ, îi spune ea bărbatului, ar fi tare bine." Şi bărbatul îşi culcă atunci capul în poala ei, ca un copil, şi încearcă să adoarmă. Ea simte pe genunchi fruntea lui asudată. I s-o micuţit capul, ca la copii", îi spune ea în şoaptă surorii ei, Ana. „Greu ţi-o fi, săraca de tine", îi spune la rândul ei Ana, şi ea o aude oftând. „Aşa-i, spune ea. De greu mi-i tare greu, dar asta mi-a fost crucea, aşa a fost să fie." Şi un timp tac amândouă, nici ele şi nici Meniţă n-au mai scos o vorbă. Norii s-au îndepărtat şi un soare roşcat s-a ivit deasupra întinderilor ude.

Din cea de a doua fotografie înfiptă în rama oglinzii, priveşte vesel Ion, în uniforma lui de la honvezi. Stă pe un scaun cu spătarul rotund şi picioarele şi le ţine la vedere, unul peste celălalt, arătându-şi dinadins cizmele noi şi frumos lustruite! în picioare, cu o mână în şold şi cu cealaltă pe umărul lui, stă Maria. Pe cap poartă, asemeni unui coif, „ciapţa" cu galbeni. Podoaba aceasta din metal strălucitor îi dă un aer sever, înăsprindu-i chipul. Pierzându-şi blândeţea, frumuseţea ei capătă însă o neaşteptată perfecţiune. Ochii, îndepărtaţi unul de celălalt, privesc misterioşi drept înainte.

Bărbatul i-a venit în permisie şi s-au dus amândoi cu trenul la târg la Făget... Ion i-a cumpărat de la Seghedin pantofi cu „tureac", care, de altfel, se pot vedea în fotografie, şi după ce s-au plimbat o vreme prin târg – făceau „scârţa-

scârța" pantofii ei noi – au intrat la Folk, la restaurant, și Ion a comandat o bere. „Da să fie cu guler, doamnă Folkoane", a zis el, și Maria a băut un sirop de zmeură. „E tare dulce, a zis Maria, dacă vrei gustă și tu." „Treabă muierească", a zis Ion și s-a uitat mândru în oglinda din fața lui, și acolo în oglindă se vedeau ei amândoi, el și nevastă-sa, ea cu „ciapța" cu galbeni în cap și roșie la față, și atunci Ion și-a scos pacla de tutun din brâu și și-a răsucit fericit o țigară. După aceea, au intrat la „Mântuitorul" și au cumpărat sirop pentru tuse. La foto Faber s-au luat în fotografie, pentru că ea nu avea nici una cu Ion îmbrăcat în uniformă, nici una în care să fie împreună fotografiau. Când au ieșit de la fotograf, s-au întâlnit cu Partenie Boroș de la Temerești; tot în permisie era și Partenie, amândoi făceau armata împreună și le-au dat „frai" deodată la amândoi. Și după aceea s-au îndreptat toți trei spre târgul de vite și Maria era tot timpul atentă să nu-și noroiască cumva papucii ei cei noi. „Parcă mă cam strâng", îi șoptește ea bărbatului ei și se adună cât mai aproape de el. „Asta până se lasă și ei, așa-s la început. Dacă-s noi, nu există să nu te strângă, așa, o țâră", o liniștește bărbatul și se uită rușinat la Partenie că-și pierde timpul cu treburi din astea, muierești. Și Partenie Boroș nu zice nimic, numai zâmbește ușor pe sub mustață. „Ne luarăm cu vorba și uitarăm să luam o turtă lu a bătrână", spune Maria, și pantofii ei noi fac scârța-scârța, în timp ce pășește lângă Ion, și ortacul lui de armată, Partenie... „Cu ce sfântu, Doamne iartă-mă, să mesteca ea turta aia, că n-are, cred, mai mult decât doi-trei dinți în gură", spune Ion și începe să râdă. Și Maria râde și ea, și galbenii de pe „ciapță" se aud zornăind. „Mai bine că nu i-am luat, eu așa zic, spune el. Să nu spună după aceea, cumva, c-am vrut să

ne facem vreo batjocură." Şi Partenie tace în continuare, ştie el foarte bine ce înseamnă să vii acasă în permisie şi să găseşti o nevastă frumoasă şi iubitoare. Ştie că-ţi vine s-o ţii aşa, ca pe palme, ' nici să sufli mai tare nu îndrăzneşti, ca nu cumva, Doamne fereşte, s-o vatămi în vreun fel. Toate astea le ştie Partenie Boroş, are şi el o nevastă acasă, şi, cu toate c-a fost „săptămâna mare", el cu nevasta lui n-au ţinut nici un post, nici în ale mâncării, nici în altele. Şi nopţile au fost tare scurte... Aşa gândea Partenie Boroş şi numai zâmbea aşa, din colţul gurii, şi nimic nu spunea. S-au oprit după aceea sub un castan bătrân pe o bancă, şi Maria şi-a scos un pantof din piciorul stâng, care-o strânge cel mai tare; asta până s-o întoarce Partenie, care a intrat după nişte cuţite şi un briceag la un tocilar şi se vede că n-au fost ascuţite, că întârzie cam mult. O nemţoaică a ieşit în poartă cu un fier de călcat şi îl mişcă în toate părţile, doar-doar s-or încinge cărbunii; şi cum mişcă fierul de călcat, sânii ei mari şi leneşi se mişcă şi ei când în stânga, când în dreapta. „Uite aşa un *piglais*, ne-ar trebui şi nouă", spune Maria. „Păi când ne întoarcem, îţi iei şi tu, eu n-am nimic împotrivă", spune Ion şi-o strânge lângă el. „Ba, că-i prea scump, spune Maria. După aia zici de mine că-s cheltuitoare", se răsfaţă ea... Maria a rămas să-i aştepte pe cei doi, pe bărbatul ei şi pe Partenie Boroş, mai la margine, să nu-şi noroiască pantofii, şi foarte aproape de locul unde stă ea, aşa cum se obişnuieşte, la marginea târgului, e un carusel. Valsul trist, repetat la nesfârşit de flaşnetă, e aproape înghiţit de zgomotul târgului, de guiţatul porcilor, de mugetul vitelor, precum şi de zumzetul mulţimii care se foieşte în toate părţile. Sus sunt trei copii care învârt „ringhişpilul" şi se zgâiesc, scot limba la ea; pe faţa lor smolită de ţigani

doar limba e de un roșu trandafiriu. Maria stă deoparte și privește. „Singură venișI?" o întreabă o femeie de la ei din sat, una Persida, care stă tocmai la capătul satului și se ține cu șeful de post. „Ba e și Ion, spune Maria, fericită că poate să spună cui o întreabă că-i cu bărbatul ei la târg. Numai că s-a dus să vadă cum se poartă azi vitele. C-am auzit că s-ar fi scumpit porcii. S-a dus să vadă cu ochii lui dacă așa o fi ori nu", îi explică ea femeii. „Au și ei săracii frai de sărbători?" întreabă femeia, cu ochii pe pantofii cu tureac ai Măriei. „Iacă nici o săptămână, spune Maria. Mai bine de jumătate o și trecut. Mai sunt două zile și gata." „Ce să-i faci, spune femeia. Așa-i." „Cu trenul vă duceți acasă, ori cu cocia?" întreabă atunci Maria. „Ba cu cocia lui văru Ricu." „M-oi ruga atuncea de el să ne ieie și pe noi", spune Maria. Trenul îi tare târziu, ajungem acasă sara și se necăjește a bătrână, c-am lăsat-o singură cu tot lucrul, și nici nu-i chiar așa sănătoasă, tușește." „De ce să nu vă ieie, spune femeia. Loc este destul, că-i numai el cu nevasta." Așa stau amândouă de vorbă, în timp ce Maria îl așteaptă pe Ion, să se întoarcă din târg... Și larma târgului, tropăitul cailor ajung până la ele.

Până la urmă s-au adunat mai mulți în căruța lui Ricu: așa se întâmplă la spartul târgului, oamenii sunt nerăbdători să ajungă cât mai repede acasă; stau înghesuiți pe loitre, unul lângă altul, caii merg agale; de-acuma, dacă au pornit-o spre casă, le-a trecut graba. „Cine s-o mai duce noră – povestește o femeie tânără cu o aluniță drept în mijlocul bărbiei ascuțite, în formă de inimă – dragii mei, ca mine să pățească. Și mai ales, așa cum m-am dus eu, într-o casă străină și într-un sat străin. Și nici cu unul tânăr nu m-am

ales, am luat și un văduv", spune ea cu falsă tristețe și-i face Măriei cu ochiul; bărbații încep să râdă cu subînțelesuri, în timp ce femeile oftează cu falsă compătimire. „Măcar să fi luat unul mai tânăr, să mă mai îndulcesc și eu puțin", spune ea și râsul acela, ușor provocator, al bărbaților crește; femeile lasă ochii în pământ; uite ce s-a apucat acuma, nebuna să povestească, spun, pline de ipocrizie, e adevărat, privirile lor. „Păi, de îndulcit, te poți îndulci și așa, asta nu e nici așa greu", intervine destul de brutal, cu acea lipsă de umor, de suplețe, de care dau dovadă bărbații, ori de câte ori o femeie ațâță prin glumele ei în doi peri, alunecoase însă, pline de inteligență scăpărătoare, imaginația lor, gata întodeauna să simplifice totul. „Ba, că nu-i voie", spune femeia, brusc virtuoasă, conștientă că și coarda se întinde cât se întinde, dar nu prea mult. „Să știu c-o țin așa, tot în post negru, da la mine onoarea și virtutea îi lucru sfânt. Eu sunt învățată așa de-acasă..." Se așterne liniștea, nu se aude decât tropăitul cailor și un tren de marfă al cărui ecou este amplificat de liziera pădurii. O ușoară dezamăgire nu-i greu de descifrat în tăcerea care s-a lăsat; prea repede au fost abandonate vorbele în doi peri, și atunci Ion încearcă să „ațâțe" din nou focul (mâna lui aspră se odihnește pe genunchii calzi ai Măriei și el le simte dogoarea prin sumna alunecoasă din crepdeșin verde). „Nu cred eu aia, spune el și le face celorlalți cu ochiul, că rămâi tu chiar așa, săraca de tine, pe post din cel negru. Că supa e mai dulce, dacă-i cocoșul mai bătrân, aia știe toată lumea." „Păi, dacă e văduvoi, e și omul mai știutor, nu-i chiar așa de neumblat și neînvățat", spune o altă femeie, aruncând și ea petrol peste foc, doar, doar s-o încinge din nou. „Așa ar trebui să fie, dragile mele, așa e știut din bătrâni, asta e adevărat, eu nu vă contrazic, spune din

nou femeia cu aluniță în bărbie, numai că, ce să vezi, adaugă ea și oftează, se întâmplă să nu se potrivească întotdeauna așa. – Că omul câteodată uită și ce-o învățat. Că și noi câte am învățat la școală și parcă le mai ținem pe toate minte?!" spune ea întovărășindu-și vorbele cu un nou oftat. „Păi al tău s-o fi nimerit să fie, așa, mai uitucăreț", spune cu falsă durere nevasta lui Ricu. „Oameni și oameni. Se întâmplă ca unii să învețe mai greu, dar ce-au învățat odată nu uită chiar așa de ușor, numai că tu, săraca de tine, n-ai avut parte de un așa bărbat." „A meu, spune femeia, în sfârșit răspunzând la provocare, de învățat o învățat greu și de uitat a uitat ușor.

Acum se poate, în sfârșit, râde, bărbații o fac din nou, așa mai gros și mânzește, femeile mai înfundat, mai cu rușine. Râsetele astea trebuiesc și ele potolite, femeia simte că trebuie să toarne apă peste foc, după ce i-a lăsat un timp să se veselească, să râdă în voie. „Nu vă doresc la nicicare, dragile mele, să aveți soarta mea. Nu de el mă plâng eu, că el de lucrător îi lucrător și nici la celelalte nu-i chiar de aruncat, mai glumesc și eu așa, să mai uit de necaz. Numai cu un socru cum îi al meu, n-aș vrea să vă știu în casă, dragile mele, cu un așa om, eu nu doresc la nime să stea sub un acoperământ." Brusca trecere în registru grav îndreaptă gândurile lui Ion în altă parte; vorbele în doi peri ale femeilor l-au aţâțat parcă; el își ia nevasta de după umeri, sânii tari ai femeii se zbat ușor în palma lui lată, micul bănuț al sânului drept îi alunecă printre degete. Simțind dorința bărbatului de lângă ea, Maria se simte străfulgerată parcă din creștet până în tălpi. „Mă luă cu frig, îi spune ea lui Ion în șoaptă. S-a cam lăsat răcoarea. A vrut mama, săraca, să-mi dea un sfetăr, numai că eu n-am vrut să-l iau." Așa încearcă ea să-și justifice, din pudoare, freamătul care i-a

trecut prin tot trupul, şi Ion ştie ce se întâmplă cu ea, dar nu zice nimic; o simte neajutorată şi slabă, supusă dorinţelor lui, gata să le împlinească. „Stai numai aşa lângă mine, îi spune el încet, că eu mi-s cald. Acuma îţi mai este răcoare, ori ţi-o trecut, spune drept?" „Mi-o trecut", spune ea încet şi se strânge în el. „Al tău o fi cum o fi – povesteşte o altă femeie, da socru-meu, de când s-a prostit, nu vă spun, a prins aşa un obicei să umble cu cheile peste tot şi să încuie toate uşile." „I-o fi frică de hoţi, săracul, de-aia le încuie", intervine în discuţie femeia cu aluniţă în bărbie. O avea el ideea asta în cap, că vin şi-l pradă hoţii, cine ştie..." „Numai că i se mai întâmplă să uite cheile pe unde le nimereşte şi atunci i le găsesc eu, da nu i le dau, îl las aşa să le caute peste tot, da de întrebat el nu mă întreabă de ele, se uită numai urât, crede că eu i le-am furat cine ştie cu ce gând. «Tată, dumneavoastră v-aţi cam prostit», îi zic săptămâna trecută. «Aşa o fi, zice şi zâmbeşte către mine. Bătrâneţea, draga mea, bătrâneţea.»" „Aşa om ajunge şi noi, la ce să ne facem batjocură", spune nevasta lui Ricu şi gura ei, cu o umbră de mustaţă deasupra, se strânge voind parcă să exprime o autentică părere de rău. „Asta aşa-i", spuse şi bărbatul ei, fără să se întoarcă însă, privind drumul din faţa lui, alb de florile prunilor piperniciţi de pe margini. „De omul bătrân la ce să-ţi faci batjocură, că şi noi ajungem ca şi ei. De asta nimeni nu scapă." Şi atunci trece o trăsură în galopul cailor şi când îi ocoleşte, cât pe-aci să se răstoarne în şanţ! Erau cam băuţi, cam cu chef cei din trăsura aceea; s-au îndepărtat în tropotul cailor, făcând mare hărmălaie. Femei nu erau, numai bărbaţi, flăcăi tineri şi neînsuraţi, care au băut la Folk un pahar mai mult decât trebuie. „Ăştia gata, sunt loptă", spune Ricu. „Iacă, nişte copilandri, vai şi amar de capul lor", spune nevastă-sa cu

falsă compătimire. „Un păhăruț, două nu strică", spune, mai îngăduitoare, femeia cu aluniță în bărbie. „Vă spun drept că atunci când sunt tare ostenită și mie îmi place s-o gust. Parcă îmi ia cineva cu mâna o greutate de pe piept după aia." „Așa, un picuț, și mie îmi priește, recunoaște cealaltă femeie, cea cu socrul ramolit. Numai că socru-miu ține încuiată cămara și ascunde și cheia, cum v-am spus. Da eu știu unde o ascunde și când el nu bagă de seamă o iau și trag un păhăruț. Așa, în secret". „Vezi să nu te înveți bețivă, spune femeia cu aluniță în bărbie. Azi un păhăruț, mâine, două, așa se învață omul." „La vârsta mea nici nu te mai înveți, nici nu te mai dezveți. Gata!" spune femeia cu părere de rău. „Bărbatul e cum e, când e beut, dar muierea să n-o văd", spune, virtuoasă, nevasta lui Ricu și puful de deasupra gurii i se înfioară ușor de indignare. „Copilandrii, își dă cu părerea Ion. Un pahar, două și gata. Nu cred eu că au băut ei chiar așa de mult." „Măcar dacă le-ar place, spune Maria, dar beau, așa, mai mult ca să se prostească. Și tăifăsuind așa, despre una și despre alta, au ajuns acasă.

Pentru că cele două femei – Iulișca cea tânără și Iulișca cea bătrână – au murit de mult, greu să-ți închipui pe cineva care le-ar mai putea ține minte. Chipul le-a fost uitat, iar odăile în care au viețuit și drumurile pe care le-au străbătut și-au schimbat și ele înfățișarea; așa că putem interveni din nou fără teama descoperirii eventualelor inexactități ce-ar putea apărea. Cine să mai confrunte cele povestite cu cele întâmplate în realitate? Unde să mai găsești pe acei „martori oculari", gata să strige în gura mare că lucrurile nu s-au petrecut așa, că autorul minte, adăugând de la el, pe ici pe colo, că nu spune întotdeauna adevărul? Martori, atâți câți au fost, cu excepția acestei bătrâne – care și ea, povestind,

vede chipurile ca prin ceață – nu mai există de multă vreme. Iată de ce autorul simte nevoia să inventeze, să adauge noi amănunte, fără să le mai poată distinge cu timpul pe cele adevărate de cele născocite, pe cele reale de cele care nu sunt decât produsul imaginației sale... El vede aievea odaia în care cele două femei, în fața oglinzii, și-au revendicat pe rând dreptul la frumusețe, vede oglinda murdară în care chipurile lor s-au reflectat, fereastra deschisă și fluturele galben-cărămiziu așezându-se pe umărul drept al Iulișcăi. El pune unele lângă altele obiectele reale şi pe cele inventate, fără să le poată deosebi pe unele de celălalte şi iată că încăperea, asemeni unui decor de teatru, e „reconstituită" cu multă migală, apare în fața privirilor noastre din negura timpului, smulsă parcă unui trecut gata s-o înghită asemeni unui hău fără fund... Ar fi bine, își spune autorul, să fie o încăpere nu prea mare, cu tavanul jos, și deasupra patului – pe care zace, ajunsă cine știe prin ce întâmplare acolo, o păpușă oarbă fără păr și cu picioarele rupte – să se poată zări asemeni unei hărți a unui continent dispărut și uitat – o pată de igrasie... Dintr-o litografie de deasupra privește Napoleon, cu o mână trecută pe după reverul hainei sale de culoarea zmeurii și cu un picior înainte. Stă singur și părăsit de toți la Sfânta Elena, și privirile lui de vultur sunt ațintite în depărtare! O profundă tristețe se citește pe fața augustei persoane. Pieptul marelui cuceritor învins este plin de decorații, fruntea sa e încrețită de gânduri, în timp ce nori sumbri se vânzolesc încoace și încolo deasupra capului său! Doar bulinele de pe vesta sa zmeurie nu aparțin artistului, pictorului, celui ce cu multă simțire a imaginat întreaga scenă. Drept pedeapsă, mârșavele profanatoare, ale căror căcăreze și-au permis să-i decoreze pieptul, zac cu aripile încleiate în hârtia de prins

muște de deasupra ușii de la intrare! Oricine intră în odaie dă cu fruntea în hârtia cleioasă, iar mirosul acru al insecticidului irită neplăcut nările. Deci ar fi bine ca la intrare să fie agățată o astfel de hârtie de prins muște, ușa care scârțâie prelung, ori de câte ori dai s-o deschizi, ar fi bine să aibă în partea de Sus uri geam acoperit cu un macrame cam murdar, dantelă pe care Iulișca cea bătrână o spală de două ori pe an, de Paști și de Crăciun, și o apretează cu făină. Cum suntem abia în septembrie, dantela e destul de murdară. Ea reprezintă un Ciobănaș cântând din fluier, oile sale stau înghesuite unele în altele și ascultă atente; cântecul ciobănașului le vrăjește. Ciobănașul a mai avut și un câine flocos care se sprijinea de o stâncă, dar în partea aceea dantela fiind ruptă, câinele și stânca au dispărut; ciobănașul pare suspendat în aer, plutind parcă deasupra unui hău adânc... Ar fi bine ca, lângă intrare, să fie o veche mașină de cusut Singer, acoperită și ea cu o dantelă flenduroasă.

Tot felul de petice colorate, ba și o mânecă bufantă din mătase roșie, precum și câteva mosoare cu ață, pot fi văzute și acum prin lucrătura cam rară și cu găuri a dantelei... Ar fi bine ca pe perete, deasupra mașinii de cusut, să atârne o iconiță, frumos colorată: Pe o punte îngustă, dedesubtul căreia se cască o foarte adâncă prăpastie, trec doi copii – frățior și surioară – ținându-se de mână! Un înger îi păzește însă, ocrotindu-i cu aripile lui uriașe, oprindu-i să nu cadă în hăul cel adânc de dedesubt! O candelă ar fi bine să atârne și ea, ciobită și, bineînțeles, neaprinsă, sub iconiță. Cele două femei sunt de rit catolic și de patru ori pe an – de Crăciun, de Paști, de Rusalii și de Sfânta Elisabeta – pot fi văzute la biserică amândouă, în primele rânduri, stând nemișcate și sorbind cuvintele sfinte chiar dacă nu

înțeleg mare lucru. Autorul se gândește și la cele două pisici îngropate la picioarele patului, la căldură, și simte în nări mirosul specific odăilor în care se aciuiesc leneșele torcătoare. Una dintre pisici își face treaba sub ștergătoarea de la intrare și de câte ori se deschide ușa, putoarea acră a urinei pătrunde în încăpere. Sub patul în care se odihnește bolnavul, femeile au aruncat mai multe perechi de pantofi vechi și scâlciați, încât mirosul încălțămintii putrede, precum și al zdrențelor murdare, uitate în cele două noptiere cine știe de când, strică, să zicem așa, aerul. Pe un fel de noptieră cu un picior rupt, căzută într-o rână, e o farfurie cu o lumânare aproape în întregime arsă. Ceara lumânării s-a scurs nu numai în farfurie, ci și pe noptieră, iar de pe noptieră s-a prelins pe podea. Dacă ușa noptierii e ușor crăpată, rufele murdare, mototolite de-a valma acolo, pot fi de asemenea văzute; chiloți de damă și sutiene uriașe, potrivite pentru sânii opulenți ai celor două femei („Când dracu te pui să-ți speli zdrențele alea"? îi spune Iulișca cea bătrână fiicei sale, ori de câte ori deschide noptiera.). Mai e și ușa dintre cele două odăi: Acolo ar fi bine să fie prins în pioneze un calendar bisericesc, cu chipul blând, ușor efeminat al lui Cristos, privind impasibil înaintea lui, cu două degete de la mână ridicate. Buzele fiului Domnului sunt roșii și cărnoase. Anumite date din calendar sunt subliniate cu creion roșu, de către Iulișca cea tânără, dar din discreție nu încercăm să dăm de capătul acestor mici și misterioase semne! N-ar strica, își spune autorul, să ne aruncăm o privire, acum, în curtea ca o cutie și să vedem cam cine sunt vecinii celor două femei. În fundul curții ar putea sta, de pildă, un croitor de dame, iar în partea dreaptă a imobilului – din fereastră ne privesc nelipsitele

ghivece cu flori de muşcată – locuiesc două domnişoare bătrâne, a căror viaţă autorul şi-o închipuie, o inventează, în maniera unor cărţi foarte îndrăgite de el altădată, dar pe care astăzi le priveşte cu o oarecare suspiciune. Să încercăm, să dăm, la început, un chip croitorului şi să ni-l imaginăm arătând ca toţi croitorii: adică mic, rotofei, cu burtă, cu pantalonii atârnându-i pe şoldurile flasce, descheiat chiar la nasturii de la prohab; cu nişte bretele unsuroase, pe care şi le trage mereu în sus, neras şi cu faţa năclăită de sudoare. Un croitor căruia i se mai întâmplă, destul de rar, să facă vreo vestă sau chiar o fustă nouă, priceput, în schimb, foarte, să întoarcă vechi costume, care, ieşite din mâna lui, arată ca noi. Iată-l cercetând stofa, întorcând-o spre lumină să vadă cât e de. rărită, dacă merită adică lucrul lui şi oboseala! „Stofă ca asta nu mai găsiţi, doamnă (sau domnule), se entuziasmează el de cele mai multe ori, ascultaţi-mă pe mine, că sunt, ca să zic aşa, de meserie. Nu se mai fac stofe cum se făceau altădată. Ia uitaţi-vă, mănuşă, v-am spus eu", zice şi, răsucind stofa pe pumnul lui uriaş, îi laudă în continuare virtuţile. Vocea i se încarcă de melancolie ori de câte ori vine vorba de stofele de odinioară. Stofe aduse direct de la Viena sau ieşite din cele mai renumite fabrici ungureşti din Buda; „O viaţă de om nu-ţi ajunge ca să dai gata un costum croit din astfel de materialuri", zice croitorul şi mâna lui păroasă, cu degete scurte şi boante, agită încoace şi încolo o haină cu căptuşeala desprinsă. Va trebui să facem cunoştinţă şi cu femeia croitorului. Zilnic o vom vedea stând pe un scăunel în faţa uşii, mânuind în stânga şi în dreapta o foarfecă uriaşă şi ruginită. Clanţ-clanţ face foarfecă în timp ce ea desface cu o mare dexteritate costumele aduse pentru

„întors". Din când în când se oprește din lucru, intră în bucătărie și inspectează oalele de pe plita încinsă, ridicând capacele unsuroase și lăsându-se înconjurată de aureola plăcut mirositoare a aburilor. Atât croitorul cât și soția lui, voluminoasă – și mai înaltă decât el – sunt mâncăi înrăiți. Femeia poate fi zărită zilnic, foarte de dimineață însă, târând după ea o sacoșă uriașă plină cu de-ale mâncării. Croitorul stă și lucrează de obicei în fața ferestrei (vara și primăvara, larg deschisă) și dacă te apropii pe furiș de el, îl auzi gâfâind ușor, tot timpul, din pricina unui început de astm. În odaia lui de lucru miroase a cărbuni încinși și a pânză udă și arsă. La ora prânzului se oprește din lucru și nevastă-sa îi așterne masa în bucătărie, în zilele în care e foarte cald, croitorul își ia farfuria cu mâncare și se așază pe prag afară. Acolo i se pare lui că-i mai răcoare din pricina „curentului": Izbucnesc uneori foarte scurte certuri, în timpul acestor pauze de prânz, bărbatul fiind cât se poate de pretențios la mâncare. Femeia e tare somnoroasă și, din pricina căldurii, i se întâmplă să atipească pe neașteptate cu foarfecă într-o mână și cu acul în cealaltă; așa că supa e puțin afumată, friptura cam arsă. „Eu las pe tine, femeie puturoasă, spune bărbatul care e pe jumătate ungur și pe jumătate sârb. (Când se înfurie vorbește întotdeauna prost românește.) Eu găsesc una drăguță, tânără, harnică, țipă el în gura mare. Asta nu este mâncare, asta lături", și aruncă farfuria plină cu mâncare în mijlocul curții. Ea nu zice nimic, cu o mătură adună cioburile sparte și numai după ce el se potolește se așază liniștită pe scaunul ei și spune încet, vorbind ca de una singură, adresându-i-se în realitate lui (din nou liniștit în dreptul ferestrei, croiește o vestă): „Tu nu ești întreg la minte, îi spune. Dacă o ascultam pe mama,

te lăsam dracului atunci și nu te luam, da n-am ascultat-o și acuma trag", mormăie ea, certându-se cu el, bineînțeles fără ca el să audă ce spune și, încet, încet, îi trece supărarea, se liniștește și ea și i se întâmplă chiar să ațipească din nou; se trezește însă repede, începe să se întunece, croitorul aprinde lumina. „Vino înăuntru, tu, ce stai acolo afară, să-ți strici ochii", spune el cu blândețe, aproape cu dragoste. „Mai stau un picuț și vin, zice ea repede. Să termin de descusut pantalonii ăștia, că m-am chinuit tare mult cu ei". „Când vii înăuntru să nu uiți să tragi ceasul, zice atunci croitorul, că mi se pare c-a stat." „Cred că nu mai e bun, zice ea. L-am tras și azi dimineață, merge așa, un ceas, două și după aia iar stă. Trebuie să-l ducem la Ghiuri." „Ba-i bun, zice el, numai că tu nu-l tragi ca lumea, nici acuma nu te-ai învățat să-l tragi. Învârti cheia de două-trei ori și ți-i lene să-l tragi până la capăt", spune croitorul morocănos. Și atunci ea lasă lucrul, se foiește o vreme prin bucătărie și, înainte de a se culca, umple o cană mare de porțelan alb cu apă, de la arteziana din curte.

În aceeași curte locuiau și domnișoarele Fotescu, domnișoara Tili și domnișoara Letiția. Ele au ținut până la bătrânețe; un magazin cu uniforme și cu rechizite școlare, chiar pe strada. principală a orașului„ pe „corso", colț cu cinematograful Aida. Semănau amândouă, bătrânele domnișoare, doar că Letiția era puțin mai înaltă. Tinerele fete intrând în magazin, să cumpere una-alta, erau în primul rând uimite de pieptănăturile lor înalte și numai după aceea de vocile lor ciudate care se completau, de fapt, una pe cealaltă: cea a domnișoarei: Tili, subțire și ascuțită, tot mai ascuțită.cu trecerea anilor, cea a domnișoarei Letiția, hârâită și aspră, tăbăcită de prea multă, nicotină,

ai spune, dacă n-ai şti. că bătrâna domnişoară n-a fumat niciodată. De altfel, viciile le-au ocolit pe cele două surori. Anii au trecut peste ele fără să le atingă sufletul, doar chipurile lor boţite şi trupurile veştejite înregistraseră scurgerea timpului... La şaisprezece ani – stând una lângă alta în bancă la lecţia de religie, ţinând într-o mână cărţile severe cu coperţi negre, cu cealaltă întorcând, atente să nu facă zgomot, paginile – au fost chiar frumoase. Cam lălâi, probabil, şi prea pistruiate; dar părul lor blond se revărsa în valuri pe umerii osoşi şi ochii, de un albastru intens, aveau o strălucire tulburătoare... Vocea surorii mai mici, cristalină şi pură, trece cu repeziciune peste toate capcanele cântecului. Ea, Letiţia, o însoţeşte, secondând-o cu prudenţă. Teama de a nu greşi o determină să accepte această subordonare. Numai că Tili nu este prea atentă, adeseori se întâmplă ca privirile ei să alunece pe fereastră: zăpada s-a topit, pe râu curg sloiuri albe, cerul e atât de curat de parcă l-ar fi spălat cineva; în schimb, litografiile de pe pereţi o înspăimântă, evită să le privească oricât de plictisită ar fi de toate aceste lecţii fără sfârşit, de cântecele monotone şi plictisitoare şi mai ales de vocea surorii mai mari care cântă în falset chiar la urechea ei. Tili abia aşteaptă ca să sfârşească lecţia de religie! Şi iată că pastorul închide cartea, fetele încep să se foiască, ora s-a terminat. Şi cum după lecţiile de religie se deschid întotdeauna ferestrele, aerul rece şi proaspăt umple sufletul tinerei fete cu o bucurie năvalnică. Tili îşi simte ochii plini de lacrimi, e gata să plângă, nici ea nu ştie prea bine de ce... Şi iat-o din nou, au trecut doar câţiva ani, aşteptând trenul care trece după miezul nopţii. E iarnă, mâinile i-au îngheţat în manşonul minuscul. Peronul e pustiu. Când trenul soseşte, Tili aleargă de la un vagon la altul. Nu coboară însă

nici un călător. Telegrama (prin care i se anunţă sinuciderea logodnicului) soseşte abia a doua zi.

Să ni le închipuim, aşadar, pe bătrânele domnişoare stând pe nişte mici taburete în dreptul apartamentului lor şi bucurându-se de lumina călduţă a soarelui. Cea dintâi care îşi face apariţia va fi Tili. Taburetul şi-l aşază în dreptul ferestrei. Are guturai, îşi suflă nasul – cu trecerea anilor i s-a lungit din ce în ce mai mult – într-o batistă albă, cu broderie pe margini. „Musculiţele astea" – îi spune ea surorii mai mari, pe care o vedem prin geamul deschis, foindu-se prin încăpere. După ce sora mai mică părăseşte, dimineaţa, odaia – Tili e o leneşă şi nu-i place să facă nimic – Petiţia rămâne întotdeauna să deretice. Când Tili vrea s-o ajute, cuprinsă de o neaşteptată hărnicie, Petiţia o alungă. „Ia-ţi scaunul tău şi şterge-o", îi spune. „Musculiţele nu mă lasă o clipă în pace şi asta numai din cauza siropului tău, spune aşadar Tili şi se uită furioasă la borcanele cu sirop de zmeură puse la soare, pe pervazul ferestrei. Când o fi gata, mi s-a şi urât de când îl ţii", se vaită ea şi se tot fereşte, mişcându-şi capul în toate părţile, de musculiţele care se aşază pe faţa ei uscată ca pergamentul. „Poate mâine îl strecurăm. Doar că trebuie să mă ajuţi şi tu", spune Petiţia, în timp ce aşază cuvertura deasupra paturilor, întinzând-o frumos cu palma. „N-am spălat-o de mult, e cam murdară", se gândeşte, în timp ce simte sub palmele zbârcite catifeaua moale. „Cine ştie ce-o fi pus Tili pe pat, nimic nu ştie să păstreze fata asta", îşi ceartă ea sora în gând, descoperind o pată mare, cam cât fundul unei cratiţi, chiar în mijlocul cuverturii. „Vino repede, se aude de afară glasul surorii mai mici. Chiar acuma să vii." „Ce strigi aşa, ca o nebună?" o ceartă Letiţia şi apare în pragul uşii. „Am vrut să-ţi arăt o pasăre", spune Tili. „Ce fel de pasăre?"

întreabă Letiția. „Cântătoare, spune ea repede, apoi chipul i se întristează brusc. Acum, gata, a zburat, spune din nou morocănoasă. N-ai venit, gata, s-a dus." „Ești nebună, spune Letiția și oftează. Toată viața ai fost cam nebună tu, dar în ultima vreme am impresia că ai înnebunit de tot..."

În sfârșit, Letiția a terminat, cu dereticatul de dimineață și acum stau amândouă în fața intrării, pe taburetele lor jerpelite, cu ochii îndreptați spre lumina soarelui, privind cu uimire parcă globul rotund și din ce în ce mai incandescent care se ridică dincolo de coșul înalt al fabricii de acetilenă. Clipesc des, destinse și mulțumite. „Uite-o pe fata aia a lui Iulișca", spune la un moment dat în șoaptă Tili, și Letiția tresare speriată (a ațipit puțin); Tili cu trăncăneala ei n-o lasă o clipă liniștită. „Se spală pe cap sau ce dracu face, că nu văd bine?" întreabă Tili trăgând-o ușor de mână. „Croșetează, spune Letiția și închide ochii la loc, vădit ostilă oricărei tentative de conversație. De unde ai scos-o iară că se spală pe cap, nebuno!" în ultimul timp, Letiția începuse să fie cu adevărat îngrijorată. Tili, de la o vreme încoace, vedea tot felul de lucruri care nu se întâmplau de-adevărat. „Uite-l pe Petrovici, croitorul, îi spusese într-o zi. I s-au aprins pantalonii! Dă tu fuga cu un pahar cu apă și-i stinge, ce stai cu gura căscată!" Croitorul era într-adevăr la fereastră, călca, e adevărat, o pereche de pantaloni, dar nici vorbă ca pantalonii aceia să se fi aprins, așa cum pretindea sora ei mai mică. „Cum să ardă?! spusese atunci Letiția mirată și profund enervată de aiurelile domnișoarei Tili. Unde-i vezi tu arzând?" Din nefericire, însă, lucrurile nu s-au oprit aici și întâmplări din ce în ce mai stranii au tulburat existența celor două surori... Într-o dimineață de duminică, ducându-se amândouă la biserică, au găsit

biserica închisă, cu un steag mare de doliu atârnând la intrare. Au aflat că preotul murise peste noapte, în urma unui atac de cord. „S-a trezit dimineața, cam pe la cinci, și a cerut un pahar cu apă. A băut jumătate din apa din pahar, și a; scăpat paharul din mână. A mai încercat să spună ceva, dar n-a mai avut timp. Era mort", povestea servitoarea? mirenilor adunați jur împrejurul ei. Surorile fură atât de tulburate, încât izbucniră în plâns amândouă. Ani în șir au ascultat predicile lui, dar timpul s-a scurs fără ca ele să observe, și uite că acum părintele a murit! Letiția nu-i în stare să se stăpânească și plânge înăbușit în batistă. Sora ei, Tili, pare însă mult mai nesimțitoare. „Hai să trecem pe la Bublea și să mâncăm o prăjitură. Tu o prăjitură și eu o înghețată", îi șoptește ea, în ureche, surorii mai mari. „De prăjituri îți arde ție acuma?! se revoltă Letiția și o privește uimită. Tu n-ai inimă la tine în piept, sau ce-i?" „Dacă tu nu mergi, mă duc eu singură, îi spune cu indiferență Tili. Știu drumul, nu trebuie să mi-l arăți tu. Tu, dacă ai poftă de bocit, rămâi aici și-ți fă cheful, eu nu te opresc", și-i întoarce spatele surorii mai mari, dând să se îndepărteze grăbită foarte. „Ba singură nu te las, spune Letiția și o apucă de o mânecă. Cine știe ce prostii ești în stare să faci..." Iată-le, prin urmare, pe amândouă surorile, îndreptându-se spre cofetăria lui Bublea. „Mă cam strâng pantofii ăștia, se plânge Tili. Abia dacă pot să merg cu ei", zice ea și rămâne mereu în urmă. Enervată, soră-sa o așteaptă și o strigă, din când în când, să vină mai repede. „Ce dracu s-a întâmplat cu tine, te-ai rablagit de tot, că abia te miști", strigă ea supărată. „Tu nu vezi că nu pot merge mai repede, tu nu vezi că mă strâng pantofii?" se plânge Tili, și sora mai mare are impresia că pe Tili n-o strânge nici un pantof, c-a inventat pur și simplu

toată povestea asta cu pantofii, numai așa, ca s-o cicălească. În sfârșit, au ajuns la cofetărie și Letiția comandă o prăjitură cu cremă de vanilie, iar Tili o înghețată de frăguțe. Cofetăria e goală, doar bătrânul profesor Paler picotește lângă un pahar cu șvarț. Letiția își mănâncă îmbufnată prăjitura, aruncând din când în când surorii mai mici priviri furioase. Ea ar fi vrut să-și mai facă de lucru prin curtea bisericii, să mai afle una-alta cu privire la moartea bătrânului preot, dar din pricina capriciilor surorii ei mai mici au trebuit să plece, înainte de a afla mare lucru. Pot fi văzute, un ceas mai târziu, străbătând podul cel mare de peste Timiș. Letiția, în față, Tili, șchiopătând, în urma ei, mai bine zis făcându-se – cel puțin Letiția e convinsă de acest lucru – că șchioapătă – „Hai, tu, mai repede", o strigă ea furioasă. „Nu pot că mă strânge pantoful", se vaită Tili. „Treaba ta atunci, spune Letiția, eu nu te mai aștept. Vii tu singură, n-am ce să-ți fac. Știi tu drumul și fără mine", spune sora mai mare și o părăsește pe Tili, o lasă de bunăvoie, aproape cu nepăsare, pradă unor întâmplări dintre cele mai misterioase și mai obscure! Tili a rămas, deci, în urmă, a trecut, șchiopătând, podul de peste Timiș; când ajunge la capătul podului se oprește puțin să se mai odihnească... Letiția ajunge singură acasă. Drumul a cam obosit-o, biserica e destul de departe, nu-i ușor pentru o femeie trecută de șaptezeci de ani să facă, ziua, la prânz, în august, când soarele e al naibii de fierbinte, un drum atât de lung! Se trântește pe pat, nu înainte de a-și schimba însă rochia neagră de duminică. Repede și ațipește. Cade într-un somn adânc și nu se trezește decât peste un ceas sau două; moartă de foame, aprinde grăbită focul, să încălzească supa de găină cu găluște de griș și ostropelul de pui cu smântână care-i place ei atât de mult. „Am dormit ca

o proastă, își spune ea furioasă. Tot programul din ziua asta s-a dat peste cap! Trebuie să aflu când e înmormântarea", își mai spune, gândindu-se la preotul decedat. Pe chipul ei sever și veștejit se preling două sau trei lacrimi... Pe Tili a uitat-o și abia când se așază la masă, în fața farfuriei cu supă aburindă, își amintește de ea, își dă seama că sora ei mai mică, nebuna, nu s-a întors, cu toate c-ar fi trebuit să ajungă de multă vreme acasă. Ia două-trei linguri de supă, se oprește însă, o apucă îngrijorarea, nu poate mânca mai departe! Iese în curte, se așază pe scăunel, neștiind ce să facă. „Domnișoara Tili nu-i acasă?" o întreabă croitorul. „Nu-i acasă", îi răspunde. E atât de nervoasă, încât nu-și mai poate găsi locul, mâncarea, rece de-acuma, a rămas neatinsă. „Unde întârzie nebuna asta de Tili?" se întreabă și se foiește în toate părțile, când în odaie, când în curte. Își privește – cine știe după câți ani – chipul în oglindă și vede acolo obrazul scofâlcit al unei bătrâne, propriul ei chip – la început nici nu și-l recunoaște – răvășit de panică. Iese din nou în curte. Iulișca cea tânără spală scările, picioarele ei groase și dezvelite sunt foarte albe. „Tili nu-i cumva la voi?" o întreabă ea. „Nu, spune Iulișca, n-am văzut-o defel astăzi pe domnișoara Tili... Am mâncat niște ceapă friptă și mă cam doare burta", se plânge Iulișca și se așază pe treptele ude, pline cu zoaie. Se vede că abia așteaptă să înceapă o discuție cu domnișoara Letiția, aceasta însă nu e în apele ei. „Nu știu ce-i cu soru-mea, spune domnișoara Letiția îngrijorată. A rămas mai în urmă, când ne-am întors de la biserică, a strâns-o un pantof, așa zicea ea, dar eu nu cred, vroia numai, așa, să mă pisălogească pe mine, și uite că nu s-a întors nici acuma acasă." Chiar atunci însă, afară, în stradă, se aud pompierii trecând cu mult zgomot și atât domnișoara

Letiția, cât și Iulișca fug repede să vadă ce s-a întâmplat, unde arde, că trec pompierii. „Arde undeva, s-o aprins cine știe ce, spune Iulișca cu nepăsare și cască. Nici nu-i de mirare, cu o așa căldură." Tot mai departe se aud pompierii, clopotele lor de alarmă, până se sting... Iulișca s-a întors la treburile ei, Letiția a rămas singură în fața porții și privește strada pustie. După zgomotul făcut de pompieri, liniștea s-a lăsat și mai adâncă, o liniște misterioasă, ascunzând parcă un anumit lucru care-i scapă domnișoarei Letiția. Din nou se aud clopotele pompierilor, din nou hărmălaia lor pe jumătate veselă, sărbătorească, pe jumătate înspăimântătoare anunțând catastrofa, nenorocirea, ireparabilul violentează tăcerea, calmul zilei de vară! Domnișoara Letiția îi lasă să treacă, aproape că nici nu se uită la ei! în sfârșit, la ferestre mulțimea curioșilor nu întârzie: „Unde arde, spuneți-ne și nouă, să știm și noi unde a fost incendiul?" se aud vocile oamenilor. „S-au aprins niște colibe la «Dealul Viilor», spun pompierii. Am stins noi focul, n-aveți nici o teamă, de-acuma nu mai e nici un pericol", încearcă ei să-i liniștească pe cei înspăimântați.... Pompierii au trecut, curioșii s-au retras în spatele ușilor închise, a ferestrelor cu perdelele lăsate sau cu obloanele trase, numai domnișoara Letiția continuă să aștepte în stradă pe bătrâna și flușturatica ei soră mai mică. Soarele coboară undeva dincolo de „Dealul Viilor" incendiindu-l în ziua aceea pentru a doua oară, umbrele înserării învăluie strada pustie. Domnișoara Letiția mai așteaptă cât mai așteaptă – între timp s-a lăsat și întunericul – și, în cele din urmă, se hotărăște să se ducă la culcare. O mare oboseală a cuprins-o, de parcă ar fi muncit din greu cât a fost ziua de lungă. Abia se mai poate ține în picioare. Se trântește, așa îmbrăcată, în pat și adoarme. Și

iat-o pe fluşturatica domnişoară Tili întorcându-se acasă după miezul nopții, intrând în vârful picioarelor în odaie, ca să n-o trezească pe prea iubita ei surioară Letiția, cea care e atât de severă cu ea şi care ar certa-o foarte tare văzând cât de târziu se întoarce. Dar din nebăgare de seamă răstoarnă un scaun şi Letiția se trezeşte. „Unde ai stat până acum?" o întreabă şi sare din pat ca să aprindă lampa. Tili e tare agitată, când se aşază pe marginea patului, când se ridică din nou, o clipă nu poate sta locului. „Ce-i cu tine? Ce dracii ți s-a întâmplat?" o întreabă sora mai mare. Tili e atât de nerăbdătoare să povestească, încât cuvintele sunt gata să-i iasă ca un torent nestăvilit din gură. „Lasă că-mi povesteşti mâine, spune Letiția morocănoasă. Bine că te-ai întors. Eram îngrijorată. Mi-a fost frică să nu ți se fi întâmplat ceva. Ai întârziat cam mult..." Surescitarea şi agitația surorii mai mici o îngreţoşează şi o nemulţumeşte profund. Tili aprinde lumina, după ce a orbecăit un timp după chibrituri. „Pot să-ți povestesc? Eşti trează de-acuma?" o întreabă ea pe sora ei mai mare şi începe s-o zgâlțâie ca s-o trezească. „Ce să-mi povesteşti?" întreabă Letiția, făcându-se că-i toropită de somn. Apoi se aşază pe pat în capul oaselor şi-şi priveşte sora cu neîncredere şi cu ironie. „Ascultă... M-am întâlnit..." dă Tili să înceapă să povestească, dar soră-sa o întrerupe din nou şi, cu o voce stridentă, strigă la ea: „Ce fel de întâlnire? Cu cine dracu te-ai întâlnit? „Lasă-mă să povestesc, spune Tili. De ce mă întrerupi?" (Şi în timp ce Tili povesteşte, domnişoara Letiția înțelege că sora ei mai mică a înnebunit de-a binelea. E cuprinsă de oroare şi spaimă.) „La capătul podului, povesteşte Tili, s-a apropiat de mine un bărbat tânăr. M-a întrebat dacă îl recunosc. «Nu, domnule, i-am spus eu, cred că la mijloc e o confuzie. Nu v-am văzut şi nu

cred să vă fi cunoscut vreodată.» «N-are nici un rost să te grăbești. Nu te grăbi», mi-a spus el în șoaptă, și a zâmbit plin de prietenie. «Nu cumva, i-am spus eu atunci, ești chiar Caius Perian? Nu cumva am fost logodiți amândoi, acum patruzeci de ani și mai bine?» «Ne-am logodit în toamna anului 1876... Sunt mulți ani de atunci. Credeam că m-ai uitat», a zis el și, înainte ca eu să-i pot răspunde, mi-a strâns mâna încet, cu dragoste, așa cum făcea el pe timpul când eram împreună. «Să mergem, a spus. Am închiriat o birjă. Facem o scurtă plimbare, dacă n-ai nimic împotrivă.» «Tu, Caius dragă, îi spun eu, ai rămas cum ai fost, nu te-ai schimbat defel.» «Mă bucur foarte mult că ai impresia asta, Tili, a zis el. În fond, nu i așa? impresia contează», și a zâmbit din nou. Îți amintești, Letiția, nu se poate să nu-ți amintești cât de frumos știa el să zâmbească!?" îi spune Tili surorii ei mai mari. „Ba nu-mi amintesc defel. Tâmpenii, strigă Letiția către sora ei mai mică și începe s-o scuture, doar-doar s-o trezi din dulcea ei nebunie. Caius Perian e mort, idioato, de patruzeci de ani și mai bine. Știu că n-a înviat din morți să se întâlnească așa, ziua în amiaza-mare, cu o cotoroanță ca tine." „Ba a înviat, o înfruntă Tili, cuprinsă de o neașteptată bucurie. A înviat, a înviat, asta-i! începe ca să strige în gura mare. Ne-am plimbat cu birja, am tras la umbră, să nu ne ardă soarele, am făcut o plimbare lungă și foarte plăcută, o plimbare extraordinară!"... „Bine", spune atunci Letiția și, fără să vrea, o podidește plânsul. Cu mâinile tremurânde scoate de sub pernă o batistă albă, brodată de jur împrejur și-și suflă nasul. Tili o privește un timp nedumerită, incapabilă să înțeleagă ce s-a întâmplat cu sora ei mai mare că plânge, apoi se pregătește de culcare. Își trage pătura peste cap. Un timp cântă o veche romanță. Acolo, sub pătură,

cuvintele se aud înăbușite și confuze, apoi, în foarte scurt timp, adoarme. Letiția, în schimb, rămâne trează toată noaptea. Când în fereastră apar zorile, ea se ridică din pat și se îmbracă tremurând; dimineața e rece și mirosul insinuant și pătrunzător al verii pătrunde în odaie prin fereastra deschisă. Soră-sa doarme cu capul îngropat în pernă, părul ei cărunt, de culoarea cenușii, i s-a despletit și zace în neorânduială. Letiția iese în curte, își ia scăunelul și se așază pe el în fața intrării, cu picioarele adunate sub ea, zgribulindu-se de frig. Curtea e pustie. Se aude un tren făcând manevră în gară, pufăitul vesel al locomotivei, un fluierat scurt, apoi se așterne liniștea. Croitorul doarme cu fereastra deschisă. În dreptul ferestrei e masa; fierul de călcat, cu capacul ridicat, pare a fi o gură uriașă, neagră și rânjitoare. Niciodată în viață, Letiția nu s-a simțit atât de părăsită cum se simte în aceste clipe, în această răcoroasă dimineață de vară. Ea știe, dacă se hotărăște să cheme doctorul, o vor lua pe Tili și o vor duce la „Casa Galbenă" și ea va rămâne singură. Nu, Letiția e hotărâtă să ascundă, atât cât acest lucru va fi posibil, cât poate, nebunia surorii ei mai mici. Nu trebuie să se afle, nimeni nu trebuie să știe ce s-a întâmplat cu Tili!... Abia spre prânz Tili se trezește. Letiția i-a pregătit un dejun copios. Ea nu vrea însă în ruptul capului să se atingă de mâncare. „Nu mi-e foame, spune și privește cu nepăsare bunătățile de pe masă. Nu pot să mănânc." „Ouăle nu-s nici prea moi, nici prea tari; așa cum îți plac ție", o îmbie Letiția, încercând să fie cât mai prietenoasă. „Ești foarte drăguță, spune Tili, privind-o la rândul ei cu afecțiune. Numai că nu pot să mănânc, astăzi. N-am poftă de mâncare. Am alte probleme." Letiția așteaptă în realitate ca discuția de peste noapte să fie reluată. Așteaptă cu nerăbdare și cu spaimă. Face chiar

câteva foarte subtile aluzii la cele povestite în decursul nopții. Sora mai mică o privește însă mirată, făcându-se că nu înțelege sau, cine știe, chiar neînțelegând aluziile destul de în doi peri ale Letiției. Aceasta se pierde în câteva considerente, e drept, cât se poate de generale, cu privire la birje și la frumoasele plimbări de odinioară. Tili o ascultă mirată și nedumerită. Apoi ia alte vorbe, vădit neinteresată de cele spuse de Letiția; aceasta începe să se îndoiască de realitatea nopții precedente. „Probabil c-am visat, își spune. Cine știe, s-ar putea ca discuția dintre mine și Tili să se fi petrecut în vis. Se mai întâmplă și astfel de lucruri." Iată însă că Tili scoate din buzunarul rochiei o frumoasă panglică de crep albă. „El mi-a dat-o, spune ea în șoaptă și zâmbește unor dulci amintiri. E de la pălăria lui." „Nebuno! o amenință atunci furioasă Letiția și izbucnește în plâns. Am să te duc la balamuc, dacă ai să continui cu prostiile astea, așa să știi!" Tili surâde însă misterios, total indiferentă în fața amenințărilor, nebăgându-le și neluându-le în seamă. Dar nu mai scoate o vorbă. Stă pe scăunelul ei în dreptul ușii de la intrare și, cu picioarele adunate sub ea, privește fără interes pisicile murdare care se joacă lângă fântâna arteziană. „Bună dimineața, domnișoară Tili. V-ați sculat?" o întreabă croitorul, în timp ce-și aranjează bretelele la pantaloni, în fața ferestrei și cu un pieptene își piaptănă părul cărunt. Domnișoara Tili nu-i răspunde însă, se uită fix undeva dincolo de el, cu un zâmbet împietrit în colțul buzelor, și croitorul o privește mirat. „Doarme de-a-n-picioarelea, săraca bătrână", își spune el, renunțând la conversație, gata să se apuce de lucru. Între timp a ieșit și Letiția în curte și se așază pe un scaun lângă Tili. Tili se înfășoară în tăcere ca într-un voal misterios și ea, Letiția, se simte atât de singură.

„Ce zâmbești tot timpul ca o idioată"? îi spune, simțind că nu mai poate răbda aerul acesta misterios al surorii mai mici. „Ar trebui să te duc la balamuc, numai că îmi pare rău de tine, asta-i", spune ea cu dușmănie și în șoaptă, ca nu cumva s-o audă croitorul. Din când în când, Tili își scoate panglicuța din buzunărelul de la rochie și și-o înfășoară de jur împrejurul arătătorului sau o flutură încet drept în obrazul surorii ei mai mari, legănându-și capul în stânga și în dreapta, după mișcarea panglicii. Sfidare sau doar inconștiență, cine poate ști?... Letiția așteaptă nerăbdătoare ca Tili să se pregătească să plece din nou în oraș, la o imaginară și desigur absurdă întâlnire cu tânărul de pe pod. Zilele trec însă și sora mai mică nu pare a fi nerăbdătoare să facă o nouă și foarte plăcută, desigur, plimbare cu birja. „Ce-i cu tanti Tili? – o întreabă într-o zi Iulișca cea tânără, pe bătrâna domnișoară. Ce i s-a întâmplat, Iesus Cristus, că-i așa de tristă!? Nu cumva o fi bolnavă, nu cumva o doare ceva, acolo, înăuntru ei?" se interesează fata. „Nu are nimic, spune domnișoara Letiția. Ce-ar putea să aibă?" și-i întoarce spatele fetei, supărată de întrebările atât de indiscrete ale acesteia.

Într-o bună zi, însă, domnișoara Letiția fu cuprinsă de panică: Nu cumva, se întreabă ea, nebunia se mută, și ea, care continuase să doarmă în același pat cu sora ei mai mică, se „infectase" fără să știe, se îmbolnăvise de aceeași boală? Avusese o noapte cât se poate de agitată, aproape că nu reușise să închidă o clipă ochii. O durere ascuțită, în ceafă, o ținuse trează, toată noaptea; dimineața, în zori, se gândi să iasă în curte, fiind încredințată că vântul răcoros al dimineții o să-i mai aline durerea! Era o dimineață rece, cerul era înnorat, începuse chiar să cadă câțiva stropi mari –

deocamdată foarte rari – de ploaie. Poarta era larg deschisă și se vedea ulița pustie. „Cine știe cine o fi plecat așa de dimineață și-a lăsat ușa de perete", își spuse Letiția supărată și se îndreptă spre poartă s-o închidă. Iată însă că acolo, în dreptul porții și proptit de ca, stătea un băiat tânăr! Era îmbrăcat în negru de sus până jos, purta chiar pantofi negri de lac, iar stropi de ploaie loveau în bombeurile lucioase! Hainele erau ude pe el, chipul îi era brăzdat de șiroaie de apă; era atât de ud, încât îți făcea impresia c-a ieșit chiar în clipa aceea din apă... Stătea sprijinit de poartă și-i făcea semn Letiției să se apropie, și bătrâna domnișoară se supuse cu docilitate chemărilor lui, se îndreptă spre poartă, împiedicându-se, din pricina emoției, de câteva ori. „Nu stau mult, spuse tânărul. Numai așa o clipă stau, să mă usuc puțintel." „Treaba dumitale ce faci, îi spuse Letiția, revenindu-și deodată, numai că eu trebuie să închid poarta." Și cu o mână îl împinse ușor pe tânăr afară și închise repede poarta în urma lui. O spaimă mare o cuprinse însă și se sprijini de poartă, simțind că-i gata să leșine. Rămase un timp așa, ascultând pașii tânărului care continua să se plimbe încoace și încolo prin fața porții. Apoi auzi zgomotul unei birje, tropotul regulat al cailor pe caldarâm, auzi cum birja se oprește, auzi câteva replici șoptite, însă cuvintele nu se putură distinge. Apoi auzi cum birja pornește, auzi tropotul cailor tot mai îndepărtat... Împleticindu-se, domnișoara Letiția se îndreaptă spre mijlocul curții, se oprește lângă fântâna arteziană, pompează puțină apă, își spală obrazul cuprins de o neașteptată fierbințeală. „Am înnebunit și eu, își spune ea cu milă și cu nestăvilită curiozitate. Atâta timp însă – își mai spune ca, încercând un fel de jalnic raționament – cât îmi dau seama

că sunt nebună, trebuie să vorbesc cu un doctor; să obțin să ne interneze pe amândouă la același spital, cel puțin să rămânem împreună; trebuie să am grijă de Tili, că singură nu se descurcă nici când era întreagă la minte, barem acum." Astfel de gânduri îi trec domnișoarei Letiția prin cap, și iată-l pe croitor încadrat ca de obicei de fereastră, ca într-o ramă, zâmbindu-i prietenos, în timp ce-și aranjează, tot ca de obicei, bretelele pe burta rotundă. „Nu știam – spune el – cine umblă la arteziană așa de dimineață, cine e așa de harnic și – când mă uit – domnișoara noastră", spune el și suflă, umflându-și pometii roșii și rotunzi, în cărbunii din fierul de călcat, să se aprindă. „Am terminat aseară un costum", începe el să povestească și cască, doar că n-am mai avut timp să-l calc, s-a făcut tare târziu. Așa că asta fac, domnișoară, numai că nu știu ce-a fost cu mine astăzi că m-am sculat tare greu. Nu prea mi-a venit să sar din pat, dimineața somnul e tare dulce", spune croitorul, vânturând încoace și încolo fierul de călcat încins. „Arde", spune domnișoara Letiția, speriată foarte. „Ce arde?! întreabă croitorul mirat și se uită în jurul lui, gândindu-se probabil că a luat ceva foc în încăpere, fără ca el să bage de seamă. „Pantalonii, spune domnișoara Letiția. Au luat foc pantalonii", adaugă ea și arată spre pantalonii frumoși întinși la dungă, pentru călcat. „Cum să ardă, domnișoară?! spune croitorul. Am eu grijă să nu-i ard, fiți fără grijă, zău așa. Nu de alta, dar ar fi măcar de stofă. O stofă cum a fost asta, ceva mai rar", spune el și pipăie stofa încălzită de fier, cu mâna. Domnișoara Letiția i-a văzut arzând, însă, din prudență sau poate din calcul, nu mai scoate nici o vorbă, preferă să se aștearnă tăcerea asupra acestui fapt de necontestat. „Bătea soarele și am crezut", caută ea o explicație, dar repede își dă

seamă că afară plouă, nici urmă de soare; se retrage speriată şi fâstâcită, trânteşte furioasă uşa în urma ei. Croitorul o urmăreşte mirat. „Ciudate mai sunt babele astea amândouă... îşi spune el şi rămâne pe gânduri, privind visător spre apartamentul bătrânelor. Au cam luat-o haidalera, îşi spune el. Le-a cam plecat mintea cu sorcova", zice şi, râzând, se scarpină în ceafă, în timp ce o anumită curiozitate i se poate citi totuşi pe fată. Şi iat-o şi pe cealaltă bătrână în pragul uşii, în rochia ei neagră, semănând ca două picături de apă cu sora ei mai mare, zâmbind distrată şi trecându-şi o mână prin părul cărunt. Iat-o şi pe domnişoara Tili, după mai bine de două ceasuri, stând ca o arătare în pragul uşii, gata la rândul ei să înceapă o foarte plăcută conversaţie cu croitorul: „Bună dimineaţa, bună dimineaţa, îi spune ea acestuia, cât se poate de veselă. Astăzi văd că toată lumea e mai harnică. Azi ne-am sculat cu toţii mai devreme", zice ea, folosind, cine ştie de ce, pluralul. (Ea abia se trezise.) „Ce să facem, domnişoară, spune cu înţelepciune croitorul, fără prea mare chef de vorbă. Ne mână lucrul din urmă, altceva n-avem de făcut." Domnişoara Tili însă este într-adevăr astăzi parcă mai vorbăreaţă decât a fost în ultimele zile. „Am un cupon de catifea verde, îi spune ea croitorului. M-am gândit că n-ar strica să-mi fac o rochie, ce părere ai?" „O idee foarte bună, domnişoară, spune croitorul. E păcat s-o ţineţi în dulap, neîntrebuinţată. Şi, pe deasupra, catifeaua se poartă din nou, e la modă, ca să spunem aşa... Mânecile, cum vreţi să le facem, trei sferturi sau lungi?" întreabă croitorul, în timp ce nevastă-sa îl priveşte nedumerită. „Ce-i cu bărbatu-meu, îşi bate joc de biata femeie sau vorbeşte serios? Cine a văzut babă să umble în rochie verde", îşi spune ea şi se scobeşte în dinţi cu o scobitoare, stând pe scaunul de

lângă masa de lucru a bărbatului ei. „Mai bine ați vinde-o, domnișoară, intervine ca, încercând să dea discuției un caracter mai rezonabil. Curiac n-a adus catifea de multă vreme, astea tinere sunt moarte după catifea, chiar ieri a fost la noi fata lui Duca de la prefectură, dacă îl știți, cea mai mare, care îi profesoară la liceu, să se roage de bărbatu-meu să-i procure de unde știe, dacă nu pentru o rochie..." „Să mai poarte și cele bătrâne, nu numai tinerele, că tinerele astea prea se înghesuie, nu mai ai loc de ele", o întrerupe enervată domnișoara Tili. „Și aceea e drept", îi dă dreptate nevasta croitorului și se uită în oglindă. (Nu știe ce are azi, dar o cam doare în gât. În noaptea trecută l-a rugat pe croitor să închidă geamul. „Se apropie toamna, acuma nu mai e de dormit cu fereastra deschisă", s-a plâns ea. „N-am aer, i-a zis el, dacă închid geamul mă sufoc." „Dar la iarnă ce-ai să faci?" l-a întrebat. „Lasă-mă cu la iarnă, a sărit el, eu vorbesc de-acuma, nu de ce o fi la iarnă"...) „Și aceea e drept, spune ea, că astea de azi sunt prea pretențioase. Pe vremea mea..." „Cu mâneci trei sferturi", îi spune domnișoara Tili croitorului, prea puțin curioasă să afle cum erau fetele pe timpul când soția croitorului era fată tânără... „Numai să nu fi înghițit ceva și s-a oprit acolo în gât, Doamne ferește, se plânge femeia croitorului, vreo bucățică de sticlă, sau cine știe ce, pentru că mă doare într-un singur loc, parcă ar fi o împunsătură de ac. Vrei să te uiți tu?" îl roagă ea pe croitor, care are într-o mână fierul de călcat și în cealaltă o cârpă udă. „Cum să nu, spune croitorul. Stai numai o clipă, să termin de călcat pantalonii ăștia, că vine Ionel după ei și eu nu sunt gata." „Care Ionel?" întreabă domnișoara Tili, intrând tam-nesam în vorbă. (Între timp s-a apropiat de fereastra croitorului și acum stă cu un cot sprijinit de marginea geamului și cu mâna cealaltă își

acoperă un căscat.) „Am dormit foarte prost azi-noapte", spune ea, neașteptând de fapt nici un răspuns la întrebarea pusă. „Băiatul lui Marincea, spune croitorul. Frizerul din colț. E cam roșu la rădăcina limbii", îi spune după aceea nevestei. Femeia continuă să rămână încă cu gura deschisă, cu limba scoasă mult afară, cu ochii holbați. Cu un deget îi arată să se uite mai bine. „Ce-i asta?" spun parcă privirile ei nemulțumite, ce-i modul acesta foarte superficial de a se uita în gura ei, cu o așa lipsă de interes, și atunci croitorul se apleacă puțin și privește cu mai multă atenție. „Altceva nu văd, spune el cerându-și parcă iertare, ștergându-și cu dosul palmei fruntea udă de sudoare. E puțin roșu, asta-i tot." „Să nu pățesc și eu, Doamne ferește, spune soția croitorului și prin ochi îi trece un fior de groază, ca biata Sofica a lui Dobrin." „Ce-a pățit Sofica lui Dobrin, că nu mai țiu minte?" întreabă croitorul. „Azi o doare, mâine o doare, nu știu că mă cam doare gâtul, zice, nu știu că mă cam doare gâtul, zice, nu știu ce am în gât, și într-o săptămână, gata, gata, s-a dus! Uite atâta s-a făcut limba la ea", spune soția croitorului, și, amintindu-și limba decedatei, o prind parcă frisoanele, tremură toată! „Se întâmplă, spune croitorul trăgând un fel de concluzii la cele spuse de soția lui. Multe se mai întâmplă, domnișoară, așa să știți, multe se mai întâmplă pe lumea asta, zău așa, mai bine să nu le afli pe toate că-ți faci numai sânge rău", zice el, încercând s-o atragă și pe domnișoara Tili în discuție. „Asta așa-i", spune din nou croitorul, dând din cap, după ce-și dă seama că domnișoara Tili n-a auzit o vorbă din cele spuse de el. În schimb, domnișoara Tili urmărește cu multă atenție, cu o nesățioasă curiozitate, fiecare gest al croitorului. Croitorul își umple gura cu apă – fălcile lui roșii și grase stau parcă să plesnească, pielea e

întinsă – și împroaşcă după aceea cu apă cârpa întinsă peste pantalonii pregătiți pentru călcat. „Vezi că m-ai stropit și pe mine, îi spune indignată nevastă-sa, fii și tu mai atent." Dacă te bagi în nasul meu, spune croitorul țâfnos, ce vrei să-ți fac?!" „Am crezut că ai trebuință să te ajut, spune soția. Și tot tu cu observațiile! Dacă n-ai nevoie, bine-mi pare, că de lucru am eu destul, nu mă pot plânge, zice ea și e gata să se retragă. Vreau și eu, domnișoară, îi spune ea, după aceea, lui Tili, care tot cu cotul sprijinit de geam stă, să-mi vopsesc un sfeter. Numai că nu știu dacă s-o prinde, că-i veche lâna și vopselele lui Curiac nu sunt chiar așa de bune. Vreau să-l fac o culoare mai închisă. Îl am de când am fost mai tânără. În ultima vreme nici nu l-am prea purtat. E așa, cum să vă spun, un fel de vișiniu, cum e plămânu, nu-i o culoare potrivită pentru vârsta mea, îmi dau seama..Domnișoara însă n-o ascultă, ea are gândurile ei, preocupările ei: „Vreau să-mi fac o umbreluță, spune ea, adresându-se croitorului, neluând-o în seamă pe soția acestuia care se simte foarte jignită și se îndepărtează. Să-i schimb, adică, mătasea la cea veche, să-i pun o mătase nouă. Dacă n-ai o umbreluță, te arde soarele. Nu-i bine să-ți expui prea mult pielea luminii soarelui, ce părere aveți?" îl întreabă ea pe croitor, cu gravitatea cu care te adresezi unui doctor, atunci când îl consulți cu privire la eficacitatea și oportunitatea unui medicament. „Ba unii zic că asta face bine pentru sănătate, spune croitorul. Sunt păreri și păreri", adaugă el, ferindu-se să tragă o concluzie prea categorică. Apoi își umple din nou gura cu apă. Obrajii îi sunt umflați ca niște mere, pielea lucioasă și bine întinsă, gata să plesnească. Împroaşcă pânza din fața lui. O adevărată ploaie artificială! Domnișoara Tili îl urmărește cu încântare. „Mă iertați, domnișoară, spune el

foarte politicos. Mi se pare că v-am stropit." „Nu face nimic, spune domnișoara Tili și-și șterge de pe față două sau trei picături de apă rătăcite. Ar trebui să-l închideți", spune după aceea domnișoara Tili și privește cu vădită oroare drept în fața ei. „Ce să închid, domnișoară, nu pricep?" întreabă nedumerit croitorul și se uită în jurul lui să vadă dacă nu cumva a rămas vreo ușă deschisă. Constată că e deschisă ușa de la bucătărie, și atunci, strigă către nevastă-sa care, aproape de plita încinsă, cu un lighean mare în brațe, taie cozile la fasolea verde, „închide tu ușa, îi spune. Nu vezi că-i curent? Și te mai plângi că te doare gâtul. Te mai plângi că te împunge în gât. „Închide-o tu, îi spuse femeia țâfnoasă. Eu nu mă mai scol de pe scaunul ăsta nici moartă. Astăzi dacă om prânzi pe la două, să fii tu bucuros. Și așa am întârziat prea mult. „Călcătorul", spune domnișoara Tili și arată fierul de călcat pe care croitorul îl plimbă, de-a lungul și de-a latul pantalonilor, ca să iasă ciunga. „Îi închis, domnișoara", spune uimit croitorul și zâmbește convins că bătrâna vrea pur și simplu să-și bată joc de el. Domnișoara Tili dă să-l contrazică. Ea știe doar foarte bine: Fierul de călcat e deschis și are niște dinți mari și negri cu care rânjește la ea. Și dinții aceia sunt când negri, când albi, când de culoarea cărămizie a cărbunelui încins! Dă să-l contrazică, așadar, pe croitor, repede însă uită de fierul de călcat; îi trece chiar și frica ce i-a înghețat pentru o clipă inima; o preocupă, brusc, pe neașteptate, cu totul altceva: „Sunt foarte uimită, spune ca cu o voce ascuțită. Sunt cât se poate de uimită, ca să spun așa." „Din ce pricină, domnișoară?" întreabă uimit la rândul său, croitorul, uitând fierul de călcat pe cârpa udă. Un miros de pânză arsă se împrăștie prin odaie. Speriat, croitorul ridică pantalonii spre fereastra deschisă și îi privește cu

multă atenție. „Din ce pricină sunteți așa de uimită, domnișoară?" întreabă el, încă distrat, încă preocupat de pantalonii lui. „Sunteți sau nu un bun gospodar?" întreabă pe un ton ferm domnișoara Tili și aproape că-și vâră capul pe fereastră. „Mai mult cu croitoria, domnișoară, spune croitorul cu modestie, cu gospodăria e nevastă-mea, că eu nu prea am timp." În pragul ușii apare soția croitorului, exemplu în carne și oase al virtuților gospodărești, în brațe cu ligheanul plin cu fasole verde. „Nu știu dacă fasolea asta o să se poată mânca, e tare ațoasă", spune ea. „Un bun gospodar, spune domnișoara Tili aproape fără s-o observe pe soția croitorului, un bun gospodar nu rămâne fără porc, întâmplă-se ce s-o întâmpla!" Din nou domnișoara Tili și-a vârât capul pe fereastră, gâtul i s-a lungit nespus de mult, nasul ei lung și ascuțit aproape atinge fierul de călcat; croitorul îl plimbă încoace și încolo pe cârpa din care ies aburi calzi. „Un porc?!" se miră croitorul. „Un porc?!" face la rândul ei soția croitorului, nu mai puțin uimită decât soțul ei, de observația domnișoarei. „Dar de ce să ne luăm un porc?" întreabă croitorul și din nou uită fierul foarte încins pe cârpa udă. Îl ridică și-l ține așa, nemișcat, în aer. Atunci, soția croitorului se apropie de geam și pe un ton pe jumătate plângăreț, pe jumătate uimit, o întreabă pe domnișoara Tili: „Dar de ținut, unde vreți să-l fi ținut, domnișoară? În așa o curte, nici găini n-ai cum să ții, barem un porc? Unde să-l ținem?! se revoltă ea. În pod sau unde? Că-n altă parte nu-i loc!" „În pod, spune domnișoara Tili. În pod, în pod", repetă ea repede, bucuroasă că a găsit o soluție. Croitorul și soția lui o privesc consternați, neînțelegând prea bine dacă domnișoara Tili își bate joc de ei sau vorbește serios. „Și cum vreți să-l urcăm în pod, domnișoară? întreabă croitorul,

căutând să dea întregii discuții o întorsătură glumeață. Numai cu o scară, că altcumva nu văd cum?!" spune el. Și începe să râdă, arătându-și dinții galbeni. „Cu o scară, cu o scară", spune repede domnișoara Tili, din nou bucuroasă că și de data asta s-a găsit o rezolvare dintre cele mai fericite. „Gata cu pantalonii", spune croitorul, prea preocupat de lucrul lui ca să mai dea vreo importanță extravagantelor propuneri ale domnișoarei. „Sunt ei întorși, stofa s-a cam rărit în genunchi, da de văzut nu se vede, și, un an, garantez că arată ca noi." Mâna lui cu degete boante pipăie materialul și între timp un purceluș dolofan și roz urcă o invizibilă scară de mătase: domnișoara Tili îl vede și se bucură foarte tare. Iar croitorul se bucură la rândul lui c-a terminat de călcat. Dacă n-ar fi călcatul pantalonilor, meseria i s-ar părea mult mai frumoasă croitorului. De obicei, femeia este cea care se ocupă cu treaba asta. „Calcă tu fusta, îi spunea croitorul. Eu ies să iau o gură de aer. Mă reped poate până la Udriște, după un pachet de țigări, alea de ieri îs cam umede, nu se pot fuma... Le-am pus să se usuce pe noptieră, vezi nu cumva să le arunci din greșeală... De câte ori calc, se adresează el de data asta domnișoarei Tili – îmi plesnește capul de durere." începe să se caute după aspirine și, în sfârșit, găsește una, cam murdară, în buzunarul de la haină; o înghite fără apă. „Astea tot nu ajută la nimic, spune el sceptic. Degeaba le iau..." Domnișoara Tili a încetat însă să fie atentă la sporovăiala croitorului. Și-a ciulit, în schimb, urechea, se concentrează foarte tare, figura ei e cât se poate de preocupată, de vreme ce niște purcelușii, abia fătați, se aud guițând acolo în pod; se mai aude, bineînțeles, grohăitul mulțumit al scroafei, în timp ce purcelușii se reped la țâțele ei mici, pline cu lapte! E uimită că atât croitorul, cât și

nevasta acestuia nu aud, se pare, mare lucru din ceea ce aude ea, și-i privește cu dispreț, ba chiar cu milă. „Am plecat, le spune ea aparent distrată, dar, în fond, plină de un dispreț superior. Am o mulțime de treburi, la revedere!"... Se poartă destul de ciudat domnișoara Tili, și atât croitorul cât și nevastă-sa rămân după plecarea ei câteva secunde nemișcați și se privesc cu consternare. Se simt stânjeniți și ușor intimidați... „Mă duc să văd ce-i cu fasolea aia, spune femeia, revenind prima la realitate. O fi scăzut apa, numai dacă nu s-a și prins până acuma." „Nu știi cumva unde am pus foarfecă cea mare? întreabă croitorul. N-o găsesc." „Cred că-i în cutia de la noptieră", spune femeia...

... Și băiatul bate încetișor în ușa celor două surori. Cea care deschide ușa este domnișoara Letiția. „V-am adus umbrela", spune el și-o privește ușor amuzat pe bătrâna domnișoară. Apoi deschide umbrela încetișor, să nu se strice, și pe măsură ce o deschide, aceasta se face parcă tot mai mare. Așa deschisă, acoperă toată curtea, seamănă mai degrabă cu o prelată imensă sau cu o cupolă de circ decât cu o umbrelă.

„S-a înnorat", spune soția croitorului și scoate capul pe fereastră, fără să-și dea seama, însă, că pânza de culoare verde, care se boltește deasupra capului ei, nu este bolta cerului, ci imensa umbrelă deschisă de băiat. „M-au durut toată noaptea picioarele, am fost sigur că se schimbă timpul", spune croitorul și se uită la rândul său pe fereastră. „Închide-o repede", spune domnișoara Letiția cuprinsă de panică, și băiatul, cu același zâmbet ironic în colțul gurii, o închide la loc. „Uită-te, a ieșit din nou soarele, spune croitorul și-și scoate capul pe fereastră. Cine ar fi crezut că se face iară vreme frumoasă"! „O fi ieșit, spune soția

croitorului, dar dacă n-o ploua până diseară, să nu mă mişc de-aici." „Costumul ăsta al meu, spune croitorul, tare s-a învechit. Mă gândesc să-l întorc şi să-ţi fac ţie un taior din el, ce părere ai?" „Nu merită, spune soţia croitorului. Păcat de lucru, e foarte uzat." „Pentru o fustă tot aş alege câteva bucăţi bune aşa ca s-o porţi prin casă, nu una extra." Zilele trec şi într-o zi croitorul îi spune nevestei sale: „Domnişoarele noastre n-au ieşit astăzi defel, ce s-o fi întâmplat cu ele, nu le-am văzut! Or fi bolnave, în ultimul timp, mie nu mi-a prea plăcut cum arată, ar trebui să le faci o vizită", e el de părere. „Domnişoara Tili e cam cu nasul pe sus, se plânge soţia croitorului. Ieri am trecut pe lângă ea şi nici nu mi-a răspuns la salut. Stătea la fereastră şi-şi desfăcea bigudiurile din păr." „Ţi s-o fi părut. Nu le ştiu să fie închipuite, spune croitorul. Cu toate că ar avea de ce. În tinereţea lor au fost şi ele cineva." „Nu spun că n-au fost, spune soţia croitorului. Eu le-am respectat întotdeauna. Nu ştiu să le fi spus vreodată o vorbă urâtă". „Nici nu zic", spune croitorul... Spre seară, soţia croitorului se gândeşte să le facă o vizită celor două domnişoare, numai că surorile nu sunt acasă. În schimb, în faţa intrării, pe scaunul domnişoarei Tili, stă un tânăr care repară o umbrelă. „Şi eu le aştept, îi spune tânărul soţiei croitorului, meşterind, fără să ridice privirea, la umbrela lui. Şi eu le aştept să se întoarcă, cine ştie unde s-or fi dus, unde au plecat amândouă..." A doua zi, tot spre seară, soţia croitorului le vizitează din nou pe cele două domnişoare. De data asta ea le găseşte acasă, numai că, spre uimirea ei, domnişoarele nu vor în ruptul capului să deschidă uşa. „Sunt nişte hoţi în oraş, îi spun ele cât se poate de speriate. N-aveam altă soluţie decât să stăm cu uşa închisă. Nu suntem decât două femei lipsite de apărare!" zic

ele. Soția croitorului se roagă de ele să vină cel puțin până la fereastră; le-a adus puțin compot de caise, asta pentru că știe că domnișoarele sunt moarte după compotul ăsta. „Am mat pus și puțină scorțișoară și un piculeț de vanilie, dacă sunteți atât de bune și să veniți să-l luați", spune femeia, cu castronul cu compot în fața ușii. „Au venit la fereastră, n-au vrut să deschidă ușa, nici fereastra n-au crăpat-o mai mult, numai cât să încapă castronul cu compot, se plânse în decursul aceleiași seri, soția croitorului, povestind soțului ei întreaga întâmplare. S-au arătat a fi tare bucuroase, nu mai știau cum să-mi mulțumească. Doar că mi s-au părut cam speriate, cine știe cine le-o fi speriat așa." „Caisele n-au fost chiar coapte", a dat musafira să le mai spună, încercând să lărgească puțin discuția. Dar domnișoarele nu prea aveau chef de vorbă. Așteptau ca ea să plece cât mai repede, n-au fost defel amabile, așa cum știau ele să fie de obicei. „Tili s-a dus să aducă o lingură și, în timpul ăsta, Letiția se tot juca cu medalionul de pe piept, îl întorcea pe toate părțile. După aceea au gustat amândouă și mi-au spus că-i foarte reușit, că lor le place grozav", povesti soția croitorului. „Ești cât se poate de drăguță", a zis Letiția. „Nu știu când o să ajungem să ne revanșăm", a adăugat sora ei, Tili. „Castronul nu trebuie să mi-l dați acuma, vin eu altădată să-l iau", le-a spus soția croitorului. „Am dat să plec, povestea în continuare, numai că, înainte de-a pleca, nu știu ce mi-a venit să-mi arunc privirea pe geam și am fost cât se poate de mirată." „Și ce-ai văzut tu pe geamul ăla? o întrebă croitorul, prea puțin atent la cele povestite de femeie. Cine știe ce ți s-o fi părut că vezi, așa ești tu, îți place să născocești una-alta", spune el cu neîncredere. Apoi rămâne o clipă cu foarfecă deschisă în aer. O închide, foarfeca clămpăne scurt. „Măcar

să fi văzut ceva, spune soția croitorului. Numai că nu mai era ce să văd! Odaia era goală-goluță, în odaie nu mai era nimica!" „Cum nimica?" întreabă croitorul din ce în ce mai interesat și se oprește din cusutul căptușelii. „Nimica, așa cum îți spun, spune femeia. Nici tu pat în care să dormi, nici tu masă la care să mănânci, nici tu scaun pe care să te așezi! Pereții și dușumelele, atâta tot!" „Dacă ar fi scos din încăpere lucrurile, așa cum zici tu, am fi auzit și noi că nu suntem surzi. Aici am fost tot timpul, când să le fi scos fără ca noi să vedem, numai dacă au făcut-o noaptea", spune neîncrezător croitorul. „Uite că n-am auzit și n-am văzut", spune soția croitorului, punându-și soțul în fața unor situații mult prea evidente ca să mai poată fi vorba de vreo discuție. „Și atunci, le întreb eu – povestește în continuare soția croitorului – le întreb ce s-a întâmplat, că-i odaia goală, nu cumva au de gând să se mute, să plece în altă parte, că altceva nu văd ce s-a putut întâmpla? «De unde știi?» mă întreabă ele speriate și se uită una la alta, secretoase foarte. «Văd că odaia e goală – zic. – Altfel, n-aveam de unde știi.» «Ne mutăm, îmi spun ele în șoaptă și se apleacă spre mine, de parcă ar fi vrut să-mi spună un mare secret al lor. Numai că te rugăm, zic ele, să nu spui deocamdată la nimeni, pentru că nu vrem să se știe. Nu vrem să se afle înainte de a ne muta.»" A doua zi, soția croitorului abia mai putea respira de emoție: „Știi că au plecat domnișoarele, s-au mutat?" îi spuse ca croitorului, mută de uimire. Gata, s-au dus și în locul lor a venit un funcționar de la percepție..." Atât croitorul, cât și soția acestuia, dădură buzna peste noul locatar și o ploaie de întrebări căzură asupra umilului funcționar. Numai că acesta nu putu să le ofere prea multe amănunte în legătură cu plecarea celor două surori. „Au lăsat cel puțin vreo

vorbă?" întreabă croitorul și soția lui, în culmea stupefacției. „N-au putut pleca, așa, fără să ne lase nici o adresă, fără să știm și noi unde au plecat", spuseră ei într-un glas. „Nu știu ce să vă zic, a spus funcționarul de la percepție, ușor jenat și oarecum rușinat că posedă atât de puține informații în legătură cu noul domiciliu al celor două domnișoare. Când am venit să-mi iau camera în primire, ele erau deja plecate." „Puteau măcar să-și ieie rămas bun, dacă adresa n-au vrut să ne-o lase", spuse soția croitorului revoltată și profund nemulțumită. „Or fi trebuit să plece și ele în mare grabă. Poate că n-or fi avut vreme", spuse croitorul și căzură amândoi pe gânduri.

2

O rafală de vânt deschide larg ușa. Cerul e de culoarea cenușii, stelele sunt înghițite pe rând de lumina lăptoasă și blândă a dimineții care coboară deasupra pământului. Doctorul își ridică gulerul paltonului, simte frigul alunecându-i încet de-a lungul șirii spinării, se zgribulește pe banca sălii de așteptare. Un tren de marfă fluieră undeva departe. Somnoroase, orătăniile caută printre traversele liniei ferate câte ceva de ciugulit. Doctorul scoate din buzunarul pardesiului său flenduros o coajă de pâine; e prea uscată însă ca s-o poată fărâmița; nerăbdătoare, cuprinse de agitație, găinile se foiesc în jurul lui în așteptarea fărâmiturilor. Cu pliscurile lor lacome lovesc în pantofii scâlciați ai doctorului.

— De-acuma s-a încălzit timpul, îi spune doctorul Măriei. Vine primăvara. Se face vreme frumoasă.

— E şi timpul, spune Maria. De mulţi ani nu ştiu să fi fost aşa o primăvară ploioasă cum a fost asta. Şi pentru ţarină, de-acuma, ajunge. Nici prea multă nu-i bună; putrezeşte tot ce-i pe câmp.

— Nu există alt buletin meteorologic mai bun decât picioarele mele, spuse doctorul.

— Mai repede de un ceas, două, nu cred să vină trenul, spune Maria. Viorel zicea că are întârziere mare. Numai că dumneavoastră staţi lângă uşă şi vă trage curentul. Mai bine ar fi, cu aşa cred, să vă mutaţi de-acolo.

Soarele se ridică dincolo de coşul foarte înalt al fabricii de acetilenă şi razele lui scaldă zidurile ci vesele din cărămidă roşie. Prin uşa întredeschisă se aude telegraful mergând tot timpul. Cu frică, găinile se apropie de pragul sălii de aşteptare. Zgribulit, doctorul îşi ridică gulerul pardesiului şi încearcă să aţipească.

— Impegatul ăsta, Viorel, spune doctorul încet, pregătindu-se parcă pentru somn, trebuie să fie băiatul mai mic al lui Pancan. Sau, de când am îmbătrânit, am început eu să-i cam încurc?

Nu mai ascultă răspunsul femeii, a aţipit cu capul dat pe spate, cu gura larg deschisă. Pălăria i-a alunecat din cap, s-a rostogolit la picioarele lui pe cimentul murdar. „A îmbătrânit şi Tisu, săracu, îşi spuse Maria, privindu-l; i-a încărunţit părul, i-au căzut şi dinţii din gură..." Fluieratul strident al unui mărfar îl trezeşte pe cel adormit; speriat, sare din somn, priveşte mirat în jurul lui, neînţelegând în primul moment unde se află. „Cred că am aţipit puţin, spune scuzându-se parcă. De vreo trei nopţi n-am închis o clipă ochii. Sunt obosit. Adorm din picioare, de osteneală." „Mă duc să-l întreb pe Viorel dacă mai aşteptăm mult", spune

Maria. „Roagă-l, te rog, să-mi dea o țigară, îi spuse Tisu. Am un pachet la mine, numai că nu-mi prea plac. Au un fel de miros. Murdea le ține ascunse, cine știe prin ce ladă, până se mucegăiesc și nu mai sunt bune de nimic." Și cât femeia lipsește, doctorul scoate țigările din pachet, le așază frumos pe bancă lângă el și le miroase pe rând, doar-doar, o găsi una care să nu pută chiar așa de rău; toate au însă același miros de mucegai, doctorul se hotărăște să le arunce. Găinile, crezând că sunt niscaiva fărâmituri, se reped la ele, dar, dezamăgite, se îndepărtează repede. Tisu așteaptă, fără prea mare nerăbdare, țigările impegatului. „De la amărâtul ăsta, se gândește doctorul, la ce mă pot aștepta altceva decât la două sau trei fire de tutun prost sau cel mult o «plugară», n-are rost să fiu prea nerăbdător... Am și uitat gustul țigărilor bune, își spune el cu tristețe. Și când te gândești că pe acelea nici nu le fumam până la capăt, atât eram de pretențios. La o «plugară» nu numai că nici nu m-aș fi uitat, dar nici nu m-aș fi ostenit s-o aprind..." Gândul ăsta îl întrista foarte tare, adăugând parcă o fărâmă în plus la nemulțumirea care îi rodea sufletul în ultima vreme. Privirea doctorului se tulbură, un fel de lehamite îl cuprinse; ștergându-și cu o batistă murdară lentilele ochelarilor, se gândi cu amărăciune: „Omul se obișnuiește cu timpul, cu orice; să fumeze țigări proaste, să bea poșircă în loc de băutură, să mănânce pe sponci și când se culcă și el cu o femeie, să nu mai fie în stare să-i facă mai nimic. Uită să-și pingelească pantofii, să-și cârpească ciorapii, ba uită chiar să se spele; și așa, cu timpul, începe să și pută." Contrar oricăror așteptări, se petrecu o minune: Maria se întoarse din biroul impegatului nu cu „plugarele" la care doctorul se gândea cu o oarecare scârbă, ci cu un pachet de țigări străine; o cutie din metal

lucitor, foarte arătoasă la vedere, înainte de a o deschide, doctorul putu să admire o panoramă frumos colorată a oraşului Viena, cu catedrala Sfântului Ştefan, la mijloc, cea cu un singur turn. Mai mult decât ţigările, panorama aceea îl tulbură peste măsură pe Tisu. El îşi aminti de oraşul tinereţii lui, de anii petrecuţi la studiu în capitala marelui imperiu şi când luă cutia, de emoţie, îi tremurau mâinile. Ţigările le primise Viorel, îi explică Maria, de la directorul fabricii, domnul Kubicek, întors de curând dintr-o călătorie în Germania. El, Viorel, îl ajutase să-şi coboare bagajele din tren şi domnul Kubicek îi dăruise cutia asta frumoasă cu ţigări străine. „Dă-i-le lui domnu' doctor, îi spusese Viorel Măriei, astea nu-s de nasul meu. E mai mare păcatul să strici orzul pe gâşte. La ce le-aş fuma eu, că tot nu le ştiu gustul. Sunt prea fine, prea parfumate, mie nu-mi plac." Doctorul desface frumoasa cutie cu ţigări de lux, nările lui freamătă simţind mirosul aromitor al ţigărilor bine-cunoscute de el. „Ai dracului, nemţii, spuse el în şoaptă. De unde or găsi ei tutun din ăsta?!" Degetele lui boante, cu unghii murdare, ţin cutia cu o de mult uitată şi, în sfârşit, regăsită, din întâmplare, aici, în sala de aşteptare a gării, gingăşie; pipăind ţigara, ele deveniră parcă mai lungi şi mai tinere şi chiar chipul doctorului, aprinzând-o, întinereşte pe neaşteptate; un fel de licăr ciudat i se aprinde în priviri, în timp ce colţul buzelor îi tremură uşor şi se crispează: „Când eram tânăr, spune el şi ochii i se umbresc – astea erau ţigările mele preferate. Alte ţigări nici nu fumam." „Cartea aia o mai aveţi, domnu' doctor?" întrebă Maria, pe neaşteptate, smulgându-l pe doctor, nu fără o anumită brutalitate, propriilor lui reverii... „Care carte?" zice doctorul, încă departe, cu gândul la ţigările fumate de el odinioară. „Cartea din care îi dădeaţi lui Ion să

socotească, și el știa răspunsul la toate problemele, nu greșea niciodată", spuse Maria și în voce i se poate citi o anumită asprime, care îl irită pe doctor. „Ori ați pierdut-o, cumva, ați fi aruncat-o după ce Ion n-a mai fost? După ce Ion n-a mai avut trebuință de ea?" întreabă ea și vocea i se topește, se înecă în apele grele ale durerii ei. „S-o caut", spuse doctorul Tisu cu gândurile încă departe, la țigările fumate de el altădată. Apoi își revine, se smulge de bunăvoie amintirilor și regretelor care îl încearcă și se întoarce către Maria: „Uite că îmi amintesc ce-am făcut cu ea, îi spune el. La început, când m-ai întrebat, mi-a fost teamă să n-o fi pierdut, dar acuma știu foarte bine unde-i. I-am dat-o domnișoarei de la Poștă astă-iarnă, înainte de Crăciun. I se urăște, așa mi s-a plâns, să stea ziua întreagă la telefoane, mai ales iarna când e vreme urâtă, fără să facă nimic. Așa că, în lipsă de altceva, citește, să n-o apuce somnul și ca să treacă timpul mai repede. Numai că a citit toate cărțile, așa mi-a spus, și pe cele împrumutate și pe ale ei, de mai multe ori, le știe aproape pe dinafară. Așa că, atunci când m-a văzut cu cartea aia la subsuoară, m-a oprit, într-o zi, m-a întrebat cum se numește, dacă e frumoasă și dacă pot să i-o împrumut și ei. Ea n-o ține mult, așa mi-a promis, o citește repede, într-o zi-două mi-o și dă înapoi."

„Nu vă supărați, domnu' doctor, că v-am oprit", spune fata de la telefoane și se roșește până după urechi; e foarte sfioasă, ori de câte ori stă de vorbă cu un bărbat se face roșie și se joacă întotdeauna cu nasturii de metal de la uniformă. „Cu cea mai mare plăcere, domnișoară, spune Tisu. Numai că, din păcate, nu-i o carte de povești sau un roman, așa cum credeți dumneavoastră, domnișoară Virginica. E o carte de matematică, o culegere de probleme,

nu știu în ce măsură v-ar putea distra." „Eu am fost foarte bună, la școală, la matematică, spune domnișoara Virginica și plină de mândrie își dă ușor capul pe spate. Am luat și premiu, am fost prima în clasă." „Vreți, prin urmare, se dumirește doctorul, să rezolvați niște probleme din cartea asta?" „Nu, spune domnișoara Virginica, vreau doar să le citesc..." Nu trec multe zile și doctorul o întâlnește din nou pe domnișoara de la Poștă. „Intrați, domnu' doctor, spune ea și vă rog să închideți ușa. Ieri am stat cu ușa deschisă, m-a tras curentrul și mă dor urechile." Domnișoara e legată cu un fular peste urechi; deasupra buzei de sus i-a crescut un puf ușor și roșcat, ca un început de mustață. „Poate treceți pe la dispensar, să vedem despre ce e vorba", spune doctorul, profesional, cu mâna încă pe clanța ușii. „Dar nu pentru asta v-am chemat, domnu' doctor, spune domnișoara Virginica, și abia acum doctorul observă nerăbdarea, surescitarea de care e ea cuprinsă. Știți că m-am uitat prin cartea aceea cu coperțile groase, am răsfoit-o deocamdată, ca să zic așa, și am găsit-o foarte interesantă. Aș putea spune, chiar, că de multă vreme n-am mai citit niște povestiri atât de interesante. Pline de mister!" „Care povestiri, domnișoară?" întreabă doctorul, neînțelegând despre ce carte îi vorbește fata. „Faceți, desigur, o confuzie. Cartea pe care v-am împrumutat-o eu e o carte de matematică. O culegere de probleme, așa cum v-am spus. „Depinde cum le luăm", spune fata și începe să râdă, apoi fața i se crispează de durere: a străfulgerat-o prin urechea stângă. „Nu vă înțeleg, nu înțeleg adică, ce vreți să spuneți?" zice doctorul. „Niște poveşti, spune domnișoara Virginica de la Poștă. Niște poveşti care au un început și cărora le lipsește sfârșitul. Numai că cu dacă, de pildă, cunosc începutul unei povestiri sau al unui roman, știu întotdeauna cum se și

termină. Prima dată mi-am dat seama de asta când am citit o carte despre vaporul Titanic. Atunci am înțeles că eu am așa un dar să prevăd ce se întâmplă într-o carte, înainte de a o citi până la capăt, îi mărturisește ea. Cartea aceea despre Titanic o am de la părintele, are și alte cărți foarte frumoase, numai că nu le prea dă, nu-i place să afle și alții întâmplările despre care citește el. Mie mi le împrumută preoteasa pe ascuns, fără să știe el; le învelește frumos într-un ștergar și, când părintele nu-i acasă, vine și mi le aduce; mai află câteodată și o ceartă, da ei nu-i pasă... Și când am văzut, domnu' Tisu, începe ea a povesti, când am văzut cum se urcă ei toți bucuroși pe vapor și cum cântă muzica și o țin numai în petreceri, *am și știut* că, gata, la sfârșitul cărții se prăpădesc cu toții, se scufundă vaporul! Am și văzut vaporul cum se scufundă, cum piere și cum oamenii strigă după ajutor, da nimeni nu-i mai poate salva! Și așa s-a și întâmplat!... Preoteasa, care a citit-o toată, mi-a povestit sfârșitul și a fost exact așa cum am bănuit eu..." Doctorul e uimit, calitățile de ghicitoare inspirată ale domnișoarei de la Poștă sunt de-a dreptul uluitoare! „Toate cărțile se sfârșesc aproape la fel, totul e să ghicești de la început dacă au un sfârșit fericit sau unul trist. Or, mie, îmi e destul să citesc o singură pagină de la începutul cărții, ca să-mi dau seama cum se sfârșește. Adică se termină cu o nuntă sau cu o înmormântare. Una din două, că alte sfârșituri nici nu prea există. N-am greșit niciodată", se laudă domnișoara de la Poștă și cu ochii ei mari, cuprinși parcă de febră, îl privește pe doctor. „Așa e cum spui, spune doctorul Tisu, ușor fâstâcit, numai că volumul împrumutat de mine nu-i un roman ca cel despre vaporul Titanic, ci e o carte de matematică", spune el, căutând s-o facă pe fată să înțeleagă diferența. „Prin urmare,

dumneavoastră nu credeți că o problemă poate fi citită și ea, așa, cum ai citi o poveste care are doar început și căreia îi lipsește sfârșitul? întrebă uimită domnișoara de la Poștă. Dar mai bine să vă explic despre ce e vorba: Ți se povestește, de pildă – începe ea să-i explice – cum într-o cadă curg, prin trei robinete, nu știu câți litri de apă. Și când ești tocmai pregătit să afli cât curge prin fiecare în parte și în cât timp se umple cada, povestea se întrerupe, sfârșitul poveștii autorul nu ți-l mai spune. E vorba deci de o povestire căreia îi lipsește sfârșitul. Or eu sunt obișnuită să citesc o poveste doar la început, și sfârșitul să-l aflu eu singură. „Sfârșitul ăsta, cum îi spui dumneata, domnișoară Virginica, îl afli dacă rezolvi problema numai... Un roman sau o povestire e un lucru și o problemă de matematică e cu totul altceva", dă să-i explice din nou doctorul. „Mai nou, spune domnișoara de la Poștă, neatentă la precizările doctorului, când preoteasa îmi aduce câte un roman, citesc doar primele cincizeci sau o sută de pagini. Îmi ajunge atât. Uneori, chiar mai puține, spune ea și din nou simte cum o străfulgeră prin urechea stângă; fața i se boțește de durere, își mușcă buzele subțiri. E o plăcere a mea, să citesc o carte cu sufletul la gură și când simt că devine foarte, foarte interesantă, să mă opresc din citit, adică s-o întrerup. Gata, zic, mai departe, gândește-te singură la ce se poate întâmpla!... Ca să mă verific, o întreb întotdeauna pe preoteasă, ea le citește întotdeauna până la capăt, de la ea aflu dacă e așa cum am *prevăzut* eu sfârșitul ori nu. Și aproape întotdeauna e așa cum mi l-am imaginat. Dacă mi s-a întâmplat o dată sau de două ori să greșesc, nu de mai multe ori!" spune cu o voce triumfătoare, plină de orgoliu, domnișoara de la Poștă... „Se întâmplă să mai trec din când în când pe la Poștă, îi povestește doctorul Măriei.

Intru, clopoțelul de la ușă se aude sunând, dar domnișoara nu ridică ochii de pe carte. Citește în continuare, cu obrazul foarte aproape de filele cărții, din pricina miopiei. Când, în sfârșit, mă descoperă stând lângă ușă – e atât de pătrunsă, încât îmi pare rău s-o întrerup, o las să citească în continuare – nu spune nici o vorbă, nici nu-mi răspunde la salut, se uită doar visătoare pe geam și buzele ei murmură un fel de frază misterioasă. Cu timpul am reușit să-i citesc de pe buze, ca surdomuții, fraza murmurată de ea. E aceeași, repetată ca pe un fel de poezie. Ori de câte ori eu intru, ea privește pe geam și-și mișcă buzele ca într-un descântec: «Oare câți litri de apă curge prin fiecare robinet în parte»? iată fraza spusă de ea în șoaptă la nesfârșit..."

Numai că între timp s-a petrecut un fel de metamorfoză în felul de a gândi, în aspirațiile domnișoarei de la Poștă. Ea nu mai vrea să afle „sfârșitul poveștii", nu mai vrea în realitate să știe „câți litri de apă curg prin flecare robinet din cele trei" (dintre care unul e defect), ea preferă ca asupra „răspunsului" la această întrebare, asupra „finalului", cum îi spune ea, să se aștearnă „tăcerea", să rămână învăluit într-un fel de mister cultivat de ea cu bună știință; preferă să viseze, privind pe geam, în zilele când plouă sau când, din contră, este vreme frumoasă, mai ales primăvara, gândindu-se la misterioasele robinete, lăsându-le să curgă la nesfârșit, auzindu-le chiar cum fac un zgomot precipitat și continuu. E atât de cufundată în gânduri, încât i se întâmplă să nici n-audă apelurile telefonice, o preocupă prea mult robinetele, taina lor rămasă nedezlegată, ca să mai poată fi atentă la telefoane. O știu pe domnișoara de la Poștă", spune Maria. Se așterne tăcerea, doctorul a terminat de povestit și e gata să ațipească din nou. Îl trezește însă țipătul Măriei,

un fel de bocet pornit pe neașteptate, aproape fără voia ei. Doctorul o privește mirat. „Atât cât am putut eu face, am făcut. Numai Dumnezeu din cer ar fi putut să-l scape, dar el n-are grija noastră", spune el încercând să se scuze. „Mi-i tare greu, domnu' doctor, de când a murit n-am nici liniște, nici hodină", spune Maria, cu o voce ascuțită, stridentă și începe – spre marea uimire a doctorului – a boci.

Sunt doar ei în sala de așteptare. Maria a deschis ușa de la sobă și mirosul cenușii – rămasă acolo din iarnă – și cel al țigării foarte fine fumate de doctor, se amestecă. „Când am intrat în dimineața aia la el, dom' doctor, – începe să povestească Maria – am știut că moare, că asta e ultima lui zi care o mai are de trăit. Am știut, mă credeți ori nu?

«Ți-am tot zis să nu te apropii de mine, că te îmbolnăvești și tu, și atunci ne-a bătut Dumnezeu. Eu vorbesc una și tu faci alta, vezi, asta nu-mi place mie la tine.» Așa mi-a spus, dom' doctor, numai că eu n-am avut grijă, m-am dus lângă pat și i-am îndreptat perna de sub cap – cum s-a frământat și răsucit el în noaptea aia, perna a fost toată dripicită – cu o mână am îndreptat-o și cu cealaltă am dat să-i ridic puțin capul și am simțit cum arde ca un cuptor în palmele mele, era tot o apă. «Nu mă mai ține mult cu capul ridicat, că mi-i tare greu» mi-a șoptit el. «Așa parcă-i mai bine, mi-a spus mai bucuros, după ce l-am ridicat pe pernă. Mi s-a urât și mie să mă tot uit în grindă, așa mai văd și eu cine pleacă și cine vine.» Și chiar atunci a început să tușească și repede s-a întors cu spatele la mine, către perete; așa era el, nu-i plăcea să-l vedem noi tușind. Întotdeauna a fost rușinos; el și când se scălda în cadă, asta când a fost sănătos, mă ruga frumos să ies din cămară până se dezbracă și numai

după aceea mă chema ca să-l frec pe spate... După aceea s-a liniștit, dar a rămas așa, cu capul la perete, nu s-a mai întors; după un timp am crezut c-a adormit iară și atunci am ieșit în vârful picioarelor afară, l-am lăsat să se odihnească. Dar n-a trecut mult timp și a strigat după mine și m-am întors repede, să nu-l las să strige prea mult. Era acuma parcă mai vesel, parcă a mai prins ceva curaj și m-a rugat să deschid puțin fereastra, să intre aer curat. «S-a încălzit vremea», zice, și acuma poate sta cu fereastra deschisă că nu-i face rău. Vrea să se uite și el să vadă ce-i pe afară. I-o fi și lui dor de când tot stă în pat. S-a ridicat în capul oaselor ca să poată vedea mai bine, și, cum stătea așa, m-am uitat la el, dar pe furiș, să nu mă vadă, că nu-i plăcea. Gâtul îi era subțire ca la copii, domnu' doctor, da' ce vă spun, că doară l-ați văzut, și cu părul tăiat așa scurt, ca la recruți, n-arăta mai mare ca un prunc de școală. Numai că de când sta beteag în pat, părul i s-a albit pe la tâmple. Și când l-am văzut așa, s-a rupt ceva în mine, dar de arătat nu m-am arătat, ca să nu-l amărăsc prea tare. Nu știu ce i-a venit atuncea să mă întrebe dacă am dat firizul la ascuțit ori tot cu el neascuțit ne facem lucrul. «Taica, fie iertat, săracu', asta era plăcerea lui cea mai mare, să ascută frizele, și-o adus el aminte... După ce-a îmbătrânit, alta nici n-a mai făcut, cât era ziua de lungă, numai stătea și ascuțea la firize; ședea în șopron, acolo îi plăcea lui să le ascută. Maica se întâmpla să-l cheme din când în când s-o mai ajute la una și la alta.» «Am de lucru, tu ești oarbă ori ce-i cu tine că nu vezi? Trebuie să ascut frizele astea, că azi-mâine mor și rămân frizele neascuțite», striga el la ea. «Mori tu pe dracu, spunea maica, fie iertată... Tu nu mori așa iute, tu mă îngropi și pe mine.» Numai că n-a fost cum o crezut ea. În vara aia a și murit... Și cum îți spun, ascuțea el frizele

și după aia le proba dacă-s ascuțite, lua câte o scândurică ori ce găsea și nu se lăsa până o făcea toată dărabe. A fost un om tare curios, nime nu s-a putut înțelege cu el, numa săraca maica l-a suportat. Așa l-a învățat, că dacă s-a întors el de la holdă cu caru, când a fost ajuns în dreptul lui Monică, ea a trebuit să și deschidă poarta; nu cumva să ajungă el acasă și s-o găsească închisă. Așa a fost el, ascultă-mă ce-ți spun. Eu l-am prețuit tare mult», a mai zis el încet, abia l-am auzit, și după aceea a venit tușea aia a lui, și atuncea a tăcut, s-a întors iară cu fața la perete și n-a mai scos o vorbă. Când m-am întors în cuină, eram parcă mai bucuroasă. «Ce-i cu tine tu, că te-ai luminat la față», mă întrebă soru-mea Ana. «Azi îi tare vorbitor, îi spun eu. Mi-a povestit de taica. Mi-a spus cum ascuțea el frizele. Poate dă Dumnezeu și scapă», am spus și parcă am simțit cum crește iară nădejdea în mine și am început să plâng. Mama a luat un ștergar, l-a udat și mi-a trecut cu el ud peste față, să mă liniștesc, în ultima vreme așa făcea de câte ori mă vedea plângând, și atunci am simțit cum mă ia cu frig din creștet până în tălpi și frigul ăla parcă m-a mai îmbunat... I-am făcut un tei fierbinte, am intrat iar la el în încăpere să i-l dau, numai că el, săracu', adormise cu capul îngropat în pernă; mi-a fost frică atuncea să nu se astupe și i-am întors capul cu grijă ca nu cumva să-l trezesc; și când i-am pus mâna pe cap, m-am speriat cât de tare ardea. Mi s-au înfierbântat palmele, de parcă aș fi luat cu ele cărbuni aprinși, așa era de încins... „Luna asta, îi anul de când a murit, își amintește doctorul. Anul trecut a fost o primăvară tare timpurie, adaugă el și rămâne pe gânduri. La începutul lui mai era ca vara." „Așa o fi, cum spuneți dumneavoastră, domnu' doctor, eu nu mai țin minte", îi spune Maria și-și șterge ochii cu năframa, liniștită brusc.

Tac amândoi, prin ușa întredeschisă se văd găinile ciugulind pe linia ferată. Departe unul de celălalt, fiecare cu gândurile și necazurile lui. „Nici eu nu m-am prea bucurat de timpul ăla frumos, spune după un timp doctorul. Tot în primăvara trecută am rămas și eu fără Luci. Numai că ea n-a murit, a plecat la maică-sa, m-a lăsat, așa a vrut ea, să plece, n-am avut cum s-o opresc..." „M-am și mirat, domnu' doctor, că n-o mai văd umblând cu dumneavoastră... Rar s-a întâmplat să nu fiți împreună", spuse Maria. „Da, într-adevăr, e așa cum spui, spuse doctorul și zâmbi. Mă însoțea întotdeauna la consultații; plăcerea ei cea mai mare era să-mi țină cutia cu siringi. Când timpul era urât, iarna, când ningea sau era vreme ploioasă, îmi părea rău s-o port peste tot. Nu era decât o fetiță și, pe deasupra, era destul de slăbuță și îmi era frică să nu se îmbolnăvească. Dar nu aveam liniște cu ea, nu voia să rămână singură acasă; câteodată o încuiam cu cheia ca să pot pleca. De multe ori o lăsam să mă aștepte afară, în fața ușii. Mi se întâmpla să uit de ea și o găseam uneori înghețată de frig, mai ales iarna când vremea e urâtă. Nu-mi reproșa însă niciodată nimic, era ascunsă, greu să-i ghicească cineva gândurile. De slăbuță, era într-adevăr slăbuță, dar destul de rezistentă, totuși aș fi putut să-i aduc acasă o mulțime de boli, nu mi-a făcut însă decât scarlatină și încă într-o formă ușoară. Când o lăsam acasă, după plecarea mea, se consola repede, jucându-se cu niște păpuși din coceni și din cârpe murdare; și le făcuse singură. «Spală-le și tu, îi spuneam, când le vedeam în ce hal de mizerie erau. Sunt un adevărat cuibar de microbi păpușile astea ale tale...» în general era o fetiță murdară, nu semăna defel cu maică-sa căreia îi plăcea tot timpul să se dichisească; nu numai păpușile, ci și hainele de pe ea erau

negre de murdărie. Degeaba le spălam – i le spălam singur, sâmbăta după-amiază, când îmi spălam și cămășile mele – într-un ceas, arătau iară ca și înainte... Când mă pregăteam de plecare, lăsa repede păpușile, se pieptăna în fugă, știa că dacă nu se piaptănă nu plec cu ea niciunde și se lua după mine, așa, ca un cățel, nici nu trebuia s-o chem întotdeauna. Se întâmpla uneori să n-am chef s-o văd încurcându-se în picioarele mele și atunci o certam, strigam la ea să se întoarcă acasă. Nu spunea nimic, dar de întors nu se întorcea, nu mă asculta niciodată. Călca prin toate băltoacele, nu știa parcă să se ferească, pentru ea noroiul nu era un lucru neplăcut. Odată chiar a alunecat într-o baltă, s-a mânjit cu noroi, din cap până în picioare, a mers însă mai departe, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimica; numai că, fiind udă – era primăvară timpurie și afară era destul de frig – a început să tremure. Mă privea uimită, nu înțelegea de ce tremură! Nu știa să facă legătura între hainele ei ude și frigul care o cuprinsese. Și totuși, nu era proastă: Am dat-o la școală și învăța bine, știa pe de rost o mulțime de poezii: *Tricolorul, Câinele soldatului* și altele. Îi plăcea, câteodată, seara, să-mi spună povești, eram uimit de unde le știa, eu nu i le povestisem niciodată, adăuga întotdeauna, însă, noi amănunte de la ea, de obicei întâmplări cât se poate de vesele. Chiar dacă povestea era tristă, ei îi plăcea să adauge scene pline de umor, care să mă înveselească. Nu se lăsa până când nu mă vedea râzând și atunci îi trecea cheful de povestit. Era un copil taciturn și, în același timp, cât se poate de vesel!"

Maria îl asculta atentă, cu toate că doctorul, povestind, revenind cu noi și noi amănunte, uitase parcă de prezența ei. De fapt, nu ei îi spunea toată istorioara asta cu fetița lui dulce care plecase, îl părăsise, fugise la maică-sa sau, mai

bine zis, cu maică-sa... Povestea și privea găinile care se apropiaseră din nou de sala de așteptare și, neavând ce ciuguli, se uitau – dacă se poate spune așa – la doctor, așteptând ca el să scoată din buzunar alte fărâmituri uscate de pâine. Doar că în buzunarele murdare ale doctorului nu mai era nici o coajă de pâine, doar o batistă murdară și doua sau trei creioane boante, cu vârful rupt, roase parcă în dinți la celălalt capăt... „Într-o zi, pe la începutul lui martie, povesti doctorul în continuare, mă trezesc cu ea că-mi spune: «Nu merg cu tine, am treabă, degeaba mă aștepți. Azi rămân acasă, să-mi spăl păpușile. Și așa m-ai certat că-s cam murdare.» «Ți le spăl eu sâmbătă, i-am spus. Nu vezi ce timp frumos s-a făcut afară? E păcat să stai în casă pe o vreme ca asta. Și tu nici nu știi să le speli. Ai să te faci de sus până jos ca o purcică, parcă văd. Dacă nu te-aș cunoaște!» «Ba le spăl, mi-a spus ea încăpățânată și s-a încruntat la mine. Uite, am și săpun. Mi-a arătat o așchie subțire (se vedea prin ea) de săpun puturos de rufe, de m-am întrebat prin ce gunoaie l-o fi găsit. Când ai să te întorci au să fie toate curate. Am să le pun pe frânghie să se usuce, mi-a promis lingușitoare. Am și frânghie.» A scos dintr-un buzunărel un capăt murdar de frânghie și mi l-a arătat. «Bine», i-am spus când am văzut c-a cuprins-o pe neașteptate un adevărat acces de hărnicie. Nu bănuiam nimica, asta-i", îi spuse doctorul Măriei și-și șterse nasul cu batista lui murdară. „Ce nu știați, domnu' doctor?" întreabă Maria. „Nu știam, spuse doctorul, cele puse la cale de maică-sa, asta nu știam." „Ce-a pus la cale, domnu' doctor? întrebă Maria. Spuneți-mi și mie, rogu-vă, că eu nu știu nimica, spuse ea. „Maică-sa a venit în sat fără știrea mea, în secret, și stătea la preoteasă, erau prietene amândouă... Preoteasa are un frate ofițer, povesti doctorul

în continuare, şi ca era încurcată cu ofiţerul ăla; îl chema Lucian pe ofiţer, era el cavalerist, băiat frumos, a fost o vreme şi în garda regală. Dar astea le-am aflat mai târziu, atuncea nu bănuiam nimica, nici nu ştiam de sosirea ei, nu ştiam ce-a pus ea cu preoteasa şi cu fiică-mea la cale..." Doctorul găsi, cine ştie prin ce întâmplare, în buzunar o mărgeluşă, probabil de-a fetiţei, şi-o aruncă spre linia ferată. Găinile alergară într-un suflet, se adunară buluc în jurul mărgeluşii, încercară, fără să reuşească, s-o prindă cu pliscul. Dezamăgite, se împrăştiară din nou. „Seara când m-am întors acasă, povesti doctorul, fata mea mă aştepta. Se juca, ca de obicei, cu păpuşile. Numai că de spălat nu le spălase, aşa cum mi-a promis, erau tot murdare. «Pentru asta ai rămas acasă, ca să le speli», i-am spus, fără să o cert însă, în definitiv era treaba ei, dacă şi le spală sau nu. «Nu-i nimic, am să le spăl mâine», mi-a răspuns ea liniştită, şi m-a privit drept în ochi. Am citit în privirea ei un fel de batjocură abia ascunsă, dar atunci nu aveam de unde să ştiu ce însemnau toate astea. Niciodată nu mă privise însă aşa; m-am mirat şi, în acelaşi timp, m-a cuprins un fel de tristeţe, neîncercată până atunci. Aş fi vrut să mă iubească, să nu se uite la mine aşa! Am dat s-o iau în braţe, dar ea s-a ferit înciudată parcă. Nu s-a întâmplat vreodată să respingă efuziunile mele tandre, poate şi din pricină că eram în general cât se poate de econom cu ele, aşa că m-a uimit duşmănia pe care mi-a arătat-o de data asta. «Miroşi tare urât, mi-a spus ea, încercând să se scuze. Ai mâncat ceapă pe unde ai fost, din cauza asta miroşi urât. Te-a şi plouat şi sfetărul tău are aşa un miros neplăcut, că nu pot să-l sufăr.» Poate că avea dreptate, numai că în mintea ei; noţiunile de curat sau murdar nu existaseră până atunci, aşa că am fost şi mai

mirat, auzind-o. Sunt convins că ar fi putut dormi liniștită și într-un grajd, fără să simtă vreun miros «neplăcut», incapabilă să deosebească mirosul balegii de cel al crinilor cu parfumul cel mai suav. Am lăsat-o în pace, nu i-am mai spus nimica. Am pus-o să-mi toarne apa să mă spăl pe mâini; cana din care îmi turna ea avea fundul găurit și prin spărtură, apa se prelingea pe rochia ei murdară, fapt ce-o lăsa însă cu totul indiferentă. «Azi am avut o zi tare grea, încep să-i povestesc, în timp ce mă spălam pe mâini. Două nașteri, dintre care una cu cezariană. Ce zici tu de asta?» Așa făceam întotdeauna, la sfârșitul zilei, îi vorbeam despre tot ce mi se întâmplase mai deosebit, mai ieșit din comun în ziua aceea; ea rămânea tăcută, nu scotea o vorbă, dar o simțeam ascultându-mă, numai ochi și urechi, cât se poate de interesată de cele istorisite de mine. Precocitatea i-o descopeream mai ales în astfel de clipe: ea nu asculta numai să-mi facă mie plăcere, așa cum ascultă orice copil cuminte; din contră, aveam impresia că înțelege tot ceea ce îi spuneam eu; participarea ei la necazurile mele nu mi s-a părut niciodată exterioară, ci profundă, plină de afecțiune. În ziua aceea, însă, mi-am dat seama că nu-i atentă la vorbele mele, că-i cu gândul în altă parte și am fost cât se poate de surprins. Mă ștersesem deja pe mâini cu prosopul și ea continua să toarne apă din cană, privind undeva drept înaintea ei, nevăzându-mă nici pe mine, nici ligheanul în care turna apă. «Te-ai udat pe rochie», i-am atras atenția și i-am luat cana din mână. «Mă duc să mă schimb», mi-a spus ea. Îi făcusem de Paști o rochie nouă din catifea vișinie, până atunci aproape că nici n-o văzuse, și ori de câte ori o îndemnasem să se îmbrace cu ea o făcea în silă, numai așa, ca să-mi facă pe voie, de data asta însă, după un timp destul

de lung, aproape că și uitasem de ea, s-a întors îmbrăcată cu rochia aceea. «Ce-i cu tine?, am întrebat-o. Azi nu-i duminică. Sau poate e vreo sărbătoare și eu n-o știu?» «Nu-i nici o sărbătoare», mi-a spus ea posacă și a început să se joace din nou cu păpușile ei murdare. Bineînțeles, seara, rochia ei de catifea vișinie era de nerecunoscut. «Iar te-ai murdărit ca o purcică», i-am spus, dar fără să am aerul c-o cert, cu un fel de voioșie, abia reușind să-mi ascund duioșia din glas. «Ai să-mi cumperi niște mărgeluțe? m-a întrebat ea. Niște mărgeluțe galbene s-ar potrivi bine cu rochia asta, ce zici?» «Am să-ți cumpăr, i-am spus. Dacă ești cuminte, vineri am să te iau cu mine la târg la Făget și am să-ți cumpăr ce mărgele vrei tu.» Și vineri ne-am dus amândoi la târg, o țineam de mână, iar mâna ei micuță, cu degete fragile, era ușor transpirată. «De ce îți transpiră mâinile? am întrebat-o. Nu ai cumva temperatură? Apropie-ți capul de tata, să vadă.» «Îmi cumperi o turtiță cu oglinjioară?» s-a rugat ea, alintându-se. I-am cumpărat o turtită, din alea din care voia ea, și a început să lingă zahărul de deasupra, cu limba. «Vopseaua de pe turtiță se ia, numai să nu fie cumva otrăvitoare»!, m-a privit întrebătoare și speriată. «Uite ce roșie mi s-a făcut limba!» a mai spus și și-a scos-o să mi-o arate. «Îți plac mărgelele astea?» am întrebat-o și i-am arătat niște mărgele de sticlă. «Sunt destul de frumoase. Lucesc. Cred că sunt dintr-o sticlă specială», a strigat ea uimită și, ca să-i fac plăcere, i le-am cumpărat... O săptămână întreagă m-am dus fără ea la consultații. Îmi făcea mare plăcere s-o iau cu mine, mă obișnuisem de fapt cu ea, mă bucuram s-o știu lângă mine, împiedicându-se în picioarele mele, întrebând mereu de una și de alta, cu o curiozitate care i se stingea însă repede, chiar în clipa în care punea întrebarea,

încât nu era niciodată atentă la ce îi răspundeam eu. Întreba deci, și întrebarea rămânea în aer; întreba, nu pentru că ar fi vrut să știe răspunsul, ci pentru că îi plăcea să vorbească tot timpul; în felul ăsta vorbea și cu păpușile ei, care nu-i răspundeau, bineînțeles, nici ele niciodată; se obișnuise cu acest mod de conversație. Îmi convenea de altfel și mie, în felul acesta nu trebuia să fiu atent tot timpul la ce spune, nici să mă obosesc să-i dau un răspuns. Îmi ajungea vocea ei ușor guturală, o voce de om matur, nu de copil, și care contrasta cu întrebările care erau întotdeauna foarte copilăroase... Voiam deci s-o iau cu mine, ea mă refuza însă de fiecare dată, morocănoasă, fără să-mi dea vreo explicație; toate aceste rugăminți și refuzuri au durat o săptămână întreagă. De vină erau întotdeauna rochiile păpușilor care trebuiau spălate, dar de spălat n-a ajuns să le spele vreodată. Până când, într-o după-amiază – ploua și eram ud din cap până în picioare – când m-am întors acasă n-am mai găsit-o jucându-se ca de obicei cu păpușile ei. La început am crezut că s-a ascuns de mine; am strigat-o, dar nu mi-a răspuns nimeni. Nu știam ce să fac. «S-o fi dus singur la dispensar», mi-am zis și am fugit repede s-o caut și acolo. Gavrilă spăla dușumelele și l-am întrebat dacă n-a văzut-o el cumva, învârtindu-se în jurul dispensarului; avea obiceiul ăsta când era mai mică, să vină la dispensar și să se joace cu eprubetele. «N-am văzut-o, domnu' doctor, astăzi nu cred să fi fost pe aici», mi-a spus el și s-a ridicat respectuos în picioare. Izmenele îi erau sufulcate până la genunchi și i se vedeau picioarele albe și fără păr. A ridicat spre mine o privire galbenă și indiferentă și în același timp ușor obosită, mult prea preocupat de necazurile lui ca să poată fi atent la întrebarea mea... «Greu mai iese noroiala din podelele astea,

de azi de la prânz le tot frec», mi s-a plâns; şi-ar fi continuat probabil să se vaite, dacă nu şi-ar fi dat seama, cu acea teribilă intuiţie pe care o posedă oamenii foarte simpli, fiinţele rudimentare, că nu era momentul cel mai potrivit să se plângă de necazurile lui, nu era momentul în care ar fi putut găsi la mine înţelegerea scontată... «N-aveţi de ce să vă temeţi, n-a avut ce să i se întâmple», mi-a spus el apatic şi morocănos şi a început să frece duşumelele dispensarului în continuare, parcă şi cu mai mult sârg. Mi s-a părut că e chiar bucuros văzându-mă îngrijorat, văzând că am şi eu necazurile mele, nu numai el cu duşumelele lui, din care murdăria nu voia să iasă oricât s-ar fi chinuit cu ele. «S-o fi dus şi ca în sat, la vreo prietenă de-aci de la şcoală?» l-am întrebat eu din nou... «Nu ştiu, domnu' doctor, pe mine degeaba mă întrebaţi», mi-a spus el şi s-a ridicat iar de jos, cu o cârpă şiruind de zoaie într-o mână, iar cu cealaltă, la fel de murdară, şi-a şters fruntea de sudoare. Nu-mi stătea în obicei să fac conversaţie cu el, aşa că s-a uitat mirat şi nedumerit la mine. «Trebuie să cumpăraţi o perie nouă, domnu' doctor, cu asta degeaba frec, s-au tocit perii, nu-i bună de nimic», a început el din nou să se plângă, încercând parcă să îndrepte discuţia pe făgaşul obişnuit. Aşa că l-am lăsat în plata Domnului şi m-am întors acasă. Pe pod m-am întâlnit cu preoteasa. Mă aştepta. De la ea am aflat totul, exact cum s-a petrecut..." Undeva, departe, se auzi fluieratul ascuţit al unui tren... O fi trenul nostru, domnu' doctor?" spuse Maria. „Trebuie să fie un mărfar", spuse doctorul fără să se ridice de pe scaun, şi după ce zgomotul se stinse, Tisu îşi reluă istorisirea... „Au plecat, spuse doctorul şi-şi aprinse din nou o ţigară din cele fine, ca să se liniştească. A luat-o maică-sa cu ea; o săptămână şi-au dat întâlnire acasă la

preoteasă, și în tot timpul ăsta eu n-am știut nimic! Plecam dimineața, rămânea singură, și nici nu plecam eu bine că ea se și îmbrăca în grabă – își lua probabil rochia de catifea – și se întâlnea la crucea de la capătul satului cu maică-sa; în secret, fără ca eu să bănui nimic." O vreme se plimbau amândouă pe câmp, culegeau flori, se duceau până la marginea pădurii: era acolo o pajiște. „Știi, spuse Cora, pajiștea asta era și pe vremea când eram eu fată. Au trecut mulți ani și e la fel ca atunci." Culegeau amândouă flori, pentru „tanti preoteasa", mama și fiica, și o fericire neașteptată și blândă le învăluia. „O să-i facă plăcere, o să se mire când o să vadă câte flori am cules, spunea bucuroasă fata. Să nu spunem la nimeni unde le-am găsit", se ruga ea de maică-sa. „Până mâine ies altele noi. Venim mâine și le culegem și pe alea", spunea mama. „Mie îmi plac astea galbene", spunea fata. „Mie îmi plac cele roșii", spunea soția doctorului, răsucind pe deget o petală de floare roșie. „Ghioceii ăștia sunt cam ofiliți, eu zic să-i aruncăm, spunea la rândul ei fata. Ne putem permite, adăuga ea orgolioasă. Avem flori destule..." Despre doctor nu vorbiră însă, era un subiect pe care îl evitară cu prudență sau, cine știe, poate chiar dintr-o anumită delicatețe. Mult mai important pentru ele, în clipele acelea, erau aceste flori galbene, roșii sau mov, cu petalele lor fragile, delicate, cu mirosul lor proaspăt și suav, cu strălucirea lor transparentă, aproape imaterială. Se bucurau prea mult, erau prea fericite ca să se mai poată gândi și la doctor, să-și mai amintească, de pildă, de pălăria lui veche și murdară, de umbrela lui ciuruită sau de bocancii lui uriași, strânși ca o armonică. Trăiau amândouă, mama și fiica – ocrotite de inima duioasă și pieptul generos revărsat al preotesei –, într-un univers, în care culoarea florilor,

mirosul lor ameţitor, acţionase asupra lor ca un fel de vrajă, rupându-le de lumea din jur, izolându-le. Totul se întâmpla la fel ca-n cărţile cu coperţile flenduroase de atâta citit, cu paginile ferfeniţă, deasupra cărora Cora, în tinereţele ei, vărsase lacrimi fierbinţi, ba poate chiar şi mai frumos ca-n ele! Cora se îngrăşase în ultimul timp (începuse să ţină în secret un regim necruţător), era obsedată de gândul îmbătrânirii: ofiţerul era mai tânăr ca ea cu vreo opt ani şi în adâncul sufletului ei era convinsă că „povestea asta n-o să dureze". Iar fiica îşi adora mama. Ea nu observa nici „labele de gâscă", apărute la colţul ochilor, nici „tendinţele de îngrăşare". Pentru ea era cea mai frumoasă femeie din lume. „Legea e de partea ei. N-am cum s-o aduc înapoi", îi spuse doctorul Măriei, bucurându-se de aroma plăcută a ţigării. „Aşa-s copiii, spuse Maria. De la ei n-ai ce să aştepţi recunoştinţă şi ajutor." (Şi când mama şi fiica plecară, când trenul se puse în mişcare, preoteasa nu-şi mai putu ţine lacrimile. Cele două fiinţe care se regăsiseră, în sfârşit, întocmai ca într-o carte citită de curând, o emoţionaseră profund, aşa că lăsă lacrimile să curgă în voie. Cora şi fiica ei, învăluite amândouă într-un fel de abur de fericire, fluturară din batistele lor albe. „La revedere, dragele mele, să-mi scrieţi, m-am obişnuit cu voi, o să-mi fie greu acuma, părintele îşi cere scuze, a trebuit să meargă la utrenie, n-a putut veni la gară", strigă preoteasa dintr-o răsuflare. Ele erau însă prea fericite ca s-o mai audă ce spune. „Mai bine să închideţi fereastra, să nu vă tragă curentul", mai spuse ea şi aburul de la locomotivă le învălui pe cele două fiinţe care plecau ca într-un fel de aureolă, aşa cum sunt învăluiţi îngerii de norii cereşti. Impegatul făcu un semn cu fanionul, trenul se puse în mişcare...) „Am aflat, spuse doctorul, că

ofițerul o iubește ca pe copilul lui. De Cora s-ar fi despărțit de mult, dar, dacă a rămas cu ea în continuare, o face numai pentru fetiță. Cel puțin așa zice preoteasa. E adevărat că nu poți pune prea mare bază pe vorbele ei. «S-a lipit copilul de inima lui, zicea preoteasa. Se poartă cu ea ca un tată adevărat". „Se întâmplă, spune Maria. Te legi cu sufletul de un animal, cum să nu te simți, atunci, legat de un om, de un suflet curat de copil?" „Numai că mie îmi vine tare greu. Numai că eu nu pot trăi fără ea", spuse doctorul și vocea îi sună neputincioasă și îmbătrânită. „Asta așa-i, spuse Maria. Nu-i deloc ușor." Vorbele îi ies cu ușurință Măriei, din gură; aproape că nici nu e atentă la ceea ce spune. Doctorul știe asta, dar indiferența femeii, neatenția, aproape, cu care ascultase „spovedania" lui, nu-l afecta prea mult. De fapt, nici nu-l interesa dacă ea fusese sau nu atentă. „Ea le are pe ale ei. Când să mai asculte și pe ale altora? Important este c-am vorbit, și acum parcă îmi este mai ușor", își spuse el, foindu-se pe banca jilavă. El știa foarte bine că ceea ce contează, mai ales, e să vorbești, nu neapărat să găsești compasiune și înțelegere.

Acum era rândul femeii să reia firul povestirii, de acolo de unde o lăsase ea, înainte ca doctorul să-și fi istorisit propriile lui necazuri. „Când am intrat din nou la el în încăpere, mi s-a părut schimbat. Era treaz, stătea cu ochii deschiși și răsufla mai ușor și mai liniștit, nu se mai auzea cum hârâie la el în piept. Mi s-a părut că schimbarea era în bine și am prins iar puțin curaj. Nu mai țin minte ce l-am întrebat, numai că el nu mi-a răspuns, a tăcut, de parcă nici n-ar fi auzit întrebarea mea; și atunci am început să mă învârtesc prin încăpere, să-mi caut de lucru, dar cu

coada ochiului tot la el mă uitam; nu știam dacă nu cumva era supărat pe mine, sau ce altceva are, că nu-mi răspunde nimic, parcă nici nu mă vede... «Nu știu dacă ți-am povestit vreodată eu ție – zice el după un timp – ce mi s-a întâmplat mie când și-a rupt Lenea noastră cornul, asta când am fost eu copil și umblam cu vacile. Cum a fugit atuncea taica după mine și nu s-a lăsat până nu m-a prins, și cum m-a bătut el cu corbaciu'; de prins, m-a prins în dreptul casei lui Budac și n-a mai așteptat, n-a mai avut răbdare până să ajungem acasă, atâta a fost el de furios. M-a băgat în ocol la Budac și a început să mă lovească și să-mi dea cu pumnii în cap. Budac a vrut el să mă scoată, da nici vorbă să se poată apropia...» «Nu știu să-mi fi spus întâmplarea asta până acuma», dau să-i spun, dar el mă oprește, și arăta tare supărat c-am uitat, că nu mai țin minte. «Ba ți-am povestit, ți-am povestit, zice, da așa ești tu, nu ții minte. Îți spune omul și tu, gata, și uiți!» Ce să fac atuncea, recunosc că-i așa cum zice el, la ce să mă pun contra și să-l supăr... «Știi tu cum mi-au zis mie, cum m-au poreclit când am fost noi copii și ne duceam cu vacile?»... Mi s-a părut că-i place să-și amintească de întâmplări din astea, de demult, așa că m-am arătat a fi tare interesată... «Murgu, așa mi-au zis». «Și de ce, oare, ți-o fi zis ție Murgu?» îl întreb eu și mă așez pe pat lângă el. «Mi-au zis așa, începu el să-mi povestească, pentru că eu eram tare, de felul meu. Veneam eu cu vitele, și de cum mă arătam, copiii și începeau să strige după mine: Murgu dă cu coada / Și împiedică roata / Roata îi ferecată / Baba îi cumpărată / Cu un creițar mai mult /... Eu îi lăsam să zică în fel și chip, nu mă supăram și atuncea ei începeau să fugă după mine, să mă prindă și să mă bată, asta voiau, da' eu fugeam, nu mă mai opream, nu voiam să mă las»..."

În pragul ușii apăru impiegatul – într-o mână ținea fanionul iar în cealaltă chipiul pe care și-l scosese respectuos, și-i spuse doctorului că poate veni să aștepte la el în birou. „Aici, în sala de așteptare, trage curentul și dimineața, măcar că e soare, e cam răcoare... îi spuse el. Vino și tu, Mario, se adresă el femeii. Sunt singur și mi-i urât și mie, mai schimbăm o vorbă împreună. Domnul șef mi-a zis să nu-l scol până s-o apropia vremea să treacă personalul..." „Ba eu rămân aicea, spuse Maria, de-acuma nu mai are rost să mă mut..." „Domnul șef nu zice nimica, îi spune impiegatul. Poți veni fără frică, știți doar ce fel de om îi șeful, pâinea lui Dumnezeu, nu alta. Nu există ca el să se supere ori să se uite urât dacă veniți", îi îndeamnă el și cu o mână își acoperă un căscat, asta numai așa, ca să arate cât poate lui să-i fie de urât să stea singur în birou fără un suflet lângă el, cu care să poată sta de vorbă... „Duceți-vă dumneavoastră, domnu' doctor", îl îndeamnă Maria pe Tisu. „Bine", îi spune atuncea, doctorul, se duce, tot i s-a făcut sete, vrea să bea o înghițitură de apă de la arteziană. „De la arteziană în zadar vreți să beți, domnu' doctor, îi spune Maria, că-i stricată. Degeaba pompați, că nu curge nici o picătură." „S-o fi înfundat ori, cine știe, ce-o fi pățit că nu merge de ieri după-amiază, îi spune impiegatul la rândul lui doctorului; Avem noi în birou o cană cu apa, dar e cam veche, de-o săptămână, nu cred c-o schimbat-o cineva", spune impiegatul. „N-am pus nimic în gură, îi spune doctorul impiegatului, în timp ce părăsesc împreună sala de așteptare. Nici eu nu știu după ce anume îmi vine să beau apă. N-am după ce bea și tot mi-e sete..."

„Tu ascultă, draga mea, ce-ți zic eu, îi spune el Măriei și se ridică pe pernele încinse de dogoarea trupului. Eu

mor acuma, ziua de mâine nu cred s-o mai prind, şi tu să faci aşa cum îţi spun: Să nu dai la nimeni de pomană ce rămâne după mine. Să ai grijă ca toate cele, pe care am pus eu mâna de când m-am îmbolnăvit, să le duci în fundul grădinii şi să le dai foc. Altfel au să se betejească şi alţii, că oftica asta se ia tare repede şi nu vreau ca, din pricina mea, să pătimească cineva, ceea ce am pătimit cu. La nimeni nu doresc să sufere, cât am suferit eu, mă auzi, tu, femeie? Şi pernele alea să le duci în grădină şi să le dai foc, şi strujacul ăsta de sub mine să-l arzi, nimica să nu rămână! Şi să stai lângă foc până scrumul s-o alege din tot, mă auzi tu? Şi să n-ai grijă de ce zice unul-altul, să nu-ţi pui mintea cu ei, că microbul ăsta nu iese, oricât ai spăla tu cămeşile şi oricum le-ai spăla, numai focul îi dă de capăt. Aşa să ştii. Ascultă-mă pe mine, că eu nu-s prost, eu ştiu ce-ţi spun, nu vorbesc degeaba... Şi pe popă să nu-l chemaţi, spuse Ion. Că tot ce-am făcut, cu mintea mea am făcut; nime nu m-a împins să fac aşa şi nu altfel; aşa că n-am pentru ce să-mi cer iertare sau să-mi pară rău. Păcate mari nu prea am să mărturisesc, că de murit mor tânăr, nici n-am avut când să le fac, nici cu gândul, barem cu fapta. Şi să ştii, draga mea, că aici e şi raiul şi aici e şi iadul, aşa că n-am de ce să mă tem că mor neiertat şi nespovedit. Şi fumul de cădelniţă nici nu-mi face acuma bine, eu şi fără fumul ăla abia mai pot răsufla... Şi încă un lucru vreau să-ţi spun, şi tu să ţii bine minte tot ce zic, să nu uiţi cumva ceva, că asta n-ar fi bine, n-ar fi frumos să nu îndeplineşti tot ceea ce îţi las eu vorbă, ar fi mare păcat: Să găseşti un loc unde să mă îngroape, asta am vrut să-ţi spun, mai în dosul cimitirului, nu aşa la vedere; că eu mare fală nu v-am făcut vouă, mai mult necazuri v-am adus decât bucurii. Tu nu trebuie să te superi acuma, căci aşa a fost.

Așa, undeva, la loc mai la dos, să mă uite oamenii mai iute, să nu se împiedice în numele meu, au, nu au poftă... Și tu să mai faci, rogu-te, încă ceva: Să-i trimiți cumva vorbă prin cineva lui Mitru a lui Boian din Zorani, cum că eu mor și să vină, așa cum mi-a promis, să-mi țină lumânarea la cap, că până nu vine el, eu nu închid ochii, așa să știe. Să lase orice lucru o avea, că și mâine-i vreme, are timp să le facă pe toate, nu-i nici o grabă, și să vină iute, să nu zăbovească prea mult, să vină tot fuga. Nu mi-i mie că osteneşte, că-i sănătos cum îi taurul. Nu l-a întrecut nime, cât am fost la armată, la alergat, și după ce-oi muri eu, o avea timp se odihnească, grija lui n-o am; și mai bine ar fi să te duci tu și să-l chemi, nu mama, că ea îi bătrână și păşeşte prea încet, n-ajunge la timp. Tai peste luncă, așa-i drumul mai scurt, și ieși la ei în capătul grădinii. Cred că n-ai uitat unde stă, nu-i mult de când am fost amândoi la ei, muierea lui era cu burta mare, atuncea, dacă mai ții tu minte, a făcut ea o fetiță, numai că i-a murit chiar la facere, n-a avut parte de ea...

„Nu mai e nici o orânduială cu trenurile astea, spune Țugurlan, acarul, și-și scarpină spatele de priponul de la ușă. De două săptămâni și mai bine, rar s-a întâmplat unul să treacă atunci când i-a fost vremea. Înainte știam și noi o orânduială..." Țugurlan scoate dintr-o straiță murdară „fruștucul" de dimineață. În sala de așteptare, se răspândește un miros usturător de ceapă și de cârnat bine usturoiat. „I-am spus lui a mea, spune acarul înfulecând de zor, scoate și tu o bucătură de carne sau ce-o fi, din pleu. Nu poate trăi omul, cât e iarna, numai cu brânză și cu pită. Așa le-ai ținut și anul trecut până a venit vara și le-am mâncat pe toate râncede... A mea e tare strânsă, da' m-am obișnuit cu ea, ce

să fac, tot neamul lor aşa a fost. Pe a bătrână au îngropat-o cu popă din alt sat, asta numai că al nostru a cerut prea mult şi nu s-au înţeles cu el. «Din partea ta, zice, tu eşti bun numai să împrăştii, la tine nu stă leul mult; tu să-l dai mai iute, să scapi de el, cine a mai văzut un om ca tine...» Asta aşa-i, cum zice ea, sunt cam cheltuitor. Noroc numai că nu prea am ce cheltui; da' de-acuma la ce să mă mai schimb, de putut nu se mai poate; şi pe unul tânăr îl schimbi greu, nu-l dezveţi uşor, barem pe unul ca mine..."

Între timp s-a trezit şi şeful gării. A coborât şi îi este cam somn, cască de îi pocnesc fălcile. Se şterge la ochi cu pumnii; se scutură de frig, dimineaţa e destul de răcoare, mai ales după ce abia ai părăsit patul cald. „Nu ştiu ce-o fi fost cu mine azi-noapte, i se plânge el doctorului de cum îl vede, c-am dormit foarte prost. Până cam în jur de două, nu cred să fi închis ochii. Nevastă-mea dormea dusă şi eu cu ochii căscaţi în tavan... Să mă mai trezesc un pic şi facem o tablă", îi spune el lui Tisu şi se scutură să alunge somnul. Asta face şeful cât e ziua de lungă, stă şi joacă table cu cine se întâmplă să treacă pe la gară. „Mare mirare, îşi spun sătenii, că trenurile merg drept pe linie, că nu se ciocnesc între ele; din partea lor, nici o nădejde, ei numai grija trenurilor n-o au..." „Aşa o întârziere mare nu cred c-am mai avut de astă-iarnă, spune şeful. Da' nu-i bai, în felul ăsta avem şi noi timp să facem o tablă mai lungă", spune el şi-şi freacă bucuros mâinile. „O fi timpul, spune la rândul său impiegatul, să mă duc să-i ajut doamnei să aleagă mazărea. Aşa i-am promis eu ieri, că i-o aleg, vreau să mă ţin de cuvânt, dacă am promis." „Poţi să stai şi tu până facem o partidă, poţi sta să vezi cum, din doi timpi şi trei mişcări, îl şi desfiinţez pe

doctor, mai înveți și tu table; până acuma și așa nu pot să mă laud cu tine", spune șeful și după ce își face pios cruce, aruncă zarurile. „Se supără doamna dacă întârzii prea mult", spune impiegatul. Își ia chipiul din cuier și se îndreaptă căscând – s-a molipsit și el – spre ușă. „Urât mai face ușa aia, își amintește, brusc, șeful gării. Mă calcă pe , nervi nu alta. Cere, te rog, Viorele, niște ulei de la nevastă-mea. Să-ți dea din cel pe care îl păstrează ea într-o sticluță pentru mașina de cusut. Și încearcă s-o ungi, poate reușim s-o facem, într-un fel, să nu mai scârțâie". „Păi dumneavoastră ați uitat, domnu' șef, c-am discutat problema asta și ieri", spune impiegatul. Se oprește în prag și-l privește mustrător pe șeful de gară. Discuții despre ușa care scârțâie au ei în fiecare dimineață, de o săptămână de zile, și șeful ăsta nimic nu ține minte, iar o ia de la început! „Doamna mi-a spus că s-a terminat uleiul. Și că dumneavoastră i-ați promis că trimiteți prin cineva să cumpere altul în loc. I-ați tot promis, dar de trimis, n-ați trimis, până acuma. De nu știu câte ori v-a spus doamna, dar, dumneavoastră, de fiecare dată uitați." „Asta așa-i, cum spui tu, spune șeful de gară, din ce în ce mai prins de partida de table și mai puțin atent la discuția pe care o poartă cu impiegatul. Să-mi aduci aminte să rog pe careva care pleacă azi la Făget, nu cumva să uit". „Eu vă aduc, domnu' șef, mie nu mi-e greu." „Lasă și tu ușa deschisă când pleci, să intre puțin aer curat", îi spune el impiegatului, dar acesta nu-l mai aude, a părăsit între timp biroul gării... Se aud găinile cotcodăcind și un stol de gâște trece fâlfâind din aripile lor greoaie, peste linia ferată.

„Nevastă-mea, spune șeful de gară (între timp partida a început, zarurile sunt aruncate pe rând, șeful le pipăie cu

vârful degetelor, înainte de a le arunca, doctorul le leagănă şi el în palmă, le strânge apoi în pumn, de parcă ar fii vrut să gâtuiască pe cineva, apoi deschide brusc palma, le lasă mai mult să-i alunece printre degete decât le aruncă), nu se simte prea bine de vreo săptămână; se plânge mereu c-o doare capul, poate urci până la ea să vezi ce are. Am impresia c-a şi slăbit în ultima vreme... N-are cu cine schimba o vorbă. De citit a citit toate cărţile pe care şi le-a adus cu ea. Un geamantan cu cărţi, mai ales de-ale lui Jokay Mor, nişte cărţi legate frumos, cu o lalea pictată pe copertă. E obişnuită la oraş, se plictiseşte, o înţeleg foarte bine. Ea a crescut în casa lui Nemoianu, dacă ai auzit de el; cum să-i placă, sărăcuţa de ea, aicea la noi?" Şi şeful de gară începu – în timp ce juca table cu doctorul – o poveste destul de lungă, o poveste de dragoste, în care eroii erau el şi iubita lui soţioară care se plictisea.

„Am cunoscut-o la o serbare, îşi începu el istorisirea. Băieţii de la Seminarul teologic din Caransebeş au pregătit *Cinel-Cinel* de Alecsandri şi întâmplarea a făcut să stăm unul lângă altul. Purta părul cu cărare la mijloc şi, la început, când am văzut-o, mi s-a părut că seamănă cu o regină; cu a Angliei sau a Greciei, nu mai ţin minte cu care – am văzut-o eu într-un calendar, numai că era mai frumoasă ca aia; nu avea nasul chiar aşa de lung şi pielea îi era mai albă iar în bărbie are şi o aluniţă, cum e mai frumos... N-a trecut o săptămână că întâmplarea a făcut să ne întâlnim din nou. Era în Duminica Tomii şi la biserică m-am trezit că stau lângă ea. La ieşire, când s-a terminat slujba, am intrat iară în vorbă unul cu altul. Ei nu i-a prea plăcut cum a cântat corul, şi eu am fost de aceeaşi părere. Tot atuncea l-am cunoscut şi pe unchiu-su, pe advocatul Nemoianu, mi l-a prezentat

chiar ea; el, când ne-a văzut împreună, s-a apropiat repede de noi. «Poate îți faci puțin timp să treci într-o zi, să ne faci o scurtă vizită, mi-a spus bătrânul, după ce, la început, am schimbat câteva cuvinte despre vreme, după cum se obișnuiește. Ne-ar face plăcere, Sofia ne-a vorbit despre dumneavoastră.» Și în timp ce vorbea, mă cerceta din creștet până în tălpi, îl simțeam cum mă întoarce pe toate părțile. Mă cântărea cu multă atenție, bătrânul vulpoi, și în priviri mi s-a părut că-i citesc un fel de aprobare, așa că am prins glas și am îndrăznit să spun: «Poate domnișoara Sofia nu are nimic împotrivă, să facem împreună o scurtă plimbare. Face și poftă de mâncare. De altfel, e destul de devreme, astăzi slujba n-a ținut prea mult.» «Puteți să vă plimbați, ne-a spus Nemoianu, cât se poate de prietenos. Numai, ție, Sofi, să nu-ți fie cam răcoare. Ți-am spus să-ți iei un sfetăraș, pe deasupra, că-i puțin vânt. Ești destul de subțirel îmbrăcată.» «Cum să-mi fie frig, unchiule, a zis ea. Nu vezi ce frumos și plăcut e afară? Arde soarele ăsta, parcă ar fi vară.» «Da, e drept, am spus eu, pripește foarte tare. Domnișoara are dreptate.» «Plimbați-vă, copii, a spus advocatul și și-a scos ceasul – avea un ceas mare abia îi încăpea în palmă – s-a uitat la el, l-a tras și, după ce și l-a dus la urechea dreaptă, ca să vadă dacă merge, ne-a zis: Aveți vreme aproape un ceas, puteți să discutați, timp e destul. Numai să nu întârzii, draga mea, la masă, se răcește mâncarea și, reîncălzită, mai ales supa, știi și tu că nu-i bună. Și se supără mami.» Eu am fost de părere să ne plimbăm pe dâlmă, dar ea a ținut să ne plimbăm prin cimitir. Cimitirul era tot o floare, mirosea iarba, te durea capul, nu alta, eram ca ametit; nu știu nici eu cum de am avut curaj și am luat-o de mână! Ea n-a zis nimica, s-a oprit numai la un mormânt și a aprins o

lumânare, nu știu al cui o fi fost, că n-am întrebat-o. Bătea ușor vântul și lumânarea s-a stins, și atunci s-a întors să o aprindă din nou, a stat lângă ea, a apărat flacăra cu palma o vreme și eu am așteptat-o pe o bancă lângă o statuie cu un înger cu aripa ruptă. Aripa, parcă o văd, zăcea la picioarele mele, și niște copii scriseseră pe ea, cine știe de ce, Răzvan și Vidra. «Mă însor cu ea, alta nu există», mi-am spus și am privit-o cum apără flacăra lumânării să nu se stingă. «Ar fi cam timpul să mergem, am strigat-o. Nu de alta, dar ajungi prea târziu și se supără domnu' Nemoianu...» Sunt fiu de țăran, doctore, nu-mi venea să cred, îți spun sincer, c-aș putea intra într-o familie așa de vestită ca cea a lui Nemoianu. «Dacă n-ai nimic împotrivă, i-am spus, poate trec într-o după-amiază pe la voi.» «Te așteptăm cu multă plăcere, a spus ea. A fost o plimbare foarte plăcută. Dacă ar fi după voia mea, m-aș plimba tot timpul, a adăugat și a început să râdă. Nu-mi place să stau închisă în casă...» De înălțare eram logodiți și nunta am făcut-o la începutul lui septembrie. O toamnă ca aia nu cred să mai fi fost alta. Sunt zece ani și mai bine de-atunci", spune șeful de gară și cade pe gânduri... Între timp, cât povestise, pierduse două partide și câștigase una; acum o jucau pe cea de a patra. Găinile făceau un zgomot asurzitor, ciuguleau ceva în dreptul artezienei. „Nu le văd tăiate", spuse șeful de gară. „Am ales mazărea, spuse impiegatul din pragul ușii. A zis doamna, când aveți puțin timp să urcați până la ea." „Se plictisește, spuse șeful de gară. Cu cine să schimbe și ea o vorbă? Nemții ăștia, de la fabrică, numai ei între ei, la noi, ăștialalți, nici nu se uită. Cu ei nu poți să-ți faci relații. Sunt cu nasul pe sus... Poate îi cumperi, doctore, niște cărți când te duci la oraș; te pricepi mai bine ca mine. Nemțești, ungurești, sau românești, de

care or fi. Dar ci să nu-i spui nimic, te rog foarte mult. Vreau să-i fac și eu o surpriză"... „A zis doamna, spuse impiegatul, că săptămâna viitoare vrea să facă neapărat curățenie mare, ca de Paști; covoarele i le-am promis că i le bat eu." „Și cu mine ce treabă are? De ce să urc până sus?" întrebă șeful gării. „A început un sfetăr pentru dumneavoastră, spuse impiegatul. A zis să urcați să vedeți dacă vă place modelul." „N-are rost să-mi dau eu cu părerea. Se pricepe ea mai bine ca mine", spuse șeful gării. „Eu vă spun ce mi-a zis doamna", spuse impiegatul.

Bătea vântul, ea uitase să închidă ușa de la cămară; se auzea când închizându-se cu zgomot, când deschizându-se ca smulsă din țâțâni. „Eu mă duc până la Zorani, le spuse Maria celor două femei. Până mă întorc, aveți voi grijă, rogu-vă, că Ion mult nu mai are..." „Ce-i cu tine, parcă te-ai stricat la capi? o întrebă uimită la culme sora ei, Ana. De plimbări la Zorani îți arde ție?" „Dacă te-o trimis cumva, spuse bătrâna, tu nu te pune cu mintea lui de-acuma. Că el nu mai are judecata aia care a avut-o când a fost om sănătos". „Ți-am spus, mamă, se plânse sora ei Ana, în șoaptă, să n-o audă bolnavul din cealaltă încăpere, că ei orice i-ai spune nu mai ascultă de nime, ea nu face alt decât ceea ce zice Ion." „Las-o, spuse bătrâna cu un fel de sfârșeală în glas. Așa-i ea, mai ascunsă..." „Da eu ce rău am făcut alta, decât că am întrebat-o?" spuse Ana. „De certuri vă arde vouă acuma? spuse bătrâna. Ion se duce și voi nu aveți altceva de făcut, decât să strigați una la alta. Nu șade frumos, dragile mele, nu-i bine ce faceți voi", spuse bătrâna, mustrându-le deopotrivă pe amândouă surorile. „Nu te supăra, mamă, fii bună, rogu-te, și nu te mânia pe noi", își ceru iertare Maria,

şi bătrâna începu să se tânguie, încet, să n-o audă Ion din odaia cealaltă. „Ia-ţi ceva pe tine, că ţi-o fi frig aşa, o sfătui ea. Cam bate vântul, dă boala şi în tine, cât ai zice au." „Nu mi-i de mine acuma", spuse Maria... Ana, de la fereastră, poate s-o vadă alergând spre capătul grădinii. Iarba e udă, peste noapte plouase; Maria alunecă de câteva ori, gata să cadă. Greluş cel bătrân sapă în grădină şi se opreşte din lucru când Maria trece pe lângă el; Ana o vede sărind pârleazul, o vede alergând printre prunii din luncă, urcând dealul. Florile prunilor, ude de ploaie, se scutură şi, lipicioase, se prind de încălţări; şi Maria se opreşte, se sprijină de un prun să se odihnească puţin, să mai răsufle...

„Ei, de-acuma, spune acarul, adunându-şi resturile de mâncare ce i-au rămas, pot spune şi eu că sunt sătul. N-ar strica nişte bere, dar şi apa de la arteziană e bună, n-am de ce să mă plâng." „Nu curge", spuse Maria. „Nu-i nimica, o linişteşte acarul o fac eu să meargă, n-avea tu grijă. Am mai reparat-o eu şi în alte dăţi. N-are mare lucru, trebuie numai să ştii să-i umbli în rând... Au ei noroc mare cu mine, dacă n-aş fi eu aicea, nu ştiu ce s-ar face, cine le-ar repara-o", spuse el şi, înghesuindu-şi pachetul învelit în hârtie murdară, în taşca lui flenduroasă, părăseşte sala de aşteptare, o lasă pe Maria singură; iat-o din nou alergând în timp ce pământul lipicios i se prinde de încălţări; a obosit, respiră cu greutate. „Numai să-l mai prind în viaţă, îşi spune ea, să fiu la căpătâiul lui când moare, când îşi dă sufletul." De-acum doar toate sunt hotărâte şi nimic nu mai e de schimbat. De-acum doar să vină ea, moartea, să sufle în lumânare, să o stingă! Pentru asta aleargă ea acum, pentru ca cele ce trebuie să fie, să se întâmple, aşa cum este scris şi cum este lăsat, nu altcum. Fuge

cu sufletul la gură, să nu întârzie prea mult. Graba, mai mult decât suferința, pot fi citite în clipele astea pe chipul Măriei; și chiar dacă plânge, chiar dacă lacrimile îi curg fără ca ea să-și dea seama, pe față, ele nu mai sunt lacrimile durerii ce încearcă să oprească mersul implacabil al lucrurilor; ele sunt lacrimile pentru cel mort, pentru cel pierdut, lacrimi la căpătâiul acestuia, cu un ceas mai devreme, lacrimile înmormântării, pentru cel coborât în pământ, pentru cel plecat.

Miroase a salcâm și a urină de cal, rămasă prin băltoacele drumurilor; satul e așezat pe o coastă de deal, cu pământ galben, neroditor; nu-i decât o uliță nesfârșită. Mitru stă undeva mai la capătul satului, lângă școala. Casa, Maria o recunoaște după stâlpii de cărămidă și după poarta nouă, cu tot felul de înfloriturî. Strigă gazdele, dar nu-i nimeni. Au plecat de acasă și-au uitat poarta deschisă, se gândește. „Dar nu-i nicicare, rogu-vă, acasă?" întreabă ea și intră în cuina pustie. Pe plită o oală cu apă fierbe în neștire, iar ușa de la încăperea de către drum e deschisă larg. Întinsă pe patul acoperit cu o pătură cu flori mari, roșii, doarme nevasta lui Mitru. Mare, cu sânii revărsați, ea umple tot patul cu trupul ei uriaș. Mâinile și le-a ridicat sub cap, părul i s-a desprins din conci; se pare că visează ceva nu prea frumos, căci scâncește, asemeni unui copil, prin somn. Maria trage de ea să se trezească; cine știe ce lucru urât i se arată în vis și e mai mare păcatul s-o lase să se chinuie; femeia deschide ochii, o privește la început buimăcită, fără s-o vadă, încă năclăită de apele tulburi ale somnului. Se ridică în capul oaselor și rămâne un timp așa: cu mâinile în poală, cu picioarele bălăbănindu-i-se de-a lungul patului; ca o păpușă mare și inertă. Se dezmeticește însă, în cele din urmă o recunoaște

pe Maria. „Nu știu ce fu cu mine că mă prinse somnul. Ațipii un picuț". Își strânge cu un gest grăbit basmaua sub bărbie, ușor stânjenită c-a fost găsită dormind ziua la amiază. „Au, tu, spune ea mirată, și abia de-acuma cu desăvârșire trează, că mă găsișI dormind"... Și începe să râdă, nu se mai poate opri; se așază din nou pe pat și-și pune amândouă mâinile pe piept, doar, doar reușește să se potolească. „Bag sama că Mitru nu-i acasă", spune Maria. „Nu-i, spune femeia și se oprește, în sfârșit, din râs. L-a rugat Vetuța să stea la dugheană în locul ei, astăzi, un ceas, două, să nu rămână închisă prăvălia toată ziua. Ea s-a dus la oraș, la copil, umblă pe la profesori și se roagă să nu-l lase și anu ăsta pe Petrică repetent, că-l omoară taică-su.... Da cu tine ce-i, că mă uit la tine și nu-mi place cum arăți?" întreabă femeia cuprinsă deodată de neliniște... „Cu mine nu-i bine, spune Maria", și se duce la fereastră, se uită în ogradă, să nu-i vadă cealaltă ochii plini de lacrimi. Când vorbește, vocea îi sună ușor alterată, din pricina lacrimilor care i s-au oprit în gât. „Am venit după Mitru, să-l iau cu mine, spune ea încet, atât de încet, încât abia i se aud vorbele. Că Ion nu închide ochii până nu vine Mitru să-i țină el lumânarea. Așa s-au înțeles ei când au fost împreună și au făcut armata la honvezi: dacă s-o întâmpla ca unul dintre ei să moară cât or fi încă tineri, să nu închidă ochii până nu vine celălalt să-i stea la căpătâi. ...Așa s-au vorbit și Ion n-a uitat de înțelegerea asta." Femeia, când aude, începe să bocească, dar Maria o oprește: „Nu-i timp de bocit acuma, îi spune ea. Mai bine să ne grăbim și să-l căutăm pe Mitru, că nu-i vreme de întârziere." ...Dugheana era goală. Maria îi spune lui Mitru pentru ce a venit. În fața bărbatului care o privește năucit, simte că se moaie deodată, lacrimile izvorăsc șuvoi; bărbatul dă să

se apropie de ea, din greșeală varsă o damigeană cu petrol. Petrolul, uleios și închis la culoare, începe să se prelingă pe dușumelele murdare. „De-acuma e cam timpul să mergem", spune încet Maria și se îndreaptă spre ușă. „N-ai văzut unde am pus eu cheia? își întreabă Mitru nevasta, că nu am cu ce încuia..." (Găsește cheile pe cutiile cu bomboane. „Să nu uit să iau niște lumânări cu mine, c-o să aveți trebuință de lumânări, la înmormântare", spuse Mitru. Când se întoarse spre Maria cu lumânările în mână, în priviri îi apăru un fel de năuceală, de parcă cineva i-ar fi dat cu un par drept în moalele capului; în ciuda amețelii de care se simte cuprins, el se străduiește să rămână totuși în picioare, să nu se lase înfrânt... „Tu, îi spuse după aceea femeii lui, cu o neașteptată asprime în glas, du-te acasă, de tine acuma nu mai am trebuință..." Mai întâi fă bine și îmbracă haina asta, îi spuse grijulie femeia. Cam bate un piculeț de vânt, nu cumva să te îmbolnăvești și tu, zice și-i trece palma peste spate, să vadă dacă nu cumva a asudat... Duceți-vă sănătoși, le spune, și lacrimile îi țâșnesc pe neașteptate din ochi. Apoi își revine și, cu o voce de data asta calmă, îi sfătuiește, le arată cam pe unde ar fi bine să apuce ca să scurteze drumul, să ajungă mai repede. „Eu zic să tăiați pe la Mihuț prin grădină, își dă ea cu părerea. Numai că e cam noroială." „Asta să fie tot răul", spune Mitru. O ia înainte pe cărare și Maria pornește cu pași mărunți pe urmele lui...

Ion nu muri nici în ziua aceea, nici în cea următoare. Mitru îl priveghea ziua și noaptea, și, când îl răzbea somnul se culca în podul cu fân. Timpul se încălzise peste fire, florile cireșilor se scuturaseră; nopțile erau calde, ca la începutul verii. Seara cădea frânt de oboseală. Nici în zilele

de sapă ori de coasă nu fusese el vreodată atât de ostenit. În ciuda oboselii însă, somnul nu se prindea de el. Cât era noaptea de lungă, rămânea treaz, cu ochii îndreptați spre grinzile podului. În cea de a treia noapte, de cum se înveli în pătura murdară și plină de purici, adormi însă buștean. Dormi somn greu toată noaptea, fără vise, și se trezi cam la ceasul la care se crăpa de ziuă. Cerul era de culoarea cenușii și stelele începeau să pălească, una câte una. La ceasul ăsta, de dinaintea zorilor, frigul se înteța și Mitru îl simți pătrunzându-l până la oase. Dimineața, de altfel, părea și mai friguroasă decât toate celelalte, probabil că timpul era în schimbare. Într-o parte, spre pădurea de la Turcoane, cerul părea înnorat. Mitru se gândi să-și aprindă o țigară, să se încălzească puțin, așa că își părăsi culcușul și se trase mai către gura podului. Trăgând din țigară, simți cum căldura îi cuprinde trupul înfrigurat. Își aminti dimineața aceea de demult, când îl prinseseră zorile în crâșma ungurului ăluia din Seghedin împreună cu Ion. O ținuseră într-o petrecere, cât fusese noaptea de lungă; băuseră vin roșu și prost, adevărată poșircă; își aminti și cuvintele cântecului pe care îl cântaseră ei atunci; birtașul ungur nu înțelegea o iotă din ceea ce cântau, se uita, pe jumătate adormit, la fețele lor de băiețandri, vedea doar lacrimile șiroind pe obrajii lor de soldățoi prost hrăniți. Tristețea cântecului urcă din nou în sufletul lui Mitru. „Frică mi-i că mor ca mâine", cântaseră ei atunci, cuprinși de oboseala nopții nedormite și a chefului prelungit, muiați mai degrabă de tristețea melodiei decât de înțelesul cuvintelor. Mult prea tineri ca să le fie cu adevărat frică de moarte, prea neștiutori ca să se gândească la ea măcar, mult prea neîncepuți de viață ca să poată pătrunde înțelesul acestor cumplite cuvinte „Frică mi-i că mor ca

mâine / Și mă îngroapă ca pe un câine", cântau ei în gura mare, cu lacrimi în ochi și, de fapt, nu le era frică de nimic, cântau numai un cântec de la ei de-acasă, cântau că le era dor de femeile lor; tristețea lor, cam lălăită și obosită, nu avea nici o legătură cu cuvintele cântecului.

Stând la gura podului, în timp ce un nor negru și greu se lăsa deasupra satului, Mitru începu din nou să cânte, încet, numai pentru el, să nu-l audă nimeni, dar nu cântecul acela, pe care îl cântaseră ei împreună la Seghedin, pe vremea când fuseseră foarte tineri (asta pentru că anii aceia erau departe și vechile cântece nu mai pot fi cântate nici ele). „Doamne, nu mă îmbătrâni", cânta Mitru, tânguindu-se încet, așa cum cântă bărbații a căror tinerețe a trecut, atunci când sunt cuprinși de mare jale; și el știa că, acum, moartea despre care cântaseră ei atunci, într-un birt din Seghedin, s-a și oprit în preajma lui, cine știe unde – poate că în dosul ușii grajdului și stă și-l ascultă... În ograda pustie se aude însă numai ropotul ploii, bătând furioasă în acoperișul de țiglă al podului; și e atât de puternic acest ropot, încât doina de jale a lui Mitru nu se mai aude nici ea. Printr-o spărtură a acoperișului ploaia se scurgea în pod.

După ce-și termină țigara și după ce sfârși de cântat, Mitru mai rămase un timp la gura podului nemișcat, de-acuma nici vorbă să mai poată dormi, adulmecând mirosul sărat al ploii, mirosul acela de iarbă crudă venind dinspre pădure. Iar când le văzu pe cele două femei foindu-se prin curte, Mitru nu se miră prea mult. Era atât de întunerec (din pricina norului aceluia, care, în ciuda faptului că ploaia trecuse, nu se îndepărta), încât nu putu să le distingă chipurile. Nu-i bine de-acuma cu Ion, dacă s-au trezit ele. Să știi că moare, își spuse el, și vru să le strige, dar i se puse un nod de

durere în gât şi nu-i ieşi nici o vorbă din gură. Înseamnă că se apropie, îşi spuse el şi-şi legă nojiţele la opinci, cu gândul să coboare şi să vadă ce-i. Iată însă că femeile începură să vorbească între ele şi nu mică fu mirarea lui Mitru când nu recunoscu, aşa cum ar fi fost de aşteptat, glasul Măriei sau pe cel al Anei. Nu erau Ana şi Maria cele două femei, ci erau două străine a căror prezenţă în ogradă era de neînţeles. „Apa nu-i caldă", o auzi el pe una dintre ele spunând. „Focul nu-i bun, spuse la rândul ei cealaltă. Lemnele nu prea ard bine şi soba nu s-a încins până acuma..." Vorbeau în şoaptă şi când una dintre ele spuse: „Mi se pare mie, ori a început a picura?" Mitru o recunoscu, recunoscu vocea femeii, cu toate că din pricina întunericului, chipul încă nu i-l putea vedea. „Trebuie să fie maica Ana, îşi spuse Mitru cu uimire. Altă femeie nu cred să aibă glasul ei. Numai că maica Ana e moartă, îşi aminti Mitru, ea nu mai are cum vorbi. Gura ei e de mult astupată" Aşa îşi spunea el, nemaiînţelegând nimic din tot ce se întâmplă... În ogradă începură din nou să cadă picuri grei de ploaie şi maica Ana, fiindcă al ei era glasul, în timp ce se îndreptau amândouă spre bucătăria de vară, îi spuse celeilalte: „Ploaia asta ne-o mai trebuit nouă, acuma? Noroc numai că nu cred eu să ţină mult. Îi cu picuri din ăia mari." „Aseară era cerul cum îi lacrima, spuse şi cealaltă femeie. Aşa-i primăvara, de câşlegi, timpul e schimbător", adăugă ea. „Dă să ţin şi eu de o toartă, singură n-ai cum s-o duci, că-i grea", spuse din nou maica Ana. Se aşternu liniştea; lumina în odaia în care zăcea Ion era aprinsă şi arunca în întunericul răsfirat de-afară o fâşie palidă, de un galben murdar. În lumina aceea se vedeau picurii mari de ploaie. Când femeile ieşiră din nou din cuina de vară, Mitru o recunoscu, în sfârşit, şi pe cea mai tânără dintre ele. Cele

două femei stăteau în ușa cuinii așteptând pesemne să se încălzească apa, și vorbeau, uitându-se la cer, curioase să vadă dacă ploaia are de gând să stea sau se pornește mai tare.

Din pricina zgomotului făcut de picurii mari de ploaie care băteau în acoperișul șurii, Mitru înțelegea cu destulă greutate vorbele lor. „Mai bine ar fi fost, spunea maica Ana, să nu ne mai fi făcut de lucru cu Raveca, să fi chemat altă moașă în locul ei. Numai că nu te poți înțelege cu Simion; așa a vrut el. «Eu în alta n-am încredere, zicea, ea m-a moșit și pe mine și pe frate-miu Petrică, când am venit noi pe lume; eu, tot pe ea o chem...»" „Toate ar fi cum ar fi, da nu poți sta lângă ea, de miros. Ori lângă cazanul lui Nandra, ori lângă ea tot un drac îi, tot așa un damf vine", se plânse Nușca și chicoti încetișor. „La pomană la Ricu s-a făcut ca lemnul, povesti maica Ana. A pus Ricu pomană pentru a bătrână, de șase săptămâni, și se vede c-a tot îmbiat-o; ea cu soacră-sa au fost verișoare primare. De la pomana aia nu cred că s-a limpezit." „Tare mult a putut atunci turna în ea, că nici acuma nu-i trează. Stă așa, cu picioarele rășchirate ca să nu se îmburde", se auzi vocea răgușită a celei mai tinere dintre femei, a Nușcăi, și Mitru le auzi după aceea pe amândouă cum izbucnesc în râs. „Stă și comandă; aduceți-mi aia și aia, parcă îi un general! Noroc că iese copilul și fără știința ei", spuse maica Ana. „Vezi și tu dacă fierbe apa. Ne dădurăm cu vorba și uitarăm amândouă de apă. Nu trebuie să fie chiar fierbinte, numai un picuț caldă", spuse după un timp maica Ana. „Nu știu ce râs m-o fi apucat", spuse și Nușca, și Mitru o văzu ștergându-și lacrimile cu mâinile ei albe ca smântână, așa cum făcea ea, pe vremea când el era doar un copilandru, ori de câte ori se pornea pe râs din te miri ce; plină de blândețe și veselie. Ploaia se oprise, cerul

se mai limpezi într-o parte şi Mitru putu acum să le vadă pe cele două femei stând în uşa cuinii de vară, aşteptând amândouă să se încălzească apa. „Cred că de-acuma îi bună, aşa cum îi. S-o fi încălzit de când tot aşteptăm", spuse Nuşca. Şi cu căldarea plină cu apă caldă, cele două femei străbătură curtea, tăcute şi cu privirile în pământ. Uşa de la cuina de vară rămase deschisă, se vedea focul răspândind în întunerecul tulbure o lumină blândă, scaunele cu trei picioare, din jurul mesei scunde, precum şi cazanul pe fiert lături la porci. Mitru uită de moartea lui Ion, fu, în schimb, cuprins de un fel de nerăbdare înfrigurată. Când, în sfârşit, strigătele neomeneşti şi sălbatice – pe care de fapt le aştepta – izbucniră, Mitru îşi astupă urechile, să nu le audă, cuprins de un fel de simţământ tulbure, în care părerea de rău, ruşinea şi un fel de repulsie ciudată se amestecau. De cu seară îi aşternuseră patul în podul cu fân şi-i dăduseră să se acopere cu o pătură ruptă şi urât mirositoare, pătura cu care acoperiseră până atuncea caii, precum şi un cojoc vechi, pe care să şi-l pună sub cap, în loc de pernă. Pătura mirosea a urină de cal, iar cojocul avea şi el un miros tare scârbos, de piele argăsită... Numai că şuşotelile celor două femei, maica Ana şi Nuşca, lui Mitru i se păru că le mai auzise odată, fără să fie în stare să-şi amintească unde şi când. Toate astea s-or mai întâmplat odată, îşi spuse el mirat şi nedumerit în acelaşi timp, asta nu pot eu înţelege cum de se petrec ele acuma din nou, asta nu-mi intră mie în cap; şi, înfricoşat de propria lui descoperire, se holbă la cele două femei care, în sfârşit, îl văzură şi începură să vorbească cu el. „Ce-i cu tine, dragu' mamei, că nu dormi? îl întrebă maica Ana, certându-l cu multă duioşie. „De-acuma, gata, a sărit somnul de pe copil. Nici nu-i el obişnuit să doarmă în podul grajdului, i-o fi fost

și frig", spuse plină de compătimire Nușca și-i făcu semn să coboare. „Lasă-l, tu, unde îl chemi tu acuma"? spune maica Ana. „Să se încălzească la sobă dacă i-o fi frig", spuse Nușca. „Apa s-a vărsat un picuț și mi-a opărit degetele de la picioare", se plânse maica Ana și uitară de el, luate de treburile care nu sufereau nici un fel de întârziere. Când femeile ieșiră din nou în curte, cea mai tânără dintre ele spuse: „De-acuma nu cred să mai aibe mult..." „De-acuma, gata, scapă de tot ce-i durere și suferință", spuse și cealaltă, și amândouă intrară din nou în cuina de vară.

„Când m-am uitat pe fereastră nu era întunerec, dar nici zi nu era; și mie nu știu de ce mi-a dat în gând că s-a oprit cineva în dreptul porții noastre. Așa mi s-a părut mie, că am auzit pași. O fi cineva care vine de la tren, mi-am spus, trebuie să fie cam în jur de patru, și trenul ăla de la Deva chiar acuma e cam vremea să treacă; cine știe cine o fi venit cu el. M-am îmbrăcat, da' am mers tot pe vârfuri, să nu mă simtă nime că plec. Am ieșit pe poartă și când am văzut că afară nu-i nimeni, am luat-o repejor, nu cumva să fiu în întârziere. Mă grăbeam, eram nerăbdătoare să ajung cât mai repede, de parcă ar fi fost mare grabă să-i spăl lui Ion cămașa, nu cumva să rămână cu ea nespălată. Numai că pământul era tare încins sub picioare. A fost zăpușeală mare, n-a avut când se răcori, a rămas tot cald... Când am ajuns la primărie, pe scăunelul din față stătea Sofia lui Mecăl numai cu spăcelul pe ea și cu mâinile în poală. Eu tot la mâinile ei mă uitam și mă miram cât puteau fi ele de albe. «Ce-i cu tine, tu, o întreb. Mai mare mirarea că ești trează, că nici ziuă ca lumea nu s-a făcut până acuma.» «Nu știu ce-i cu mine, îmi răspunde ea, nu știu ce-am pățit că n-am somn.» Și numai o văd că se

întinde și cască. Părea ea somnoroasă, da arăta mai mult bucuroasă decât ostenită. «De răul lui Petrică am ieșit eu până afară, îmi spune ea în șoaptă, lângă el n-am o clipită de hodină. El tot s-ar drăgosti. Mult nu mai stau, zice, că m-a luat parcă de-acuma cu frig. Așa-i dimineața, mai răcoare.» «Noaptea asta a fost zăpușeală mare», îi spun eu. «Așa-i cum spui tu», îmi spune ea și începe să râdă. Și cum râdea i s-a desfăcut cămașa la piept și i s-au văzut țâțele mari și albe. «Numai pune mâna aici, îmi spune și-mi ia mâna și mi-o pune pe pieptul ei, să vezi ce calde-s...» Eu parcă m-am rușinat, mi-am luat repede mâna și am început să mă uit urât la ea. „Tu nu fi supărată pe mine, zice ea și se ridică de pe scaun. Și nu te uita așa urât, că nu știu să-ți fi făcut vreun rău». Și până să dau eu să-i răspund, ea a și intrat în ocol, dusă a fost. Și numai după aceea mi-am adus eu aminte că Sofica lui Mecăl îi moartă de mult, săraca, așa că n-am avut cum să stau de vorbă cu ea. Tare m-am mirat eu de o așa întâmplare, da de speriat nu m-am speriat defel, mi-a venit parcă să râd. Am ieșit din sat și am luat-o pe o cărare drept către râu. Am luat-o, așa, pe o scurtătură, să ajung mai repede, n-am ținut drumul drept. Și așa frigea pământul, de parcă ar fi fost soarele drept în creștetul capului, de parcă ar fi fost ziua în amiaza-mare, și asta mie tare de mirare mi-a fost. Nu bătea piculeț de vânt, frunza stătea nemișcată în pom, păsările de zburat nu zburau, și nici de cântat nu le-am auzit cântând... Și când am ajuns la râu, n-am fost eu prima, așa cum am crezut, era plin de fete mari și de neveste din acelea tinere, și așa de amar dădeau cu maiul, și așa erau de prinse cu spălatul, că nici n-au ridicat capul când m-am apropiat, n-au dat nici un semn că m-ar fi văzut într-un fel. Și atunci m-am rugat de ele să-mi facă și mie un picuț de

loc. «Fiți bune, le zic, și mă veți lăsa». Și atunci, una din femeile ori fetele alea s-a dat ușor la o parte, să încap și eu. «Grija ta n-o avem», mi-a zis ea încet, așa de încet că numai eu am auzit ce zice. Am vrut atuncea să intru cu ea în vorbă, am dat s-o întreb cum de-au venit toatele așa de dimineață la râu, cum de s-au sculat ele cu noaptea în cap, n-au așteptat până mai către prânz, când se încălzește un picuț apa. Da ea s-a întors cu spatele la mine, și m-am întrebat atunci cu ce amaru oi fi supărat-o că se poartă cu mine așa. «Fetelor, dragile mele, le-am spus, și am început să lăcrimez, vedeți voi cămașa asta care o spăl eu acuma? Cu asta l-oi băga cu pe Ion în pământ. Pentru asta am venit eu aicea, să-i spăl cămașa cu care îl îngrop. Că zile multe nu mai are, săracul, el îi de-acuma cu un picior în pământ»... Degeaba am plâns eu către ele și am lăcrimat. Ele așa s-au purtat, de parcă nici nu m-ar fi auzit. Stăteau înșirate una lângă alta și așa de aprig dădeau cu maiul, de te mirai că mai rămâne pânză pe piatră... Și când am văzut că nici una nu mă ascultă, când am văzut că n-am la cine să găsesc înțelegere și mângâiere, și mai tare mi-a venit să plâng; și așa s-a întâmplat că mai mult cu lacrimile mele am udat eu cămașa decât cu apa din râu. Până când una din fetele ori femeile alea, ce-or fi fost, a ridicat capul și s-a uitat la mine. Mai întâi și întâi s-a desfăcut la cârpă, de parcă ar fi strâns-o prea tare, parcă o văd și acuma, și după aceea s-a întors către celelalte și le-a spus lor, la mine nici nu s-a uitat: «A venit și asta bătrână printre noi, să ne strice sporul. Tinerii cu tinerii și cei bătrâni cu cei bătrâni, căci așa șade frumos.»... «Ia uitați-vă la ea cât e de bătrână și de urâtă!», a sărit alta cu gura. «Fiți bune, le zic, și nu mă goniți. Căci nici asta nu-i bine, să meargă Ion pe lumea cealaltă cu cămașa nealbită, nici asta nu șade frumos.»

Şi atunci ele au început cu toatele să râdă, de parcă cine ştie ce vorbă de râs aş fi spus. «Da voi, fetelor, le spun, dacă nu vă este cu supărare, ce spălaţi şi vă grăbiţi aşa?» «Mâine e duminică, zice o fată care stătea nu chiar aşa de departe de mine, mâine e duminică, ştii şi tu asta, eu aşa cred?» «Păi dacă azi e sâmbătă, mâine e chiar duminică, aşa cum spui tu, eu aşa socot că trebuie să fie. Duminica vine a doua zi după sâmbătă, dacă nu cumva s-o fi schimbat», îi răspund eu fetei aceleia, doar, doar le-oi intra în voie şi nu se mai poartă chiar aşa de urât cu mine. «Păi, duminică se însoară Ion», îmi spune chiar fata care m-a întrebat dacă ştiu ce zi îi mâine. «Şi nouă aşa ni s-a poruncit, îmi spune ea, noi aşa am primit poruncă, să-i înălbim cămaşa, să nu rămână cu ea nenălbită, că la un mire nu şade frumos să fie cămaşa neagră şi noroită pe el.» «N-am ştiinţă să fie mâine vreo nuntă, numai dacă n-o fi cumva în alt sat şi eu n-am auzit de ea», le spun eu, şi atunci au început iară să râdă cu toatele, se uitau una la alta şi râdeau. «Ion al tău se însoară, tu, cine altul, zice în şoaptă chiar cea care sta lângă mine, şi nu întreba atâta, că nu şade frumos.» «O săracu' de el, zic eu şi din nou mă podidesc lacrimile, nu mi le mai pot opri, Ion al meu e cu un picior în groapă pe el nu cred să-l mai puteţi însura voi de-acuma. Numai dacă nu cumva, după aceea, cu coasa vreţi voi să-l daţi...» Şi atunci, cu toatele, s-au oprit din lucru, una n-a mai dat cu maiul, s-au întors şi s-au uitat o vreme la mine, şi am ştiut atunci că de la ele îndurare şi înţelegere n-am cum să aştept... «Ce zice, fetelor, femeia asta bătrână?! întreabă fata care stătea lângă mine. Ce boscorodeşte ea atâta, că zău dacă nu m-a ameţit la cap?!...» «Ce să zică, spune alta, iacă, ne ocărăşte şi ne face în tot felul, că mi-e şi ruşine să vă zic, ce şi cum, vă spui drept.» «Poate să ne

ocărască ea și să ne facă în fel și chip, numai că noi la nuntă nici n-am chema-o, degeaba se înfige ea, doar-doar o fi invitată. Pe omul bătrân și urât nimeni nu-l poftește, zice, nimănui nu-i trebuie, nimeni nu are trebuință de el.» «Asta, așa-i, sare o alta cu gura, că și babele astea, zău așa, nu-i nuntă unde să nu dea și ele buzna, nu se poate petrecere fără ele; vă spun drept, nu mai pot de urâtul lor.» «Le caută moartea, și ele nu-s acasă», și atunci cu toatele încep iară să râdă. Și așa vorbeau de mine, de parcă n-aș fi fost de vârsta lor, de parcă cine știe cu ce babă ar fi stat de vorbă, și țin minte că tare m-am mirat. «Ce vă pasă vouă? zic eu și iar îmi dau lacrimile, iar îmi vine să plâng. Numai eu știu ce-i în sufletul meu!» Și cămașa, din ce o bat cu maiul, tot mai neagră se face. Și atunci alea tinere s-au pregătit toate de plecare, dar nici una nu și-a luat rămas bun de la mine, de parcă n-ar mai fi putut de urâtul meu. Numai că n-au luat-o către sat, s-au dus toate pe râu în sus, au luat-o către Coșova; a rămas numai una singură, una subțire la trup, mai mult copilă decât: fată mare. A pus maiul și cămașa lângă ea, s-a așezat pe o piatră, și când mă uit mai bine, văd că plânge. «Da' cu tine, îi zic eu, ce s-a întâmplat? Tu cum de ai rămas de alealalte, cum de n-ai plecat și tu cu ele?» «Eu am așa un greumânt, zice ea, am așa un fel de presimțire.» «Ce presimțire ai, fată dragă?» o întreb eu. «Am așa o presimțire că Ion îi mort, zice. Că eu, înainte de-a se însura Ion, l-am iubit. Numai că el la mine nu s-a uitat. Pe vremea aia eram tare micuță, nu-mi venise vremea de măritat... Da s-a întâmplat odată, când ne-am urcat noi sus în podul bisericii, asta a fost în Joia Mare, de cele Douăsprezece Evanghelii, să mă strângă el de mână și eu strânsoarea aia nici astăzi n-am uitat-o! Și acum țin minte cât mi-a plăcut când m-a strâns...

Şi mie aşa îmi spune inima, zice ea, că Ion al tău îi gata, a murit.»... Şi când zice aşa numai începem să plângem amândouă, şi în plânsul ăla m-am trezit; şi perna era toată udă de câte lacrimi am putut eu vărsa în somn. Şi când m-am uitat pe fereastră, era la începutul visului, se îngâna ziua cu noaptea; am sărit repede din pat, m-am îmbrăcat în grabă dar n-am îndrăznit să intru în încăperea în care era Ion, mi-a fost frică să nu-l găsesc cumva mort, cum mi s-a arătat mie în vis. Am ieşit în ogradă şi iar mi s-a părut că stă cineva în dreptul porţii, dar n-am îndrăznit să ies şi să văd cine poate fi. După un timp am auzit nişte paşi care s-au îndepărtat. Am ieşit atuncea în grădină. În grădină, spre mirarea mea, am dat peste baba Cuca. Stătea pe un scăunel şi plivea ceapa. «Ce-i cu tine? am întrebat-o mirată c-o găsesc acolo. Cum de te-ai sculat aşa de dimineaţă, n-a răsărit soarele şi tu ai şi ieşit la plivit? Ce hărnicie o fi dat peste tine, draga mea? Parcă n-ar fi destulă vreme de plivit cât îi ziua de lungă?!» «Vreme e şi nu prea, zice ea şi începe să râdă subţirel, şi cu dosul palmei se şterge la nas. Mare mirare ar fi să nu se pornească ploaia şi atunci mai plivesc eu pe dracu, ai să vezi tu dacă n-o fi aşa. Că pe mine toată noaptea m-or durut picioarele, şi ăsta îi semn, ştii şi tu, că se trage a ploua.» «Tu te-ai luat cam de dimineaţă cu beutura», îi spun eu şi-i arăt sticla de lângă ea. «A fost cam frig când m-am sculat, zice, a fost aşa o vreme mai răcoroasă şi m-am mai încălzit un picuţ. N-o fi foc din pricina asta. Am şi eu dreptul, că destul trag, destul mă chinuiesc... Numai buruiană şi scaieţi din aceia mari, zice ea ca să schimbe vorba, am văzut eu că nu i-a prea plăcut c-am întrebat-o de beutură. Numai să te uiţi la mâinile mele să vezi cât sunt de înspinate». ...Şi chiar atunci a răsărit şi soarele. «Las' că de-acuma chiar că-i bine –

zice baba Cuca – de-acuma ne-o încălzi el, drăguțu' de soare», și începe iar a plivi. Și cum plivea, ea stătea cu spatele și nu știu de ce, deodată, mi s-o părut mie că nu-i baba Cuca, aia care stă și plivește ceapa, mi s-a părut că e altă femeie, una străină pe care eu n-o cunosc. «Auzi, tu, zic eu către ea, doar-doar s-o întoarce către mine, ce-i cu cireșul ăla al vostru din capătul grădinii, că parcă s-o uscat.» «Care cireș?» mă întreabă ea, dar tot fără să se întoarcă. «Păi cireșul ăla, i-l arăt eu cu mâna, ăla pe care l-a pus, fie iertat, văruțu-tu Ion. S-a uscat ori a trăsnit în el, ce i s-o fi întâmplat că i s-au zbârcit și s-au micuțit frunzele?» «Așa o fi cum zici tu», o aud că spune, dar tot fără să se întoarcă; stătea aplecată tot cu capul în pământ, plivea adică ceapa, era ocupată, n-avea vreme să stea cu mine de vorbă! «Da ce-i cu tine, tu, că ești azi așa scumpă la vorbă? o întreb. Că te știu vorbitoare de felul tău, nu te știu a fi așa mută.» «Îi mult de lucru, zice, da' tot fără să se întoarcă. Degeaba vrei tu să mă oprești, să mă opăcești de la lucru.» Și a început să smulgă mai avan scaieții și buruienile, și cum îi smulgea, îi arunca în spatele ei cu amândouă mâinile. „Vezi că, de grăbită ce ești, îi zic eu în batjocură, nu cumva să smulgi și ceapa cu buruienile alea cu tot, că rămân ai tăi, săracii, fără ceapă la iarnă.» «Până la prânz trebuie să sfârșesc. La prânz, aia e sigur că o să stropească așa, puțin, că prea mă dor oasele, prea m-or durut toată noaptea», îmi răspunde ea. «Păi, dacă o rămâne și pe mâine o bucățică neplivită, zic, nu cred să fie chiar așa mare bai. Că și mâine, vorba aia, e zi. Nu s-or sfârși zilele azi.» «Asta așa-i – zice – dar tot fără să se întoarcă – asta așa-i cum zici tu. Numai că eu ce-am promis e gata promis. Așa-s eu de felul meu.» «Așa ești tu, pe dracu, îi spun și deodată parcă s-a întors ceva în mine, m-a prins, așa, un fel

de supărare. Că mai puturoasă decât eşti tu, nu ştiu să fie altele în sat. Nu te mai lăuda atâta, parcă nu te-aş cunoaşte eu ce fel de soi eşti. Ţie să-ţi dea omul un păhăruţ de răchie şi gata, te-ai şi întors pe-o parte.» «Cine dracu' poate scăpa de gura ta?, zice ea. Dacă nu te-aş cunoaşte de o viaţă.» De furioasă, părea ea furioasă, în felul ăsta ne-am mai sfădit noi altă dată, nu era prima oară, numai că un lucru nu-mi plăcea mie, anume că de vorbit vorbea cu mine, da' capul nu-l întorcea să-i văd obrazul, tot în pământ se uita. După aceea o început, da tot fără să se întoarcă, să se plângă de noră-sa, după cum avea obiceiul. «Mă crezi că ea – zice – nici acuma nu s-a sculat, măcar că soarele de răsărit, a răsărit de mult? Da ei aşa îi place, să doarmă, când îi soarele sus, s-o pripească pe obraz, că atunci îi somnul mai dulce.» Astea erau vorbe pe care le-am mai auzit de la ea, ştiam aproape fiecare cuvânt care îi ieşea din gură. «Când se culcă găinile – zice – ea gata, îi şi întinsă în pat. Nu mai pot de ostenită, aşa rău mă dor picioarele, zice, o fi de la zăpuşeala asta; azi nu ştiu ce-a fost cu mine, atâta mi-a fost de cald... Poate c-o fi de la stomac, zice, c-am mâncat perele alea verzi şi nu mi-or căzut bine... Şi toată ziua, nimic n-a făcut, dimineaţa când s-a sculat, dacă şi aia a fost dimineaţă, drept în drum sub pruni s-a aşezat; şi-a luat şi o perină cu ea, ca să-i fie moale sub cur. Aşa mă supără muştele astea – o aud că zice, că s-a învăţat de la preoteasa să vorbească şi ea ca doamnele – nu se poate odihni omul de răul lor. Tu, îi zic, ai pus oala să fiarbă şi ai uitat să arunci mazărea în ea, vai de capul tău. Păi, dumneatale ţi-o cădea mâna, dacă pui în oală o mână de mazăre, zice şi, tot aşa urât vorbeşte cu mine, o vorbă frumoasă n-am auzit de la ea. Şi dacă n-aş fi eu, vai şi amar de capul lor, puricii i-ar mânca pe amândoi, să nu mă mişc

de aici dacă n-o fi așa. Plivea ceapa și se tot plângea de noră-sa – nici gura nu i-a stat și nici mâinile nu i s-au oprit – numai că ceea ce nu mi-a plăcut mie, ceea ce mi s-a părut că nu-i chiar cum trebuie, a fost că n-a vrut să se întoarcă s-o văd la obraz... «Mi se pare că de-acuma s-a sculat și noră-ta, spun, că s-a aprins lumina în casa de către grădină.» «Bate soarele drept în fereastră, zice ea, și ție ți se pare că-i lumina aprinsă. Și dacă s-o sculat, cum zici tu, mira-m-aș, nu aprinde ea lumina, nu strică ea petruleul, că n-o fi proastă.» «Ba-i lumina aprinsă, zic, fă bine și te uită și tu, ca să vezi că-i așa cum zic eu.» «Grija ei n-o am eu, poate să-l strice. Prostu' de bărbatu-su tot nu zice nimica. Tace și-i cumpără altul în loc. Poate ea orice să facă, el tace ca mutu, atâta-i de prost.»... Și cu capul tot în pământ sta, n-a vrut să-l ridice în nici un fel... «O mai fi ceva răchie în sticla aia a ta? o întreb, ori te pomenești c-ai beut-o toată, săraca de tine.» «Nu-i, că s-a gătat, zice și cu o mână ridică sticla ca s-o văd și eu. N-a fost prea multă, am tras o înghițitură, două, să mă mai încălzesc, cum îți spun și am și dat de fund. Nici n-a fost ea plină, dacă a fost de-o palmă, nici un picuț mai mult. Da de bună a fost tare bună, nu pot spune, țuică de prună, plăcută la gust, clasa întâi»... Și cu capul tot în pământ sta, cum îți spun, să n-o văd eu la chip și, lucrul ăsta mi s-a părut mie tare curios, dar de zis n-am zis nimica, am lăsat-o în plata Domnului, să plivească ceapa, și am plecat."

II

1

„Te miri ce e în stare să născocească, câte pot să-i mai treacă prin cap copilului", spuse mama. Tata îi aruncă o privire ursuză şi indiferentă şi plecă pe linie – era acar – să schimbe semafoarele. „Moş Bălu e de vină, se plânse mama. El îi bagă în cap prostiile astea. Îl îmbolnăveşte"... „Da am văzut-o cu ochii mei, mamă", spuse Tisu, înainte de a se culca. „Ai vreme să te uiţi în gura lui? mormăi acarul, în timp ce cu un ghemotoc de hârtie curăţa sticlele la un felinar. Voi vă potriviţi. Câtă minte ai, tu eşti în stare să-l şi crezi." Moş Bălu, în schimb, îl descusu cât se poate de interesat, în timp ce mulgea vacile: „Şi picioarele cum le avea, îl întrebă el, de om ori de cal? Te întreb pentru că după picioare o cunoşti dacă îi ea sau numai aşa, o babă mai urâtă, care îi poate semăna." „De cal unu, spuse copilul, şi celălalt, aşa, ca de cocoş, şi un picuţ parcă mai scurt, că-l trăgea după ea." „Ea trebuie să fi fost, decise convins Moş Bălu; îşi mută scăunelul la altă vacă şi fu cât pe-aci să verse şiştarul cu lapte, atât părea de tulburat de cele aflate de la Tisu. Mă gândesc că la dinţi nici n-ai avut vreme să te uiţi", spuse el, şi laptele făcea ţâr-ţâr în şiştar... Moş Bălu purta o pălărie

neagră cu borurile flenduroase și când se apleca înainte, să poată prinde mai bine țâțele vacii, pălăria îi alunecă. Avea un cap micuț, ca de copil; cu părul tăiat scurt, des și alb. „Ba m-am uitat, spuse el. Cum era să nu mă uit! Dinții erau din coceni de porumb, se vedea de la o poștă." „Adu tu șiștarul celălalt, să nu mă mai scol eu de aici, că ăsta s-a umplut", spuse moș Bălti și dădu șiștarul plin cu lapte mai la o parte, să nu dea cumva vaca, din greșeală, cu picioarele în el și să-l răstoarne. Un timp se auzi doar târâitul uniform și monoton al laptelui. „Purta o cămășuică verde, ca nemțoaicele", spuse copilul. (Stătea pe prag și cu un băț scormonea o balegă uscată.) „Trebuie să fi avut și o umbrelă roșie sau, cine știe, poate că greșesc?" întrebă moș Bălu. „Umbrelă n-a avut, nici roșie nici de altă culoare, la ce să mint", spuse copilul. „Aia se poate, spuse moș Bălu. Se poate și fără umbrelă... O vacă bună de lapte ca asta, adăugă el după o scurtă tăcere, nu cred c-am mai avut noi de când îi lumea. Și buna mă bătea la cap s-o vindem. Să te iei după muieri! Știu eu ce știu." „Și atunci, povesti Tisu, mi-a spus să mă urc lângă ea, s-a dat puțin la o parte să-mi facă loc; numai că avea un cal orb, nu vedea drumul bine, o lua când la stânga, când la dreapta și de vreo două ori a fost chiar gata să ne răstoarne într-un șanț; da ei ce să-i pese, tot timpul a ținut-o așa într-un râs. «Calul ăsta, mi-a spus ea, a băut borhot și s-a cam îmbătat, da tu nu ai de ce să te temi, și așa beteag cum îi el, drumul îl nimerește; nu există să-l greșească, de ajuns ajungem noi, n-avea grijă», și atunci a dat să-mi bage mâna în sân, dar eu m-am ferit. Și nu știu de unde a scos o turtă cu o oglindă la mijloc, dar n-am vrut s-o iau; ea s-a înfuriat și a aruncat turtița înaintea cailor. «Cum vrei tu, a zis, de îmbiat eu nu te îmbii, numai foamea să nu te apuce, că de mers mai avem

un picuț.» «Ba că nu mai avem mult», i-am spus eu... Și chiar atunci a început ploaia; ea s-a întors după pătură să mi-o pună pe spate să nu mă ude așa de tare... Și eu am putut sări în timpul ăsta din trăsură, ea n-a mai avut când și cum să mă oprească. Numai că m-am împiedicat când am sărit și am căzut în șanț. M-am ridicat repede și am dat să fug, și atunci am văzut-o cum se uita râzând la mine și-mi făcea numai așa din deget. «Vezi dacă nu ești cuminte? zicea ea și tot mișca degetul în stânga și dreapta. Vezi ce pățești, dragul maichii, dacă nu te astâmpărași»? și cu o mână, care mie mi s-a părut tare lungă, m-a tras iară lângă ea. Și m-am uitat la picioarele ei și atunci am văzut că unul era de cal, iar celălalt de cocoș. Am început să tremur de frig ori de frică, și mi-a venit să plâng. «Taci cu baba, taci cu baba», zicea ea și tot da să mă strângă în brațele ei subțiri ca niște bețe...” Moș Bălu privea drept înainte, pe sub picioarele vacii, fără să spună nimic. Își căuta din ochi pălăria, se întinse după ea, fără să se ridice de pe scaun, și și-o îndesă pe cap.

În pragul ușii, în spatele lui Tisu, stătea mama; ascultase și ea și începu să-l certe pe bătrân: „Tu nu vezi ce povești spune copilul ăsta?! Tu nu auzi ce îi iese din gură; nu ești cu gândul la el, sau ce-i, că nu zici nimica?” „Tu să nu te răstești la mine, că acuma vezi pe dracul, îi spuse mamei moș Bălu și, ridicându-se destul de greu de pe scaun, își îndreptă șalele... Ce-ai vrea tu, să țină așa în el și să nu spună la nimeni, asta ai vrea? Povestește copilul. Nu face la nimeni rău, de ce n-ar povesti?” „Nu ai mai multă minte decât el, eu așa socot”, spuse mama și, de furie, era cât pe aci să verse șiștarul cu lapte. „Frumos vorbești cu tata care ți-a dat viață și te-a crescut, vai și amar de capul tău”, o ocărî bătrânul și părăsi plin de demnitate grajdul... Seara, copilul avea fierbințeală

mare. Speriată, mama îl frecă, după ce-l puse să se dezbrace în pielea goală, cu un ștergar aspru. „Slab îi copilul vostru, spuse moș Bălu. Numai pielea și oasele. N-ai la ce te rușina, spuse mama. Nu fi tu prost, că nu se uită nimeni la tine." „Nu știu ce-i cu el, că parcă nu-i întreg la minte." „Îi căutați prea mult în coarne, spuse acarul. Să nu mă înfurii eu că vede el atunci pe dracul, mai spuse și se așeză morocănos pe un scaun lângă sobă. „Când mai zice la măscări, uite așa am să-i dau tot peste gură până se dezvață, spuse mama. „Cum l-ați crescut, așa îl aveți", spuse acarul și cu un cârlig răscolea focul gata să se stingă... Pe neașteptate, lacrimile porniră potop. Trupul i se scutura de parcă ar fi fost apucat de friguri. „Voi nu mă credeți, spunea el printre sughițuri de plâns, dar așa a fost, cum vă spun eu acuma. Avea picioare de cal baba aia și mirosea a păcură și a borhot." „Dumneata, tată, i-ai băgat prostiile astea în cap", se răți mama la bătrân. „Cine știe ce babă l-a speriat, că plânge acuma ca un apucat." „Să nu mai zici pâs că te trăsnesc!" strigă acarul la el și se ridică de pe scaun. Speriat, Tisu își vârî capul sub pătură... O văzu din nou într-o noapte de iarna cu lună plină, când prin geamul deschis se zărea curtea pustie, albă, de parcă ar fi nins. Din pat gura cuptorului părea deschisă larg; ea era undeva, acolo, se furișase în spatele cuptorului și scotea doar din când în când capul și se uita la el. „Degeaba te ascunzi tu, că eu tot te văd", îi spuse el în șoaptă și se aplecă mult în afară pe pervazul ferestrei, ca s-o poată vedea mai bine. Părul cărunt îi era despletit și părea din cârți sub lumina lunii. O babă tare hâdă și rău mirositoare! Subțiindu-se parcă, asemeni unei nevăstuici, se furișa pe ușa cuptorului, dispăru în interiorul acestuia. Pere coapte și putrede cădeau din părul din mijlocul curții. Se spărgeau cu zgomot cum

atingeau pământul crăpat de secetă. Împroşcau, jur împrejur, sucul lor dulce şi cleios. Câinii din sat începură să latre toţi deodată şi din patul celălalt îl auzi pe moş Bălu vorbind prin somn. Dormea pe spate, cu gura larg deschisă, acoperit cu pătura până sub bărbie. „Moşule, strigă Tisu cât putu de tare, trezeşte-te, moşule, nu mai dormi. Mă auzi ori nu mă auzi?" „Ce-i?" întreba bătrânul; se ridică în capul oaselor şi prin întuneric se uită la copil. „Ea e acolo, spuse Tisu şi cu o mâna arătă spre curte. Am văzut-o chiar acuma! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă mint." „Unde acolo, unde zici tu că îi?!" întrebă bătrânul şi sări sprinten din pat. „A intrat în cuptor. S-a făcut subţire, ca să poată intra mai uşor pe uşă, şi gata, a dispărut", spuse Tisu. Stătea în mijlocul încăperii în cămeşoaia lui de noapte şi dădea ca un apucat din mâini. „Păi atuncea să mergem s-o prindem, spuse bătrânul. Alta nu-i de făcut, eu aşa cred." Şi amândoi, în vârful picioarelor, să nu prindă şi ceilalţi de veste, ieşiră din încăpere. Începu o hârjoană, pe jumătate speriată, pe jumătate veselă; deşi credeau amândoi în existenţa din carne şi oase a femeii cu picioare de cal, se îndoiau totuşi de nocivitatea ei, fiind convinşi că ea, oricât de vie, de adevărată ar fi, nu va putea niciodată şi nicicând să tulbure într-adevăr lumea în care trăiau ei. Vroiau doar s-o alunge, s-o fugărească, aşa cum fugăreşti un dihor care îţi intră în ogradă, sau un uliu gata să dea iama la păsări! Odată jivina alungată, nimic n-ar mai fi tulburat liniştea casei... Bătrânul luă scândura cu coada lungă, cu care femeile vârau colacii în cuptor, şi scormoni cu ea prin toate cotloanele acestuia, în timp ce copilul ţopăia de jur împrejur." Vezi, tu, dacă iese cumva, să nu dea sfântul s-o scapi. Sari pe ea, băiatule, prinde-o cu nădejde, nu-ţi fie frică. Cât eşti cu mine, n-ai de ce să te temi. De faţă cu

mine n-o să îndrăznească nimeni să te atingă." „Cât ne-am mocăit noi prin casă – spuse copilul – a avut vreme destulă să-și găsească o ascunzătoare. O fi undeva prin șopron, ori s-o fi pitulat în cuina de vară, că-i loc destul. Acuma, pas de-o mai găsește! Nu se lasă ea prinsă, așa cu una, cu două..." Și amândoi, în vârful picioarelor, în cămășoaiele lor albe și lungi – bătrânul în frunte și copilul, mai temător, mai speriat, nu așa de frecat de ale vieții – se apropiară de șopron, îl răscoliră în fel și chip, mișcară lăzile goale de la locul lor, nu cumva ea să-și fi găsit culcușul chiar în dosul lor. O căutară și în cuina de vară, moș Bălu o căută până și în cazanul de fiert lături la porci, fără s-o găsească însă, fără să dea în vreun fel de urma ei. Ființa aceea ciudată și malefică – pe jumătate om, pe jumătate fantomă – arătare respingătoare și indecent de jucăușă – înainte de a dispărea fără urmă, nu țopăise ea cu fustele ridicate ca o fetișcană, cu picioarele ei respingătoare, unul de cal, celălalt de cocoș, în jurul cuptorului?! – care ar fi putut fi chiar moartea, dacă moartea ar fi putut într-adevăr primi un chip omenesc – ființa aceea nu era așadar nicăieri! „Ți s-o fi părut și ție, spuse bătrânul respirând greu și așezându-se să se odihnească puțin pe capra de tăiat lemne. Mă sculași din somn pe degeaba, asta-i. Mă făcuși să alerg, să-mi dau sufletul. Și chiar atunci, în timp ce bătrânul se scărpina în ceafă, stând pe capra de tăiat lemne, deasupra lor, în podul șurii, se auziră un fel de pași, un tropăit ușor, care când se pornea năvalnic, când se oprea pe neașteptate! „Ce aud eu acuma, auzi și tu, ori mi se năzare numai mie?" întrebă bătrânul în șoaptă și-l prinse pe copil de mână. „Aud, cum să nu aud, doar nu-s surd", spuse copilul și amândoi încremeniră, aproape că nici nu respirau, încordați la culme, cu privirile ridicate spre podul șurii.

Paşii se porniră din nou; tiptil, având grijă să nu facă cel mai mic zgomot, cei doi, bătrânul şi nepotul, se apropiară de scara care ducea în pod. Urcară până la jumătatea scării – bătrânul în frunte, copilul în spatele lui – şi se opriră din nou să asculte. „Parcă nu se mai aude nimic", spuse copilul în şoaptă. „Ne-o fi simţit, spuse tot în şoaptă bătrânul şi s-a ascuns. Asta e una dintr-alea, unsă cu toate unsorile, pe asta n-o prindem noi chiar aşa de uşor!" Zadarnic căutară ei prin toate ungherele podului, nici urmă de ea; moş Bălu, sătul de atâta alergătură, se aşeză pe un cufăr vechi, îşi scoase pacla cu tutun şi-şi răsuci o ţigară. „Gata – spuse el udând hârtia cu vârful limbii, ca să se lipească bine – de-acuma eu m-am săturat, trag o ţigară să mă mai liniştesc. Şi tu ai grijă să nu-ţi umble gura, după cum îţi este obiceiul, să povesteşti în stânga şi în dreapta, ce şi cum a fost... Mai bine să taci mâlc şi să nu spui la nimeni ce-am căutat şi ce-am făcut, e mai bine aşa, ascultă-mă pe mine ce-ţi spun..."

Aceasta a fost, de altfel, singura întâmplare mai ciudată din copilăria lui Tisu. De cum crescu, de cum intră în adolescenţă, se schimbă mult.

Într-o vară, avea vreo treisprezece ani şi era în vacanţă, muri moş Bălu... Îl găsiră în cămara de alimente, prăbuşit deasupra unei lăzi cu banița de măsurat grâul într-o mână. Era un bărbat încă în putere, cam vorbăreţ, e adevărat, dar foarte harnic. Îl plânse întreaga familie. Tisu, în schimb, nu fu în stare să verse o lacrimă. Moartea bătrânului îl impresionă prea puţin; şi asta nu pentru că nu ţinea, în felul lui, la el, ci pentru că nu putea înţelege cum de bătrânul, în picioarele căruia se împiedicase nu de puţine ori şi care ştia atâtea întâmplări extraordinare, de rămâneai cu gura

căscată când îl auzeai povestind, de-acuma gata, a dispărut pentru totdeauna! Cum să regreți, așadar, pe cineva în a cărui dispariție nu puteai crede?! Și el era convins că bătrânul se va reîntoarce. Era convins că lacrimile celor ce-l plângeau erau inutile și zadarnice! I se păru că bătrânul stă nemișcat întins pe năsălie, numai așa, ca să-și bată joc, să-și râdă de ei. El era obișnuit cu glumele acestuia, n-avea de ce să se lase dus de nas! Tisu nu putea să-și închipuie că tot ce se întâmpla de data asta era irevocabil și pentru totdeauna. În timp ce preotul făcea slujba de înmormântare – era o zi frumoasă de primăvară, păsările cântau de te asurzeau, lumina soarelui strălucea – părăsi cimitirul și se întoarse acasă. Cea mai mare plăcere a lui era să stea ceasuri întregi și să se uite la cai. Ușa la grajd era larg deschisă; se așeză pe prag și începu să-i privească, plin de interes, așa cum făcea de obicei. Numai că li se întâmplase parcă ceva cailor. Tropăiau nervoși, cuprinși de neliniște. Ce-or fi pățit, oare, că dau așa din picioare tot timpul? Ce s-o fi întâmplat cu ei? se întrebă Tisu. Știau ei oare că bătrânul murise și acum se frământau, în felul lor, din pricina asta?... După un timp, lui Tisu, i se făcu foame. În bucătărie, pe plită, zăceau oalele cu de-ale mâncării. După moartea bătrânului, ai casei nu se prea atinseseră de mâncare. Supa năclăită, mirosea a acru; din pricina căldurii se stricase, probabil... Îi trecu cheful să stea în bucătărie, unde totul mirosea atât de urât; așa că se duse în grădină, să-și facă de lucru până se întorc ai lui de la cimitir.

Iarba era cosită de curând, merele zăceau neculese, unele pe jumătate putrede. O să mă certe moșu că n-am strâns merele, îi trecu prin gând, repede își aminti însă că moș Bălu nu mai era printre cei vii, ca să-l poată certa...

Soarele coborâse undeva dincolo de gardul înalt al grădinii. O umbră călduță, mocnită, se lăsa din crengile încărcate cu rod ale merilor. Reveni în bucătărie. Într-un târziu, se auzi poarta; se reîntorseseră ai casei de la cimitir. Îi auzi vorbind, afară, în curte. Uneori, seara, când se întorceau de la lucru, glasurile lor păreau la fel de frânte de oboseală. Durerea, suferința îi vlăguise. Nu le ieși în întâmpinare, de teamă să nu-l certe c-a plecat de la cimitir. La început fu uimit că printre glasurile pe care le auzea lipsea al lui moș Bălu. Acesta vorbea întotdeauna foarte tare, numai vocea lui o auzeai de obicei. Apoi își aminti din nou că moșul a rămas „acolo", așa că nu are cum să-l audă. La fel cum se întâmplase în grădină, îl cuprinse un fel de mirare... Din ogradă răzbătea până la el plânsul cu sughițuri al mamei, care ținuse mult la bătrân și părea nemângâiată de pierderea lui. O vecina încerca s-o potolească: „Eu zic c-ar fi bine să te duci să te întinzi un picuț, spunea vecina. Măcar un ceas să poți închide ochii, să mai prinzi ceva puteri. Ma uit la tine că abia te mai poți ține pe picioare." Apoi se așternu tăcerea. „Așa am pățit eu când a murit taica – începu să povestească vecina, și în timp ce povestea, hohotele de plâns ale mamei încetară; nu se auzea decât vocea răgușită a femeii. Vorbea și ea în șoaptă, și Tisu își aminti că așa vorbeau femeile în Vinerea Mare când se duceau la cimitir să îngrijească mormintele, încet, foarte încet, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure somnul cuiva. „Mă credeți că n-am putut vărsa o lacrimă?, își continuă ea istorisirea, mi-au secat parcă toate lacrimile, mi-au rămas ochii uscați cum îi piatra. Și dacă eu n-am suferit la moartea lui, nu cred ca altcineva să fi suferit, de când e lumea lume. Pentru că eu am fost fată orfană de mamă și pe mine el singur m-a crescut, fără ajutorul

nimănui. Și nu i-a fost ușor de unu singur, săracu', fără alt ajutor, fără alt suflet lângă el. Așa a fost să fie, să rămân eu în grija lui, așa a fost scris..." Apoi se așternu din nou liniștea, și după o vreme, în care nimeni nu scoase o vorbă, femeia continuă să povestească: „Unde se ducea la lucru, mă lua cu el, acasă singură, eram micuță, nu mă putea lăsa. Țin minte că se ducea la un loc unde face Timișul un cot, ăla era din pământul pe care l-a primit biata mama de la măștionul ei, și, ce să facă, mă lua cu el, cum vă spun, mă așeza lângă răzor, unde găsea o tufă sau câte un pomișor ca să fie oleacă de umbră, rupea niște brusturi ca să-mi facă un pătuț, să nu mă tragă pământul, să mă betejesc, și mă lăsa acolo. «Stai cu taica aicea și fii fată cuminte», îmi spunea și mă mângâia pe obraz, și eu mă uitam la el cum coseşte, și mă bucuram când se apropia cu brazda de locul unde ședeam eu... Mai către prânz, când mă ajungea soarele, venea și mă schimba, mă muta la umbră; și, ca să-mi fac și eu de lucru, îmi dădea să mă joc cu codiriștea ori cu clopotul de la vaci; și când a murit am împietrit de durere, nu l-am putut plânge, o lacrimă n-am vărsat"... Femeia termină de povestit; sughițurile de plâns, ale mamei, se auziră din nou. „V-o fi foame, o auzi Tisu spunându-le celor din ogradă. Să vă aduc, dragii mei, ceva de mâncare. Uite că am și uitat. Numai că o fi mâncarea rece, dar eu acuma nu mai am puterea aia s-o încălzesc. O mâncați așa cum îi..." Intră în bucătărie și îl văzu pe Tisu stând zgribulit, de parcă i-ar fi fost frig, pe scaunul de lângă sobă. „Aici ești, dragul mamei? Mă întrebam ce-o fi cu tine, unde ai pierit, că nu te-am mai văzut", întrebă ea. „Au putrezit merele de când nime nu le-a strâns", spuse Tisu și se miră și el de propriile lui cuvinte. Ea nu-l auzi însă, începu să robotească, târșindu-și obosită picioarele prin bucătărie.

„Ţi-o fi şi ţie foame, spuse ea. Trebuia să mănânci, să nu ne aştepţi pe noi..."

Tisu îşi ura adolescenţa şi ori de câte ori îşi aducea aminte de copilul de odinioară îl cuprindea o neostoită mânie. Nu, pentru nimic în lume, n-ar fi vrut să aibă din nou paisprezece ani, să se trezească din nou în dormitoarele de internat, cu paturi de fier, cu duşumelele murdare, alături de ceilalţi copii – băieţi de ţărani din satele din împrejurimi, veniţi la oraş să se facă „domni" – gălbejiţi, hrăniţi cât era săptămâna cu fasole şi cu varză. Nici un chip drag nu se desprinde din nesfârşita, penibila lui adolescenţă. Uitase numele tuturor băieţandrilor cu care învăţase în aceeaşi clasă tot felul de lucruri absurde şi inutile, numele profesorilor excentrici, severi, bonomi sau puţin într-o dungă; singura fiinţă de care îşi mai aducea aminte era o bucătăreasă nemţoaică grasă, roşcovană şi pistruiată care, cine ştie din ce pricină, îl simpatiza şi-i aducea pe furiş, în aşa fel ca nimeni să nu afle, bucăţi uriaşe de carne; le fura de la bucătărie sau i le dădea chiar bucătarul, în zilele când accepta să se încuie cu el în camera de baie, de unde ieşea mai roşie decât de obicei, transpirată şi ursuză, de parcă ar fi fost supusă unei corvoade neplăcute, acceptată de ea din simplă necesitate sau din calcul; sâmbăta pleca acasă, se întorcea lunea şi-i aducea, învelit într-o cârpă nu tocmai curată, ştrudel cu mere: îl punea să-l mănânce în faţa ei, ca să fie sigură că nu-l împarte cu alţii. „Nici ei, când au, nu-ţi dau ţie, atunci de ce să le dai tu lor?" spunea ea şi în priviri i se aprindea o mică scânteie răutăcioasă. Joia după-amiaza, când elevii aveau liber, îl lua cu ea întotdeauna în vizită la nişte fini ai ei care ţineau un fel de han pentru căruţaşi şi târgoveţi, undeva la marginea oraşului. Fetiţa cârciumarului, cam de

aceeași vârstă cu el, în tot cazul nu cu mult mai mare, era grav bolnavă. El nu avea voie să intre în odaia ei, o aștepta pe „tanti Hilde" afară în curte sau, în zilele ploioase, într-o cameră cu uși multe în care zăceau de-a valma tot felul de obiecte inutile; ca să nu se plictisească îi aduseră să-l admire ierbarul fetei bolnave. Cât fusese sănătoasă, pasiunea ei a fost să culeagă flori și să le preseze cu multă migală, ca să nu-și piardă nici culoarea și nici frăgezimea! Mai erau și ierbarele cu mușchi și cu licheni, și cu numele lor dedesupt scris în latină, cu cerneală roșie; ele răspândeau un miros greoi, de putregai, gata să se sfărâme la cea mai mică atingere. Pentru el era greu să facă o deosebire între ierbarele acelea rău mirositoare și ființa atât de fragilă a fetei, despre care se spunea în șoaptă, și cu multă compasiune, că n-ar mai avea mult de trăit. „Nu cumva să le strici", spunea Hilde, uitându-se și ea cu respect peste umărul lui la florile albastre de „nu-mă-uita" presate cu multă grijă și frumos aranjate pe hârtie... „Azi poți veni cu mine s-o vezi și tu, îi spuse ea într-o zi. Numai să ai grijă să nu te apropii prea mult de patul ei și, mai ales, să nu pui mâna pe nimic. Fă cum zic eu, că-i mai bine așa, chiar dacă nu se ia, cum zic doctorii." La început, nu simți decât mirosul greu de medicamente și cel acru al transpirației fetei. Apoi se obișnui cu întunericul și-i văzu chipul micuț, îngrozitor de slab. Se uita la el cu o privire tristă și foarte intensă. Ușor enervat, Tisu îi ocoli privirea. „Ce vrea de la mine?" își spuse el aproape cu ciudă. Așa că fu mulțumit când fata își ridică ochii spre crengile copacilor ce se vedeau prin fereastra deschisă. Scăpă în felul ăsta de privirea ei, care ar fi vrut parcă să-i ceară ceva, dorea parcă un anumit lucru al cărui sens lui îi scăpa. Era nerăbdător să iasă cât mai repede din cameră, și fu fericit

când Hilde îl prinse de mână, semn că vizita s-a terminat, şi părăsiră în tăcere încăperea. Trase în piept aerul curat şi se simţi eliberat parcă de o mare greutate... Drumul spre poartă era străjuit de o alee cu trandafiri. Trecură amândoi pe lângă parii înalţi, pentru trandafirii agăţători, cu globuri de sticlă colorată în vârf. În globurile acelea strălucitoare, el văzu reflectându-se chipul Hildei, deformat, desigur, din pricina concavităţii luând forme monstruoase: gura uriaşă şi strâmbă, ochii ca de broască, precum şi capul diform, alungit. Îl cuprinse un fel de frică ciudată, inexplicabilă. „Ia te uită ce gură mare şi strâmbă ai", îi spuse el femeii, „Parcă mutra ta e mai frumoasă?", spuse femeia şi punându-i mâna – o mână mare şi grea ca de bărbat – în ceafă, îi apropie faţa de oglinda diformă şi lucioasă a globului. El îşi văzu chipul, gura strâmbă, ochii oblici, nasul turtit. Din pricina deformării, diferenţele dintre chipul lui şi cel al Hildei dispăruseră, se şterseseră, părea unul şi acelaşi chip. Şi amândoi, băiatul şi femeia, izbucniră în râs. Râsul lui era plin de voie bună, nici al femeii, nu era mai puţin vesel, numai că ca îşi aminti repede de fetiţa bolnavă de la căpătâiul căreia tocmai plecaseră şi faţa i se întunecă pe neaşteptate. „Nu ştiu ce mă apucă să râd ca proasta, spuse ea furioasă. Ce o spune săraca Lucreţia că-mi arde de râs acuma şi fetiţa ei e pe moarte. Nu mă mir de tine, că eşti copil prost, mare lucru nu înţelegi, dar eu sunt femeie bătrână, ar trebui să am mai multă minte." „N-am făcut nimic rău", spuse Tisu. Ea nu-i răspunse, faţa i se înăspri şi nu se îndepărtaseră mult de casa bolnavei c-o apucă plânsul. „Oare de ce plânge? Ce-i veni să plângă aşa, dintr-o dată, se întrebă mirat Tisu. Tare-i proastă", îşi spuse el. Îşi promise că n-o va mai însoţi de-acuma niciodată. „Poate să mă roage ea cât o vrea, cu ea nu

mă mai duc, fie ce-o fi", își spuse. Era nerăbdător să ajungă cât mai repede la internat.

În toamna aceluiași an, la începutul lui septembrie, își făcu apariția în orașul în care Tisu era elev în clasa a patra de liceu și. se lupta cu matematica, un acrobat pe sârmă. Un ins ciudat și pitoresc, care putea fi văzut în fiecare seară plimbându-se pe „corso", întovărășit de liota sa de copii – cel mai mare dacă împlinise zece ani – îmbrăcat cu un costum alb și tăiat cam excentric pentru gustul târgului. Albul costumului de pânză nu era chiar imaculat, pantalonii erau de obicei boțiți, tocurile de la pantofi, scâlciate. Toate acestea nu reușiseră însă să tulbure acrul plin de demnitate al acrobatului. Între turnul bisericii catolice și cel mai înalt balcon al primăriei fu legată o sârmă bine întinsă, și circarul, nu înainte de a ține un lung discurs printr-un *hautparleur*, de fapt, o succintă descriere a pericolelor ce-l pândeau, precum și a tuturor acrobaților pe sârmă care și-au pierdut viața executând respectivul balans – trecea legănându-se ușor pe deasupra mulțimii de gură cască; un reflector, mânuit cu multă dibăcie de la o fereastră a primăriei, îi lumina trupul slăbănog cu picioare puternice, musculoase. Cu sufletul la gură era urmărită trecerea lui de la un capăt al frânghiei la celălalt; ezitările îi erau subliniate de zumzetul speriat al mulțimii care, în momentele cele mai dificile, își ținea respirația, împietreau cu toții cu sufletul la gură, nimeni nu îndrăznea să se miște; un oftat de ușurare, comun, sublinia, în sfârșit, depășirea pericolului. Înalt, subțire, fantomatic, acrobatul se legăna pe frânghie, gata în orice clipă să se prăbușească, expus în fiecare moment pericolului, cu moartea pândind în umbră, nerăbdătoare să-l înhațe; de

data asta Tisu se lăsă prins într-un joc ale cărui ascunzişuri nu le ştia. De unde să bănuiască el că tocmai acest însemn al morţii, scris parcă pe fruntea acrobatului, îl mâna – pe el şi pe toţi ceilalţi ce luau parte la spectacol – spre locul unde circarul, pe vreme frumoasă sau pe ploaie, îşi făcea numărul? Pentru că timpul urât – pe la începutul lui octombrie începură ploile lungi de toamnă – nu-l împiedica şi nu-l speria pe acrobat. În lumina tulbure a apusurilor lungi de toamnă, sau sub aversele reci ale ploii, el trecea, legănându-se uşor – provocând mereu moartea – pe deasupra capului lor. De unde să bănuiască Tisu că, în acele clipe, între el simplu privitor, pe de o parte şi moartea pe de alta, se crea de fapt un fel de legătură stranie şi aproape nepermisă! De unde să bănuiască el că acrobatul – fiinţă inconştientă, naivă şi cam fluşturatică – face cu ochiul morţii, o provoacă aproape tot timpul cu obrăznicie şi el asistă, încântat şi înfricoşat la culme, la tot acest spectacol nevinovat? Toate acestea erau, ca să zicem aşa, treburi de culise; ceea ce se vedea, însă, ceea ce era expus privirilor tuturor, era doar mersul pe sârmă, spectaculos şi atât de incitant, încât îţi tăia răsuflarea! Şi el nu ghicea, era prea naiv şi neştiutor ca să ştie, cine se ascundea în dosul bărbatului cu privirea fixă, cu trupul sub maxim control şi sub maximă tensiune, cine pândea din umbră, cine provoca în fiecare spectator, şi deci şi în el, acea plăcere nepermisă şi dubioasă. De unde să ştie el, liceanul candid, că spectacolul la care asista, fugind de la internat pe furiş, renunţând chiar la masa de seară, cu stomacul chiorăind de foame, era de fapt un spectacol de-al ei pus în scenă de ea, pentru bucuria mulţimii?... De trei ori pe zi trecea circarul pe deasupra capetelor celor adunaţi să-l privească. Dimineaţa, când clopotul din turnul bisericii catolice bătea ora nouă, iar

gospodinele cu coșurile pline, care se întorceau de la piață, încremeneau cu gura căscată, privindu-l; la prânz, când elevii cu ghiozdanele pline cu cărți și caiete dădeau buzna să-l privească, și seara, seara când, în sfârșit, venea întregul oraș să-l vadă! În fundul sufletului nutrea oare Tisu speranța că, în cele din urmă, omul de pe sârmă își va pierde totuși echilibrul? Și că atunci când măștile vor cădea, în sfârșit, când circarul se va prăbuși pe asfalt, într-o baltă de sânge, jocul își va dezvălui mobilurile lui ascunse? Aștepta el clipa când totul va fi spus până la capăt, când jocul va apărea în adevărata lui lumină? Aștepta ceea ce ar putea să însemne, să zicem, sfârșitul jocului? Acesta să fie oare adevăratul motiv pentru care nu voia să piardă nici un spectacol? În tot cazul, „jocul" trezea din letargie imaginația lui ternă și mediocră; iar ușoara strângere de inimă, pe care o simțea ori de câte ori omul de pe sârmă părea gata să cadă, nu era, de fapt, decât un scurt și trecător contact cu o lume care, altfel, îi va rămâne mult timp inaccesibilă. Se lăsa de fapt păcălit, dus de nas, tras pe sfoară! El, care n-a simțit niciodată nevoie să evadeze, ființă pozitivă și ternă, era purtat pe nesimțite spre o lume stranie și misterioasă, înspăimântătoare și sumbră. Răpit, dus cu forța, fermecat, iar vrăjitorul e acolo, sus, pe sârmă, deasupra capului său!... Într-o asemenea măsură prins, încât numără ceasurile de la un spectacol la celălalt. Tot timpul, atât la internat, noaptea, în dormitorul rece și plin de fum sau ziua în banca lui de licean, gândurile lui se rotesc în neștire, mereu în jurul omului de pe sârmă! Căci de data asta, totul fiind atât de bine ascuns, de camuflat, nici un miros neplăcut nu irită nările nimănui. Nici un chip strâmb nu rânjește la noi dintr-o oglindă concavă sau convexă. Se merge numai pe sârmă în balans ușor, nici un

pas greşit, nici o mişcare necugetată, se încearcă doar aerul cu piciorul stâng sau cu cel drept, se apleacă doar trupul uşor spre stânga pentru a recâştiga echilibrul, o încordare a muşchilor care încearcă să înfrângă rezistenţa unor legi prea tiranice, ţinând ca în nişte chingi de fier trupul al cărui singur rost este să alunece încet pe sârmă; – se trece pe cea mai îngustă punte pe care se poate merge, cu hăul adânc în stânga şi în dreapta... El însă, omul de pe sârmă, ştie foarte bine cine a pus la cale tot acest spectacol ce-ţi ia ochii, ştie de fapt în slujba cui se află în aceste clipe de maximă tensiune, de spaimă şi de plăcere! Şi, alunecând uşor, de fapt, nu o sfidează el oare? Nu încearcă s-o păcălească, s-o înşele, să se elibereze de prezenţa ei respingătoare?! Nu mirajul unei libertăţi absolute îl determină să alunece pe sârmă, cu privirile înfipte într-un punct fix şi îndepărtat?...

Într-o bună zi, circarul îşi adună frânghia ghem, o puse în buzunar şi plecă cu totul pe neaşteptate; nici o frânghie bine întinsă nu mai legă turnul bisericii de balconul de la ultimul etaj al primăriei... Printre elevi, prezenţa acestuia produsese, bineînţeles, mare senzaţie. Se vorbea tot timpul numai despre el. Lui Tisu nu-i plăcea însă să audă rostindu-i-se numele. Ori de câte ori venea vorba despre omul de pe sârmă, se îndepărta repede. Înţelesese oare el şi regreta acum, că se lăsase prins, că omul acela reuşise să-l înşele? „Nu-i mare lucru, le spunea în tot cazul liceenilor, dând din umeri cu mult dispreţ. Aşa ceva pot face şi eu." „Încearcă, dacă poţi", ziceau băieţii neîncrezători. „Dar de ce să încerc? se revolta el. Cu ce mă aleg dacă merg pe sârmă de la un capăt la celălalt? E o prostie..." Când peste un an circarul veni din nou în oraş, o săptămână întreagă Tisu refuză cu încăpăţânare să meargă

să-l vadă. „L-am văzut anul trecut", le spunea el băieților de la internat. Într-una din zile îl zări în oraș, singur, fără droaia lui de copii negricioși și gălăgioși și simți o ușoară strângere de inimă; seara, ascuns în spatele unui chioșc, ascultă din nou explicațiile, enumerarea, cu amănunte de tot felul, a tuturor pericolelor ce-l pândeau și la care se expunea de bunăvoie; când circarul se urcă în balcon însă, gata să-și înceapă numărul, Tisu plecă, întoarse spatele mulțimii adunate și se îndreptă grăbit spre internat. „Am văzut asta de mai multe ori, își spuse. Ce rost are s-o mai văd o dată." Noaptea îl visă pe circar prăbușit într-un lac de sânge. Strigă în gura mare, încât vecinii de pat se treziră și-l priviră speriați. „A căzut de pe sârmă. S-a prăbușit..." Apoi, când se trezi și înțelese că totul n-a fost decât un vis, fu cât se poate de uimit. „Ce-mi pasă mie dacă e mort sau viu? își spuse. Să-l văd cum se scălămbăie pe sârmă, tot nu mă mai duc. Am și eu alte ocupații..." De la ceilalți băieți află că circarul locuia împreună cu copiii și cu o femeie blondă, care îi era soție sau amantă, nu se știa prea bine, la hotelul „Dacia" din centrul orașului; într-o după-amiază își luă inima în dinți și se hotărî să se ducă să-l vadă. Îl primi femeia cea blondă care spăla într-un lighean niște scutece de copil. „Doarme, spuse ea. Se odihnește și el săracul un picuț." „Pot să-l văd?" întrebă Tisu. Femeia deschise ușa celeilalte încăperi și el îl văzu pe circar întins pe patul nedesfăcut. Singurul amănunt reținut de Tisu fură degetele butucănoase de la picioare ale acestuia, precum și unghiile netăiate și negre. „Un biet sărăntoc", își spuse Tisu cu satisfacție și, eliberat parcă, părăsi odaia. „Își câștigă o pâine cu ce poate și cum poate." În odaia în care se odihnea circarul mirosea a valeriană – probabil suferea de inimă – și

mirosul acela îi reveni de atunci în nări ori de câte ori își amintea de omul de pe sârmă...

Tisu avea un unchi director la un sanatoriu de boli nervoase. În ultima clasă de liceu, în vacanța de primăvară, răspunzând chemării unchiului, îi făcu acestuia o vizită. Sanatoriul era așezat într-o regiune pitorească, nu departe de Sibiu. Ca să ajungi până acolo, trebuia să treci cu o barcă apele învolburate ale Oltului. Îl așteptară doi oameni trimiși în mod special de domnul doctor, „să-l aducă pe domnișoru", și tot timpul cât dură traversarea, Tisu se întrebă speriat dacă cei doi fuseseră recrutați dintre pacienți sau făceau parte din personalul administrativ al spitalului. Nu îndrăzni însă să-i întrebe ce hram poartă, îi privi însă tot timpul bănuitor, atent la fiecare mișcare a lor. Aștepta parcă să-i vadă înfuriindu-se și, într-un gest de demență, să răstoarne barca! Unul din vâslași îi trezi mai ales suspiciunea: era un bărbat scund și îndesat, cu un obraz unsuros și puhav, cu niște ochi mari, negri și languroși, de odaliscă; un chip altfel lipsit de orice virilitate, de fătălău, așezat însă pe un trup extraordinar de vânjos și de puternic. La fiecare mișcare, în timpul vâslitului, mușchii pieptului și cei ai antebrațelor își reliefau frumusețea. În contrast cu splendoarea trupului lui viril era, desigur, vocea, o voce ușor răgușită și parcă de femeie bătrână; dacă închideai ochii îți închipuiai că-ți vorbește o bătrânică oarecare și nu un bărbat în toată firea. „Domnu' director a spus să vă puneți pătura asta pe picioare, spuse bărbatul cu vocea de femeiușcă. E curent pe râu și astăzi e cam răcoare." „Cum să nu fie răcoare dacă la munte a plouat?" interveni în discuție și cel de al doilea bărbat care până atunci tăcuse. Pătura mirosea urât a spital, a camfor și a tot soiul de medicamente, cel puțin așa

i se păru lui Tisu. „O să se bucure domnu' doctor când o să vă vadă, spuse din nou primul, linguşindu-se cu vocea lui de bătrână, ca apoi să adauge repede: Poate aveți și pentru noi niște țigări, domnu' Laurențiu", și Tisu se mira de unde îi știe numele mic. „Țiganu' tot țigan rămâne, n-ai ce-i face, el până nu te face de ruşine, până nu-ți cere de pomană, nu se lasă. Așa-i cum vă spun eu", interveni cel de al doilea, un bărbat cu un chip prelung, ca de cal, și cu niște ochi apoși și melancolici. „Care țigan, mă?" spuse cel cu ochii languroși, și Tisu îi văzu trupul încordându-i-se, pregătindu-se parcă să lovească. Speriat, se retrase în fundul bărcii; aceasta se aplecă într-o parte, gata să se răstoarne. Cu o mişcare rapidă, îndemânatecă, cei doi vâslași o repuseră în echilibru. „La voi, acolo, la Călărași, toți sunt țigani", spuse din nou cel de-al doilea, privind melancolic drept înaintea lui, de parcă acolo, undeva departe, s-ar fi zărit chiar orașul Călărași cu toți locuitorii lui de culoare negricioasă. „De unde știi tu asta? întrebă cel cu voce subțirică. „Nu mi-ai spus cu gura ta, că nici n-ai fost în viața ta la Călărași, mi-ai spus ori nu mi-ai spus?" „Nu mai țin eu minte acuma ce ți-am spus și ce nu ți-am spus, spuse scârbit și plictisit celălalt. Numai că tu, ca prostul, tot ce iese pe gura omului o iei de bună... Dacă ești găgăuță, ce vrei să-ți fac? Așa te-a făcut maică-ta pe tine, prost, asta-i", spuse cu ură cel cu capul de cal. „Gata, strigă la el cel cu voce ascuțită de femeie. Am terminat! Taci din gură acuma." Vinele de pe gât i se încordară, gata să plesnească; văzu însă pachetul de țigări, Tisu îl îndemnă să se servească (poate lua mai multe dacă vrea), chipul i se destinse, furia din ochi și din întregul trup se împrăștie ca prin farmec, trăsăturile feței i se îndulciră; el îi aruncă lui Tisu o privire galeșă și recunoscătoare. „Am să iau vreo trei-patru, să

am şi pe deseară", spuse el. „Poţi să le iei pe toate", îi spuse Tisu şi-i dădu întregul pachet de ţigări. Cel de la Călăraşi luă pachetul şi-l ascunse repede în buzunarul de la spate al pantalonilor.

O viaţă întreagă îi va fi dat lui Tisu să trăiască printre bolnavi. Coridoarele albe, mirosul de medicamente şi dezinfectante, vocile răguşite şi şoptite (uşor şuierătoare) ale surorilor, precum şi foşnetul aspru al uniformelor lor bine apretate vor face parte din existenţa lui. Se pare însă că cea dintâi impresie rămâne şi cea mai pregnantă. În memoria doctorului, spitalul de la Izvoare nu putea fi confundat cu nicicare altul. El acoperea însăşi ideea de spital, el era Spitalul, un loc care îl umplea de repulsie. Pentru că doctorul Tisu îşi ura nu numai meseria – treizeci de ani şi mai bine cât a profesat-o a urât-o cu înverşunare – ci ura chiar spitalul, locul, ambianţa în care ea se desfăşoară. Aşa cum un preot, lipsit de credinţă, urăşte biserica în care oficiază, urăşte odăjdiile cu care e îmbrăcat, iar mirosul plin de pioşenie al tămâii îl scoate din minţi, doctorul ura halatul şi boneta de doctor, îl îngreţoşa cumplit mirosul dulceag al medicamentelor, şi cu cât un coridor de spital era mai lung cu atât mai mult îşi ieşea din fire. Sanatoriul de la Izvoare – un loc înconjurat de ape, izolat perfect de restul lumii, fără alte punţi de comunicare cu aceasta, decât bărcile cu care se transporta zilnic medicamente şi din când în când câte un bolnav, cu sau fără cămaşă de forţă (toţi acei pacienţi cu priviri rătăcite, cu zâmbete ciudate pe buze, stând ţepeni şi rigizi pe băncuţa joasă a bărcii, asistând, de cele mai multe ori, fără să priceapă o iotă, la cearta obişnuită, zilnică, a celor

doi barcagii) – reprezenta acel spațiu „ideal" îndrăgit și visat de orice slujitor cu vocație al lui Esculap.

O cameră de rezervă în pavilionul celor mai puțin „gravi" fu pregătită pentru nepotul doctorului. O cămăruță care dădea spre parcul cu copaci uriași și bătrâni, cu bănci vopsite în alb și cu alei înguste, cu pietriș de asemenea alb, spoit cu var, din motive igienice. Sub lumina soarelui, albul acela îi amintea lui Tisu albeața tristă a gardurilor de la W.C.- urile publice din micile gări pierdute în câmpia Banatului. Nu putea exista ceva mai trist, după părerea lui, decât albul de var al acestor alei, albul băncilor grosolane de scândură prost geluită, albul halatelor medicilor, precum și ale întregului personal; deprimant era, de asemenea pentru el și albastrul decolorat, șters, de spălături prea dese, al halatelor cu care erau îmbrăcați bolnavii, precum și zidurile galbene, cu vopseaua aproape ștearsă din pricina ploilor foarte dese – ploua aproape în fiecare după-amiază în acele locuri ale întregului stabiliment, o clădire de care unchiul lui – om minunat, psihiatru cu renume, de o uluitoare bunătate – era foarte mândru. „Văd că nu ești prea încântat de casa mea", îi spuse după o vreme psihiatrul care îl urmărise tot timpul cu interes. „Nu pot să spun că-mi place", mărturisi el. „Ai să te obișnuiești cu timpul", îi spuse unchiul. Nu cred să am vocație pentru meseria de medic. Îmi pare rău că te dezamăgesc." „Așa e la început, spuse unchiul, bazându-se pe îndelungata sa experiență. Pasiunea vine cu timpul, băiatule. Trebuie să ai doar puțină răbdare. Să nu te pripești." Mai târziu, Tisu își va aduce adeseori aminte de cuvintele unchiului obsedat de ideea de a alina suferințele pacienților săi. („Din păcate – spunea el – în ce privește bolile de nervi, se știe până astăzi

atât de puțin! Îi invidiez pe chirurgi, rezultatele intervențiilor lor sunt sigure, satisfacțiile lor sunt mari, vindecările fiind adeseori în afara oricăror dubii.") De-a lungul anilor care vor trece, lui Tisu nu-i va fi dat însă să simtă acea milă sau compasiune, despre care îi vorbise psihiatrul, pe vremea când el era foarte tânăr. Privindu-și bolnavii pe patul de suferință, nu va încerca niciodată emoții prea puternice. Când îi va vedea zbătându-se în ghearele morții, suferințele lor, îmbrăcând cele mai inimaginabile și supraomenești forme, ceea ce va reuși el să simtă, nu va fi decât un fel de surescitare nervoasă, pe care, cu timpul, cu cât experiența sa de medic va crește, va reuși să și-o mai tempereze, fără să fie în stare însă să și-o înăbușe de tot.

În ceea ce privește „diagnosticul", se va strădui să fie întotdeauna cât mai precis. De fapt, Tisu va încerca să-l substituie, într-un fel, milei și compasiunii de care nu se simțea în stare. „Sunt un diagnostician, își spunea el, căutând să se apere. De plâns, bolnavul are întotdeauna cine să-l plângă, nu de asta duce el lipsă. Mie nu-mi rămâne decât să-l îngrijesc și, dacă pot, eventual, să-l și vindec." Știa însă, în fundul sufletului, că nu este așa. Știa că ceva lipsește medicului, nu numai omului.

„Mila te va determina să-ți înfrângi repulsia firească pe care o simți în fața unui trup bolnav", îi spunea unchiul, încercând să-l încurajeze.

I se va întâmpla – pus în fața șiroaielor de sânge ce se scurgeau pe cearceafurile albe ale saloanelor de spital – să fie cuprins de o asemenea repulsie, încât nu de puține ori va fi obligat să părăsească brusc sala de operație sau de consult și să se ducă în taină să vomite la W.C.-ul spitalului sau

dispensarului (având grijă, bineînțeles, să nu-l vadă nimeni, atent să nu i se afle „slăbiciunea").

„Și, totuși, am să mă fac medic, voi studia la Viena, unchiul mă trimite acolo pe cheltuiala lui, își spuse cu uimire Tisu, de parcă hotărârea ar fi fost luată oarecum în afara și fără voia lui. E ca și cum aș fi acceptat să nu mai plec niciodată de aici, din spitalul ăsta cu coridoare lungi, cu alei date cu var. E o închisoare, un fel de colivie în care am intrat de bunăvoie! Voi pleca la Viena, voi călători, dar, în realitate, voi rămâne aici pentru totdeauna!..."

Nu peste multă vreme, într-o dimineață, aceiași vâslași îl traversară râul. Ca și la venire se certară între ei, iar cel cu fața de cadână îi ceru și de data asta țigări. Îi povesti, probabil, drept recompensă, o poveste cu un copil care se înecase cu o lună în urmă, în apele învolburate, și cum niște pacienți (dintre cei mai puțin gravi din primul pavilion) încercaseră să-l salveze.

Portmoneul lui Tisu era doldora de bani („să-ți cumperi și tu niște costume de haine, nu poți pleca la Viena cu pantalonii rupți"), și perspectiva apropiatei plecări îl făcu să uite de toate și să se simtă în al noulea cer. Se opri la Sibiu, își luă pentru o noapte o cameră la hotel și, de bucurie, în acompaniamentul dulce al unei orchestre de țigani care cântau romanțe vechi și pline de nostalgic: „Scrie-mi, mamă, despre satul cel cu cer albastru / Și-mi trimite o albă floare din salcâmul nostru" – goli una după alta mai multe sticle de bere. Când se ridică de la masă, era destul de amețit. Reuși să ajungă totuși până la ușă fără să se clatine prea mult. Dădu un bacșiș foarte mare chelnerului care se aplecă până la pământ, îl conduse docil și plin de respect până la

ieşire şi-l invită, bineînţeles, să mai poftească şi altădată. Era o splendidă noapte de primăvară, cerul deasupra oraşului era spuzit cu stele şi o dulce fericire se zbătea gingaşă în sufletul lui Tisu. De vină erau, desigur, halbele de bere golite pe nerăsuflate, dar şi perspectiva apropiatei plecări. Mergea pe străzile Sibiului în neştire (rarii trecători, era destul de târziu, nu-l luau în seamă); se îndreptă spre hotelul unde urma să petreacă noaptea; dar, ca un făcut, nu mai ştiu încotro trebuie s-o apuce ca să ajungă la hotel. Va trebui să întreb pe cineva; singur nu mă descurc, îşi spuse şi se opri, căutând să pară cât mai. treaz, înaintea unei liote vesele de fete, care, cine ştie prin ce întâmplare, apărură drept în faţa lui, foindu-se gălăgioase şi vesele. „Hotelul «Gâsca albastră»? nu ştim, nu suntem din oraşul asta", ciripiră ele într-un glas şi atunci Tisu le numără – de două ori, nu cumva să greşească – şi văzu că sunt nu mai puţin decât şapte, şapte fete vesele care, pe deasupra, păreau şi dispuse să petreacă în continuare cu el. „Dar de unde sunteţi şi de ce, mă rog, umblaţi la ora asta singure"? întrebă Tisu după ce, ca să fie sigur, le numără încă o dată. „Nu suntem de aici, suntem de departe", ciripiră fetele fără să adauge însă şi alte explicaţii. „Atunci, le propuse el, cuprins de un nestăvilit entuziasm, sunteţi invitatele mele, iubitelor, toate şapte." „Ba opt", îl întrerupse una îmbrăcată altfel decât celelalte, în albastru, şi el înţelese că pe cea în albastru uitase într-adevăr s-o treacă la numărătoare. „Bine, fie şi opt, n-am nimic împotrivă, spuse Tisu. Toate opt sunteţi în seara asta invitatele mele. Am bani, am cu ce să plătesc", spuse el şi se bătu cu palma peste buzunarul de la piept. „Îţi mulţumim, spuse cea îmbrăcată în albastru, numai că o mică încurcătură apare totuşi, ca să zic aşa. În sensul că nu suntem singure, nu suntem numai

noi opt, în sfârșit, suntem însoțite de încă șapte persoane", spuse ea cât se poate de încurcată. „Probabil mult stimații dumneavoastră soți, spuse Tisu și se aplecă ușor, de parcă ar fi vrut să prezinte omagiile sale soților respectivi. N-am nimic împotriva soților dumneavoastră, îi stimez chiar foarte mult, pot așadar, să vină și ei", spuse el hotărât să facă pe galantul până la capăt! „Nu-i vorba de nici un soț", ciripi atunci una dintre tinerele fete, cea în albastru, și, jenată, începu să se uite în pământ. Sunt șapte prietene, șapte fete tinere ca și noi, cu care ne-am dat întâlnire în apropiere de Brukenthal. Când ne-am întâlnit, eram tocmai în drum spre ele." „Minunat, spuse Tisu și de data asta limba i se împletici și mai puțin în gură. Să vină și ele. Dacă v-am invitat înseamnă, pur și simplu, că-mi face plăcere. Că sunt încântat să vă am în preajma mea", spuse amintindu-și o frază citită cine știe în ce roman din colecția femeilor celebre... Urmat de liota veselă a fetelor, se îndreptară spre muzeul Brukenthal, unde așteptau, într-adevăr, cele șapte prietene îmbrăcate și ele, de asemenea, în alb, și împreună toți șaisprezece se reîntoarseră la restaurant. „Comandați ce vă dorește sufletul, spuse Tisu. Nu vă jenați. Am spus că plătesc, gata, plătesc, eu nu dau înapoi." Fetele comandară lucruri modeste, care să nu coste prea mult: „Nu vrem să te sărăcim", spuseră ele grijulii foarte cu punga lui. „În mod sigur, spuse din nou cea în albastru, după ce cu mult zgomot ciocniră cel dintâi pahar cu vin, nu știi nici cine suntem, nici de unde venim, încât unele explicații considerăm că sunt necesare." „N-am de unde să știu", recunoscu Tisu cât se poate de grav. urma urmei, nici n-am făcut cunoștință cu fiecare în parte. Nici nu știu cum vă cheamă." „N-are rost să-ți spunem toate, pe rând, numele – spuse din nou cea în albastru. Suntem prea multe,

tot n-ai să ni-l poți reține. Mult mai important este să afli cine suntem noi și de unde venim; nu poți sta cu niște ființe necunoscute la masă." „Asta așa-i", spuseră toate celelalte paisprezece fete într-un glas. „Noi, spuse fata în albastru, de altfel, te cunoaștem foarte bine, numai tu nu ne cunoști pe noi/ Atunci toate cele cincisprezece fete izbucniră în râs, schimbând între ele priviri pline de înțelesuri. „Spune-i odată, interveni cea mai tânără dintre fete, sau, în tot cazul, lui Tisu i se păru a fi cea mai tânără. Spune-i odată, nu-l mai fierbe atâta, pentru numele lui Dumnezeu", adăugă ea și o trase de mânecă pe fata în albastru. „Sigur că-i spun, n-avem la urma urmei ce să-i ascundem, nu-i așa, fetelor?" întrebă ea. „Sigur că nu avem", spuseră într-un glas fetele. „Noi, spuse atunci fata în albastru și deodată chipul îi deveni grav și solemn, sărbătorim acum un eveniment de mare importanță. Și anume, sărbătorim ieșirea din spitalul unde tu probabil ne-ai văzut îmbrăcate în halatele noastre albastre, plimbându-ne adesea pe aleile parcului, dar cu rochiile astea albe n-aveai cum să ne recunoști... Azi am ieșit din spital, nu mult după plecarea ta, două transporturi cu barca, și ne-am vorbit să petrecem seara împreună, înainte de a ne despărți, cine știe, poate pentru totdeauna." „Înainte de a ne întoarce la soții și la părinții noștri iubiți", spuse o altă fată. După această succintă explicație, care îl zăpăci puțin pe Tisu, atmosfera se înveseli, paharele de vin se goliră și se umplură din nou, farfuriile cu mâncare se goliră și ele și la masă se instaură o atmosferă de sărbătoare, asemănătoare celei ce domnește la banchetele bacalaureaților sau la petrecerile studențești. Tisu fu și el din ce în ce mai amețit; le spunea fetelor îmbrăcate în alb, „nebunele mele dragi", „dar nu suntem nebune", spuneau ele pe jumătate în

glumă, pe jumătate supărate. „Acum suntem sănătoase, ne-am vindecat!" „Exact, zicea el, tocmai vindecarea asta o sărbătorim noi acuma, nu-i așa?" „Sigur că da", spuneau fetele; toasturi vesele se închinară, vechi romanțe și cântece ușor licențioase se făcură auzite, acompaniate bineînțeles de lăutarii restaurantului care părăsiră fosa pentru orchestră și se mutară la mesele lor. A doua zi, Tisu se trezi în camera minusculă de hotel. Fata în albastru dormea goală lângă el. „Chiar un om destul de cumpătat ca mine – își spuse aproape uimit Tisu – poate, din când în când, să-și piardă capul." Se ridică în capul oaselor, privind năucit odaia străină. Fata se trezi și, somnoroasă, întinse o mână spre el. „Oare s-a întâmplat acel ceva, oare am devenit bărbat?" se întreba el și, rușinat, acoperi cu cearceaful mototolit goliciunea fetei.

Viena semăna cu orașele de prin părțile lui, numai că era cu mult mai mare. La Schönbrun văzu patul în care a dormit Franz Iosef, văzu toaleta și oala lui de noapte. Acasă la ei, în cămara de alimente, deasupra lăzii de făină, atârnat cine știe de când, o fotografie a împăratului, care semăna mult cu cea expusă în sala tronului. Fotografia era probabil și acum acolo, în timp ce el se plimba prin frumosul parc al palatului Belvedere, cu plăcutele lui fântâni țâșnitoare, pe care le privi de pe terasă, mândru de costumul lui tăiat după ultima modă și de pantofii lui cu scârț. Se duse, bineînțeles, și la Prater și căscă gura la monștrii uriași care înghițeau trenuri cu vienezi – mulți soldați în permisie cu mustăți ca ale împăratului, multe servitoare vesele, cu fundul mare, chicotind tot timpul de plăcere. Viena i se păru a fi un oraș cam somnoros; bătrâni politicoși, în pardesiuri bine croite, se foiau tot timpul, cu umbrelușe pentru vreme proastă sub braț, pe sub castanii cu umbră deasă. Admiră statuia

împăratului – în mantie ostășească, ușor aplecat înainte, căzut pe gânduri – în timp ce fanfara din chioșcul din mijlocul parcului cânta cu mult zel vestitele și nemuritoarele valsuri vieneze, a căror epocă de aur trecuse, bineînțeles, dar de care vienezii nu voiau în ruptul capului să se despartă. Cum era un tânăr gata să se acomodeze repede oriunde, Tisu nu suferi prea mult de singurătate. Cursurile de la Facultatea de medicină îl atrăgeau însă destul de puțin, și cum nu avea talent la limbi, germana se lipi cam greu de el. Profesorii – cel puțin așa i se păru la început lui Tisu – vorbeau mult prea repede, îi era peste putință să-i urmărească! Din savantele lor explicații nu înțelegea aproape nimic... Pentru profesiunea de medic continua să nu simtă nici un fel de atracție! Îi scrise unchiului scrisori disperate, îi spuse că voia să se întoarcă acasă. „Ai numai puțină răbdare, îi răspunse plin de înțelepciune unchiul. Ești tânăr și ești mult prea grăbit, dragul meu. Ai să vezi, cu timpul totul o să se rezolve. Pofta, știi și tu, foarte bine, vine mâncând." La sfârșitul anului întâi nu se prezentă la nici un examen; între timp, însă, învăță s-o rupă pe nemțește destul de bine și, încet, încet orașul începu să-i placă. În serile în care nu găsea vreo servitoare dispusă să împartă cu el camera, Tisu se ducea la cinematograf. Își lua un bilet de un șiling – la balcon, în ultimul rând. I se întâmpla să vadă același film de mai multe ori, rămânea însă în continuare până la sfârșit, nu părăsea niciodată sala înainte de a se termina proiecția. Spectatorii urmăreau cu sufletul la gură scene groaznice, cu stafii țopăind prin hanuri pustii sau prin mori părăsite, cu castele în care în fiecare colț era ascuns câte un schelet. Monștrii sângeroși apăreau din bezna, setoși de sânge, la tot pasul, spre marea plăcere amestecată cu spaimă a privitorilor. Spectrale și neprihănite

alergau fecioarele urmărite de fioroșii monștri, scoțând țipete disperate prin grădinile castelelor! Filmul fiind mut, nu se auzea, bineînțeles, nici un sunet, dar chipul lor înspăimântat, gura larg deschisă, ochii dați peste cap, toate astea erau cât se poate de edificatoare! Iată, de asemenea, un sicriu din care ies la iveală schelete înspăimântătoare, savanți nebuni cu chip de vrăjitori șireți și enigmatici, punând la cale cine știe ce pungășie, ce escrocherie de-a lor și chiar moartea hidoasă, oribilă (ivită pe neașteptate la un colț: de stradă, sub oblăduirea unui felinar care aruncă în jur o lumină galbenă, lugubră), nu este absentă. Eprubete misterioase, cranii, scări întortocheate și strâmbe, pe care saltă un dric, fum și pucioasă, femei în agonie și, din când în când, câte un seducător pervers zdrobind inima unei copile care moare într-o cameră de spital sau, pur și simplu, se aruncă sub roțile trenului! Femeile din sală leșină, sunt scoase afară pe brațe de către soții ofensați la culme. Da, tot acest public vrea să fie înspăimântat, vrea să fie cuprins de panică, nerăbdător să pătrundă, măcar pentru o clipă, în anticamera morții, fericiți când luminile se aprind și umbrele mișcătoare de pe pânză dispar, că totul n-a fost decât o iluzie, că nimic n-a fost adevărat: nici hohotul vrăjitoarelor, nici întâlnirea stafiilor din cimitir, nici dansul oribil și înspăimântător al scheletelor. Întreaga Vienă de altfel acceptă de bunăvoie, nesilită de nimeni, să se vorbească mereu despre moarte, se lasă înfiorată de prezența ei lugubră. Totul este încă artă, „ficțiune", jocul cu moartea nu face deocamdată nimănui nici un rău. Un oarecare domn Rilke, pe care îl citesc tinerii studenți pe nerăsuflate, cu sufletul la gură, îi celebrează atotputernicia: „Mare e moartea peste măsură / A ei suntem toți cu râsu-i în gură", spune într-un celebru vers poetul...

Un norvegian, Munch, îi face chipul în culori întunecoase şi sumbre! Chiar valsul, nemuritorul vals vienez, şi-a pierdut parcă prospeţimea: ceva putred, bolnav, dubios şi macabru, s-a strecurat până şi în melodia lui plăcut legănătoare. Pentru că legănarea asta, un-doi-trei, un-doi-trei, poate fi şi ea o legănare a morţii! Focul acesta cu care se joacă vienezii e însă un foc de artificii, nimeni nu riscă să-şi ardă degetele! E adevărat că la Viena, în ultimul timp, s-au sinucis mulţi tineri din dragoste sau disperare, dar întâmplările acestea, citite la faptul divers, nu impresionează pe nimeni. Realitatea lor e prea săracă, în comparaţie cu întâmplările desfăşurate pe cearceafurile albe ale sălilor de cinematograf.

Tisu e, în schimb, mai mult interesat de amănuntele tehnice, de modul cum s-a obţinut nu ştiu ce efect înspăimântător şi mai puţin impresionat de cele ce se petrec pe pânză. El seamănă cu acei spectatori chiţibuşari, care, de pildă, la un număr de jonglerie, la un spectacol de circ, par mai ales atraşi „să-l prindă" pe jongleur, să-i descopere „secretul", să afle „şmecheria", nedând, în schimb, prea mare atenţie spectacolului în sine, refuzând să se lase impresionaţi de aspectul „exterior" al „demonstraţiei". Voia să ştie, şi uneori i se întâmpla să se gândească nopţi întregi la asta: cum a fost pusă, de pildă, în mişcare cavalcada scheletelor din cutare film, cum s-a reuşit ca în altul moartea să dea impresia că trece prin zid, cum un tânăr, în urma unei explozii premeditate de un savant nebun, e făcut praf şi pulbere, cum s-a realizat (tehnic vorbind) ca nişte schelete să danseze, cum a fost filmată scena în care un castel e aruncat în aer cu locuitorii lui cu tot... „Ai dracului nemţi", spunea el dând din cap când se aprindea lumina şi când împreună cu ceilalţi spectatori storşi de emoţie (ei, nu el) se

îndreptau spre ieșire. „Uite, ce poate să le treacă prin cap!" Întâmplările, cohorta de atrocități și bizarerii îl interesau mai puțin. „Asta-i ca-n filme, își spunea el. Așa ceva nu poate să se întâmple de-adevărat." Se ducea așadar la film, mai ales ca să vadă „ce drăcie au mai inventat nemții ăștia". Cum întâmplările de pe ecran „erau cu totul altfel decât în viață", i s-ar fi părut o prostie să ia în serios, să se lase impresionat de ele! Uitase, probabil, ca odată, cu mulți ani în urmă, se lăsase totuși „prins". „Omul de pe sârmă?", ar fi putut el răspunde dacă l-ar fi întrebat cineva: „Păi, ăla mergea într-adevăr pe sârmă, pe când toate astea de la cinematograf nu sunt, la urma urmei, decât o înșelătorie!"

În cel de-al doilea an al șederii sale la Viena, Tisu împărți camera cu un alt tânăr tot din România: ardelean din Brașov, student la medicină și el. Un băiat slăbuț și palid, cu niște ochi mari și albaștri, ascunși în dosul unor ochelari cu multe dioptrii. De câte ori își lăsa ochelarii, Honoriu Dorel Rațiu reușea să-i tulbure pe toți cei ce-l vedeau pentru prima dată. Băiatul părea într-adevăr din altă lume, coborât cine știe de unde, la Viena. Rar o ființă mai stranie decât Honoriu Dorel Rațiu, tânărul înalt (avea aproape doi metri), cu părul atât de blond încât părea aproape alb, cu ochii albaștri (ascunși de ochelarii lui cu dioptrii multe), încovrigat de slab ce era, cu fața acoperită cu pistrui de culoarea untului topit, cu pantofii lui scâlciați, îmbrăcat întotdeauna, atât vara cât și și iarna, cu un fel de pardesiu cu mâneci uluitor de scurte, abia îi ajungeau până la cot, cu poalele, în schimb, foarte lungi și atât de largi, încât se putea înfășură foarte bine de două ori cu el. Când își scotea ochelarii ca să și-i șteargă (ca majoritatea miopilor, ori de

câte ori era emoționat și-i scotea și și-i ștergea meticulos cu o batistă îngrozitor de murdară), ochii lui mari și candizi, îndreptați spre lume, aminteau de bunătatea și inocența heruvimilor; aducea, de asemenea, foarte bine cu bolnavii limfatici și cu chipuri sfâșietor de tragice cântați de poeții acelor timpuri.

Și iată-l pe Honoriu Dorel Rațiu nimerind în odaia de student sărac a lui Tisu (gazda micșorase chiria la jumătate și el era bucuros de altfel să aibă lângă el un conațional). Așa începu povestea prieteniei lor: într-o dimineață, la Viena, în cartierul Steinhof din partea de vest a orașului, într-o mansardă. Tânărul brașovean, trimis la Viena ca să studieze medicina, era fiul unui anticar, originar din Câmpia Turzii. Student prin urmare la medicină și în timpul liber (timp liber avea destul, Rațiu nu reușise în anul întâi să audieze până la capăt nici un curs) pictor, partizan al culorilor violente, care „vorbesc despre durerile oamenilor, despre cumplita lor suferință pe pământ, despre revoltă și despre moarte"... Admirator înfocat al norvegianului Munch, încercând să picteze ca el, imitându-l la început cu înfocare; acum, însă, în căutarea unei viziuni proprii, a unui mod personal de a picta!... Ori de câte ori se îndepărta de Munch însă, pictura lui Honoriu Dorel Rațiu își pierdea forța, o platitudine sufocantă o pândea. Rațiu înțelegea acest lucru, înțelegea că „deocamdată n-a reușit să se exprime", și suferea cumplit din pricina asta; suferință cu atât mai puternică, mai greu de suportat, cu cât n-o mărturisea nimănui; era prea mândru, prea orgolios s-o facă! Prietenii, când îi vedeau lucrările, mai ales cei ce-l cunoșteau mai puțin pe Munch cu pânzele lui violente, bântuite de viziuni tragice, se entuziasmau, fără să știe că în fața lor se aflau, de fapt, niște copii abile după

lucrările idolului. Încercările „personale" ale lui Rațiu nu le spuneau însă nimic acestora; le priveau stupefiați, dădeau din umeri. „S-ar putea să nu le înțelegem noi, dar ele să aibă, totuși, o valoare", ziceau ei căutând să-l consoleze pe Rațiu și să-și justifice rezerva. „Sunteți tare buni cu mine", spunea Rațiu și se întuneca la față... „Nimeni nu-și găsește «calea» cât ai bate din palme", spuneau atunci prietenii, încurajându-l. În prima zi a convietuirii lor, Rațiu îi arătă lui Tisu toate pânzele lui – le adusese cu un mic cărucior de la fosta lui gazdă, ajutat bineînțeles și de Tisu, atât pe cele „originale", cât și pe cele îndatorate maestrului. Lui Tisu, care habar nu avea de pictură, atât cele originale cât și celelalte îi părură a fi niște orori; nu îndrăzni însă să-și spună adevărata părere. „Sunt toate una și una", spuse el prudent, încercând, totuși, să pară cât mai entuziasmat cu putință. „Care îți plac, să zicem, mai mult?" îl întreba emoționat Rațiu. „Îți spun drept, mie îmi plac toate", spuse Tisu destul de încurcat și confuz, deoarece nu observase să existe vreo deosebire între ele. „Astea, spuse Rațiu – arătând spre copii – sau astea (și de data asta arătă spre cele originale). Îi fu destul de greu lui Tisu să „aleagă"; până la urmă optă, totuși, în realitate fără să observe c-ar fi existat vreo diferență, pentru cele „originale". „Culorile sunt mult mai plăcute, spuse Tisu în limbajul lui «neprofesionist». Se potrivesc parcă mai bine." „Mă bucur foarte mult c-ai optat pentru astea, spuse Rațiu cât se poate de bucuros, celelalte sunt copii după Munch." „Cine e Munch ăsta?", întrebă Tisu. „Un mare pictor", îi explică Rațiu, în timp ce-și aduna tablourile împrăștiate, ca la expoziție, prin toată încăperea. „Dacă pictează așa, în genul tablourilor astea ale tale, nu mi se pare chiar așa de extraordinar, îndrăzni să-și exprime

părerea Tisu. Culori prea tari, îți strepezesc dinții." „Culorile astea, îi explică atunci colegul de cameră – vin din neliniștile care îl bântuie pe Munch. E o pictură revoluționară care sfidează gustul burgheziei." „Așa o fi, cum spui tu, spuse Tisu, deodată încăpățânat ca un catâr, dar mie nu-mi place. Am și eu dreptul să-mi exprim părerea." A doua zi s-au dus împreună să vadă o expoziție a unui „mare pictor", despre care Rațiu susținea c-ar fi „cel mai mare dintre toți". „Ceva mai scârbos – se revoltă Tisu de cum dădu cu ochii de primele pânze – n-am văzut de când sunt eu. Uită-te numai la asta cum își ține picioarele. Mă mir că nu-i este rușine. Și dacă măcar ar fi frumoase. Dar nu vezi cum atârnă cărnurile pe ea... Așa ceva pot face și eu", spuse Tisu, în sfârșit, fraza clasică pe care o repetă întotdeauna cei cuprinși de o ciudată aversiune în fața unor tablouri ce nu le înțeleg. Rațiu suferea, e adevărat, descoperind nepriceperea prietenului său, dar în același timp simțea și un fel de bucurie secretă, văzând cum idolul lui e făcut harcea-parcea... În drum spre casă, el îi dădu lui Tisu primele noțiuni elementare de pictură. Tisu îl ascultă cu atenție, nu dădu nici un semn de plictiseală, din contră, se arătă cât se poate de docil și dispus „să învețe". „Dacă nemților ăstora le place, spuse el pe gânduri, o fi ceva de capul lor, așa cum zici tu." Rațiu era fericit: ipostaza de dascăl, de pedagog, îl încânta: cele trei generații de învățători – pe linie maternă – își spuneau cuvântul. „Mâine mergem să vedem atelierul unui pictor aproape celebru, îi propuse el lui Tisu." În tot cazul, în curând se va auzi de el, sunt convins de asta." Rațiu se apucă de lucru, hotărât să-l „inițieze" pe Tisu în tainele picturii, cu o dăruire totală și dezinteresată. Cu timpul, Tisu începu într-adevăr „să înțeleagă" câte ceva.

„Înțeleg, spunea el și ofta, dar nu-mi place", adăuga cât se poate de sincer. Într-una din zile, Tisu îl găsi pe Rațiu căznindu-se să facă o copie după o celebră pânză a lui Van Gogh. Reproducerea o agățase în pioneze pe ușa dulapului și o studia cu multă atenție. Tabloul reprezenta un bătrân care sta pe un scaun, cu capul rezemat în mâini, cu privirile în pământ, cuprins parcă de o tristețe profundă. O vreme Tisu se uită la tablou, se apropie foarte mult de el, așa cum fac miopii atunci când vor să vadă un lucru cât mai bine. Tabloul lui Van Gogh nu-l lăsa indiferent. „Tabloul ăsta – începu el să-i povestească după un timp lui Rațiu – îmi amintește de bunicul meu dinspre mamă. Tot așa sta el pe un scaun, ca și bătrânul ăsta din tabloul tău, cu capul în mâini și cu privirile în pământ, și la fel de amărât părea și el, săracul. «Ce are moșu? știu c-am întrebat-o eu pe bunica, ce-a pățit că-i așa de supărat?» «Cum să nu fie – mi-a spus atunci ea și a început să-l ocărască și să-l blesteme – cum să nu fie dacă și-a băut banii boilor. A cinstit un pahar de aldămaș și după aceea nu s-a mai putut opri, a umblat din crâșmă în crâșmă, cu niște hăndrălăi, până ce i-a stricat pe toți. S-a întors și fără bani și fără boi acasă, vai și amar de capul lui». Și moșu stătea lângă sobă – ușa era deschisă și-l băteau flăcările pe față dintr-o parte – cu privirile în pământ și rușinat foarte, ca și moșneagul ăsta al tău. Nu spunea nimic, numai ofta, și bunica se tot rotea în jurul lui, gata să-l apuce de păr și să-l trântească de pe scaun, pornită pe bătaie și probabil că l-ar fi și bătut dacă n-aș fi fost eu de față...

...El se uita când în pământ, când se întorcea cu spatele la ea, se apleca spre gura sobei și-și făcea de lucru, răscolea jarul ca să nu se stingă focul, cu un cârlig. De scârbă și de

năduf, scuipa din când în când, şi scuipatul sfârâia pe jarul încins... Şi după aceea bunica a ieşit afară, şi am ieşit şi eu cu ea. M-am cățărat pe fereastră şi de acolo m-am uitat o vreme la moşii fără ca el să mă vadă; era cu spatele la mine, şi când răscolea locul, când îşi ştergea cu dosul palmei lacrimile de pe obraz. Plângea de durere şi de ruşine – îi părea rău după banii pierduți pe băutură. Şi după un timp a rămas nemişcat, cu capul în mâini, exact ca moşul ăsta al tău, şi atunci am simțit că-mi vine şi mie greu să mă uit la el, şi am sărit de pe pervaz... Bătrânelul ăsta şi-o fi băut şi el banii boilor, ca şi moşu', săracul, sau ce-o avea că e aşa de amărât"? întrebă Tisu, referindu-se de data asta la bătrânul din tabloul a cărui copie o făcea Rațiu. „E bolnav, spuse Rațiu, privind la rândul lui tabloul. Nu mai are mult de trăit. Viața i s-a sfârşit şi se gândeşte la moartea care se apropie." „Aşa crezi tu, aşa presupui, de ştiut n-ai de unde să ştii, spuse Tisu uşor neîncrezător. Doar nu ți-a spus el ție la ce se gândeşte." „Cum ai vrea să-mi spună, spuse enervat Rațiu. E vorba de un tablou, tu nu vezi?" „Şi de ce crezi tu că se gândeşte, neapărat, la moarte? întrebă din nou Tisu. Tot aşa de bine s-ar putea să-şi fi băut şi el banii la cârciumă, ca şi moşu, şi acum e supărat din pricina asta?! În viață, ți se pot întâmpla tot felul de necazuri. Numai că noi nu avem de unde să ştim exact ce i s-a întâmplat. Asta-i", spuse Tisu cât se poate de sigur că are dreptate. „Poți înțelege o mulțime de lucruri, spuse Rațiu pe un ton cât se poate de pedagogic, privind tonalitatea în care e pictat tabloul. Culorile vorbesc şi ele singure, nu numai subiectul." „Poate că se gândeşte într-adevăr la moarte, cum spui tu", spuse Tisu, mai puțin atent la explicațiile lui Rațiu. Nu părea neapărat convins, dar se săturase să-l tot contrazică...

Tisu se trezi nu mult după miezul nopții. Din patul celălalt se auzea plânsul, întretăiat de sughițuri, al lui Rațiu. „Ce-i cu tine? îl întrebă speriat Tisu. Te dor măselele sau ce-ai pățit că plângi ca o femeie?" Rațiu nu-i răspunse, continuă să plângă; își cufundă capul în pernă, și plânsul se auzea acuma ceva mai înăbușit. „Așa era unul la noi, povesti atunci Tisu și se ridică în capul oaselor, în pat – toată noaptea plângea de durere de măsele. Își scotea în fiecare săptămână una, dar, degeaba, tot îi rămâneau destule în gură, ca să plângă. Așa om suferind n-am mai văzut. „Ce-ți veni? – se auzi din celălalt pat glasul înfuriat al lui Rațiu. Ce-ți închipui tu, spuse el, că numai durerea de măsele îl poate face pe un om să plângă?" „N-am spus asta", spuse Tisu. „Atunci, ce îi dai tot timpul, ca prostul, cu măselele , spuse din nou Rațiu. „Era unul, tot la noi la internat –, povesti din nou Tisu – care plângea, de pildă, prin somn. Visa că fratele lui mai mic cade din podul casei drept într-un furcoi. Odată am visat și eu că mă împunge vaca noastră, Lenca, în burtă. De durere am început să plâng în somn. Era o durere tare curioasă, pe care, de simțit propriu-zis, n-o simțeam, mă gândeam numai că mă doare. Așa-i, se vede, când visezi, nici o durere sau altceva nu poate fi simțită cu adevărat." „Ce lucruri îți mai trec și ție prin cap", spuse Rațiu, și se opri din plâns. „Da pe tine ce te-a apucat să plângi?" întrebă din nou Tisu. „Cum să nu plâng, spuse Rațiu și vocea îi suna clară, limpezită parcă de lacrimi, e atât de greu să trăiești", spuse el. „Mie, picturile tale, îi spuse Tisu cu un fel de inconștientă șiretenie țărănească, îmi plac mai mult decât cele ale lui Kokoschka ăla al tău. Au culori mai frumoase." Rațiu se opri din plâns, o vreme se așternu liniștea, dar după

modul cum se răsucea prin pat, Tisu știa că prietenul lui nu doarme. „Mi-a zburat și mie somnul, spuse el după un timp. Dacă n-ai nimic împotrivă, am putea merge să bem ceva, ce părere ai?" „Unde am putea găsi de băut la ora asta?" întrebă Rațiu neîncrezător. „Știu eu pe cineva care n-o să facă nazuri, chiar dacă ora e nepotrivită", spuse atunci Tisu. Și cum amândoi erau foarte tineri, durerile se consumau repede, se risipeau ca prin farmec; aerul rece al nopții de vară îi făcu bine tânărului pictor. Uită de necazuri. Părea vesel și lipsit de griji. Îl luă pe Tisu de braț și amândoi începură să cânte un vechi cântec studențesc, în germana lor stâlcită. Se opriră în dreptul unei case arătoase, cu un singur etaj, și Tisu trase cam speriat, siguranța de la început i se mai risipise pe drum, de lanțul clopoțelului de la intrare. O vreme nimeni nu dădu nici un semn de viață, casa rămase mai departe cufundată în întuneric. „Poate că n-o fi nimeni acasă", spuse în șoaptă Rațiu. „Ea e acasă, spuse Tisu. N-are unde să fie în altă parte decât acasă", adăugă el pândind ferestrele cu storurile trase, doar-doar o să vadă în dosul lor aprinzându-se lumina. Lumina nu se aprinse, dar iată că se auzi cheia răsucindu-se în broască, și o femeie uriașă – cel puțin așa i se păru în primul moment lui Rațiu – apăru în cadrul întunecat al ușii. Părul negru i se vărsa pe pieptul opulent, și, în prima clipă, lui Rațiu i se păru a fi destul de în vârstă; când femeia aprinse lumina, el descoperi în opulenta gazdă o femeie tânără, pe care, din pricina întunericului o crezuse mult mai în vârstă. „Nu știam cine mă sună la ora asta, spuse femeia cu o voce ursuză și ușor înfundată. Credeam că e poliția", adăugă ea și deodată fața ei mare și albă ca laptele se destinse, în ochi îi apărură luciri pline de răsfăț și începu să râdă. „Ce băiat tânăr și drăguț e prietenul tău", spuse după aceea ea într-o

germană destul de aproximativă, măsurându-l pe Rațiu din cap până în picioare. „Poți vorbi românește, îi spuse Tisu. E de la noi din Brașov." Străbătură un coridor plin cu tot felul de lucruri inutile; puști de vânătoare și păsări împăiate atârnau pe pereți, precum și capul uriaș al unui urs cu ochi mari de sticlă. „Toate păsările astea trebuie vândute, spuse ea, arătând cu mâna ei grăsuță, albă și cu gropițe, păsăretul de pe pereți. Au așa o putoare că-mi vine rău de la stomac", și iar începu să râdă, probabil pentru că Honoriu Dorel avea o mutră destul de nedumerită și speriată. „Florica – îi explică Tisu lui Rațiu, arătând spre femeia care mergea cu pași mărunți în fața lor – (intrară într-o încăpere în care scaunele erau așezate pe masă, cu picioarele în sus, ca pentru curățenie, apoi în alta cu un pat imens de stejar acoperit cu o cuvertură vișinie) – e din același sat cu mine. Suntem chiar un fel de rude, așa, mai îndepărtate, de spița a șaptea, cum se spune. Bărbatul ei a avut un mare magazin de mărfuri pe Marian-strasse." „Acum nu mai are?" întrebă Rațiu, mai mult din politețe, ca să spună și el ceva. „Numai dacă o fi deschis unul și pe lumea cealaltă, spuse Tisu. A murit în iarna trecută." „A murit, a murit", spuse femeia, aproape că strigă cuvintele, și Rațiu nu putu să-și dea seama dacă strigătul acesta al ei era pricinuit de durere sau de bucurie. Intrară într-o încăpere mică, slab luminată. La o masă rotundă, acoperită cu o față de masă din dantelă, stăteau trei bătrâni care jucau cărți. Erau atât de cufundați în joc, încât aproape că nici nu observară intrarea lor. „Pe ăștia – îi spuse femeia lui Rațiu, arătând spre bătrâni – i-am moștenit de la Rubin – fostul meu soț, n-am cum să mă scap de ei. Până se face ziuă nu se desprinde unul de la masa asta, poți trage și cu pușca și nu-i clintești de aici. Șase luni, cât

a ținut doliul, nu s-au jucat cărți în casa asta, începu ea să povestească după ce se așeză din nou la masa de joc și după ce făcu – la rândul ei – cărțile. Dar abia au trecut cele șase luni și numai ce aud, cioc, cioc la ușă și mă trezesc cu toți trei. «Flori, zice unul din ei, cel cu barbă mai roșcată, tu ești tare drăguță, sunt sigur că ai să ne înțelegi. Știi că acum, după ce Ruby, săracul, a murit, noi nu avem unde să mai jucăm cărți. Acasă la noi e imposibil, tu știi ce femei rele și certărețe avem.» «Bine, vă las, puteți juca în continuare, așa cum ați jucat cât a trăit Rubin al meu, le-am spus eu, și așa mă plictisesc, puțină distracție în casă nu face la nimeni rău.» Numai că aveau nevoie de a patra persoană la joc, de vreme ce lipsea Ruby, și atunci mi-au zis că, decât să aducă pe altcineva, mai bine ar fi să joc și eu. Am acceptat, și la început am pierdut ceva bani, nu prea mulți. Le dădeam câte o pasăre împăiată în loc de numerar, tot voiam eu să scap de ele, și ei erau morți după păsările astea ale lui Ruby, dar după aceea am început să câștig și eu..."

Continuară să joace cât dură povestirea; câștigă unul din bătrâni, care, tremurând din cap de emoție, trase toți banii spre el. „Și el de ce a murit?" întrebă Rațiu. „Aici la masa de joc a murit, aici s-a sfârșit, spuse femeia făcând cărțile, și, ca să nu se uite locul unde și-a dat duhul bărbatu-su, bătu cu ele de câteva ori în masă. Erau toți patru la masa de joc; cel cu țăcălie roșie, tocmai făcuse cărțile când deodată Ruby a zis au, și a mai zis *mor*, și a căzut cu capul pe masă. Cărțile le-a scăpat din mână și s-au împrăștiat pe covor. «Ești obosit, dragul meu, zic eu, ar trebui să mergem la culcare», și mă opresc din croșetat – stăteam lângă ei întotdeauna, îi urmăream cum joacă, și croșetam. «La care culcare? a spus atunci cel cu țăcălie roșie. Tu nu vezi că-i mort? Pe cine vrei

tu să mai culci?» «Cum să fie mort! strig eu disperată la el. Așa, trosc, deodată?!» «Mort, gata, s-a sfârșit, a zis din nou cel cu barbă și, ca să mă convingă, a luat o oglindă de pe perete și i-a pus-o la gură lui Ruby. Tu nu vezi; mi-a spus foarte liniștit, că nu se aburește oglinda?» «Săriți și chemați doctorul, de ce stați și vă uitați la mine și nu faceți nimic?» îl întreb și încep să plâng. «Și doctorul, ce vrei tu să facă acuma, dacă-i mort? mi-a spus din nou cel cu țăcălie, fără să-și piardă cumpătul. Mai bine m-ai ajuta să-l luăm frumos de la masă și să-l întindem în pat.» Și cât ne-am chinuit noi să-l întindem frumos în pat, ăștia doi au dispărut, nu și-au luat nici rămas bun... «Acum ce să facem», l-am întrebat eu pe cel cu barbă, după ce l-am întins pe Ruby în pat. «Tu acuma – mi-a spus el calm – du-te și te culcă. Mâine ai să ai destulă bătaie de cap, e bine să fii odihnită. Rămân eu cu el să-l priveghez». „Flori dragă, se plânse unul dintre moșnegi, tu ne iei toți banii, cu tine ajungem la sapă de lemn, cu tine dăm faliment!" Începură o nouă partidă, și Flori reuși și de astă dată să le ia moșnegilor banii. „Puteți bea liniștiți, îi îndemnă ea arătându-le sticla cu vin. De vinul ăsta nu există să vă doară capul. Păcat, însă, că-i pe sfârșite. Au mai rămas vreo câteva lăzi, de la răposatul. Dacă mai sunt două-trei sticle în pivniță. Pe ăștia nu-i saturi, spuse ea și, înciudată, arătă spre partenerii ei de joc. Nici nu-i vezi când, gata, au și golit paharul!" În ferestre începură să apară zorii tulburi ai dimineții de vară. Clătinându-se ușor de oboseală – și poate și din pricina băuturii – Honoriu Dorel se îndreptă spre geam și privi afară. Prin dreptul ferestrei trecu o birjă goală, cu un vizitiu adormit pe capră. Caii mergeau parcă la întâmplare. Vizitiul se trezi, deschise ochii și îi struni ușor. „E o canapea în sufragerie, îi spuse Flori pictorului. Dacă

ți-e somn, te poți culca acolo..." Rațiu se rătăci, găsi cu greu sufrageria și se trânti pe canapea, așa îmbrăcat cum era. Adormi repede.

Când se trezi, părăsi în vârful picioarelor, să nu-l simtă nimeni, casa neconsolatei văduve.

Ploua. Merse prin ploaie fără să se oprească și intră în prima cofetărie ce-i ieși în cale. Cofetăria era goală. Se așeză la o masă în fundul încăperii și comandă o cafea cu frișcă. Îl servi o femeie bătrână. Îi tremurau mâinile, și Honoriu Dorel se temu să nu verse cafeaua. „E bună, nu-i așa, domnule?" întrebă ea. Cu gândurile aiurea, el nu-i răspunse. Se auzi clopoțelul de la ușa. „Azi ai întârziat, Ignasia", spuse femeia de la casă. „Nu-mi place mie ploaia asta, spuse cea care răspundea la numele de Ignasia. Mă gândeam chiar să rămân acasă. Când plouă, mă dor picioarele și nu am chef de nimic." Era o femeie trecută de patruzeci de ani, îmbrăcată destul de bizar. Semăna cu femeile pe care el le văzuse în copilărie coborând de la munte, în zilele de târg; în ciuda îmbrăcămintii extravagante, chipul îl avea de țărancă, cu trăsături aspre și cam din topor. „Azi am să-ți fac tabloul pe care ți l-am promis", îi spuse Ignasia femeii de la casă. „Cel cu Maica Domnului?" întrebă femeia. „Ăla îmi reușește cel mai bine", spuse Ignasia. „*Matca Bosca*", spuse femeia de la casă, și începură să vorbească amândouă în poloneză. Apoi noua venită se așeză la o masă lângă fereastră. „Nu știu dacă am să pot lucra pe întunericul asta", se plânse ea – își scoase, dintr-un fel de straiță uriașă, penelurile și tuburile de culori și se apucă de lucru. După un timp Honoriu Dorel, neputându-și frâna curiozitatea, se apropie de masa ei. „Puteți să vă uitați, pe mine nu mă deranjează, spuse femeia, căutându-și în continuare de treabă. Fuma niște țigări care

miroseau urât și, din când în când, sorbea câte o înghițitură de cafea dintr-o cană uriașă. „Până acum nu aveți ce vedea", spuse Ignasia. Totuși, ceea ce se „vedea", deocamdată, – câțiva nori și un câmp cu floricele – fu suficient ca el să-și dea seama cam cu ce fel de „pictor" are de-a face. Pretutindeni în lume, la bâlciuri, poți admira tablouri de aceeași valoare. „Florile nu-mi ies mie prea frumos, spuse plină de modestie «pictorița» – cel mai frumos reușesc întotdeauna s-o fac pe Matca Bosca. Sunt specialistă", spuse ea privindu-și nu fără o anumită satisfacție, opera abia începută. „Matca Bosca stă în iarbă și se joacă frumos cu micuțul, ăsta e subiectul ei favorit, îi explică cealaltă femeie. Tabloul ăsta e de la tine din cap, ori l-ai văzut pictat undeva?" o întrebă apoi pe pictoriță, și Honoriu observă că vorbea cu ea cu tonul cu care te adresezi mai ales copiilor. „L-am văzut, la ce-aș minți – mărturisi «artista». Numai că în tabloul pe care l-am văzut eu într-o carte era și mama maicii, Elisabeta. Am încercat s-o fac și pe ea, dar nu-mi iese prea bine."... Ignasia îl întrebă pe Honoriu daca nu cumva e și el pictor, și când avu răspunsul afirmativ al tânărului, îi ceru repede o consultație: „Ce ziceți – întrebă ea – să fac cerul mai întunecat ori să-l las așa?" „Eu cred că-i bine, așa cum e", spuse plictisit Honoriu Dorel. Ignasia nu se mulțumi însă cu răspunsul lui, începu să-și privească atentă, concentrată și cu un ochi critic, tabloul abia început, și după un timp spuse, încet, mai mult pentru ea: „Nu-mi place... cerul trebuie să fie de aceeași nuanță cu pământul, nu poate fi mai întunecat ori mai deschis." Ignorându-i pe cei doi – aceștia continuau să se uite la tablou – pictorița își reluă cu multă râvnă lucrul. „Suntem poloneze amândouă, îi explică femeia de la casă. E adevărat că Ignasia e de la țară, fiica unui învățător cu care

ne şi înrudim de departe. Bărbatul a lăsat-o, dar ei nu-i pasă, câştigă bine, are comenzi cu duiumul, de bani nu duce lipsă. Oricând poate să-şi găsească pe cineva. Preferă însă să rămână singură, decât să dea peste unul care să se uite urât când pictează, şi are dreptate. Aşa a păţit, o vecină de-a noastră, o cântăreaţă. A cerut-o de soţie un doctor cu clientelă mare. S-au căsătorit, au apărut fotografii cu ei în toate revistele, erau persoane cunoscute. Să vedeţi, însă, abia s-a sfârşit nunta, abia şi-au lăsat pirostriile de pe cap şi doctorul îi zise: «De-acuma gata, ai terminat cu cântatul». Vă daţi seama, domnule, ce tragedie... Au stat un an împreună şi după un an a încercat să se sinucidă, biata femeie, cu beladonă!"... Şi, între timp, pe pânză, prindea chip Matca Bosca. „Cred că-mi reuşeşte şi de data asta, spuse pictoriţa şi începu să-şi frece palmele cu satisfacţie. Îngerii îmi fac cea mai mare emoţie. Aripile mai ales îmi iau mult timp, nu-s tocmai uşor de făcut. Muncă prea migăloasă, şi adevărul este că nimeni nu ştie să ţi-o aprecieze. De obicei, la îngeri renunţ, mai ales când am o comandă pe care trebuie s-o execut repede. Ţie, însă, am să-ţi fac unul, dacă ţii cu tot dinadinsul"... Din ziua aceea i se întâmplă lui Honoriu Dorel să vină destul de des pe la cofetărie, unde, aşezată la masa din faţa ferestrei, picta poloneza Ignasia. Tabloul era întotdeauna acelaşi, cu mici modificări, legate mai ales de culoarea cerului sau a ierbii, precum şi a rochiei cu care era îmbrăcată Matca Bosca. Fără să ridice ochii de pe lucru, Ignasia intra cu el în vorbă şi îi povestea tot felul de întâmplări din copilăria ei; acestea păreau însă atât de apropiate, de parcă s-ar fi întâmplat cel mult cu o zi înainte! „Ce ne-am zis, eu şi soră-mea, începea ea, aşa, din – senin, istorisirea, în timp ce, cu multă migală, combina culorile.

Hai să mergem desculțe pe zăpadă, cum am văzut în icoane că merg zânele și îngerii. Numai că soru-mea n-a făcut doi pași și i-au și degerat picioarele! A început să plângă de durere, a zis că așa o dor că nu mai poate suporta durerea și atunci i le-am luat eu în brațe să i le încălzesc, le-am ținut așa strânse la piept și suflam cât puteam de tare, doar, doar reușesc să i le dezgheț. «Te-a mai lăsat»? o întrebam dar ea continua să plângă, nu știam cum s-o împac. Așa am pățit eu cu soru-mea, pe când eram noi amândouă în clasele primare, treceam, cred, în clasa a patra; ea e mai mare ca mine cu un an, dar s-a întâmplat să rămână, când a fost în a doua, repetentă, așa că eram de-acuma într-o clasă. Așa a fost..., zicea ea și cu dosul palmei – mâinile îi erau ocupate cu pensulele – se ștergea la nas... Din când în când se oprea din lucru, se întorcea spre Honoriu și îl privea mirată și speriată, de parcă ar fi uitat de el și abia atunci l-ar fi descoperit lângă ea. În timp ce picta, capul și-l ținea ușor aplecat într-o parte, spre umărul stâng. Așa cum sta privindu-l, și totuși mult prea preocupată de tabloul la care lucra ca să-l vadă cu adevărat, semăna la rândul ei cu acele „madone", cam boccii și strâmbe, pictate de ea în zeci și zeci de variante. Un ciudat amestec de grosolănie și delicatețe, de asprime și gingășie, de șiretenie și candoare se desprindea de pe chipul „pictoriței". „Arăți cam obosit. N-ai prea dormit azi-noapte sau ce-i cu tine? Te pomenești că te ții de petreceri?" îl întreba ea, pe Honoriu Dorel, cu acea lipsă de jenă, amestec de obrăznicie și nevinovăție, cu care doar copiii pun întrebări. „Eu cum pun capul pe pernă – se lăuda ea râzând cu gura ei mare până la urechi, arătându-și dinții albi și sănătoși – mă și cuprinde somnul... Dacă se întâmplă să nu adorm imediat, spun o poezioară – o știu de la mama

de pe când eram copilă – e în poloneză, pot să ți-o traduc că e foarte frumoasă – și până să termin poezia, am și adormit... Stai să-ți povestesc, spuse după un timp, și se opri din lucru, ce-am pățit într-o zi când m-am dus de una singură cu vacile la păscut (și povesti așa, ca de obicei, de parcă totul s-ar fi petrecut nu cu mult timp în urmă). Mă așez la umbră, era tare cald... și nici nu mă întind bine cu mâinile sub cap, și nici nu apuc să oftez de plăcere, că gata, m-a și cuprins somnul. Căldura cred a fost de vină, c-am dormit tare mult, nu m-am mai trezit... S-a lăsat seara, s-a făcut întuneric, și eu nici vorbă să deschid ochii... Și cine știe când m-aș fi sculat, doar că s-a întâmplat c-a fluierat un tren, și din fluieratul acela am tresărit prin somn, și așa m-am trezit. Sar repede în sus, speriată, mă uit mirată în jur, da ce să văd altceva decât întuneric beznă?! Și s-o întâmplat atunci un lucru cât se poate de curios: am uitat complet unde și de ce mă aflu în acel loc, n-am mai ținut minte nimica, n-am mai știut unde sunt și ce-i cu mine! M-am chinuit să-mi amintesc, mi-am bătut capul în fel și chip – îți dai seama cât eram de speriată, uite așa îmi bătea inima – dar degeaba, capul îmi era gol, de parcă ar fi fluierat vântul prin el! Oare ce s-a putut întâmpla cu mine că mă aflu în așa loc pustiu, cu întuneric peste tot, de jur împrejur? am început să mă întreb, și alergam când în stânga, când în dreapta. Cum am ajuns eu aicea și ce loc o fi acesta, că eu nu-l cunosc, îmi spuneam, și mă chinuiam, și mă frământam să-mi aduc aminte, dar, ce folos, nu-mi aminteam de nimic. Oare ce fel de locuri sunt astea, atât și atât de întunecoase? am strigat cât am putut eu de tare, și, după ce-a trecut așa o vreme, de frică, am început să plâng. Până când am simțit cum se rupe ceva în mine și parcă în gură mi-a venit așa puțin sânge

călduț, și chiar atunci, dintr-un nor, a ieșit și luna; mă aflam acolo pe deal și jos în vale am văzut satul nostru, și în felul ăsta mi-am amintit de tot ce s-a întâmplat – cum am adormit eu sub un pom cu umbra deasă – și cum nu m-am trezit până s-a lăsat întunericul. Am văzut poteca ce ducea spre sat, și, liniștită de-acuma, am luat-o încetișor spre casă..."

Felul ei de a istorisi, precum și întâmplările din copilărie pe care le depăna, îl tulburară pe Honoriu Dorel.

Nu putea mai ales înțelege cum un om atât de puțin dotat ca artist cum era ea, o ființă lipsită nu numai de cultură – de pregătire întru ale picturii – ci și de orice intuiție sau gust artistic, putea fi, în același timp, o persoană atât de ciudată, de complexă totuși, de misterioasă, o ființă ieșită din comun, aproape excepțională! Șiretenia și candoarea ei, amestec ciudat și surprinzător, îl derutau de asemenea. Răbdarea de a reproduce la nesfârșit același tablou nerod, copie nătângă după un Rafael, văzut de ea cine știe prin ce întâmplare într-o reproducere, îl enerva la culme și îl scotea din minți. Și totuși, era nerăbdător s-o revadă, s-o audă povestind aplecată deasupra lucrului ei, făcând cu multă migală nourași albi și micuți ca niște chifteluțe de săpun! „Poate n-ar strica să mai schimbi subiectul, îndrăzni el să-i sugereze într-o zi. Dacă vrei îți aduc o carte cu reproduceri ca să-ți alegi una care îți place." „Ăsta îl pot face și cu ochii închiși, nu există să nu-mi reușească, așa că îmi place cel mai mult, spunea ea cu încăpățânare. La ce să-mi bat capul cu un altul nou!" Așa răspundea ea, invariabil, la toate propunerile lui!... Și iată că se organiză la Viena, mai mult în glumă decât în serios; un fel de concurs, la care Ignasia vru să participe cu orice preț. „Nu mă las până nu iau premiul cel mare!" spuse ea plină de ambiție și se apucă de lucru. Era vorba

de un concurs ce își propunea să premieze cele mai ciudate sau bizare (mai bine zis cele mai aberante, prin totala lor abatere de la normele elementare ale artei),: creații artistice. Se urmărea, de către organizatori, răscolirea și aducerea la suprafață, la lumina zilei, a unui anumit filon „subteran", pe nedrept sortit anonimatului. Organizatorii concursului știau foarte bine că prostul gust este cât se poate de variat, și imaginația, navigând pe oceanicile lui întinderi, poate născoci cele mai uluitoare lucruri. Fu într-adevăr un concurs deosebit: Au fost smulse anonimatului, „opere" care ar fi lăsat pe oricine cu gura căscată. O atât de extraordinară putere de inventivitate, risipă atât de mare de imaginație, aproape că nici nu le-ai fi putut crede posibile! Nimeni n-ar fi putut bănui că fantezia omului poate apuca drumuri atât de întortocheate! Putu fi admirată, cu acest prilej, de pildă, *Mona Lisa* precum și alte copii după tablouri celebre făcute din cozi de lingură, din aripi de fluturi și din timbre elvețiene; din mușchi de copac de diferite nuanțe și din mucuri de țigară, din coji de ouă vopsite și din nasturi de cămașă, din urechi de maimuță și din pene de papagal, din diferite cereale și din mărgele de sticlă! Culorile erau prea „simple", fantezia se manifesta liberă și nestingherită. Ceasornicarii luară parte la concurs și ei, cu ceasuri, de asemenea, foarte stranii: Fu astfel văzut un ceas în formă de pușcă de vânătoare și altele montate în gura lui Franz Iosef, a lui Napoleon și a lui Benjamin Franklin! Gura marilor oameni de stat era larg deschisă, ca la dentist, numai că, în locul dinților, erau ceasuri cu arătătoarele lor, care se mișcau însă invers decât se mișcă în general acele de ceasornic. Gospodinele participară și ele cu macrameuri cu flori exotice și complicate, prezentară, de asemenea, goblenuri cu cățeluși și cu coșuri încărcate cu struguri.

Vizitatorii putură admira exactitatea detaliilor: strugurii păreau vii, numai dacă întindeai mâna îți dădeai seama că ei nu sunt de-adevăratelea. Ele expuseră de asemenea și tapete de bucătărie reprezentând scene familiare, pline de duioșie: Tinere soții în fața cuptorului de gătit, gustând din mâncare, cu o lingură uriașă. Scene, în general din viață, cum ar fi cea în care soțul stă la masă și dulcea lui soțioară îl servește dintr-un castron în care se poate vedea supa aburindă. Toate aceste scene erau însoțite de versuri explicative: „Frumos și bine aranjat, faci din colibă un palat", precum și altele la fel de inspirate. Gospodinele aduceau, în tot cazul, puțin echilibru, puțină pondere, într-o expoziție, altfel, cât se poate de extravagantă! „Doamne, câte îi pot trece omului prin cap", spuneau vizitatorii și cădeau pe gânduri. Toți erau încă mirați de marea varietate a exponatelor. La această expoziție – să cerem iertare că nu am putut trece în revistă toate creațiile – Ignasia prezentă tabloul ei obișnuit cu Matca Bosca jucându-se cu pruncul, căruia îi adăugă însă – având în vedere evenimentul excepțional – câteva elemente noi: astfel, norișorii care pluteau deasupra copilului sfintei persoane ea îi coloră de data asta în portocaliu, legându-i cu un fel de panglicuță albastră, așa cum se leagă ouăle de Paști! Undeva în spate, în partea de sus a tabloului, desenă un păun cu o coadă imensă și viu colorată, iar Maicii îi făcu pe umeri o broboadă albă din lână subțire. Intenționă s-o picteze și pe Elisabeta, mama Măriei, dar chipul acesteia, spre marea ei părere de rău, nu-i reuși nici de data asta. Pentru că tot era loc destul, mai făcu o stâncă din adâncurile căreia țâșnea un izvor limpede. Ca într-un decor elisabetan, ea scrise în dreptul fiecărui element nou introdus – de teamă ca nu cumva să nu se priceapă despre ce era vorba –

numele acestuia. În dreptul păsării din fundal scrise „păun", iar în dreptul deluşorului – „stâncă cu izvor limpede". (Până la urmă şterse cuvântul „limpede" şi rămase numai „stâncă cu izvor".) Sub silueta mamei nu scrise nimic – o putea recunoaşte oricine de altfel, şi nici în dreptul pruncului; pe acesta îl făcu mai drăgălaş decât de obicei (buclişoarele, mai ales, îi reuşiră de data asta în mod deosebit, gălbui-roşcate, de culoarea grâului dat în pârg). În ceea ce priveşte florile – când le picta arătau mult prea stilizate, contrastând cu restul tabloului – nu era deosebit de pricepută, aşa că se hotărî să renunţe la ele... „Aş putea s-o pictez pe Matca Bosca în timpul Fugii în Egipt", îi trecu ei la un moment dat prin cap. Deşertul era, într-adevăr, lucrul cel mai uşor de pictat, dar, alegându-şi o astfel de temă, ar fi trebuit să-l deseneze şi pe Iosif – Maria nu fuge în Egipt singură, ci însoţită de bunul şi înţelegătorul ei soţ – din păcate, însă, chipurile de bărbaţi îi ieşeau toate la fel, îngrozitor de inexpresive, aşa că fu obligată să renunţe... În cele din urmă hotărî s-o aşeze pe Matca Bosca într-o poiană, iar de jur-împrejurul ei pictă o iarbă de un verde crud, foarte proaspăt. (Dedesubt, scrise, ca să se înţeleagă: „Iarbă, primăvara".) Privi tabloul gata terminat şi fu mulţumită. Era convinsă că va da lovitura...

Când la decernarea premiilor îşi auzi numele strigat, nu fu defel surprinsă. Urcă pe scenă plină de demnitate, îşi luă banii, şi-i numără în faţa spectatorilor care aplaudau. Fu strigată a doua. Premiul întâi fu decernat unei doamne foarte în vârstă. Ea reuşise să facă „cei mai urâţi cercei din lume", cum declarase juriul. Cerceii aveau mai ales o formă cu totul specială, greu de descris cu ajutorul cuvintelor; ca să poată fi văzuţi de toată lumea, ei fură agăţaţi de urechile unei doamne blonde, figură tipică de vieneză, care, gravă,

ușor încruntată, defila cu ei prin sală, în acordurile plăcute ale unui marș vesel de Johann Strauss. „Merita premiul, spuse Ignasia, fără pic de invidie. Tabloul meu, nici el nu e rău, numai că așa ceva, ceva ce să arate ca cerceii ăștia, nu cred că s-a mai văzut", spuse ea plină de admirație. Honoriu Dorel părăsi pe furiș sala de expoziție. N-avea curajul să se apropie de Ignasia s-o felicite. O văzu înconjurată de un grup de admiratori care îi puneau tot felul de întrebări, la care ea răspundea demnă și plină de încântare. Îngrozit, fugi cât mai departe de locul cu pricina (lăsa în lumea lui un infern vesel, încât nu știa ce să facă, să râdă sau să plângă). I se păru că vede mâini hrăpărețe întinzându-se spre el, gata să-l prindă și să-l tragă acolo jos. Chiar ea, Ignasia, ființă mediocră, plină de șiretenie dar și de măreție, fusese probabil anume trimisă pentru asta!...

Pe o bancă dintr-un parc, Honoriu Dorel rămase toată noaptea și vărsă lacrimi amare. Dacă Tisu l-ar fi văzut ori i-ar fi auzit sughițurile și hohotele de plâns, l-ar fi întrebat din nou dacă îl dor măselele, așa că preferă să rămână în parc, singur, decât să se întoarcă acasă. Spre dimineață, umbrele întunericului începură să se destrame; o ceață ușoară se ridica deasupra boschetelor, și din umbră se desprinse deodată, nu departe de banca lui, silueta ușor umezită de rouă dimineții a statuii împăratului, a lui Franz Iosef; și iată că monarhul, coborând de pe soclu și sprijinindu-se în toiag, semănând cu oricare dintre bătrânii ce mișunau după-amiezele de duminică prin parcurile din Viena, se apropie de banca unde stătea și suferea Honoriu Dorel. Se așeză lângă el, bătrânește, plângându-se că-l dor încheieturile. „Ce părere ai, dragă domnișorule, de pictura de azi? spuse împăratul și, înfigându-și bastonul în pământ cu

amândouă mâinile, sprijinindu-se pe mânerul lui în formă de câine, începu să-l clatine în toate părțile. ...Dumnezeule, ce scandal a fost cu Picasso la Paris în primăvara asta, spuse monarhul și mișcă din cap enervat și plin de nemulțumire. Un mare scandal, dragul meu, din pricina obscenităților pictate... Femei goale și centauri care, mă înțelegi dumneata, ce fac împreună, adăugă împăratul și deodată, spre mirarea tânărului, începu să râdă insinuant și lubric, așa cum râd bătrânii în fața unei halbe cu bere după ce-și spun unul altuia câte un banc porcos. Femeile stau, goale în iarbă – după exagerări anatomice, fie vorba între noi, se vede că nu se pricepe defel la femei – și centaurii ăia sau fauni ce sunt.."

Și din nou împăratul nu-și mai putu reține hohotele de râs, râdea în toată legea, în timp ce, cu mâinile puse căuș deasupra mânerului, își clătina toiagul când în stânga, când în dreapta. „Asta nu e artă, dragul meu, spuse el după un timp, când, în sfârșit, reuși să-și potolească hohotele – asta e curată porcărie! Unde va ajunge pictura – adăugă el grav, privindu-l lung și îndurerat pe Honoriu Dorel – dacă a încăput pe mâinile unor astfel de domni?!"

Întrebarea rămase fără răspuns, amândoi, Franz Iosef și Honoriu Dorel – care era de o altă părere, dar nu îndrăznea, bineînțeles, să-l contrazică pe monarh – văzură cum cețurile dimineții încep să se risipească și un soare roșcat și strălucitor se ridică deasupra Vienei. În boschetele din parc se auziră cântând păsările, iar mirosul proaspăt al ierbii, precum și parfumul tare al florilor, le gâdilară plăcut nările. Împăratul începu să răsucească bastonul cu o mână, ca să și-l înșurubeze și mai bine în pământ, și vorbi din nou: „Una din femei nu are decât un singur ochi; nenorocirea e că nici măcar, acela singur nu se află la locul lui obișnuit,

ci în frunte! Deasupra ochiului, care pare mai degrabă de ciclop decât de om, are o panglică mare, de culoare mov; aduce cu baretele de la decorațiile pe care le dau eu, ceva de-a dreptul oribil, dragul meu, nici o femeie nu se poate lega la cap cu o asemenea oroare! Numai un sadic poate să-și închipuie o asemenea pocitanie", spuse împăratul înfuriat la culme. În sfârșit, Honoriu Dorel își luă inima în dinți și, emoționat – în viața lui nu i-a fost dat niciodată, să stea de vorbă cu un cap încoronat! – îl întrebă pe Franz Iosef: „Sire, – spuse el amintindu-și că, cel puțin în romanele lui Alexandre Dumas, supușii se adresează monarhului lor folosind o astfel de titulatură – nu credeți că artistul poate încerca, totuși, o interpretare nouă?" ...Monarhul nu-l mai ascultă, însă; în timp ce el se străduie să formuleze cât mai corect întrebarea, lipsind-o de orice urmă de agresivitate, ca nu cumva să-l înfurie pe bătrân – acesta, total neatent la obiecțiile lui, se ridică, folosindu-se, bineînțeles, de toiag și, încet, cu pas cam nesigur, dar făcând evidente eforturi de a da mersului său o demnitate cât mai augustă cu putință, se îndepărtă de bancă, îndreptându-se spre soclul ce îi era destinat. Se opri la un moment dat, se întoarse spre Honoriu Dorel și-i spuse: „Compară-l cu marii spanioli, cu Velasquez sau chiar cu Goya! Pe aceștia îi admir, dragul meu, în ciuda faptului că amândoi aveau o părere dintre cele mai proaste despre familia imperială. Oricum, e vorba despre o altă dinastie, nu se referă la familia noastră", își permise el, cu multă cochetărie, un fel de glumă cam bătrânicioasă, și făcându-i un ușor și discret semn de rămas bun lui Honoriu Dorel își continuă drumul spre soclu, cu un pas ușor legănat și nesigur de bătrân...

A treia zi de la vernisajul expoziției și de la decernarea premiilor – Honoriu Dorel se apucase din nou de pictat și Tisu învăța pentru examene – prin fereastra deschisă răzbătu zgomotul vesel al unul claxon de mașină. Săriră amândoi la geam și spre marca lor surprindere văzură, oprită chiar în dreptul porții lor, o mașină nou-nouță. La volan – surpriza fu și mai mare – stătea chiar Ignasia într-un foarte șic costum sport, ultima modă (cu o cochetă-șăpcuță așezată deasupra părului ei cam unsuros și nu prea pieptănat), radiind de fericire. Ea le făcu semn cu mâna, băieților, să coboare, „Lăsați orice treabă și veniți să facem o plimbare cu mașina, le strigă ca scoțându-și capul pe geamul mașinii. E nou-nouță, acum am cumpărat-o. Trebuie să sărbătorim evenimentul." Băieții coborâră. „S-a dus premiul, dar nu-mi pare rău, le spuse ea în loc de bună ziua. Dar ce ziceți?" îi întrebă ea mândră; stând cu amândouă mâinile în șold, cu picioarele ușor îndepărtate, își admira achiziția. Urcară, făcându-și cu greu loc printre sticlele cu șampanie și pachetele cu mâncare. „Ieșim puțin din Viena, le spuse ea, mâncăm la iarbă verde, luăm aer curat, admirăm natura." Și mașina străbătu, claxonând veselă, Viena, sub privirile cam mirate ale pietonilor – în anii aceia, o femeie la volan era încă o raritate. Și iată-i la periferia orașului, în sfârșit, ajunși „la aer curat", „în mijlocul naturii"! Era o dimineață frumoasă, coroana copacilor era de un verde intens; secerătorii, în lanurile aurii de grâu, întorceau capul după ei, le făceau semne cu mâna. Drept răspuns la salutul lor, mașina claxona veselă. Fete blonde agitau buchete de flori de câmp. „*Aufwiedersehen*" „*Gutentag*", „Călătorie frumoasă", strigau ele. „Ce zi extraordinară", spuse Tisu. „Îmi chiorăie mațele de foame! spuse Ignasia. Când dăm peste puțină umbră, oprim!" înainte de a opri, trecură însă cu

bacul peste un râuleț cu apă murdară. Dincolo de râu era o regiune cu adevărat paradisiacă. Opriră mașina și la umbra unui măr uriaș – crengile doldora de rod se aplecau până la pământ – Ignasia întinse o față de masă de un galben palid, ca lămâia, desfăcu apoi pachetele pline de bunătăți de tot felul. Exclamațiile băieților o încântau. „Surpriza la urmă", spuse ea și, dintr-o cutie uriașă legată cu o panglică verde, scoase un imens tort de frișca pe care cofetarii scriseră cu zahăr ars „Ignasia – Premiul doi". „L-am primit cadou, spuse ea, bineînțeles cu ocazia premierii, de la prietena mea, doamna poloneză de la cofetărie. O adevărată minunăție, ce ziceți?! De arătat, arată cum arată, dar să vedeți și ce gust are! Părerea mea e să ne așezăm frumos și să începem să înfulecăm", spuse ea cu spontaneitatea care o caracteriza, și băieții acceptară fără să facă prea multe fasoane.

În vara aceluiași an, spre toamnă, Honoriu Dorel și Tisu cunoscură două surori, pe Sieglinda și pe Gudruna, două ființe blonde și înalte de aproape doi metri, vesele și sentimentale. Ele declarau în gura mare – și se înfuriau ori de câte ori cineva îndrăznea să pună sub semnul îndoielii afirmația lor – c-ar fi odraslele unui „foarte renumit conte" de pe valea Rinului. Acolo, acasă la ele, susțineau fetele, locuiau într-un castel ale cărui creneluri, vechi de foarte multe sute de ani, se oglindeau în apele cunoscutului fluviu. Mai sceptici, unii puneau sub semnul întrebării existența castelului, precum și a titlului nobiliar. Cineva își permise chiar, glumind, afirmația conform căreia tatăl ar fi în realitate proprietarul unei mici fabrici de mezeluri. Fetele negară însă aceasta „glumă de prost gust", cu ochii scăpărând de mânie și dând din picioare ca niște căluți nărăvași. „Nașul

nostru – spuseră ele – e un foarte cunoscut critic muzical – admirator al lui Wagner. Numele noastre, poate vedea oricine ar pricepe, sunt luate din celebra tetralogie. Fetele unui cârnățar care să se cheme Sieglinda și Gudruna! Pentru asta trebuie cultură! Multă cultură!" spuneau ele și rămâneau pe gânduri, savurând parcă dulceața cuvântului cultură pe care îl pronunțau într-un anumit fel, de parcă ar fi avut o bomboană mică în gură. Pentru că ele, la rândul lor, erau de fapt niște vestale ale artei, niște fiice credincioase ale muzicii, venite la Viena să studieze canto cu o fostă celebritate a operei imperiale, astăzi o bătrână foarte simpatică care, chiar dacă nu putea să-și stăpânească întru totul tremurul ușor al capului, era încă o persoană cât se poate de demnă și distinsă. După ce obositoarele lecții de canto luau sfârșit, fetele ieșeau împreună cu profesoara lor să facă o scurtă plimbare. „După un așa mare efort pentru plămâni, doar nu cântam numai cu beregata, puțin aer curat nu strică, dragile mele, spunea ea. Și apoi, e bine să fiți văzute în lume în tovărășia mea. Sunt o persoană încă destul de cunoscută la Viena!" În timpul acestor plimbări, cât se poate de instructive și ele, fosta celebritate le istorisea fetelor întâmplări din tinerețea ei tumultuoasă. „Am cunoscut gloria, iubirea și banul, spunea ea folosind fraze împrumutate din revistele ilustrate devorate cu lăcomie în nopțile ei de insomnie. Toate au trecut, s-au spulberat, dar de ce aș regreta, când tinerețea mea a fost asemeni unui vis de aur!... Da, spunea ea, și capul începea să-i tremure mai tare de emoție, am fost răsfățată, am fost o ființă capricioasă și nestatornică... Povestea aceea cu contele ungur oare v-am spus-o"? întreba. „Nu, nici vorbă", răspundeau cu fățărnicie fetele, care o auzeau pentru a nu știu a câta oară. „S-a întâmplat la

Budapesta unde am avut un succes într-adevăr nebun în *Traviata*. Aplauzele nu mai conteneau, obosisem. Ca să scap de admirația mulțimii, a trebuit să fug! Am făcut semn unei birje să se apropie! M-am urcat. Birja, plină cu garoafe roșii (culoarea garoafelor varia de la o povestire la alta). Mirosul lor simțeam cum mă sufocă... Nu aveam aer. «Unde mergi»? am strigat spre birjar, văzând că mă duce într-o direcție necunoscută mie. «La castelul domnului conte, spuse birjarul. Domnul conte și invitații lui vă așteaptă.» Și când am ajuns la castel, spunea ea și ochii i se umezeau ușor – o adevărată nebunie, dragele mele! Contele și banda lui veselă – și lăutarii, dar ce lăutari, o țineau numai în ceardașuri, să rupă corzile, nu alta – s-au repezit la trăsură, au deshămat caii"... și urma, desigur, povestea cu șampania băută din pantof. „Să-i fi văzut îmbrâncindu-se, care să bea mai întâi", spunea ca și începea să râdă, un râs ascuțit și mărunțel, înăbușit într-o batistă de dantelă albă... Plimbarea se termina, de obicei, printr-o mică escală la cofetărie. Domni distinși și bătrâni, cu chipuri veștede și zbârcite, treceau pe lângă masa lor, ceremonioși și galanți, ridicau cât mai sus, deasupra capetelor lor chele, pălăriile cu boruri tari. Plini de curtenie, schimbau câteva vorbe cu bătrâna doamnă care îi privea, zâmbind, cu niște ochi apoși și vicleni. Și ei încercau să facă pe cocoșii și pe fanții, să se poarte cu ea cu agresivitatea de odinioară. În această lume de păpuși veștede a căror rotițe începeau să meargă mai greu, cei doi tineri prieteni aduseră cu ei – cel puțin aceasta era impresia fetelor, a Sieglindei și a Gudrunei – un val de aer proaspăt. Sieglinda se îndrăgosti rapid și definitiv de Honoriu Dorel Rațiu; Gudruna, mai telurică, optă pentru Tisu. Plimbările, însoțite de istorisirile încărcate de atâta nostalgie ale fostei cântărețe,

aveau loc acum în cinci (fetele, cântăreața și cei doi tineri). Uneori, se discuta – mai ales la cofetărie, în jurul măsuțelor de marmoră roșie, în fața unei cești de cafea cu frișcă – despre „viitorul" celor două eleve. Cântăreața manifesta unele rezerve cu privire la „vocația wagneriană" a tinerelor ucenice. „Vocile voastre – spunea ea – sunt mult mai potrivite pentru opera italiană. Verdi sau Puccini, *Madam Buterflay* sau *Traviata*. În ciuda numelor voastre cu rezonanță wagneriană, glasurile voastre sunt dulci. Sunt voci potrivite pentru belcanto... «Ringul» nu-i pentru voi". Fetele, auzind-o, erau cuprinse de disperare. Zadarnic încercau băieții să le consoleze, lacrimile curgeau pe obrajii dolofani și roșii. „Liniștiți-vă, spunea cântăreața cu multă energie. Nu e totul pierdut. O să ne străduim, Eu am să fac tot ceea ce-mi stă în putință." „Unchiul nostru – spuneau fetele printre sughițuri – să nu audă de Verdi sau de Puccini! Și o să-l convingă până la urmă pe tata să renunțe la lecțiile de canto. «Decât opera italiană, mai bine găsești niște bărbați de nădejde și le măriți pe amândouă», o să spună el; și tata, ce zice unchiul, aia face." „Nu-i totul pierdut, pentru Dumnezeu, spunea cântăreața", și le pișcă de obraz ca să le consoleze. V-am mai spus că o să mai încercăm. O voce se poate educa la urma urmei. Totul e să aveți încredere în talentul meu pedagogic." Și fetele, bineînțeles că aveau, și orele țineau de dimineața până seara. Tisu și Honoriu Dorel erau sătui de Wagner până peste cap! Totuși merseră să vadă *Lohengrin* împreună. Tisu, care era foarte obosit – începuse, în sfârșit, să se pregătească pentru examene, scrisorile unchiului din țară, nemulțumit de lenevia nepotului, erau tot mai severe, – adormi încă de la cea dintâi întâlnire dintre Lohengrin și Elsa. Impresionantul duet de iubire dintre cei doi îndrăgostiți,

din actul I, fu în felul acesta total acoperit de sforăituri. Fetele turbau de furie, chiar Gudruna, care îl iubea pe Tisu cu o dragoste senzuală și pătimașă dar încă neprihănită, părea revoltată la culme. „Trage-l de mânecă să se trezească", îi șopti ea lui Honoriu Dorel; Tisu simți în antebraț pișcătura până la sânge a tinerei valkirii înfuriate și se trezi. „Ce-i cu lebăda aia?" întrebă el încă buimăcit de somn. Câteva persoane din față, auzind întrebarea tânărului, se întoarseră pline de indignare... Decorurile uriașe din carton îl impresionară totuși, de asemenea costumele somptuoase, precum și platoșele și bărbile cântăreților. Opera i se păru, însă, greoaie și plicticoasă și, ca nu cumva să adoarmă din nou – muzica lui Wagner acționa asupra lui ca un somnifer cu efect sigur – evită s-o asculte, concentrându-și atenția, așa cum am spus, asupra decorului și a costumelor. În general, spectacolul îi amintea de o serbare școlară de pe vremea când era el elev, în care colegul lui de bancă îl interpreta pe regele Arpad, iar el pe un aprod al acestuia. La ieșire, când în sfârșit spectacolul se termină, fetele erau mute de admirație. „Ce Verdi, ce Puccini! strigară ele într-un glas. Wagner e adevăratul Dumnezeu. Un extraordinar vrăjitor." Gudruna simți cum – având în vedere accidentul cu sforăitul – dragostea ei pentru Tisu e ușor umbrită. Își propuse să-l inițieze pe tânăr în tainele muzicii lui Wagner. După spectacol, cântăreața îi invită acasă la ea. „Facem o mică petrecere, spuse. Totul însă foarte modest, să nu vă așteptați la cine știe ce." ... Tisu și Honoriu Dorel erau vădit impresionați ori de câte ori pătrundeau în sanctuarul fostei celebrități. Se mișcau stânjeniți printre trofeele tinereții ei celebre, având grijă să nu răstoarne sau să spargă ceva din greșeală. Greu, de altfel, să te miști printre atâtea lucruri de

preț, printre atâtea obiecte adunate într-o încăpere nu prea mare, în mijlocul căreia trona un uriaș pian cu coadă. Pe Tisu îl intrigă o cravașă care atârna pe perete chiar deasupra patului. „E o amintire de la un elvețian cât se poate de nostim, îi explică fosta cântăreață. Am luat de la el ore de călărie, și cum sunt un adevărat antitalent, s-a chinuit cu mine, mult, săracul. Aveam o splendoare de cal, negru ca pana corbului, cu o mică stea albă pe crupă. Magnific și nărăvaș, îngrozitor de nărăvaș", precizează ea și începu să râdă probabil unei amintiri îndepărtate ce se desprindea cu greu din negura vremii. Privirile lui Honoriu Dorel se opriră pe fotografia, cam ștearsă de timp, a unui tânăr cu trup îndesat și cu ochi oblici de asiatic. „Ce nenorocire, spuse cântăreața și luă fotografia de pe perete, o apropie de ochi – era destul de mioapă – ca s-o vadă mai bine, să fie sigură că nu se înșală. Simt cum mă cutremur toată numai când îmi aduc aminte!... A înnebunit pe scenă, dragul meu, în timp ce dansa în Salomeea. A fost un moment oribil. Și ce talent avea! Ca o flacără era băiatul ăsta, ca o adevărată flacără!"... Fotografiile cântăreței erau și ele împrăștiate peste tot, bineînțeles cu autografe celebre, nu lipsea nici iscălitura lui Wagner sau a lui Richard Strauss! Într-una din fotografii, Cosima Wagner o ținea protector de după umeri. Băură șampanie și, ca de obicei, admirară, plini de pioșenie, trofeele; puseră întrebări cu privire la persoanele – toate cât se poate de celebre – pe care nu le recunoșteau răsfoind albumele. Fu o seară plăcută și cât se poate de instructivă.

Sieglinda și Gudruna îi invitară pe băieți la castelul lor de pe Rin. S-ar putea să facem călătoria degeaba, s-ar putea să nu existe nici un castel, își spuseră ei plini de neîncredere. Totuși, curiozitatea era mult prea mare: acceptară să

meargă... În timpul celei dintâi zile a călătoriei se ținură de tot felul de glume, spre marele haz al castelanelor. Chiar Honoriu Dorel fii mai puțin melancolic decât de obicei. Noaptea, căzură frânți de oboseală și adormiră repede, cu capul îngropat între sânii generoși ai celor două valkirii; protectoare, materne, ele preferaseră să rămână treze; cu ochii larg deschiși, ascultând zgomotul uniform al roților de tren, neatente și distrate, se jucau, răsfirându-l în fel și chip, cu părul cârlionțat al băieților. Blond și mătăsos, al lui Rațiu, negru și aspru, al prietenului său. Nările lor larg deschise adulmecau mirosul viril al transpirației lor, și o dorință secretă, necunoscută până atunci de ele, urca din trupurile lor feciorelnice... În timp ce trenul se târa cu o stingheritoare încetineală spre Rin, băieții avură visuri dintre cele mai plăcute și revelatorii: Honoriu Dorel visă un copac cu frunze roșii și cu flori albe, singuratic, pe o câmpie de culoarea șofranului. Era foarte frumos și el se apucă să-l deseneze, dar vârful creionului i se rupea mereu. Tisu visă un șiștar cu lapte abia muls; el bea cu lăcomie, dar, lucru de mirare, șiștarul rămânea tot plin, nu reușea să-l golească. Laptele proaspăt mirosea cât se poate de plăcut... Fură treziți din somnul lor dulce de vocile pline de o mare încântare a celor două fete. Răsărise soarele, se aflau în cea de a doua dimineață a călătoriei lor, și când se uitară pe geam, îndemnați de ele, cu ochii încă încețoșați de somn, văzură Rinul cel cântat de poeți, curgând domol printre colinele verzi. Văzură castele risipite pe dealurile singuratice, stând acolo de veghe de sute de ani, răsfrângându-se în oglinda limpede și albastră a apei. Ca niște adevărate fiice ale Rinului, fetele nu-și găseau locul de emoție. „Rinul nostru, spuse în șoaptă Sieglinda cu ochii umezi de lacrimi. Iubitul, dragul

nostru Rin"... „Eu l-am visat azi-noapte", declară cu multă fermitate Gudruna, uitând că în cursul nopții trecute n-a prea avut parte de somn. „Orișice s-ar întâmpla, spuse Sieglinda și simți cum se trezește în ea o mare dorință, n-am să mă las până nu ajung să joc în *Aurul Rinului!*" Trecură pe lângă stânca lui Loreley și Gudruna își aminti celebrele versuri ale lui Heine: „E răcoros, Se înserează / Și Rinul curge liniștit / Spre culme stânca scânteiază / În strălucirea de-asfințit / (spuse versurile în șoaptă, cu ochii închiși) Sieglinda, în schimb, pradă aceleiași exaltări, începu să cânte. Gudruna, fără să aștepte ca sora ei să termine de cântat, o apostrofă cu severitate: „Ce cânți tu, îi spuse ea, nu are nici o legătură cu Loreley". Întâmplările se aseamănă totuși într-o anumită măsură", spuse Sieglinda. În general, ea avea un cap teoretic mai puțin pus la punct decât al Gudrunei, în schimb, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, darurile fiind și ele împărțite omului cu o anumită măsură, vocea îi era mult mai melodioasă și mai vibrantă. „Ce legătură vezi tu, nu pricep, între cântecul lui Solveig din *Peer Gynt* și Loreley, întrebă Gudruna disprețuitoare. „Loreley stă pe o stâncă – și cu o mână arăta stânca respectivă – cântă tot timpul și cufundă marinarii cu liedul ei. Solveig e adevărat că și ea stă pe o stâncă și cântă, numai că ea îl așteaptă pe Peer Gynt. Cântă până la adânci bătrânețe și așteaptă venirea lui. Ceea ce nu-i același lucru, cred că îți dai seama." „Tot despre o stâncă e vorba în amândouă cântecele, nu se lăsă Sieglinda. Și, la urma urmei, adăugă ea nepăsătoare, cântecul e foarte frumos, așa că nu văd de ce nu l-aș cânta!" Și fără să mai țină seama de observațiile și cârcotelile surorii ei, cântă în continuare. Când Sieglinda își termină cântecul, stânca rămăsese deja de multă vreme undeva departe, în

urma trenului. Cerul se înnoră brusc, castelele și delușoarele încetară să se mai oglindească în apele Rinului. O scurtă răpăială de ploaie, care nu dură decât un sfert de oră, apoi cerul se limpezi și soarele se arătă din nou. La destinație au ajuns spre seară (soarele asfințea și apele râului erau acum de culoarea sângelui). Trenul opri într-o gară micuță. Fetele își scoaseră amândouă capul pe geam și, cuprinse de o agitație neobișnuită, începură să strige: „Am ajuns, am ajuns". Trăgând emoționați de geamantanele burduhănoase – exista oare într-adevăr un castel? Se apropia, în sfârșit, clipa când vor afla adevărul! – băieții coborâră pe peron ascunzându-se, emoționați și fâstâciți, în spatele celor doua valkirii... Fu o adevărată avalanșă de strigăte, de sughițuri și de gemete! Lacrimile începură să curgă în voie și din abundență! Tisu căută cu privirea un bărbat care să-l ajute la bagaje. Nu văzu însă picior de bărbat – în afara șefului de gară; acesta, cu un fanion roșu, dădu în sfârșit drumul trenului. Șase femei, mature, semănând totuși, dacă te uitai atent, cu tinerele fete (cu părul împletit în niște cozi groase și blonde, adunate în coc deasupra capului), se roteau emoționate și transpirate în jurul celor două fete, fără să le acorde băieților nici o atenție. Foarte posibil ca ele – se gândi Tisu – să facă parte dintr-o ligă feminină, una din acele organizații numai pentru femei, iar castelul să aparțină și el societății în cauză. Altfel, prezența unui număr atât de impresionant de femei era aproape inexplicabilă. Dar exista oare cu adevărat un castel? se întrebă el plin de neliniște și privirile lui începură să cerceteze dealurile din jur, în căutarea acestuia. Era din ce în ce mai curios să vadă cum arată un castel privit mai de aproape, nu numai în fugă, de la fereastra trenului! Între timp, cele șase femei continuau să

vocifereze cât se poate de agitate, învârtindu-se fericite și emoționate, în jurul fetelor. Vorbeau într-un dialect specific acelei regiuni, așa că băieții nu prea înțeleseră ce spun. „Bine ați venit la castelul nostru! spuseră ele, adresându-li-se lor, și băieții respirară, în sfârșit, ușurați; castelul exista într-adevăr, nu era o simplă născocire, de vreme ce era amintit chiar în cuvintele de bun venit... Trăgând de geamantanele grele umplute cu rochii de-ale fetelor, cumpărate de la Viena, se îndreptară cu toții spre cele două trăsuri ce urmau să-i ducă, în galopul cailor, până la castel. Caii mici și repezi, cai de munte, aveau căpestrele împodobite cu tot felul de flori, și Tisu își aduse aminte că, în același fel, se împodobeau acasă la ei caii de sărbători. În ciuda drumului prost, discuția fu de la început foarte animată. „Ce face omama și opapa?" întrebară într-un glas fetele. Spre marca lor bucurie, aflară că, atât omama cât și opapa, sunt până acum, slavă Domnului, bine sănătoși. Pe omama, e adevărat, a început să o supere astmul în ultimul timp. În schimb, otata e voinic și vesel, așa cum îl știau; de auzit, din păcate, nu mai aude chiar atât de bine, desigur, din pricina bătrâneții; trebuie, când stai de vorbă cu el, să pronunți cuvintele ceva mai tare și mai rar, mai ales că, din cochetărie, refuză să-și pună cornetul; nu vrea să știe lumea că e surd, dar la vârsta lui e normal să nu meargă totul perfect; altfel, însă, e încă plin de energie și destul de lucid; nici o hotărâre nu se ia la castel, înainte de a i se cere și lui părerea. Și, între timp, castelul se ivește, de-adevăratelea, undeva pe crestele dealurilor. Un miros plăcut de iarbă cosită gâdilă nările, în vale se vede Rinul curgând, soarele stă gata să apună; și când ajunseră la o aruncătură de băț de castel, fetele hotărâră să facă unele mărturisiri. Așa aflară ei, în sfârșit, adevărul; nu există, bineînțeles, nici un fel de titlu

de noblețe, totul n-a fost decât o glumă de-a lor destul de nevinovată, de vreme ce castelul există, se poate și vedea, spuseră ele și-l arătară cu mâna. Există și era într-adevăr al lor, și asta încă de multă vreme; otata îl cumpărase cu mulți ani în urmă, ele nici nu erau născute pe timpul ăla. Vechiul proprietar al castelului, un tânăr conte care scria versuri și al cărui tată își zburase creierii într-o casă de sănătate, după ce drama se consumase, luase hotărârea să rupă definitiv cu trecutul, să transforme toate veniturile în numerar, și să-și caute norocul cât mai departe de locul „tragediei", tocmai în America! Așa ajunsese castelul în posesia lui otata, care, înainte de a-l cumpăra, avusese într-adevăr o mică fabrică de mezeluri la Stuttgart. Castelul otata îl cumpărase mai ales la insistențele lui omama, fire romantică, care de multă vreme visa să aibă un castel al ei. Otata era însă o fire foarte pornită pe distrugerea și spulberarea tuturor iluziilor romantice; iată de ce, fără nici o umbră de remușcare, hotărî de la început să transforme castelul într-o bănoasă – transportul pe Rin era operativ și nu costa mult – crescătorie de porci. Vecinii însă se revoltară, din pricina mirosului îngrozitor; acesta răzbătea pe Rin până la mari depărtări. Societatea de protejare a apelor Rinului, precum și oficiile turistice, au pornit încă din primul an o campanie vehementă împotriva castelului transformat într-o uriașă cocină de porci! Călătoria pe Rin atât de desfătătoare, cântată de marii poeți germani și, bineînțeles, și de muzicieni (vezi *Aurul Rinului* a lui Wagner), își pierdea mult din farmec, de vreme ce, de îndată ce vaporul se apropia de locul cu pricina, duhoarea devenea atât de insistentă. Călătorii, ieșiți pe covertă să admire peisajul, trebuiau să se țină cu amândouă mâinile de nas, din pricina mirosului; acesta se strecura

perfid până în cele mai etanșe cabine; doamnele erau apucate de migrene, copiii se plângeau de dureri de burtă, iar domnii își întrerupeau convorbirile lor grave și începeau să privească, consternați, apele limpezi ale râului peste care plutea, adevărată blasfemie, un miros atât de neplăcut. Vaporul se îndepărta de castelul blestemat, dar călătorii cu greu reușeau să-și mai recapete buna dispoziție... „Așa că opapa a trebuit să renunțe la porci" – povesti Gudruna și pe fața ei nu puteai vedea dacă ea regretă acest lucru sau, din contră, se bucură la gândul că, în sfârșit, castelul a încetat să mai fie crescătorie de porci. „Scandalul a fost mult prea mare; s-a întins aproape în toată țara. De pildă, a apărut într-un ziar din München un articol scris de un scriitor celebru. Și articolul cu pricina a avut un asemenea ecou, încât riscam să fim alungați cu pietre din castel dacă ne-am fi încăpățânat și am fi continuat să creștem porcine; și atunci otata a vândut porcii; a venit pe Rin un vapor mare care i-a luat și i-a dus. Numai că otata n-a renunțat chiar de tot la planurile lui și, în locul porcilor, a cumpărat păsări. Otata n-a mai avut niciodată o crescătorie de păsări, habar nu avea cum se cresc ele și atunci a cumpărat cărți și a studiat, între timp, s-a întors și tata din armată și a studiat și el împreună cu opapa, studiau și stăteau mult de vorbă. Ziua și noaptea nu ieșeau din casă, tot studiau și discutau amândoi, ce și cum să facă. Și după aceea au adus tâmplari, și tâmplarii au făcut mai multe cotețe în spatele castelului, și cotețele alea toate s-au umplut cu păsări, și așa de multe am avut că zilnic pluteau pe Rin vaporașe pline cu păsări de-ale noastre; avem acum cea mai renumită firmă. Tata atât a studiat, încât nu cred să existe altcineva, nu numai pe valea Rinului, ci chiar

în toată Germania, care să știe mai mult decât el despre păsări. A reușit să obțină în ultimul timp noi soiuri, și se întâmplă, din ce în ce mai des, să fie invitat la congrese, împreună cu savanți celebri, și să țină tot felul de referate despre ele. Acum scrie o carte cu aceeași temă, intitulată Creșterea păsărilor de casă, în colaborare cu opapa. În ce privește mirosul, când bate puțin vântul, mai coboară spre Rin un fel de damf acrișor, mai ales după ploaie – mirosul acela de găinaț ud, bine cunoscut – abia se simte însă, nici nu se compară cu cel al porcilor. „Parcă miroase ceva", își spun, e adevărat, câteodată doamnele de pe vapor și strâmbă ușor din nas, cele mai sensibile, dar până să se dumirească ce-i cu mirosul, până își caută ele o batistă, gata, mirosul a și trecut! În privința asta, n-am mai avut necazuri!" spune Gudruna, la capătul povestirii ei; între timp ajunseră la castel, intrară în curte, trecând mai întâi peste podul sub care se vedea o prăpastie adâncă. Dincolo de dealuri, soarele apusese de mult. O lumină blândă cobora pe Rin. Se auzeau în depărtare sirenele vapoarelor semnalizând. Otata și omama, gârboviți, cu părul alb – capul le tremura ușor din pricina emoției – îi așteptau la intrare. Fetele, emoționate, cu lacrimi în ochi, săriră la pieptul lor uscat. Bătrânii, la rândul lor, lăcrimară. „Ați crescut, v-ați împlinit, sunteți de-acum domnișoare", spuseră ei gâtuiți de emoție. Curtea era plină de orătănii de tot felul; se adunară cotcodăcind în jurul lor, de parcă ar fi participat și ele la bucuria generală. Tata apăru și el. Mai sobru, el le îmbrățișă scurt, bărbătește, fără să se piardă în fleacuri inutile. Băieților le întinse o mână umedă, transpirată, de unde Tisu deduse că, în ciuda „sobrietății", era la rândul lui foarte emoționat...

Primele zile petrecute la castel au fost încântătoare. Priveliștea era minunată și tinerii, fetele, Tisu și Honoriu Dorel, făceau lungi plimbări pe malul râului. Plecau dimineața și se întorceau seara, hămesiți de foame, dar fericiți. Își făcu, în sfârșit, anunțată vizita, unchiul, celebrul critic muzical și dirijor de operă, și fetele fură cuprinse de o agitație și o emoție deosebită. Bineînțeles că unchiul le va pune să cânte, ca să observe progresele făcute în timpul anului petrecut la Viena! Din nefericire, Gudruna băuse apă rece dintr-un izvor descoperit de ea în pădure și vocea i se voalase puțin. Încerca să și-o dreagă cu ouă crude proaspăt ouate, răgușeala, însă, spre marea ei disperare, continua să persiste... Lungile plimbări pe malul Rinului fură în tot cazul întrerupte. Fetele exersau zilnic. Le acompaniau la pian, pe rând, cele șase femei (mama fetelor murise, nu mult după ce se născuse cea de-a doua fiică, Gudruna, femeile erau surorile mai mici ale nefericitei mame). Cântau mai ales lieduri de Hugo Wolf, sfâșietor de triste. Noaptea, Tisu părăsea încăperea în vârful picioarelor, în mare taină. Se întorcea doar în zori, frânt de oboseală dar fericit. Honoriu Dorel, bănuia că se întâlnește cu Gudruna sau cu o altă femeie de la castel; în tot cazul, Tisu, care era discreția în persoană, nu făcu nici un fel de mărturisiri și nici Honoriu Dorel nu părea interesat să afle mai mult. Dimineața, Gudruna apărea cu cearcăne la ochi, vocea îi era și ea din ce în ce mai răgușită, și, cu o bucurie abia ascunsă în priviri, se plângea că, din pricina căldurii (deși se aflau la începutul lui septembrie, nopțile erau într-adevăr foarte calde) doarme prost. Plină de naivitate, Sieglinda o îndemna să ia un calmant: „Eu, când nu pot dormi, spunea ea, iau calmante și adorm într-o clipă." Honoriu Dorel, în timp ce fetele își

cântau liedurile sau atacau direct complicate arii din Wagner, începu să facă lungi și instructive plimbări cu tatăl fetelor, domnul Günter. Instructive erau într-adevăr aceste plimbări în doi, deoarece domnul Günter era o adevărată somitate în problema, deloc simplă, a creșterii păsăretului de curte, dotat nu numai cu o temeinică pregătire științifică, ci și cu o foarte bogată fantezie. El visa, de pildă, să obțină noi și noi soiuri de păsări, și era convins că demersurile făcute de dânsul în această privință îl vor conduce spre rezultate dintre cele mai promițătoare. „Mă interesează – îi mărturisi el tânărului – bineînțeles mărimea, și frumusețea unei păsări. Cu cât e mai mare o găină sau un cocoș, cu atât are, e firesc să fie așa, mai multă carne. Și cu cât sunt mai frumoși, mai ales cocoșii, cu atât cumpărătorii sunt mai atrași să-i cumpere. Dar, în același timp, nu pot face abstracție de calitatea cărnii pe care o obțin prin încrucișările respective, acest lucru fiind, de altfel de primă importanță pentru mine. Poți obține, de pildă, soiuri foarte mari sau foarte frumoase de păsări, un cocoș să zicem, mare cât un curcan și cu un penaj strălucitor și viu colorat, ca cel al cocoșului de munte, dar, în schimb, cu o carne fibroasă, fără gust, lipsită de dulceață. În cazul ăsta, efortul e zadarnic, pasărea degeaba-i mare, nimeni nu ți-o cumpără, dai faliment. În schimb, i-a gândește-te, să obții un soi de cocoș care să cântărească, să zicem, zece kilograme, dar care, în același timp, să aibă o carne dulce și fragedă cum e carnea de pui. Dai lovitura! În doi ani ești milionar... Numai că deocamdată – spunea el, și privirea i se adumbrea – bat pasul pe loc! Mă aflu, ca să spun așa, într-un punct mort. Obțin păsări mari, aproape uriașe, dar cu cât sunt ele mai mari cu atât carnea lor e mai proastă, aproape de nemâncat! Am obținut păsări splendide la

înfățișare, dar, când le pui la cuptor, au un gust ca de iască. Frumos pe dinafară, cum se spune, putred pe dinăuntru." O pasăre frumoasă, – încerca să spună Honoriu Dorel cu timiditate – e în tot cazul un lucru rar!" „Ce folos, fiule, ce folos, se plânse domnul Günter, şi privirile lui, în dosul ochelarilor cu dioptrii multe, exprimau o imensă tristeţe. Degeaba sunt frumoase, dacă e proastă carnea, nu mi le cumpără nimeni. Sunt cu mâinile legate, ca să zic aşa. Depind de piaţă. De cerere şi ofertă. Toate eforturile mele trebuie canalizate într-o singură direcţie: spre obţinerea unei cărni cât mai gustoase." Domnul Günter mai făcu câţiva paşi privind melancolic apele, de un albastru pur, ale Rinului, apoi vorbi din nou: „De altfel intervine încă o problemă: cea a hranei. Păsările astea mari obţinute prin diferite încrucişări, consumă enorm! O pasăre mare mănâncă într-o zi atâtea grăunţe, câte mănâncă o pasăre obişnuită într-o săptămână! În felul ăsta ajung la sapă de lemn. Cine îşi poate permite să hrănească asemenea monştri?!" Domnul Günter îl duse în cele din urmă pe tânărul pictor să vadă coteţele lui „speciale". „Eşti, ca să zic aşa, un privilegiat, îi spuse el în timp ce se îndreptau, mergând pe o potecă îngustă, spre locul cu pricina. Nu le prea arăt şi fac asta nu numai din prudenţă – până n-ai ajuns la rezultate meritorii, e bine să nu te expui – ci şi din modestie. Nu-mi place să mă laud cu succesele mele, în stânga şi în dreapta. „Sunt foarte mari, spuse în culmea entuziasmului Honoriu Dorel, privind, mut de admiraţie, păsăretul splendid. Extraordinare. Ar trebui organizată o expoziţie cu ele. Minunate! Aşa ceva nu s-a mai văzut până acum." „Ce folos – spuse cu indiferenţă Günter-tatăl, de vreme ce carnea lor e de nemâncat. E un lux pentru mine să

le țin aici și să le dau să mănânce." „Dacă le-aș picta"?! spuse Honoriu Dorel gâtuit de emoție. „N-am nimic împotrivă, spuse domnul Günter. Tot nu-s bune de altceva. Poți să le pictezi cât vrei, dragul meu. Și dacă e vorba de pictat, am o surpriză pentru tine." Așa se făcu, prin urmare că domnul Günter îi arătă lui Honoriu Dorel uriașul cocoș pe care îl ținea închis în mare taină într-o cămăruță din turnul castelului; și pe care până atunci nu-l arătase nimănui – cel puțin așa pretindea, în timp ce urcau împreună scările care duceau spre turn. Cocoșul, când intrară trăgând repede ușa după ei, dădu drumul la un sunet ascuțit și plin de mirare, de parcă ar fi vrut să scoale morții din somn. Honoriu Dorel rămase mut de admirație. O asemenea pasăre nu văzuse el niciodată în viața lui. „Ce penaj, spuse în culmea entuziasmului. Și ce creastă." De parcă ar fi auzit lauda, cocoșul cucurigă încă o dată. „Îți sparge urechile", spuse domnul Günter. Cocoșul, aproape de înălțimea unui om, avea penele de pe gât și. de sub creastă de un alb care bătea spre gălbui; cele din coadă erau verzi cu pete mov, ca la păuni. Honoriu Dorel privi cu un ochi nesățios de pictor modelul viu din fața lui, atât de real și în același timp aproape fantastic. „Nimeni n-o să mă creadă că eu am văzut cocoșul ăsta", își spuse, în timp ce pregătea pânza și culorile. Începu să picteze, străduindu-se să rămână cât mai fidel modelului. Totuși, nu putu să nu adauge puțin cărămiziu în penaj, iar gâtul cocoșului îl făcu ceva mai gălbui decât era în realitate. Și de vreme ce cocoșul tot nu semăna cu cel adevărat, își permise chiar o mică fantezie: ghearele i le făcu verzi, de un verde transparent, ca de sticlă, încât pasărea părea că stă pe niște picioare gata la cea mai mică mișcare să se spargă. De asemenea, în loc de cinci gheare la picioare, îi făcu șase, iar

o pană din coadă i-o coloră în mov; un mov de culoarea prunii putrede, de o nuanță mocnită; acesta dădea ansamblului un indiscutabil dramatism. Își permise o mică abatere, o licență cu totul nevinovată, și atunci când pictă ochii cocoșului; îi făcu un ochi albastru și altul galben. Cu toate aceste mici modificări, pasărea pictată de el nu era cu mult diferită de cea adevărată. Falnică și încântătoare în același timp, gata în orice clipă să se desprindă de pe pânză și să zboare! Și, în timp ce lucra la ultimele retușuri, Honoriu Dorel simți cum sufletul i se umplu de o neașteptată și amețitoare fericire. Avea impresia că ceea ce realizase el de data asta nu semăna cu nimic din ceea ce făcuseră alții înaintea lui! Pasărea uriașă ce-l privea de pe pânză, asemeni unui sfinx cocoșesc, cu ochii ei în două culori, era o pasăre născocită de el, născocită și văzută deopotrivă, adevărată și iluzorie în același timp, închipuire, dar și copie a unui cocoș al cărui cucurigu agresiv și războinic se făcea auzit din când în când... Între el, pasărea pictată și cea adevărată, care se foia din ce în ce mai neliniștită în jurul lui, începea să se înfiripeze un fel de legătură tainică a cărei sursă, misterioasă, îi scăpa pictorului. Reușise, în tot cazul, într-o clipă de inspirație unică, să redea însăși esența ascunsă a cocoșului din încăpere!... Cine, în afara lui, și a domnului Günter, desigur, a mai văzut o asemenea pasăre vreodată? („Cât de fantastică poate fi realitatea, își spuse Honoriu Dorel, cât de puțin trebuie să o modificăm!")... Și totuși, falnicul cocoș de pe pânză, deși semăna foarte bine cu pasărea vie din fața lui, era în realitate cu totul altul! Mai fantastic ori mai puțin fantastic decât cel real, mai credibil sau mai puțin credibil, asta nu avea nici o importanță! Important era, în schimb, faptul că până la el, nimeni – așa își spunea el, în timp ce

prin ferestruica din tavan se strecura o lumină din ce în ce mai palidă, pe măsură ce umbrele înserării coborau deasupra Rinului – nu-și imaginase vreodată că un cocoș poate arăta așa! Un drum plin de mister se întindea înaintea lui Honoriu Dorel, un ținut a cărui existență, până atunci nici n-o bănuise măcar, își dezvăluia tainele; o poartă ascunsă se deschise și un cocoș falnic se foia cu penetul lui strălucitor în fața intrării! Un cocoș cu un ochi galben și cu altul albastru, cu o pană în coadă de culoarea prunii putrede și cu un gât gălbui de culoarea osului de ivoriu! în culorile acelea, neobișnuite și ciudate la o primă vedere, stătea întregul secret al picturii lui – în sfârșit se putea vorbi de așa ceva – precum și în verdele ca de sticlă al picioarelor lui cu șase degete... Între timp, pasărea începu să se uite și ca la tablou cu acea privire stupefiată, neîncrezătoare și furioasă, pe care o au animalele – și desigur și păsările – când dau peste o oglindă în care își văd propriul lor chip reflectat. Inconștiente de propria lor existență pe pământ, ele nu au cum să ia act de ele însele, uitându-se la copia lor din oglindă. Ba mai mult, prezența acestui alter ego le înfurie cât se poate de tare! N-am văzut oare cu toții cum pisicile se aruncă, zburlindu-se furioase, la dușmanul din oglindă? Gata să-l și sfâșie cu ghearele lor catifelate! Întotdeauna se lovesc însă de sticla rece și impenetrabilă, în dosul căreia, degeaba se uită ele înfuriate și nedumerite, nu se ascunde nimic... La fel se uita cocoșul la imaginea lui de pe pânză, tâmp și furios în același timp gata să sară la rândul lui la bătaie! Dar și speriat, totodată – de unde și ezitarea lui prelungită – din pricina mărimii cocoșului de pe șevalet care – așa-i plăcuse lui Honoriu Dorel să-l picteze – era cam de două ori mai mare decât cel din realitate. „Nici o asemănare", și-o fi spus

cocoşul, aşa cum unii vizitatori, mai puţin iniţiaţi, îşi spun ori de câte ori se întâmplă să se afle în faţa unei pânze mai îndrăzneţe. Dar n-are rost să-i atribuim cocoşului gânduri mult prea complicate şi cu subtext neapărat estetic! Nu există pasăre care să fie de o agresivitate mai tâmpă. Iat-o gata pregătită să se repeadă la cocoşul de pe şevalet, şi ar şi face-o, desigur, dacă mărimea acestuia n-ar continua să-i impună respect. Dă totuşi drumul la un cucurigu înspăimântător, pe limba lui, probabil un fel de chemare la luptă, o provocare virilă şi mândră, fără să primească însă nici un fel de răspuns din partea adversarului. Da, celălalt tace; îl priveşte doar cu ochii lui ficşi, ca două mărgeluţe de sticlă, unul galben iar celălalt albastru, continuând să dea dovadă de o sfidătoare nemişcare; neräspunzându-i-se aşadar la provocare, furios, „modelul" aruncă un cucurigu mai ameninţător! Nu primeşte însă nici un răspuns nici de data asta, încât cocoşul nu mai poate suporta atâta nepăsare şi sfidare! Iată-l aşadar repezindu-se cu ciocul său ascuţit drept în ochiul cel galben al rivalului său! Înspăimântat după aceea, însă, de propriul lui curaj, se retrage repede hotărât să se apere, să nu se lase sfâşiat de monstrul uriaş din faţa lui. Celălalt, cu ochiul sfâşiat, din care nu curge însă nici o picătură de sânge – încă un lucru ce-l nedumereşte – rămâne nemişcat la locul lui, fără să riposteze. De data asta, lipsa de ripostă a rivalului îi dă curaj cocoşului furios. El se repede din nou, cu şi mai mare furie, ţinta fiind celălalt ochi al rivalului său, cel albastru! Înspăimântat la gândul că orătania, care confundă arta cu realitatea, e gata să-i distrugă capodopera, Honoriu Dorel Raţiu se vede obligat să intervină. El se aruncă înaintea şevaletului, hotărât să apere tabloul, cu trupul său. Aşa se face că ciocul păsării înfuriate

nimerește umărul pictorului, sfâșiindu-l. Începe să curgă sânge și Honoriu Dorel se transformă, ad-hoc, într-un fel de Prometeu înlănțuit de propriul său șevalet, gata să apere cu prețul vieții sale, capodopera abia terminată pe care culorile nu se uscaseră încă... Între timp, cei de la castel, îngrijorați de absența lui, destul de prelungită – nu coborâse nici măcar la ora prânzului – începură să-l caute peste tot. Și, în sfârșit, domnul Günter urcă în pod și îl găsi într-o baltă de sânge cu cocoșul criminal deasupra lui. Tot trupul îi era sfâșiat de ciocul păsării înfuriate! Din pricina spaimei și a durerii, Honoriu Dorel căzuse într-un leșin adânc, din care cu greu reușiră să-l trezească. În timp ce Honoriu Dorel era transportat cu multă grijă pe scările înnegrite de timp, fetele se foiau în jurul lui înnebunite de spaimă. „Tabloul", spuse el în șoaptă, când ajunseră, în sfârșit, cu targa improvizată, la parter. Era evident că făcea mari eforturi ca să vorbească „Fii liniștit, e în bună stare", spuse domnul Gunter. Ca niște valkirii din tetralogie, Gudruna și Sieglinda se aruncară asupra trupului tânărului. „Nu-i vorba de nici o rană adâncă, spuse Tisu profesional, după ce cercetă cu un ochi atent rănile de pe trupul băiatului. Sunt numai răni de suprafață, ciupituri făcute de ciocul păsării înfuriate. Cu toate că nu-s adânci, sunt, în schimb, deosebit de dureroase. Păcat că nu am trusa cu mine, i-aș fi făcut o injecție cu un calmant puternic. Am doar niște somnifere, am să i le dau într-o doză mai mare – în felul acesta adoarme și n-o să mai simtă nimic", spuse Tisu privindu-și prietenul, care, din când în când, cădea în leșinuri scurte din pricina durerilor. „Există, în schimb, pericolul unei infecții generale, deosebit de periculoase, așa că trebuie internat de urgență la spital..." îi spuse el în șoaptă domnului Günter, ca să nu audă fetele și

să înceapă din nou să bocească... Cu toate că era doar student în anul doi, fără nici un examen luat şi cu puţine cursuri audiate, şi acelea doar pe jumătate, Tisu îşi exercită pentru întâia oară, pe pielea prietenului său, meseria de doctor. Mai târziu, în cariera sa de medic, pe care o va profesa ani şi ani de zile, nu de puţine ori va fi pus el în situaţii oarecum asemănătoare; bolnavi a căror internare se cerea de urgenţă, adeseori vor îndrepta spre el priviri la fel de fierbinţi, încărcate de suferinţă, înnebunite de o durere cumplită ce se cerea însă potolită de urgenţă. O implorare mută – ajută-ne, fă-ne să nu mai suferim, eşti doar medic, poţi să faci asta – îi va fi dat că citească în ochii multora; numai că, la fel ca acum, când cel aflat pe patul de suferinţă era prietenul lui, Honoriu Dorel, el nu va fi niciodată capabil să răspundă acelor priviri arzătoare, decât cu strălucirea mută, indiferentă a ochilor săi de un cenuşiu spălăcit, din ce în ce mai injectaţi, din pricina băuturii, cu trecerea anilor. Va scrie lungi reţete – i se va duce faima pentru lista interminabilă a reţetelor lui – cu speranţa că injecţiile, flacoanele şi pilulele prescrise de el vor înlocui într-un fel acea fărâmă de compasiune, de milă solicitată de toţi bolnavii.

Cele două fete, Gudruna şi Sieglinda bocind amândouă ca nişte apucate, tamponară, cu nişte batiste de mătase muiate în ceai de muşeţel, trupul însângerat al tânărului care gemea tot timpul de durere. „Drumul e destul de prost, din păcate – spuse în şoaptă domnul Günter – nu cred să ajungem mai repede de trei ore, trei ore şi jumătate. N-am să-l las pe Fritz să conducă, am să conduc eu, totuşi, nu cred..." „Dacă ajungem în trei ore, e bine, spuse Tisu. Numai c-ar fi timpul să plecăm, n-are rost să mai rămânem", adăugă el uşor enervat, din pricina sughiţurilor de plâns a

smiorcăiturilor celor două valkirii care numai eroic – așa cum le obliga, nu numai numele purtate, ci și pasiunea lor pentru Wagner – nu se purtau. „Ajutați-mi, îi spuse el adresându-se domnului Günter, să-l ridicăm și să-l ducem la mașină." Cu ajutorul a doi servitori, folosindu-se de aceeași targă improvizată – o ușă mai veche – reușiră să-l coboare pe Honoriu Dorel pe scările înguste și destul de alunecoase din pricina umezelii, ale castelului. Îl urcară cu greu în mașină; domnul Günter trecu la volan, iar Tisu se așeză în spate, lângă bolnav; în scurtă vreme, ca urmare a somniferelor, Honoriu fu cuprins de o toropeală ușoară. Ajunseră cu bine la spital și se făcură rapid formele de internare. Un medic bătrân cu o barbă albă, ca a lui Moș Crăciun, îl luă pe Honoriu în primire, supunându-l unui îndelung consult. Așa cum bănuise Tisu de altfel, rănile erau destul de superficiale; cea din umărul stâng era totuși ceva mai adâncă și cerea o îngrijire specială. „Băiețelul rămâne la noi; doctorul i se adresase domnului Günter ca unui prezumtiv tată, și acesta lăsă lucrurile așa, nu-l contrazise. Nu-i nimic grav, puteți fi liniștit, îi spuse el. Îl vom îndopa cu injecții, ca să nu sufere, și dacă totul va decurge așa cum sperăm noi, într-o săptămână, cel mult două e din nou pe picioare." „Nu există pericolul unei infecții?" întrebă domnul Günter foarte aferat. „Nu e nici un pericol, avem noi grijă", îl liniști medicul și zâmbi distrat, cu gândul la alți bolnavi care îl așteptau... Peste câteva zile Tisu îi făcu o vizită prietenului său. Honoriu Dorel, cu trupul înfășurat în întregime într-un bandaj imens, încercă la intrarea lui să zâmbească, străduindu-se să pară cât mai vesel. I se citea însă în priviri o neliniște și o agitație surdă. Văzându-l atât de surescitat, Tisu îl întrebă, dacă mai suferă încă din pricina rănilor. „Nu

mă doare nimic, îi răspunse Honoriu Dorel, reușind mai mult să se strâmbe, decât să surâdă. Nici măcar măselele", adăugă ceva mai vesel, făcând aluzie la o întrebare mai veche de-a lui Tisu. Apoi trecu la problema care se pare că-l chinuia cel mai mult de când era internat în spital. Îi ceru, așadar, lui Tisu, amănunte cu privire la tabloul lui. Nu cumva, oribila pasăre a reușit să-l distrugă cu totul? „Bestia l-a ciupit puțin și pe el, îi spuse Tisu, încercând să glumească. În tot cazul, nu-i chiar așa deteriorat ca tine", îl asigură el. „Voi mai cunoaște, oare, spuse Honoriu Dorel, pradă unei exaltări neașteptate, voi mai reuși oare să ating vreodată acea stare de beatitudine pe care am încercat-o în timp ce-l pictam!? S-a întâmplat minunea, scumpul meu prieten, mă înțelegi?! îi mărturisi el lui Tisu și strigă atât de tare, încât o soră, speriată, își vârî capul pe ușă. Am reușit să descopăr secretul ascuns al artei adevărate... Numai că – adăugă el cu părere de rău – se pare că mai repede de două, trei săptămâni nu voi fi în stare să țin penelul în mână. Și n-am răbdare, înțelegi, prietene, n-am răbdare! Tisu dădu neputincios din umeri. „Trebuie să așteptăm, spuse el. Nu avem de ales." „L-ai văzut, nu-i așa? întrebă din nou tânărul pictor în culmea exaltării. Ai văzut culoarea pe care am reușit s-o dau penetului? Ai văzut vișiniul acela al cozii? Ai observat gălbuiul, de culoarea ivoriului, al gâtului?!"... Tisu încercă să-l potolească. Să nu uite că e încă bolnav, îi spuse el, toată agitația asta nu-i recomandabilă. „Cu cât stai mai liniștit, îl asigură el, cu atât ai să te faci mai repede sănătos." Tisu înțelegea agitația prietenului său. Văzuse și el cocoșul pictat, și înțelegea – da, în ultimul timp ajunsese să priceapă și el câte ceva din pictură – că bolnavul avea toate motivele să fie atât de exaltat. Cocoșul, real și fantastic în același timp,

pictat de Honoriu Dorel, așa cum îl văzuse el, dar și puțin altfel (și cine știe dacă nu tocmai în acest altfel stătea secretul valorii lui excepționale), reușise să-l tulbure profund. Honoriu Dorel izbutise în cele din urmă; frământările lui de artist nu fuseseră zadarnice! „Cine știe – se întrebă Tisu cu un fel de orgoliu ascuns și aproape inconștient – dacă nu va fi chiar unul dintre cei foarte mari?" – Cu cât însă în fața prietenului său se deschideau perspective dintre cele mai promițătoare, cu atât Tisu simțea cum acesta se îndepărtează de fapt de el, cum prietenia lor începe să se destrame. Un fel de prăpastie se căsca între cei doi, despărțindu-i pentru totdeauna! La rândul său, Honoriu Dorel fu conștient de acest lucru. Fără să vrea, el îndreptă spre Tisu aceeași privire – plină de atașament, tandră, afectuoasă, dar, în același timp, și ușor ironică, aproape disprețuitoare – cu care Hamlet îl privește pe Horațiu, bunul său prieten când rostește celebra frază: „Pe cer și pe pământ sunt mult mai multe lucruri, Horațiu, decât filozofia ta poate înțelege". Deși totul dură destul de puțin, o secundă sau două, Tisu înțelese. Își privi la rândul său prietenul care, cu trupul încă acoperit de bandaje, dar cu ochii devorați parcă de o febră mistică, își aranja cu mâna stângă, rămasă nebandajată, perna de sub cap, căutându-și o poziție cât mai comodă. „Știi că în ultimul timp am început să mai pricep și eu câte ceva din pictura asta a voastră", spuse el. „Ajută-mă să mă ridic puțin, spuse Honoriu. Am încercat eu să-mi aranjez singur perna asta, dar mereu îmi alunecă. După cum vezi, stau într-o poziție destul de incomodă." Tisu îi potrivi perna, în timp ce tot felul de gânduri confuze și cât se poate de încâlcite îi treceau prin cap. Simțea nevoia să-i spună și alte lucruri lui Honoriu Dorel, dar parcă nu găsea cuvintele necesare. Ar fi vrut să-i

spună că adeseori, în gândul său, își bătuse joc de el, toată agitația lui i se păruse nu de puține dăți inutilă, zadarnică și chiar puțin caraghioasă. „Doamne, ce te mai puteai frământa tot timpul, se auzi el că-i spune totuși, și nu era decât o singură frază dintr-un șir nesfârșit ce aveau să rămână, el era conștient de asta, nespuse niciodată. Ce te mai chinuiai, ce te mai răsuceai noaptea în pat!" mai spuse și începu să râdă. Un fel de uimire naivă i se putea citi în priviri. Era rândul lui, acum, să-și privească ușor disprețuitor prietenul: „Viața e atât de simplă, de ce dracu o complici tu atâta?" spuneau parcă privirile întrebătoare ale lui Tisu. „Vrei să chemi sora? îl rugă Honoriu Dorel. Să-mi aducă ceva de băut că mi-e tare sete." Lui Honoriu Dorel i se păru, în schimb, că Tisu, în timp ce povestea despre cocoș – cum a dispărut, cum au pus servitorii să-l caute – încă se îndoiește, de fapt (prezența lui în spital, cu trupul acoperit de rănile făcute de nefericita pasăre ar fi putut fi o mărturie dintre cele mai concludente) de existența reală a păsării, care îi slujise lui Honoriu ca model. „Să fi existat, oare, cu adevărat o pasăre"? și-l închipui el pe Tisu întrebându-se, în timp ce se uita la cocoșul de pe șevalet. Apoi Tisu zise: „E cam timpul să plec", și se ridică de pe scaun. Trebuiau spuse acum cuvintele de adio, pentru că de fapt se despărțeau, dar nici unul dintre ei nu fu în stare să le găsească. „Mă întorc la Viena, spuse Tisu, peste vreo două, trei zile. În iarnă, vreau să mă prezint la examene. Altfel, unchiul n-o să fie de acord să mă mai țină la facultate." O să mă întorc și eu la Viena – spuse Honoriu. O fac însă cu părere de rău. Valea asta a Rinului e într-adevăr frumoasă..." „Fetele sunt emoționate, spuse Tisu. Așteaptă și acuma vizita unchiului lor, dirijorul de operă. Exersează zilnic ore în șir, fără oprire. Iar când fac

o scurtă pauză aleargă la tabloul tău și-l privesc mute de admirație. «Poate veni la noi în fiecare vară, zic ele să se inspire».” Honoriu Dorel își ascunse cu greu bucuria ce-o simțea auzind de admirația fetelor – „Gudruna – povesti Tisu în continuare – a comandat o ramă dintre cele mai scumpe. A înrămat tabloul și l-a pus deasupra vitrinei din salon. «Vreau să fie – zice ea – primul lucru pe care să-l vadă unchiul când va sosi în vizită la noi.» Are de gând să-l convingă să ți-l cumpere și, pe deasupra, să-ți facă și alte comenzi. Unchiul nu numai că e bogat, dar e și o persoană influentă. Fără tipi care să-i lanseze, pictorii nu fac nici o para chioară, pot avea talent cu carul, degeaba, zice Gudruna, și desigur că în felul ei are dreptate”, spuse Tisu încercând, de fapt, să amâne, atât cât era posibil, clipa despărțirii. „Am să te caut de îndată ce mă întorc la Viena”, spuse Honoriu Dorel și-i întinse lui Tisu o mână bandajată. Vorbe în care nu crezură nici unul, pentru că, în realitate, se despărțeau pentru totdeauna. Nu se vor mai vedea niciodată.

2

Trezirile astea în odăi străine îl speriau pe doctorul Tisu. Oare unde mă aflu, cum am ajuns aici? se întreba întotdeauna și, până se dezmeticea, până reușea să-și amintească întâmplări cu totul confuze din noaptea trecută, o sudoare rece îi acoperea trupul uscat și îmbătrânit. (Doctorul se apropia de vârsta de șaizeci de ani.) Probabil tot așa se va întâmpla când mă voi trezi pe lumea ceailaltă, își spunea el cu capul greu – aburii băuturii nu se risipiseră încă – mahmur, simțind în piept ghearele unei spaime ale

cărei resorturi îi rămâneau ascunse. Tot aşa am să mă tem şi am să întreb unde mă aflu şi acolo jos; şi atunci au să vină dracii ca să-mi arate locul exact unde îmi este sortit să stau, împungându-mă cu furcile lor. Primele clipe vor fi puţin mai grele, ca după o beţie mai prelungită, mai lungă; după aceea ne vom obişnui, de bună seama că ne vom obişnui... De când fiica doctorului plecase, de când fugise cu maică-sa acolo la oraş, de când fosta lui nevastă, de care se despărţise de mulţi ani, a venit şi i-a luat-o – l-a înstrăinat de fetiţa lui, pe care singur a crescut-o, folosind tot felul de şiretlicuri – doctorului nu-i mai plăcea să doarmă acasă. Îl înspăimânta odaia pustie din care fetiţa lipsea; nu era în stare să privească patul ei gol, păpuşile murdare împrăştiate peste tot. Prefera să pună capul şi să se culce pe unde apuca. Din pricina oboselii, a nopţilor înecate în beţie, somnul îl cuprindea adeseori pe neaşteptate, stând la masă cu tovarăşii lui de petreceri; mâna îi devenea inertă, paharul se apleca uşor într-o parte, vinul se vărsa, se prelingea pe pantaloni şi pe duşumele. Capul doctorului rămânea, în schimb, drept pe umeri, întreg trupul i se înţepenea cuprins de o ciudată rigiditate, şi, dacă n-ar fi ţinut ochii închişi, n-ai fi bănuit că doarme. „Iar a adormit doctorul, spuneau prietenii de chefuri. Luaţi-i paharul din mână, e păcat de vin să se verse." Cheful se prelungea de obicei până în zori, doctorul, nemişcat şi ţeapăn la masă, continua să doarmă, până când, într-un târziu, se întâmpla ca să i se facă, în sfârşit, cuiva milă de el. Îl culcau pe unde se apuca. Se lăsa dus la culcare ca un copil ascultător, nu opunea nici un fel de rezistenţă. Era vară şi cald, îl dezbrăcau şi-l lăsau numai în izmene. El se lăsa dezbrăcat, mormăia doar câteva cuvinte – nu se ştie însă dacă ceea ce zicea el erau vorbe de

ascultare sau de împotrivire – şi, după ce se culca, trăgea întotdeauna pătura cu care era acoperit peste cap, de parcă ar fi vrut ca în felul acesta, să se izoleze, să se apere de cei din jur. Totul ar fi fost cât se poate de bine, ca să zicem aşa, dacă n-ar fi existat acele treziri chinuitoare care-l speriau atât de cumplit. Acele treziri când, peste mahmureala şi răul cauzat de alcool, urca din adâncurile lui acea durere profundă, regretul după fetiţa lui care plecase, îl părăsise, fugise, fără să-i spună un cuvânt de rămas bun, fugise fără să-i pară rău, pentru că, probabil, nu-l iubea, nici nu-i păsa de el, nici nu se gândise cât de mult va suferi din pricina asta!... Camera era pustie, o odaie străină, se auzea ticăitul ceasului sau şoaptele cuiva din încăperea alăturată, se auzea cotcodăcitul orătăniilor, zgomotul cratiţelor mişcate pe plită, când se întâmpla să adoarmă undeva, în preajma unei bucătării; dacă geamul deschis dădea într-o curte auzea cum cineva, acolo afară, taie lemne cu fierăstrăul; din când în când, butucii tăiaţi căzdeau cu bubuituri surde în rumeguşul de sub capră... Vara i se întâmpla adeseori să doarmă în plin câmp; se trezea cu oasele înţepenite de frig; deasupra lui, cerul, ca de sticlă, era încă acoperit cu stele reci, îndepărtate şi duşmănoase şi, privindu-l, nervii îl lăsau pe doctorul Tisu; cu genunchii adunaţi în faţă, cu trupul făcut covrig, începea să se smioarcăie ca o femeie; se rostogolea în toate părţile şi-şi îngropa obrazul în iarba prăfoasă şi uscată cu miros de căcăreze de capră. Nenorocirea – faptul că fiica lui îl părăsise constituia pentru el o mare nenorocire – îl lovise de fapt pe neaşteptate. El, care nu fusese obişnuit cu suferinţa, el, care într-o viaţă de om nu cunoscuse durerea, era acum mult prea nepregătit, prea slab; nu se simţea în stare s-o suporte! Trupul lui nu era făcut pentru suferinţă, îşi

spunea plin de revoltă. E la mijloc o eroare! Luați de la mine paharul ăsta, îi venea doctorului să strige, privind cerul de sticlă pe care stelele păleau, se stingeau în infinit, indiferente în fața zbuciumului lui. Da, dragostea lui exagerată, absurdă și dominatoare, singura lui iubire de altfel – pentru că pe femeia cu care fusese căsătorit n-o iubise cu adevărat – pentru fetița aceea urâtă și întotdeauna murdară, fiica lui, îl făcea să sufere atât! „O fi înțeles, oare, ea, cât de mult o iubesc? se întreba adeseori doctorul Tisu cuprins de deznădejde. Eram aspru cu – ea uneori, e adevărat, dar o lăsam să-mi ducă cutia cu medicamente; mergea cu mine la consultații, o purtam peste tot cu mine; era, ca să zic așa, un fel de asistent mai micuț al meu. Nu luam niciodată o hotărâre fără să mă consult cu ea! Era înțeleaptă, avea o judecată de om mare! Cum a putut atunci – se întreba furios doctorul – să se lase dusă de nas, prostită..."

De obicei, oamenii din sat nu-l părăseau, lăsându-l să doarmă pe unde apucă; un pat se găsea întotdeauna pentru el. Când deschidea ochii vedea mai întâi plafonul odăii necunoscute și rămânea nemișcat, așteptând să treacă spaima ce-l cuprindea în primele momente. În sfârșit, auzea glasurile oamenilor răzbătând din încăperile alăturate. Faptul că oamenii continuau să existe, la început, îl nedumerea: „Ei își văd, prin urmare, de treburile lor, nimic nu-i altfel pe pământ decât a fost până acum"?! se întreba el cu uimire. Existau, cu viața lor cea de toate zilele, cu problemele lor mărunte; îi era dat adeseori să audă – în odăile alăturate cu cea unde îl culcaseră – discuții dintre cele mai banale. Se întâmpla însă, uneori, să se vorbească despre el, și în acest fel doctorul lua cunoștință – aproape cu uimire – de propria lui existență și persoană!... „De vreme ce ei vorbesc

despre mine, înseamnă – că e bine, că exist", își spunea doctorul, nu atât cu patetism, ci mai ales cu ironie, în timp ce își trăgea pe picioarele goale – renunțase să mai poarte ciorapi – bocancii murdari și scâlciați. De altfel, în ultimul timp se putea observa o decădere în toată ținuta doctorului: Cravata n-o mai schimbase de luni de zile, cămășile arătau boțite și soioase; dormea îmbrăcat, iar pantalonii nu mai văzuseră nici ei de multă vreme săpunul sau fierul de călcat: erau flenduroși și murdari. Părul și-l peria cu un pieptene de metal; dinții pieptenului intrau necruțător în părul său încâlcit, unsuros și cărunt...

Văzu oameni – bărbați și femei – adunați în curte. Sări din pat și se îndreptă spre fereastră; nu era atât curios să vadă ce se întâmplă, cât mai ales dorea să identifice locul unde se află. Lângă fântână, în mijlocul curții, zăcea o bătrână, întinsă pe spate, iar în jurul ei se adunaseră o grămadă de oameni. Nu erau numai ai casei, ci și vecinii răsăriți în mare grabă, curioși să vadă ce a pățit bătrâna. O femeie începu să bocească. „Taci din gură că nu moare"! strigă la ea bărbatul. „Da ce-i cu tine, spuse furioasă, la rândul ei, femeia, că nu chemi doctorul?! Ai uitat c-a dormit la noi azi-noapte?! Veniți repede, domnu' doctor, – începu ea să strige – că moare mama!" Doctorul Tisu își făcu apariția. Îl durea capul îngrozitor, i se părea că un ciocan îl lovește drept în moalele capului, așa că numai de consultații nu avea el chef acuma! Se aplecă deasupra bătrânii – care alunecase, căzuse, nu mai era în stare să se ridice de jos; îi spuse să-i arate cât mai exact locul unde o doare. (Bătrâna se văita încetișor, lacrimi îi curgeau din ochii de un albastru foarte limpede.) „Aicea", spuse ea în șoaptă – și arătă spre moalele capului... O doare, se trezi doctorul Tisu că-și spune, exact unde mă

doare şi pe mine." „S-a rupt ceva înăuntru, dom' doctor, spuse femeia văicărindu-se – nici nu pot să-mi mişc bine capul." Atunci doctorul Tisu făcu – din pricina oboselii, probabil – o regretabilă şi cu totul neaşteptată confuzie. El confundă durerea femeii, pricinuită de izbitură, cu propria lui durere de cap! „Te doare – se trezi el că-i spune – pentru că ai băut prea mult. Ascultă-mă pe mine, băutura e de vină!" Cei din jur îl priviră nedumeriţi pe doctor. Bătrâna se revoltă şi ea: „Să mă bată Dumnezeu dacă am pus strop de băutură în gură, dom' doctor", spuse ea supărată. Doctorul Tisu îşi dădu repede seama de confuzie; supărat, începu să strige la lumea adunată în jurul bătrânei: „Ce staţi ca proştii şi vă uitaţi la mine? Mai bine ajutaţi-mă s-o ridicăm de aicea şi s-o ducem în pat. N-o putem lăsa în mijlocul ogrăzii, până în vecii vecilor!..." Cu ajutorul a doi bărbaţi zdraveni care se oferiră să dea o mână de ajutor, reuşiră s-o transporte în casă şi o culcară în patul în care dormise el. La început, doctorul crezu că ar putea fi o hemoragie cerebrală – aşa s-ar fi putut explica durerile de cap – repede îşi dădu însă seama că nu era vorba decât de o simplă lovitură, din pricina căreia bătrâna ameţise la început şi nu mai fusese în stare să se ridice de jos. Spre seară, se simţi mai bine şi cei ai casei îi mulţumiră doctorului pentru ajutor...

Trezirile acestea ale lui Tisu în odăi străine – după nopţile când, din pricina alcoolului, cădea într-o inconştienţă totală – semănau, aşadar, cu un fel de reîntoarcere – lumina zilei bătea în geam, păsările ciripeau afară – din împărăţia morţilor, cu un fel de înviere a lui Lazăr, lipsită însă de măreţie, tristă, lamentabilă. Uneori, nu-l culcau singur într-un pat, erau oameni săraci care nu aveau mai multe

paturi, încât se întâmpla să se trezească dimineața lângă un copil care se uita la el mirat și speriat în același timp; acesta dispărea, înainte ca doctorul să aibă timp să-l întrebe cum îl cheamă sau dacă nu cumva îl doare burta, ca să-i dea el o pilulă din cele grozave, ca să-i treacă îndată... După ce fetița îl părăsise, doctorului începu să-i placă teribil să stea de vorbă cu copiii. Aceștia însă fugeau, doctorul umblând neras și murdar, se speriau de el, ceea ce îl mâhnea foarte. Într-una din dimineți se trezi însă în aceeași odaie cu doi însurăței. Îl scularâ noaptea, șoaptele lor de dragoste. După un timp, perechea se mai liniști, băiatul își aprinse o țigară și începu să vorbească în șoaptă. Patul nu era departe, așa că auzea ce spune: „Mătușa ne-a tot invitat, îi spunea el tinerei lui soții. De când ne-am căsătorit, în fiecare săptămână i-a scris mamei. Era nerăbdătoare să te vadă." „M-am simțit prost, spuse fata. Toate mătușile astea ale tale erau cu ochii pe mine." „Ai trecut examenul, după câte știu eu", spuse băiatul, „La țară, le place, în general, ca o femeie să fie ceva mai grasă", se răsfățâ fata. Discuția continuă, în șoaptă, învârtindu-se în jurul aceluiași subiect, dar doctorul încetă s-o mai urmărească. Ațipi, dar în scurt timp se trezi din nou. Fu mai atent, când își dădu seama că de data asta vorbeau despre el, mai bine zis despre fetița lui: „Nu, nu era frumoasă, spunea fata. Și, pe deasupra, era și murdară. A crescut fără mamă, sărăcuța, cine ai fi vrut s-o îngrijească... Nu l-ai văzut pe el cum arată? Așa urâțică însă, cum era, se pare că a iubit-o mult..." „Era fiica lui, spuse băiatul. Era normal s-o iubească." „Numai că într-o zi, spuse fata, a venit maică-sa și a luat-o. Pe ascuns însă, el n-a știut nimic, până când s-a trezit fără fată..."

„Cu câtă indiferență povestește, observă mirat doctorul. Un tată rămâne singur, o fiică nerecunoscătoare îl părăsește și iată că ei nu-i pasă, fetei aceleia tinere din patul celălalt"... își spuse el aproape cu mânie. Pentru prima dată doctorul simțea că are nevoie de mila oamenilor (uitând că tot din milă îl culegeau de pe jos și-l culcau în paturile lor), în loc de milă însă, i se părea că nu găsește decât indiferență; nu dădea decât peste o relatare seacă, de proces-verbal. Și faptele nu erau tocmai oarecare, de vreme ce pe el îl făcuseră să sufere atât! „Oare, ea nu înțelege cât sufăr eu, cât de greu îmi este să trăiesc fără copilul meu, cât mă doare lipsa de recunoștință a fetiței mele?" se întrebă Tisu. Când interveni vocea băiatului („El a crescut-o, spunea tânărul, nu i-a părut și ei rău... Fetița a fost destul de nerecunoscătoare"), ea avu asupra doctorului efectul unei alifii miraculoase, a unui balsam pus pe o rană deschisă! Își ținu gura, curios să vadă cum continuă discuția. „Se zice – spuse fata, cu aceeași voce rece, impersonală – că o bătea adesea – („Nu-i adevărat"! vru din nou să strige doctorul), se purta urât cu ea, n-o îngrijea și o lăsa să moară de foame. O lua cu el peste tot. („Îmi plăcea atât de mult s-o știu tot timpul lângă mine", ar fi vrut să le spună.) Cu toate că era frântă de oboseală, nu era decât un copil, bătea satele și coclaurile cu ea pe la pacienții lui." „A început să bea după plecarea ei, îi luă din nou apărarea băiatul. Înseamnă că a iubit-o tare mult. A început să bea de necaz..." „Nu-i adevărat, îl contrazise fata. Îmi spunea mătușa că, de când îl știe, tot pe două cărări l-a văzut mergând. Ce copilărie a putut să aibă biata fetiță, lângă..." Nu, fata nu vroia în ruptul capului să-l înțeleagă, și doctorul se trezi că-i cerșește, în gând, mila. Mila și suferința, descoperi uimit doctorul, cât de legate pot fi între ele! Și, cu totul pe neașteptate, își aminti

de Honoriu Dorel Rațiu, prietenul lui din anii tinereții. Își aminti cum se trezea dimineața și-l auzea plângând în celălalt pat, și el nu putea să înțeleagă – de vreme ce măselele nu-l dureau – din ce pricină plângea cu atâta foc tânărul lui coleg! „Suferea, își spuse doctorul Tisu aproape cu uimire. Suferea ca un câine – arta, pictura, îl făceau să sufere – așa cum sufăr eu acum din pricina fetei mele care m-a părăsit." Un fel de ciudată satisfacție, un sentiment ascuns, și cu totul neașteptat, de mulțumire îl încercă pe doctor. „Sufăr, prin urmare, exist", ar fi vrut el să strige, parafrazând un celebru dicton. „Am fost vreodată într-adevăr tânăr? se întrebă pe neașteptate doctorul Tisu, cu uimire. Oare, întâmplările prin care am trecut în tinerețea mea s-au întâmplat ele cu adevărat?" Își spuse că există în tinerețea fiecăruia o fărâmă de miracol, puțin din strălucirea iluzorie a unui foc de artificii! Din acest punct de vedere, nici tinerețea lui nu fusese altfel. Tinerețea nu poate fi decât „vrăjită", o poveste frumoasă și puțin neverosimilă!... se gândi doctorul. „Dar am fost eu vreodată cu adevărat tânăr?" se întrebă el din nou. Și întrebarea, chinuitoare, rămase și de data asta fără nici un răspuns...

Era încă foarte de dimineață, umbrele nopții întârziau în încăpere. Prin fereastra deschisă pătrunse o fâșie de lumină tulbure. Pe cer stelele păleau una câte una. Doctorul nu se trezi, dormi până aproape de prânz. Era o zi de iulie, ușa la cameră era larg deschisă – se auzeau muștele bâzâind prin aerul cleios – și acolo, afară, în curte, mai la umbră, într-o șură, văzu o bătrână care meliță cânepa. Din când în când se oprea și scutura în toate părțile fuiorul, de un alb fumuriu, ca să-l curețe. Lângă ea, pe un butoiaș micuț, întors

cu fundul în sus, sta o altă bătrânică micuță, cu o față albă ca de pergament, brăzdată de niște riduri mărunte și dese. Părea mult mai în o vârstă decât prima. „Nu-i nimeni acasă afară de mine", îi spuse bătrâna celei mai tinere, în timp ce bătea untul de zor. „Au plecat tare de dimineață, nici n-a fost răsărit soarele. A mai rămas, de ieri, la Rovină, așa, cam două ceasuri de săpat, după aceea, dacă o mai fi timp, s-or muta la Turcoane. Acolo sunt trei lanțe de fân bune; e de lucru acolo, nu cred să termine azi. S-a dus și văruțu Cornel cu ei. Așa le-a zis, astă-iarnă, când le-a împrumutat Ionărel banii ăia pentru porție, că la vară o să vină și el să le dea o mână de ajutor; și uite că a venit, s-a ținut de cuvânt. Ori la seceră, ori la săpat, unde o fi de trebuință, așa le-a promis"... „Asta-i bine, spuse cea care melița cânepa. E bine că s-au dus să sape mai pe răcoare, până nu dau căldurile cele mari. Și la noi a mai rămas niște fân de strâns; ne-am dat cu lucrul și aproape că am și uitat de el. Ce să-l mai strângem, că l-a dripicit ploaia..." Doctorul încetă să mai fie atent, ațipi din nou. După o vreme, când se trezi, le auzi iar pe cele două femei: „A îmbătrânit doctorul, tare mult a îmbătrânit în ultimul timp", își dădu cu părerea cea mai tânără dintre ele. „A îmbătrânit și s-a micuțit parcă, nu știu ce-o fi cu el. După cât bag eu sama, nici nu mai are mult de trăit", adăugă ea; se opri din melițat și rămase parcă pe gânduri. „La toți ne vine odată rândul, spuse cea mai bătrână, ce să-i faci, unora mai devreme, altora mai târziu. Numai pe mine parcă m-a uitat Dumnezeu, de când tot fac umbră pământului ăstuia." „Taci, tu, nu vorbi așa, spuse cealaltă. Vine ea, când îi este ei orânduit să vină, nu avea tu grijă, că nu ne uită ea pe nicicare..."

Bătrânica de pe butoiaș bătea untul – putina o ținea cu amândoi genunchii și din când în când, conform unui vechi obicei, își striga rudele apropiate, – atât pe cei vii, cât și pe cei morți – în felul acesta untul urmând să se aleagă mult mai repede. „Ioane, – striga ea – nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară; Constantine, – zicea – nu te strig pe tine – numai untul să iasă din zăr afară; Raveco, nu te strig pe tine..." Unele nume strigate reveneau, în special, cele ale unor ființe mai dragi. Smântâna țâșnea din când în când afară din putină, încât chipul bătrânii era tot stropit cu mici picături albe. „Nu știu ce-i cu smântâna asta, o auzi pe bătrână Tisu plângându-se, o fi fost mai veche, că s-alege tare greu." „De căldură nu se leagă, tu, spuse cealaltă. Mă trec toate apele, atât e de cald." „Ai tu dreptate", o aprobă cea mai în vârstă... Se așternu tăcerea și după un timp, cea care bătea untul spuse din nou: „Simt așa un greumânt, în piept. Mi-i tare frică, tu, să nu mor"... Vorbea cu mult calm, de parcă s-ar fi referit la moartea altcuiva, nu la propria ei moarte. Se opri o clipă din bătutul untului, și-și privi fiica sau, poate, sora mai mică, cu o privire întrebătoare și ușor uimită. „Așa a murit Ana lui Murgu – spuse cu o voce de asemenea «albă» cea care melița și se opri la rândul ei din lucru. A murit de Sântă Mărie Mare, dacă mai ții tu minte. S-a sculat de dimineață, a tăiat un pui, a pus mâncarea pe foc și după aia a ieșit în drum, pe scaun, mai la umbră, sub pruni. Când s-a făcut vremea prânzului, a pus mâncarea pe masă, numai că Moș George a fost plecat până la fina Eva, după o sticlă de lampă. Era sărbătoare și duchiana era închisă... Moșu s-a întors cu sticla de lampă și a strigat-o – a găsit-o întinsă în pat – da' ea n-a mai răspuns."„A avut

moarte ușoară, spuse cea care bătea untul. N-a suferit." „Și zici că ai un greumânt în piept?" întrebă prima. „Mă apasă, mă apasă tare greu", se plânse cealaltă. „îi și zăpușeală mare, așa călduri n-au mai fost de tare mulți ani... Mă crezi că și eu abia pot răsufla..." „Mi se pare că s-o ales", spuse cea care bătea untul și deschise putina să se uite. Nu, untul nu era încă ales, așa că se apucă din nou de bătut... „M-au înțepenit parcă mâinile, se plânse după un timp. Mă crezi că nu mai am nici atâta putere ca să bat untul ăsta? Să știi, tu, că mor"... spuse și-și puse amândouă mâinile în poală, de parcă s-ar fi pregătit pentru o lungă așteptare. Și iată că doctorul Tisu vru să sară din pat, să vadă ce-i cu bătrâna, să-i dea o mână de ajutor, doar era medic, dar, lucru curios, de data asta nu fu în stare să se ridice din pat. Era de parcă ar fi dormit încă și încearcă zadarnic să se trezească. „Simt – îi spuse bătrâna fiicei sau surorii ei mai mici – ca un fel de gheară care mi se lasă pe piept... Râzi tu, draga mea, râzi – cealaltă nici vorbă să râdă – scutura fuiorul de cânepă și se uita la bătrână, îi cerceta chipul cu atenție – da să știi că se apropie moartea. O simt eu cum vine, da de părut rău, să știi că nu-mi pare. Am făcut eu umbră pământului destul. O trecut timpul, de-acum și tu ești aproape babă.." Și din nou începu să bată, numai cu mâna dreaptă, că în cea stângă nu mai avea putere. Doctorul Tisu vru să se ridice din pat, o neliniște ciudată îl cuprinse, în timp ce auzea moartea apropiindu-se de bătrână, dar nu fu în stare... „Constantine, spuse bătrâna în timp ce bătea untul, strigând pe unul din morții sau din viii ei dragi, nu te strig pe tine, numai untul..."

III

1

În zilele de joi şi duminică, în timpul orelor de primire, spitalul se umplea cu rudele bolnavilor. În afara acestor zile, se pătrundea greu înăuntru. Portarii erau destul de habotnici şi nu prea se lăsau înduplecaţi. Vizitatorii trebuiau să se mulţumească cu mai puţin: bolnavul apărea, de pildă, pentru câteva minute la fereastră, îi făcea un semn cu mâna celui care aştepta jos, în curtea spitalului, şi începea între cei doi, de la distanţa apreciabilă la care se aflau unul de altul, un fel de dialog al surdomuţilor, patetic şi uşor ridicol în acelaşi timp... În schimb, cei care reuşeau să-i vadă de aproape pe bolnavi, fie în zilele de „vizită", fie în celelalte zile, în urma unor intervenţii speciale, ascultau „noutăţile" relatate de aceştia cu aviditate, numai ochi şi urechi, atenţi să nu le scape nici o singură vorbă, sorbindu-le cuvintele...

„Dacă mă sună de la serviciu – îi spunea un bărbat soţiei lui, o femeie micuţă şi cam vestejită – spune-le şi lor că mă operează zilele astea. Da să fie liniştiţi, aşa să le spui, că bugetul tot cu mine au să-l facă şi în toamna asta, să n-aibă ei nici o grijă. Mai ales pe doamna Stoica, secretara, s-o linişteşti, am auzit că plânge la birou; nu ştiu ce zvonuri s-au

putut răspândi, şi nici nu ştiu cine le-a răspândit. Spune-le că doctorii nu-şi fac probleme, în ceea ce mă priveşte, şi că nu e nimic grav... Cei din salon sunt de treabă, e şi un copil printre noi, trebuie, se pare, să-l opereze, i s-a umflat un ganglion, deocamdată îi fac analizele. Ceilalţi sunt nişte băieţandri, cam de-o vârstă cu Marcu; ceea ce nu-mi place la ei, e că fac tot felul de glume fără perdea. N-au grijă că e şi un copil de faţă. «Liniştiţi-vă, îi mai cert eu câteodată, nu vă daţi şi voi drumul, aveţi ruşine de copil, mai puneţi-vă lacăt la gură». «Nu mai vorbiţi despre muieri, zic ei, că se supără moşul pe voi». Aşa m-au poreclit «moşul», dar pe mine asta nu mă jigneşte... De pensionat, îi spuse el neveste-si în continuare, nici vorbă să mă pensioneze, aşa cum s-a auzit la început. «Noi nu pensionăm oamenii sănătoşi», mi-a spus doctorul Mihăileanu când am stat de vorbă cu el... Operaţia n-o să fie prea uşoară, spuse el, apoi se opri, aruncă o privire neliniştită jur împrejurul lui. Dar tu, draga mea, spuse el, stai în curent, nici n-am observat până acuma, termin mai repede ce am să-ţi spun, nu te mai ţin mult." „Nu-i nici un curent, spuse femeia. Sunt legată la cap cu basmaua, chiar dacă trage puţin, nu-i nimica." „De alaltăieri, povesti în continuare bărbatul, au început să mă îndoape cu medicamente. Aşa că-s tot timpul mai mult adormit decât treaz. Cred că ai observat că şi acum vorbesc puţin mai greu, mi se încurcă limba, asta tot din pricina medicamentelor. O simt parcă umflată, e probabil numai o impresie, dar mă împiedică la vorbit. E, în salon cu mine, un handbalist, o frumuseţe de bărbat, numai că nu poate suporta antibioticele, ori de câte ori înghite câte o pilulă, dă tot afară. Sunt cu patul lângă el, şi până s-au prins doctorii şi au sistat tratamentul, s-a chinuit tare mult, săracul. În ce mă priveşte, slavă Domnului, le suport, n-am

probleme cu ele, pot înghiți toate hapurile. Dar de-acuma du-te, și eu cred că lui Marcu, mai bine să nu-i scrii până după ce mă operează. Numai bine duminică are și el liber, își mai ia, eventual, o zi de conced și poate veni să mă vadă" spuse contabilul și cu o mână își încheie nasturii la pijama. „Leagă-ți halatul cu cordonul, îi spuse femeia cea uscățiva, soția lui, nu-l lăsa să atârne așa pe tine. Fii și tu mai cochet. Să nu mai râdă copiii ăia de tine și să te facă moș", adăugă ea și în voce i se strecură o urmă ușoară de plâns, de parcă glumele tinerilor din dormitor ar fi durut-o mai mult decât boala și operația care urma să i se facă peste câteva zile...

„Nu uita, dragul meu, îi spunea o tânără femeie soțului ei – să-mi aduci o periuță de unghii, duminecă dacă ai să vii, și o oglindă, eventual oglinda de la trusa pe care mi-am cumpărat-o anul trecut, în tot cazul, o oglindă mai micuță, să o pot ține în cutia de la noptieră. Știi că nu-mi place să apar neîngrijită în fața doctorilor. Văd că te uiți nu știu cum la mine, ți se pare că am slăbit, dar sunt palidă și, din pricina aerului închis, îți dai seama, să stai tot timpul în pat, nu-i nici ușor și nici plăcut. Deocamdată doctorii sunt nedumiriți, nu știu ce să spună; nu se arată ei prea mult, dar eu îi observ tot timpul. Boala se pare că e cât se poate de rară, de unde și nepriceperea lor. Sunt pentru ei așa, un fel de cobai, mă studiază, spuse și zâmbi veselă, aranjându-și părul. Și niște agrafe, să nu uiți să-mi aduci, își aminti ea. Am impresia că e una în dormitor, cam cleptomană, și îmi fură toate agrafele!... Halatele astea put îngrozitor a leșie proastă, nu pot să le suport, se plânse ea în continuare. Parfumul pe care mi l-ai adus, aproape că l-am terminat... «Ce face doamna care miroase frumos?» m-a întrebat ieri doctorul când m-am dus să-mi facă radiografia. Un

bătrânel, dragul meu, n-ai de ce să fii gelos, spuse ea şi începu să râdă. Crezi că au să mă mai ţină mult? îşi întrebă apoi soţul enervată. Cât timp o să se mai foiască, oare, în jurul meu, fără să ajungă şi ei la un liman!? Neştiutori sunt, săracii, cât pot fi de neştiutori, spuse ea furioasă şi uşor răsfăţată, alintându-se sau, în tot cazul, încercând un fel de alint. Să nu-mi mai aduci compot, nu pot să-l sufăr, pun prea mult salicilat în el şi are un gust îngrozitor... Toate femeile astea din dormitor stau aşa nepieptănate şi transpirate, nu se îngrijesc defel, eu nu pot să le înţeleg; şi, pe deasupra, se îndoapă tot timpul cu compot, se plânse ea nemulţumită de atmosfera din spital, cu care îi era atât de greu să se obişnuiască. Cât o să mă mai ţină în spital, tu ce zici?", îşi întrebă ea soţul cu o voce plină de suferinţă... „Nu ştiu, spuse bărbatul şi se mohorî mai tare. Am să încerc azi să stau iar de vorbă cu doctorul", îi promise el. „Şi ce-o să-ţi spună doctorul, dacă stai de vorbă cu el?" îl întrebă ea nemulţumită. „De unde vrei tu să ştiu ce-o să-mi spună?" spuse el şi ridică din umeri. „Nu uita, îi spuse ea să-mi scoţi rochia de la croitoreasă... Nu vreau să se umple de praf la ea pe umeraş. Să vezi cât am să fiu de elegantă! E o rochie splendidă, nu-i aşa?" „Nu mai ştiu cum era rochia", mărturisi soţul. „Roşie şi cu buline albe, cum nu mai ţii minte? Doar nu sunt de o veşnicie aici în spital! Împreună am cumpărat-o! După ce ies, în prima duminică, am s-o iau la biserică sau la teatru." „Ar fi timpul să plec, spuse soţul repede şi se uită la ceas. La unu trebuie s-o iau pe Dana de la şcoală."

Un salon cu patru paturi, din care doar trei erau ocupate. „De ce stai în picioare? spuse femeia adresându-i-se soţului. E la reanimare, îi explică acestuia, referindu-se la femeia al cărui pat era gol. Poţi sta liniştit pe patul ei, azi dimineaţă au operat-o, până deseară n-o aduc de-acolo. Operaţia a reuşit;

a fost destul de grea, așa zicea sora, au ținut-o pe masă mai bine de trei ceasuri." „De ce suferă?" întrebă bărbatul. „De rinichi, spuse femeia. Suprarenala e bolnavă. Asta e a doua operație pe care i-o fac. Chiar voiam să-ți spun – îi șopti ea, în așa fel încât să nu audă și celelalte femei din salon și nici vizitatorii acestora, dacă te poți repezi mâine după-amiază până aicea; mâine de serviciu se pare că e portarul cel cumsecade și te lasă el să intri, cumpără-i și ei un borcan de compot de cireșe, că nu te costă nu știu cât. Tare mi-a părut rău de ea, sărmana. Cât a stat în spital, n-a venit nimeni la ea s-o vadă. «Nu sunteți de prin părțile astea, doamnă? am întrebat-o. Probabil că rudele dumneavoastră sunt departe și e destul de complicat să vină până aici să vă viziteze?» «Care rude, a zis ea și cu atâta tristețe, că pur și simplu mi-a părut rău c-am întrebat-o. Care rude, draga mea, dacă eu nu am pe nimeni. Eu, scumpo, dacă vrei să știi, sunt o femeie singură cuc. N-am avut decât un copil, dar și ăla m-a lăsat când cu războiul; după ce s-a sfârșit, nu s-a mai întors acasă. Mi-a scris el o scrisoare, tocmai din Canada, mi-a trimis și o fotografie. Și în poza aia era cu o femeie tare subțirică și cu nasul cam mare – așa o fi felul canadienilor, nu știu, că altele nu am mai văzut. Și așa mi-a scris, că aia e nevastă-sa, că el s-a însurat cu femeia aia, și că ea e croitoreasă, ține un magazin de rochii și câștigă bine. Asta a fost la vreun an sau doi după război. De atunci n-am mai primit nimica; iacă se împlinesc la anul zece ani de când n-a mai venit de la el nici o veste. Mâine, poimâine, mor, zice ea, dar, într-un fel, e mai bine așa, nu rămâne nimeni să sufere și să mă plângă. Că el acolo, în Canada aia a lui, n-are cum să afle. Și pe altcineva nu am, mi-a spus ea, noi suntem bulgari, draga mea, de la Ruse, soțul meu, – el s-a prăpădit de mult, copilul era mic,

nici n-a mers la şcoală când el s-a sfârşit – a avut la Constanța o mică prăvălioară; vindeam noi dulceţuri, rahat şi tot felul de zaharicale, uite, când am să mă simt mai bine, am să-ți dau şi dumitale nişte reţete, la dulciuri sunt tare pricepută. Când n-oi mai fi, să-ți amintești că reţetele astea le ai de la Katia bulgăroaica, să-ți aduci aminte că ea ți le-a dat...» O femeie, altfel, tare de treabă şi veselă, cât a fost în salon tot timpul ne-a făcut să râdem. Cumpără-i, te rog frumos, nu te zgârci, şi nişte biscuiți, după-amiezile mai ronțăim noi amândouă la biscuiți, şi așa trece timpul mai repede. Îți spun drept că m-am împrietenit cu ea, chiar voiam s-o invit pe la noi după ce ieşim. Ea a fost vânzătoare la «Delicatese», înainte de a se pensiona, la magazinul de lângă gară, mirare că, după figură, nu mi-o reamintesc, s-ar putea ca tu, dacă ai s-o vezi, să-ți aduci aminte de ea. «De când cu renala asta m-am îngrăşat, n-ai cum să mă recunoşti, m-am schimbat tare mult, în ultimul timp, mi-a spus ea. Şi expresia figurii, ca să spun așa, mi s-a schimbat, m-ai văzut, imposibil să nu mă fi văzut, nu există să nu fi cumpărat bomboane sau rahat de la mine, numai că eram altfel, din cauza asta nu mă recunoşti», mi-a spus ea... Sunt tare bucuroasă că i-a reuşit operaţia, sărmana, se temea foarte tare. Nu i-au spus nimica până azi dimineață, așa fac ei, nu-ți spun cu o zi înainte, ca să nu te frământi, să poți dormi bine noaptea. Numai că ea aseară a avut parcă un fel de presimțire. «Să ştiți, doamnă, îmi spune, că mâine mă operează. După cum s-a uitat doctorul azi la mine, eu am văzut că se apropie. Am eu un fel de dar, să-i ghicesc pe oameni, nu trebuie să scoată o vorbă, le citesc în ochi gândurile. «Când mă operaţi, domnu' doctor»? l-am întrebat. «Luni sau marți», zice el, dar mi-am dat seama că nu-i adevărat, că nici vorbă

să aștepte ei până luni. Eu suport tare greu suferința, draga mea. A trecut timpul și-ar fi trebuit să se mai îngroașe pielea pe mine, că de suferit, în viață, am suferit destul, să devin și eu mai nesimțită. Cu suferința te obișnuiești, așa se spune, numai că eu nu m-am putut obișnui cu ea! Asta-i! Și mi-i frică, îți spun drept, tare mi-i frică de cuțit!...» Iartă-mă că te plictisesc și-ți vorbesc tot timpul de ea, dar de azi-dimineață numai la ea mă gândesc, nu pot să-mi îndrept gândul în altă parte. E bolnavă, săraca, pe lângă boala ei, a mea pot spune că e aproape un fleac. Numai că ea nu vrea să se lase. În felul ei e o femeie, ca să zic așa, nu lipsită de curaj. «Eu nu mă las, zice. Tot e mai bine pe lumea asta, decât pe cealaltă. Eu nu dau pasărea din mână pe cea de pe gard!» Pot spune că ne-am împrietenit amândouă, aici în spital cunoști omul așa cum e el, fără prefăcătorie și alte treburi din astea... Vezi, caută să găsești compot de cireșe albe, cel de cireșe roșii e cam acrișor, n-au pus destul zahăr sau au fost cireșele cam crude. Să ai grijă ca biscuiții să nu fie cumva prea vechi... Abia aștept v-o aducă de la reanimare și să-mi povestească ea, așa, mai amănunțit cum a fost", spuse doamna Oltea privind patul gol pe marginea căruia se așezase cu timiditate propriul ei soț...

„Mâncare ne dă" - (cel ce vorbește e un băiețandru de vreo treisprezece ani, cu un gât nefiresc de lung, sau din pricină că e atât de slab pare așa, și cu niște ochi foarte negri contrastând cu paloarea feții). Bătrânul căruia i se adresează îl privește fix și atât de atent, de parcă ar fi fost surd și din pricina asta, obligat să-i citească vorbele direct de pe buze, ghicindu-i-le după mișcarea acestora. „Mâncare ne dă, cum îți spun, repeta el încă o dată - aseară, uite așa mi-a umplut bucătăreasa farfuria (și cu amândouă mâinile arăta

o farfurie imaginară, plină cu vârf), «Mănâncă, zice, ţie îţi dăm şi supliment, că eşti pierit de slab, cât stai la, noi la spital, te întremăm noi, te punem pe picioare, zice».” „Da pâine vă dă cât vreţi, ori numai, aşa, cu porţia? întrebă bătrânul. Ăştia de la spital au pâine destulă, ori şi la ei se dă pe cartelă; aşa, mai cu raţia”. „Cu porţia la toată lumea, spuse copilul şi-l priveşte cu mirare pe bătrân. Crezi că aicea – spuse el batjocoritor – e aşa, raiul pe pământ?! Aşa crezi dumneata, moşule, spuse el vesel, numai că nu-i aşa!” „Păi, pita, spuse moşul, aia e baza! Dacă nu-i pită,, atuncea nici nu-i mare scofală de spitalul ăsta”, adăugă el dezamăgit. „Numai eu fac excepţie – începe să se umfle în pene nepotul şi-l priveşte triumfător pe bătrân. – Eu pot să mănânc câtă pită vreau, mie nimeni nu-mi spune nimic. Ba doamna bucătăreasă mă şi îmbie, dacă vrei să ştii! Nu e aşa de albă, e drept, dar la gust e tare dulce, asta pentru că are şi secară în ea, aşa mi-a explicat un domn profesor, care şi el e în salon cu noi, şi când e proaspătă e tare bună. Mă descurc eu, îmi merge bine, toţi mă cocoloşesc, îmi fac voile, numai că, din păcate, au zis că într-o săptămână îmi dau drumul, nu mă mai ţin. «Ăsta, dacă îl mai ţinem, a zis doamna bucătăreasă, aşa, în glumă, n-a vorbit serios, ei nu-i pare rău, doar nu-mi dă de la ea, ne mănâncă şi urechile»; altfel, tare mult mă iubeşte, ne-am şi fotografiat amândoi: Doamna bucătăreasă stă pe patul meu şi mă ţine de mână, sunt şi eu curios să văd cum a ieşit. «Acum cred c-ar fi timpul să mă duc», a zis doamna bucătăreasă, că trece pe la noi prin salon, şi mi-a promis că-mi aduce nişte cărţi cu poveşti de la ea de acasă. Marţi, cam pe la vremea prânzului, cred că-mi dau drumul, şi când vii, să-i aduci doamnei bucătărese nişte prune altoite, i-am promis şi vreau să mă ţin de cuvânt, aşa-mi place mie, dacă

promit ceva... Și acum mă duc, ai grijă să nu te încurci, că-s coridoare multe și te poți rătăci ușor. O ții drept înainte și după aia o iei la dreapta și mergi până dai de niște scări, cobori, și gata, ai și ieșit."... Bătrânul rămase singur, băiatul, înainte de a se dumiri el, dispăruse. „Parcă a zis s-o iau drept înainte" își spuse el și o mare bucurie i se răspândi pe față.

Autobuzul se oprește în dreptul liceului, o clădire sumbră ca o cazarmă cu ferestrele larg deschise, trece pe lângă farmacie, unde niște țărani se înghesuie la intrare – abia s-a deschis – pe lângă centrul de pâine și pe lângă magazinul de textile, trece pe lângă magazinele care își ridică obloanele cu zgomot (vânzătoarele cu ochii încă roșii de somn, cu jachetele din vinilin strânse pe bustul lor opulent, stau adunate în fața intrării și așteaptă sosirea responsabilului care întârzie), apoi o ia pe o stradă ceva mai liniștită, trece pe lângă fereastra cu balconaș a doamnei Cerneț (capul i se ivește printre pernele albe scoase la aerisit, la fel cum apare, în vechile litografii, chipul lui Dumnezeu printre norii cerești), oprește din nou în fața cinematografului, (rulează un film a cărui acțiune se petrece în tenebroasele păduri germane; actorul, un tânăr interpret pe care îl cheamă Lutz Moik aleargă, chiar pe afiș – urmărit de un monstru cu un ochi de ciclop, Michel Olandezul; acesta vrea să-i fure tânărului inima, să-i pună în loc o alta, de piatră; pe chipul blondului erou de basm se poate citi o spaimă cumplită). Lumina strălucitoare a soarelui de dimineață face ca florile roșii din parc să pară niște săbii de foc cu vârfurile îndreptate spre cer. În mijlocul părculețului e un rondou cu flori și, cu multă migală, din flori a fost alcătuită chiar o lozincă: „Trăiască lupta pentru pace", poate citi Andrei înainte ca autobuzul să plece din

nou – s-a umplut între timp cu călători – şi să se îndrepte de data asta spre periferia oraşului...

Abia a pornit şi iată-l trecând prin dreptul bisericii catolice: Uşa e larg deschisă şi, în penumbra din interior, strălucirea – o frântură de secundă! – a unui potir de argint; ciudat miros au – îşi aminteşte Andrei – bisericile vechi, dimineaţa: de mucegai şi de ceară topită sau de tămâie; de duşumele spălate cu sodă multă; de lemn mâncat de carii, precum şi de hamuri vechi ori de clopote ruginite – strecurându-se printre zidurile văruite ale podului. Autobuzul trece pe lângă fântâna arteziană, pe lângă „Ferometal" (uşi grele pentru sobe de teracotă şi un W.C. de porţelan alb, în vitrină), pe lângă Liceul mixt nr. 1 (laboratorul de ştiinţe naturale, la parter: păsări împăiate, şerpi în borcane; ferestrele sunt de asemenea deschise şi o fată cu chip sănătos de ţărancă – sânii mari şi tari şi-i sprijinea de pervazul ferestrei – scutură o cârpă uriaşă); la tutungerie, un bătrân pensionar şi-a cumpărat o cutie de chibrituri, un ziar şi câteva lumânărele albe; pe măsură ce autobuzul se apropie de periferia oraşului, acesta se transformă pe nesimţite; casele sunt de-acum ca la ţară, cu porţi mari de tablă vopsite în verde, sau cu altele mai vechi, de lemn, cu băncuţe în faţa intrării; în ferestre sunt ghivece cu flori, mai ales muşcate, sau steguleţe uitate de la vreo sărbătoare; o păpuşă veche de porţelan dezmembrată poate fi zărită, în fuga autobuzului, în fereastra unei căsuţe cu acoperiş de tablă şi cu zidurile coşcovite. Chipul păpuşii, fantomatic, cu orbitele ochilor goale, îl urmăreşte un timp pe Andrei. El nu crede, însă, nici în semne, nici în prevestiri de rău augur. Priveşte drumul ce urcă, nevenindu-i, de fapt, să creadă în existenţa reală a clădirii aceleia care, de la

depărtarea la care se aflau ei acum, cu zidurile ei încă roșii, neterminată, semăna cu un animal jupuit.

Lui Andrei îi fu destul de greu să se obișnuiască cu atmosfera, atât de specifică, a unui spital. Pentru prima dată ajungea el în contact cu o lume mult diferită, cu totul alta decât cea în care trăise până atunci! înțelesul ei, chipul ei adevărat, sensul ei adânc, nu i se dezvălui, însă, din primele zile.

Cu autobuzul acesta călătorea de altfel întregul personal – medici, surori, asistente medicale, portari, într-un cuvânt, toți salariații... Rudele, precum și alte persoane apropiate ale celor internați urcau de obicei și ele cu primul autobuz și se foiau în jurul clădirii impunătoare, târguindu-se cu portarul, până când, în sfârșit, li se dădea voie să intre, să-și viziteze bolnavii. Semănau însă destul de puțin unii cu alții, și Andrei avu prilejul să-i cunoască, pe rând, pe fiecare. Privirile unora erau îndreptate spre spital, ca spre un tărâm al tămăduirii sigure și în afara oricăror dubii! Aceștia erau – cel puțin așa bănuia Andrei – cei ce-și închipuiau că acolo, în clădirea de pe deal, totul e posibil: Pentru asta existau doar doctori, ca să-i vindece pe bolnavi! Doctori, și saloane albe, și medicamente, și surori în uniforme apretate, și culoare lungi cu miros încurajator de dezinfectante! Încrederea acestora în forța miraculoasă a medicinii era absolută! Era vorba însă – Andrei constată acest lucru ceva mai târziu, – mai ales de cei ce aveau în spital rude sau prieteni al căror caz nu era chiar atât de grav. Îngrijorarea lor, atât cât ea exista, era destul de ușoară și trecătoare! Contactul lor cu boala era superficial și, din fericire, de scurtă durată. Aceștia erau cei întâmpinați de doctori, de cum deschideau ușile saloanelor, cu fraze dintre

cele mai încurajatoare: „Nu-i nimic grav – spuneau, aşadar, medicii referindu-se la rudele sau cunoscuţii lor – nu aveţi de ce să fiţi îngrijoraţi, în câteva zile îl facem sănătos şi vi-l trimitem acasă. Nu-l ţinem noi pe degeaba, pe mâncare şi pe trai bun, spuneau ei, vi-l expediem, fiţi liniştiţi.." În autobuz îi fu dat lui Andrei să vadă însă şi altfel de călători.

Stoian ar fi vrut, de fapt, să rămână singur cu gândurile lui – (nu dintre cele mai liniştite, din contră, confuze, tulburi în prelungirea unei nopţi chinuitoare de insomnie – doar în zori reuşise să închidă ochii pentru o oră sau două). Dimineaţa, femeia lui, împreună cu copiii, plecaseră la ţară, la părinţii ei – cu maşina, din pricina asta călătorea el acum cu autobuzul – de altfel nici nu i-ar fi plăcut să apară cu maşina lui la spital. Ar fi atras prea mult atenţia şi despre vizita asta (era vorba de un „consult" pe care voia să şi-l facă), Stoian ar fi dorit să se afle cât mai puţin – nu numai acasă, ci şi la servici. N-ar fi vrut să audă, în ruptul capului, spunându-se de către salariaţi: „Ce are şeful nostru, am auzit că-i bolnav... Te pomeneşti că-l schimbă..." „Mult mai bine făceam dacă mă hotăram să merg pe jos; mai luam şi eu puţin aer, patru cinci kilometri e o nimica toată", îşi spuse. Nu-şi mărturisea însă că, de la un timp încoace, chiar un kilometru pe jos (drumul până la piaţă, după un pepene sau un kilogram de pere) îl obosea foarte tare. Mai mulţi oameni din autobuz îl recunoscură, totuşi, şi-l salutară plini de respect. Nici asta n-ar fi fost, la urma urmei, cine ştie ce mare tragedie, dacă n-ar fi apărut, ca din pământ („De unde dracu o fi răsărit, nu l-am văzut de cel puţin zece ani", se întrebă furios Stoian – furios nu atât pentru că îl vede, din contră, acest lucru, într-un alt „context", i-ar fi făcut chiar

plăcere, ci mai ales pentru că în clipele acelea nu avea nevoie de nimic și de nimeni), fostul lui prieten, Mitrică. Acesta, de cum îl văzu, începu să-i – vorbească cu voce tare, în așa fel, încât să audă toată lumea cât de intimi erau ei amândoi. Glasul lui strident și ascuțit, ca de trompetă, cel puțin așa i se părea lui Stoian, se auzi în tot autobuzul. „Măi Costică, – strigă el – mai ții tu minte când ne-a pus profesoara de muzică să-i cântăm cântece olteneşti? La o asemenea întrebare evocatoare, nu-i rămânea lui Stoian decât să-i răspundă, nu înainte de a arunca o privire în jur, ca să vadă cât de atenți erau ceilalți la discuția lor. I se păru că toată lumea ascultă și, căutând să-și ascundă iritarea, se trezi că-i vorbește la rândul lui foarte tare (își aminti că numai într-o piesă jucată de amatori la un concurs îi auzise pe interpreți adresându-se unul celuilalt atât de tare și de nefiresc). „Cum să nu-mi amintesc, măi Mitrică, – spuse, așadar, el – nu uit eu anii frumoși de altădată." Pe Stoian nu-l irita atât familiaritatea tonului folosit de Mitrică – din principiu Stoian nu-și schimbase atitudinea față de foștii lui amici, din contră, căuta să se comporte cu ei cât mai firesc și prietenos, ca să nu se spună sau să se creadă, cumva, că de când s-a ajuns nu-și mai cunoaște vârful nasului; – „Eu tot omul care am fost, am rămas", avea el obiceiul să spună – și dacă folosi, totuși, un ton mai distant o făcu mai mult ca să blocheze, într-un fel, vorbăria – cu subtext sentimental și care amenința să nu se mai sfârșească – a lui Mitrică. „Așa e cum spui tu", spuse Mitrică ușor descumpănit. „Păi sigur că e așa cum spun eu", spuse Stoian enervat. Cu un gest mecanic își scoase căciula din cap și și-o puse pe genunchi, de parcă ar fi vrut, prin gestul acesta cât se poate de obișnuit, să se izoleze de Mitrică, să-l facă pe acesta să înțeleagă că discuția

dintre ei e încheiată; să-l facă să tacă din gură. Mitrică îndreptă spre capul lui pleşuv însă, o privire surprinsă şi uimită. Probabil că acuma îşi aminteşte – se gândi Stoian – de claia de păr pe care o aveam când eram tânăr. Directorul fu convins că în clipa următoare Mitrică va face unele remarci legate de chelia lui – vesele, ironice sau, din contră, sentimentale – că va zice: „Măi ce păr mai aveai tu altădată, o frumuseţe şi uite că acum..." Indiferent însă de ce natură ar fi fost aprecierile acestuia, nu avea nici un chef să le asculte! Aşa că-i aruncă lui Mitrică o privire rapidă, aspră şi îngheţată (când voia să-şi impresioneze subalternii, când era nemulţumit de ei, să-i pună la punct, recurgea întotdeauna la o astfel de „privire"), şi Mitrică, nedumerit („cu ce l-oi fi supărat iară"?!), renunţă să mai facă vreo apreciere în legătură cu pleşuvia lui Stoian. Chipul i se în tristă brusc şi siguranţa de sine îi dispăru ca prin farmec. „Sunteţi cumva bolnav că mergeţi la spital, sau aveţi pe cineva acolo?" întrebă el încet, în aşa fel încât să nu-l audă decât Stoian şi folosind, cu totul pe neaşteptate, pluralul. În voce i se putu citi însă, un fel de bucurie ascunsă şi răutăcioasă, şi de data asta fu rândul directorului să se întristeze. „Nu, nu-s bolnav", spuse el cu o voce morocănoasă, ocolind privirea fostului prieten. „Păi atunci, nevasta, soţia dumneavoastră vreau să zic, o fi dânsa bolnavă"? întrebă din nou Mitrică pe acelaşi ton, cât se poate de cuviincios. Doar că atât vocea, cât şi chipul – aşa i se păru lui Stoian – aveau ceva neplăcut, de cobe rău prevestitoare! Cuprins de o iritare ce nu şi-o putea explica şi nici nu era în stare să şi-o stăpânească, Stoian îi spuse atunci, cât putu mai răspicat cu putinţă – ocolindu-i privirea şi fixând parcă ceafa şoferului din faţa lui – că nu are pe nimeni la spital: Soţia, precum şi copiii, sunt bine

sănătoși – tocmai i-a trimis la țară la părinții lui – în schimb, el s-a hotărât să-și facă un mic consult. A vorbit la telefon cu un doctor cu care e el bun prieten, joacă șah împreună, mai bine-zis jucau înainte, pentru că acum nu mai are timp – și doctorul i-a fixat pentru ziua de astăzi o oră de consultație. „S-ar putea să n-am nici pe dracu, spuse Stoian și încercă să râdă vesel, privindu-l pe Mitrică drept în ochi. Din când în când e însă bine așa, să mai treacă omul și pe la doctorii ăștia, că altfel șomează, trebuie să le mai dăm și lor de lucru, să nu stea toată ziua și să piște de fund surorile", spuse și-i făcu glumeț cu ochiul fostului său prieten, căutând parcă să regăsească tonul discuției lor de altădată. Apoi, chipul îi deveni din nou preocupat. Gândul bolii ascunse îl obseda și, spre marea lui mirare, se trezi confesându-se tam-nesam lui Mitrică: „Să-ți arăt locul unde mă doare de o vreme încoace", spuse el în șoaptă și-i arătă acestuia locul exact. Mitrică păru însă destul de puțin interesat să afle locul cu pricina; spre marea nemulțumire a lui Stoian, el nici nu se uită măcar, și fără să observe jignirea și dezamăgirea de pe chipul lui Stoian (sau făcându-se că nu o observă), îl întrebă pe același ton familiar folosit la începutul discuției, nu înainte de a trece din nou la persoana întâia: „Îl știi pe Dragomir de la poștă?" „Care Dragomir", făcu nemulțumit Stoian și începu să-și palpeze fără să-și dea seama locul dureros. „Cui am găsit eu să-i fac confidențe", își spuse el cu furie. „Cum să nu-l știi, Dragomir ăla grasu, cânta el în cor, solistul de la Clopote în amurg, a luat el și un premiu; avea un glas foarte frumos, tot orașul îl știa", adăugă Mitrică, venind cu tot felul de amănunte, pe care Stoian nici măcar nu le ascultă. Nu făcu, așadar, nici un efort ca să și-l amintească pe Dragomir, observă, în schimb, că între el și Mitrică – din pricina

discuției acesteia blestemate despre boală – se crease din nou un fel de intimitate, numai bună să prelungească la nesfârșit discuția. „Ce-i cu Dragomir cu care mă tot bați tu la cap?", întrebă el enervat. „Ce să fie, spuse celălalt aproape cu încântare. A murit. Gata! S-a terminat cu el!" „Și cum a murit?" întrebă Stoian, stăpânit, fără să vrea, de o curiozitate aproape maladivă. Se controlă însă și, căutând să distingă printre norii de praf de dincolo de fereastră, ramurile cu frunze pălite ale pomilor, îi spuse lui Mitrică: „De altfel, nu mă prea interesează cum a murit. Nu cred să-l fi cunoscut vreodată pe Dragomir ăsta de care vorbești tu acuma și memorie bună am. La mine la instituție (spuse repede cuvintele astea, trecând cu modestie peste ele, nici într-un caz n-ar fi vrut să-i lase celuilalt impresia că a început să se laude cu situația lui), dacă am stat de vorbă o singură dată cu un subaltern de-al meu, nu există să-l uit, și dacă îl văd peste un an, pot să-ți dau toate amănuntele despre el, mă știu toți în privința asta... Tot dosarul, ca să zic așa", spuse Stoian, încântat deodată de propria lui ținere de minte și simți cum valurile unei neașteptate bune dispoziții îl înfășoară blând. Îl privi chiar cu o anumită afecțiune pe Mitrică (după cum arată, trebuie să fie bolnav de ulcer și încă unul care a perforat de câteva: ori); rămășițele ascunse undeva în străfundurile sufletului lui, ale unei vechi afecțiuni (ținuse la băiatul zăpăcit și urâțel de odinioară) ieșiră ca prin miracol la lumina zilei. Scoase atunci din buzunarul de la haină un pachet de țigări străine și-l îmbie pe celălalt cu ele. Mitrică îl refuză însă, plin de sfială, spunându-i că nu fumează. Sentimentul, dominant de altfel în ultimii ani, că toate treburile îi merg strună, îl cuprinse din nou pe Stoian. Simți, cu totul pe neașteptate, impulsul de a se lăuda către

fostul lui prieten cu nevasta şi cu copiii lui (cel mic cântă la pian, cel mare joacă şah, cu subalternii lui, şi din câteva mişcări îi face mat), precum şi cu costumele lui de haine din stofă *milepoint* (parcă aşa-i spune nevastă-sa); cu faptul că atunci când i se întâmplă să pună mâna pe o femeie nu scapă ea neşifonată bine, nici acum, cu toate că nu mai era chiar aşa de tânăr; cu atâtea şi atâtea lucruri care l-ar fi făcut pe bietul Mitrică să rămână cu gura căscată! „Şi unde zici tu că te doare?" auzi el venind, de undeva de la o mare depărtare, glasul lui Mitrică, întrebare care era, în momentul acela, atât de în discordanţă cu starea lui sufletească, încât Stoian se făcu, luând o mină cât mai veselă, că nici n-o aude! „N-avem de ce să ne speriem, îi spuse el lui Mitrică şi-i puse familiar mâna pe umăr. Noi – folosea pluralul, dar în clipele acelea se gândea de fapt numai la el – nu ne lăsăm învinşi cu una cu două. Noi suntem oameni tari, pe noi nu ne înfrânge nimeni aşa de uşor." Stoian ştia să vorbească frumos, ca din carte, cum spuneau adeseori funcţionarii lui ori de câte ori, la şedinţe, avea prilejul să-l audă pe şeful lor ţinându-le câte un discurs; dar abia terminate frazele acelea, frumos alcătuite, care se refereau la marea lui tenacitate, că se întâmplă un lucru dintre cele mai ciudate cu ele: Stoian încetă să le mai creadă,, începu să se îndoiască de adevărul lor. Secretul calităţilor de orator ale lui Stoian stătea mai ales în faptul că el credea întotdeauna în frazele pe care le spunea. Pentru prima oară, abia sfârşite frumoasele şi luminoasele cuvinte de autoîmbărbătare şi îndoială, cu atât mai dureroasă cu cât de data asta era vorba chiar de el însuşi, îndoiala se strecură parşivă; vorbele se goliră de conţinut, făcând să se clatine minunata şi atât de liniştitoarea siguranţă. „Şi tu unde mai eşti acuma, măi Mitrică?" i se adresă el fostului

prieten, cu acea amabilitate plină de condescendență, pe care o folosea ori de câte stătea de vorbă cu subalternii lui. „Păi, de când cu ulcerul, spuse Mitrică și se roși până după urechi – nu mai pot lucra la Percepție; mi-a interzis doctorul, ca să zic așa. Ce să-i faci? Trebuie să stau cât mai mult în aer liber, așa mi-a spus", și, spunând vorbele astea, Mitrică se uită pe geam, de parcă ar fi vrut să sublinieze faptul că el consideră – în ceea privește – discuția încheiată. „Asta-i", spuse el, gata să se arunce asupra unei noi întrebări (din păcate așa de repede, nu-i veni în minte nici una), prin care să abată atenția lui Stoian în altă parte. „Și atunci, ce faci? Unde lucrezi tu acuma? Că de pensionat, nu cred că te-au pensionat?" întrebă Stoian cu neîndurare. „Ce să fac, spuse după o scurtă pauză Mitrică și începu să râdă privindu-l drept în ochi pe Stoian. Vând Lozuri în plic. Am o gheretă chiar lângă spital; când vin rudele la bolnavi, își mai încearcă și ele norocul; și în felul ăsta sunt și aproape, dacă mă apucă, așa, pe neașteptate, criza de ulcer. Perforează, când nu te aștepți." „Vino la mine, găsesc eu ceva bun pentru tine, îi spuse Stoian. Îți găsesc eu un loc, unde să nu fie muncă așa grea, ca pentru un ulceros ca tine. Mai mult să domnești, ascultă-mă pe mine ce-ți spun", se oferi plin de gratitudine Stoian. „Mai bine ai pune o vorbă, să-mi dea o pensie de la Percepție, spuse Mitrică. Și cu pensia și cu Lozul în plic, m-aș descurca de minune, n-aș avea de ce mă plânge..." „Treci pe la mine și o aranjăm noi, fii fără teama", îi promise Stoian plin de solicitudine. „Pensie mi-ar fi dat ei, nu-i vorbă, numai că mie nu-mi place să umblu, sunt delăsător și, uite așa, nici măcar actele nu mi le-am depus, îi explică Mitrică. Când eram cu nevastă-mea, mă mai bătea ea la cap, «du-te de-ți fă formele», zicea, da', de când sunt singur, uite,

pe toate le las, așa, de pe o zi pe alta. Și dacă o tot amân rămân fără pensie, asta-i. Sunt leneș ca dracu", turui Mitrică, bucuros parcă, să se facă așa, cu ou și cu oțet în fața fostului prieten. „Parcă eu nu te cunosc", spuse Stoian, și atmosfera aproape idilică ce se crease pe neașteptate, fu brutal întreruptă de apariția acelei dureri surde, – ascunse, la început, abia simțită (așa apărea întotdeauna), apoi din ce în ce mai puternică, care se ivea mereu în același loc – locul acela pe care i-l arătase lui Mitrică – iar acesta nici măcar nu catadicsise să se uite, să vadă unde îl doare. Și, în timp ce Mitrică își făcea „autocritica", durerea începu să crească în același loc fix, și singura grijă a lui Stoian fu să nu se trădeze, să nu-și schimbe nici într-un fel expresia feții, ca nu cumva celălalt să observe ceva. Nu voia să-l vadă fostul lui prieten, pe el, învingătorul, șeful unei instituții foarte importante, suferind. Pe buzele lui Stoian se lipise, așadar, un fel de zâmbet care se transformă încet, fără ca el să-și dea seama, într-o grimasă dureroasă... Nenumăratele crize de ulcer îl învățaseră însă pe Mitrică să recunoască cu ușurință o față schimonosită de dureri. El văzu cum durerea se răspândește, în cercuri aproape concentrice, pe chipul lui Stoian, de jur împrejurul acelui zâmbet împietrit de pe buze, și în locul invidiei, de fapt încetase de mult timp să mai fie invidios pe cineva, simți un fel de milă neașteptată care îl umplu de bucurie. Știa însă că celălalt nu are nevoie acum de mila lui, că probabil cel mai dureros lucru ar fi fost în clipa asta pentru Stoian, ca el să i-o arate în vreun fel. Se făcu atunci că nu observă nimic, cu toate că suferința era atât de evident întipărită pe fața lui Stoian, încât oricine i-ar fi putut-o vedea. „Și copiii tăi – îl întrebă el pe Stoian – trebuie să fie mari acuma!?" „Da, sunt mari", spuse Stoian și nu mai avu

chef să adauge şi alte amănunte în legătură cu copiii lui, el căruia îi plăcea să se laude întotdeauna cu ei.

Pe scaunul din faţa lui, se aşezase o femeie în vârstă. După înfăţişare, părea a fi soţie de învăţător sau de preot de ţară; pe jumătate „doamnă", pe jumătate rămasă încă ţărancă. Chipul acesteia i se păru lui Andrei stors nu numai de sânge sau de sudoare (uscat şi veşted ca o hârtie de pergament), ci şi de tot ceea ce însufleţeşte, dă expresie umană înfăţişării cuiva; aparent inexpresiv şi opac, închis în el însuşi, fără puncte de contact cu lumea din jur; fără să exprime nici durere şi nici suferinţă (şi, bineînţeles, nici bucurie sau măcar speranţă), nimic altceva decât o oboseală imensă şi atât de bine şi definitiv aşezată, de parcă n-ar fi durat de zile sau de săptămâni, dând trăsăturilor acea expresie cu totul specială (linişte, spuse Andrei negăsind un alt cuvânt mai potrivit, cu toate că numai de linişte nu putea fi vorba!), ci din timpuri străvechi, de totdeauna! Ceva tulbură însă blocul masiv al acelei imperturbabile linişti sau oboseli! Şi pe măsură ce autobuzul se apropia de spital, acel „ceva", ce începu să o roadă pe dinăuntru, spulberă nu numai liniştea, ci şi oboseala femeii! Ea nu părea, în tot cazul, nerăbdătoare să ajungă – nerăbdare pe care o manifestau de altfel toţi ceilalţi – ci ar fi vrut parcă să se prelungească la nesfârşit drumul autobuzului printre prunii prăfuiţi cu frunze micuţe şi uscate. Ce i s-o fi întâmplat oare? se întrebă Andrei, neputând înţelege despre ce era vorba. Parcă i-ar fi teamă să ajungă, îşi spuse el. Femeia îi văzu privirea curioasă şi cât se poate de dezorientată şi încercă să zâmbească; nu fu în stare însă, zâmbetul îi apăru, asemeni unei străfulgerări scurte, în ochi, încercă să ajungă până la gură, boţindu-i faţa, se risipi însă, dispăru, aşa cum şi apăruse, pe nesimţite, nu înainte

însă ca Andrei să-și mute repede și speriat privirea de pe chipul ei în altă parte. „Nu zâmbiți în felul ăsta; vă rog", ar fi vrut el deodată să-i spună, spre marea lui surprindere și uimire. Nu voia ca femeia să se simtă obligată în vreun fel să-și ducă surâsul – cum ar fi putut altfel să-i spună? – până la capăt! Voia s-o scutească de un asemenea dureros efort! Nu, Andrei era hotărât să nu se mai uite la ea – își întoarse privirea în altă parte – simți chiar o ușoară jenă din pricina curiozității lui atât de fățiș arătată!... Și, când îi auzi vocea, cu greu înțelese la început ce spune, atât de încet vorbea: „Acum ne ducem după el să-l aducem acasă", spuse ea. Speriat, aproape fără voia lui, Andrei se întoarse repede și o privi drept în față. Nu-i recunoscu însă chipul, era cu totul schimbat: o altă femeie stătea în fața lui! Un obraz scăldat de lacrimi, desfigurat din pricina asta! „Când l-au deschis și au văzut ce-i înăuntru – povesti ea, și-i spunea nu numai femeii, ci și lui Andrei, luându-l parcă martor la durerea ei – doctorii nu au mai făcut altceva decât au clătinat așa din cap, s-au uitat unul la altul și l-au închis la loc. „L-ai adus prea târziu, măicuță" mi-au zis. „Mai devreme nu aveam de ce să-l aduc, le-am spus eu, copilul nu s-a plâns de nimica, dragii mei. Asta până acum două luni... «Nu știu ce am, mamă, – zice – m-am lovit sau ce, că mă doare uite în locul ăsta. Ia vezi dumneata aici» – zice – și mi-a luat mâna într-a lui și mi-a arătat locul unde îl doare. Și nici n-am atins bine locul acela, nici pomeneală să apăs, că el, săracul, a și strigat, așa de tare l-a durut!" Lui Andrei i se păru că femeia, în clipele acelea, nu atât moartea fiului ei o plânge, ci mai ales durerea pe care i-a pricinuit-o când l-a atins ea în locul acela – „cu mâna"!... „A suferit tare mult, săracul", mai spuse femeia și cu un gest scurt își strânse cârpa pe cap.

Nu numai că nu schimbară decât puţine vorbe una cu alta, ci reuşiră să se izoleze de toţi ceilalţi călători din autobuz, de parcă ar fi vrut – cel puţin aşa i se păru lui Andrei – ca nimeni să nu se atingă de ceea ce le este dat să „poarte", de ceea ce ele considerau că este o povară numai a lor; toate necazurile şi suferinţele, singure să le ducă; singure „să urce muntele", aşa cum îi este sortit omului de când e el pe pământ; mâinile lor uscate, butucănoase şi aspre, cu venele ieşite în relief, cu pete de la ficat pe ele, li se odihneau în poală, nu destinse însă, ci pradă neliniştii; de parcă în ele s-ar fi concentrat întreaga tensiune a unei aşteptări pline de încordare. Din când în când, în străfulgerări de scurtă durată, un fel de lumină – umbrele unor gânduri încărcate de speranţă? – li se aprindea în ochi. Andrei nu poate înţelege acel ciudat amestec de durere profundă şi de linişte netulburată, care se desprinde din întreaga lor înfăţişare! El nu ştie că ele sunt, de fapt, prea înţelepte, prea trecute prin toate cele ale vieţii, ca să se lase cuprinse de acel fatalism orb şi fără ieşire... Masa opacă, întunecată şi imobilă a resemnării lor aparente – care ţine mai mult de bună-cuviinţă – şi de ceea ce ele înţeleg prin demnitate – acea demnitate la care n-ar renunţa pentru nimic în lume, cât de mari ar fi încercările! – este de fapt subminată tot timpul de o permanenta speranţă ce se iveşte din nesfârşitele lor rezerve de înţelepciune. „I-am adus – vorbi cea mai stafidită dintre ele, probabil şi cea mai bătrână – lui Ionuţ nişte carne de pui. Mi-a spus doctoriţa că de-acum poate gusta, aşa, câte un pic de carne, da' numai de pui şi fiartă, nu friptă; şi nu prea multă!" „Al meu, spuse o alta, nu se apropie de

mâncare. Doctorul i-a dat voie să mănânce ce vrea el, numai că lui nu-i vine să se atingă de nimic. «Mănâncă, îi zic, tu nu vezi cât ești de slab că-i numai osul și pielea pe tine?» El nu scoate o vorbă, se uită la mine și tace... «N-ai poftă, sau ce-i?» îl întreb. «Nu, n-am poftă, zice el și se uită drept la mine în ochi. Nu mi-i foame», zice, și se întoarce cu fața la perete... «Așa nu te faci tu sănătos cât e lumea lume», îi spun eu și încep să plâng. Ceilalți din salon se ridică în capul oaselor și mă privesc cu milă, dar nici unul nu îndrăznește să scoată o vorbă. Așa pătimesc cu el..." Se așternu din nou liniștea, până când una dintre bătrâne spuse în șoaptă, în așa fel ca ceilalți să nu o audă, aplecându-se ușor spre cea care se afla în fața ei: „Astăzi îl pun pe masă, șopti ea, azi îl desfac. Azi se alege într-un fel."

O neliniște ciudată creștea în sufletul lui Andrei, pe măsură ce autobuzul se apropia de spital. I se păru că de undeva, din cerul luminos al dimineții de vară, coboară un fel de vânt aspru; colinele domoale ale dealurilor din depărtare i se arătară mai puțin prietenoase și blânde. Dacă lumea i se înfățișă pe neașteptate ca un fel de vale a plângerii, Andrei nu se lăsă pradă până la capăt deznădejdii. Fu mai ales copleșit, descoperind cât de mult pot suferi oamenii, unii pentru alții. Suferința îi apropie, la fel ca și iubirea, ea însăși fiind o formă de iubire... Autobuzul se apropia de spital, și pe Andrei îl încercă un fel de dorință secretă de a spune bătrânei din fața lui câteva cuvinte de mângâiere. În entuziasmul de care se simțea cuprins, fu gata să-i promită bătrânei marea cu sarea. O ușoară teamă i se strecură însă în suflet. Nu toți ce intrau pe mâna doctorilor se și vindecau, își aminti el. De când era la spital – nici o lună împlinită –

văzuse destui dintre aceia care nu se mai întorseseră acasă. Îndoiala şi speranţa se luptau deopotrivă în sufletul lui... Între timp, autobuzul ajunse la spital...

Cele două cămăruţe ale femeii – bucătăria în care se intra direct din curte şi cămăruţa în care dormea Andrei făceau parte dintr-o clădire veche, construită cu mult înainte de război. Toate uşile locatarilor dădeau într-o curticică pătrată, unde soarele pătrundea cu destulă greutate, cel mult un ceas sau două pe zi. În mijlocul curţii se afla o fântână arteziană. Lângă arteziană, zăcea, cine ştie de când, un cărucior vechi şi ruginit... Apa din lighean era călduţă, dar săpunul mirosea urât. Andrei se şterse cu nădejde cu prosopul aspru din pânză de cânepă. Pe perete, atârna un calendar bisericesc cu sfântul Nicolae desenat la mijloc. Privirile sfântului păreau pline de o tristeţe mieroasă şi nesinceră. Lângă calendar, ruptă probabil dintr-o revista veche, fotografia lui Drujnicov în *Balada Siberiei* – în copilărie Andrei văzuse şi el filmul – cântând la pian, cu o figură îndârjită şi în acelaşi timp inspirată, concertul lui Lizst... O auzi pe femeie trebăluind, spăla probabil nişte vase; farfuriile, atingându-se unele de altele, făceau mult zgomot. Andrei ieşi cu ligheanul cu apă. „Arunc-o în găleata asta , îi spuse ea arătând spre găleata care trona în mijlocul bucătăriei.

Femeia, închiriindu-i lui camera, dormea în bucătărie, pe un fel de prici improvizat. „În ceea ce mă priveşte, îi spusese ea lui Andrei – mie mi-a dat Dumnezeu somn bun, eu unde am pus capul, gata, cât ai clipi din ochi şi adorm." „Dar e tare mic pătuţu asta. Încăpeţi în el?" întrebase Andrei. „Mă strâng eu, mă mai micuţesc un pic şi, uite,

încap", îi răspunsese ea. Părea foarte bucuroasă că are un nou locatar cu care poate sta de vorbă, plină de solicitudine și bunăvoință, gata să-i îndeplinească toate dorințele. O femeie teribil de cumsecade, vorbăreață, așa cum fuseseră toate femeile în preajma cărora Andrei trăise încă de copil. Avalanșa de cuvinte care se abătură asupra lui nu-l sperie, din contră, le ascultă cu vădit interes, luând parte, cu sinceră participare, la necazurile ei mărunte și aparent cu totul neînsemnate.

— N-am ce face, vreau nu vreau, trebuie să mă coc zilnic la cuptorul ăsta, i se plânse ea încă din cea dintâi zi. Nu te uita la primusul ăla că nu-i bun de nimic, e numai, așa, de decor. Nu-i nici o lună de când l-am cumpărat și a și început să fileze de mi-a înnegrit toată casa. Numai privește tavanul în ce hal a ajuns. M-am rugat de băiatul doamnei Radovan, să mi-l repare el, numai că am ghinion, în ultimul timp e extraordinar de ocupat; aproape că nici nu-l văd de o vreme încoace pe-acasă, și când vine adoarme de-a-n picioarelea de ostenit ce-i... Nu mai spun că maică-sa e și ea destul de îngrijorată, a intrat săraca la gânduri: «Mă trezesc că mi se îmbolnăvește – zice – și atunci ce folos de bani, mai bine lipsă. Nici nu suntem noi oamenii ăia care să alergăm cu limba scoasă după bani»".

Vorbea fără întrerupere, în timp ce se mișca plină de hărnicie în jurul plitei, o femeie mărunțică și vioaie, îmbătrânită, însă, înainte de vreme, cu o față tare zbârcită.

— De meserie e lăcătuș, Giorgiuț ăsta al doamnei Radovan, continuă ea să istorisească, dar de priceput se pricepe la toate, are niște mâini de aur, nu alta... Primusul cel vechi, ce să-ți spun, se strica în fiecare săptămână! Până la urmă a trebuit să mă lipsesc de el; seara, când se întorcea

Giorgiuț acasă, mă întreba: «Filează, doamnă Radovan?» «Filează, dragă Giorgiuț», îi spuneam eu. «Păi, să-l facem să nu mai fileze», zicea el și se apuca de lucru. Cât am putut să-l bat la cap, de mirare că nu m-a lăsat în plata Domnului, cu primus cu tot! Când se întorcea băiatul acasă găsea primusul meu pe masă! Îți dai seama de distracție! Mie nu-mi place să rămân datoare, îl întrebam întotdeauna cât mă costă; nu-l puteam face însă în ruptul capului să se atingă de bani. «Când faceți dumneavoastră prăjitură cu dovleac – zice – nu vă refuz, vă spun sincer, ceva mai bun, nu cred să fi mâncat vreodată de când sunt. N-o face nimeni ca dumneavoastră, sunteți, ca să zic așa, o adevărată specialistă.» Așa mă lăuda el, știa că-mi face plăcere... «Poate că o învățați și pe mama cum se face – zicea – trebuie să aveți însă răbdare cu ea, mama nu prinde așa de ușor.» Glumea, nu vorbea serios. De ținut, ține tare mult la maică-sa. Tată nu are, domnul Radovan a murit, săracul, în război. Eu nu-l știu. Nu sunt decât de un an aicea, n-aveam cum să-l cunosc; l-am văzut într-o fotografie, semăna cu băiatul, doar că era mai înalt și mai gras... O duc și ei greu. Doamna Radovan are mașină de cusut și mai coase și ea, mai câștigă un ban. Lucrează numai la cunoștințe apropiate, se teme să nu se afle. N-are autorizație și, dacă o prinde, amenzile sunt destul de mari. Stă mai mult cu ușa încuiată, să nu intre cineva de la fisc peste ea. Mi-a cusut și mie niște perne și o față de plapumă, alea pe care dormi tu, de ea-s făcute..."

Andrei nu cunoștea pe nimeni în oraș – se angajase la spital ca „sanitar", doar de câteva săptămâni, iar doamna Costinaș cu vorbăria ei continuă îi umplea timpul.

Pe doamna Costinaș i-o recomandase unul din medicii de la spital. „Cât timp lucrezi la noi, poți locui la ea, n-o să-ți

ceară mult, îi spusese el. Are o pensie destul de mică, așa că își închiriază, din când în când, camera – ca să aibă cu ce trăi. A fost muncitoare la o filatură din Lugoj, s-a pensionat însă înainte de-a împlini vârsta, chiar eu i-am făcut formele de pensionare. E destul de grav bolnavă de inimă, o boală tare păcătoasă, dar toate astea pe dumneata te privesc prea puțin, ca să zic așa. A avut și necazuri multe, prea bine nu le știu nici eu, în general nu-i place să vorbească despre ele. În tot cazul, o cameră mai ieftină n-ai să găsești și cu salariul pe care ți-l dăm noi, trebuie să te mulțumești cu atât. Bănuiesc că nu ești chiar plin de bani. Uite adresa", îi spuse medicul și-i întinse o hârtiuță cu adresa exactă și cu numele femeii: Costinaș Adela. „Când am fost repartizat aici, în oraș, am locuit și eu la ea câteva luni, până m-am căsătorit, așa că o cunosc bine. Îi spui că vii din partea mea, că te-a trimis doctorul Mihăileanu..."

„La măcelărie coada era până la «Vânătorul și pescarul», îi povesti într-una din dimineți doamna Costinaș lui Andrei. Era și timp urât, ploua, o ploaie din alea mărunte care te pătrunde până la piele, cu încetișorul. Și cum stăm noi și așteptam, a venit o fată cu poșetă roșie, una mică și tare subțirică, s-o răstorni dintr-o răsuflare. Și de uitat nici nu s-a uitat la noi, s-a dus drept în față! Lumea parcă atât a așteptat! Au început să strige la ea, dar ei nici că i-a păsat. Sta liniștită în față și nu zicea nimica, numai zâmbea indiferentă din colțul gurii; până când un domn mai în etate a recunoscut-o. «Degeaba – zice el – vă agitați, domnișoara e chiar casieriţa cea nouă, e firesc, nu-i așa, să treacă în față. Mai bine ați ajuta-o să ridice oblonul – zice – singură nu cred să-l poată ridica.» Au sărit niște tineri s-o ajute, dar fata i-a dat la o parte, n-a vrut să-i lase. «Mulțumesc, n-am

nevoie de ajutor, le-a spus ea înțepată foarte. Pot să-l ridic și singură, m-am obișnuit. Numai dacă sunteți amabil să-mi țineți puțin poșeta, s-a rugat ea de pensionar. O clipă să-mi găsesc cheile, că nu știu unde le-am pus...» Pensionarul i-a ținut el poșeta și fata, ce să vezi, ambițioasă, a ridicat oblonul singură, n-a avut nevoie de ajutorul nimănui. Numai că după ce a descuiat, lumea și-a pierdut răbdarea; oamenii au și început să se împingă și să se frământe. «Până nu primim carnea nu are rost să vă agitați», le-a spus casierița. S-a făcut gălăgie mare, toți au început să-i pună întrebări. «Chiar a început să mă doară capul», a spus ea după un timp cu o voce de fetiță răsfățată... «E obosită, săraca, e și firesc s-o doară, zău așa, i-a luat apărarea o femeie. Se scoală în fiecare dimineață cu noaptea în cap, nu-i ușor nici pentru ea.» «Cum să fie ușor, spune atunci casierița, numai că dumneavoastră altceva nu știți, decât să cereți carne și gata, și încă să fie bună, așa, fără os, fără grăsime, aveți tot felul de pretenții, nimeni nu vă poate mulțumi. Scoateți sufletul din om, nu alta, mă băgați în mormânt de-a dreptul»! a zis casierița cât se poate de supărată pe toată lumea, își vărsa, ca să zic așa, tot necazul pe noi; iar noi o ascultam, ce altceva să facem, și ca să n-o supărăm și mai tare, ne-am liniștit, n-am mai scos o vorbă. Între timp, a venit și măcelarul, un om gras și cam ursuz. La nimeni n-a dat bună ziua, părea și el cât se poate de supărat pe noi. Nici n-a ajuns bine, că a și început să ascută cuțitele, mânios tare, de-ai fi zis că de-acuma, gata, se și pregătește să ne taie pe toți, unu' nu mai scapă! «Ți-am spus să nu mai stai de vorbă cu clienții, i-a spus el casieriței, pe noi nici nu ne vedea, de parcă nici n-am fi fost de față, și mâinile i se mișcau afurisit de repede, în timp ce ascuțea cuțitele alea... Dar așa îți place ție, asta-i plăcerea

ta cea mai mare, să trăncănești cât e ziua de lungă, să nu taci o clipită din gură.» «Vă rog să nu-mi faceți observații în public, tovarășe Cristescu, i-a spus casierița, jignită foarte. Ce aveți să-mi spuneți, îmi puteți spune între patru ochi, în particular, nu de față cu clienții», s-a repezit ea cu gura la el. Apoi, ca să se liniștească, a început a căuta după te miri ce, la ea în poșetă, s-o întoarcă în fel și chip, roșie la față de supărare, cum îi racul. «Lăsați-o și dumneavoastră, i-a luat apărarea pensionarul, n-o mai năcăjiți atât, că și așa o doare capul, mititica de ea. E păcat s-o supărați, nu vedeți cât e de slăbuță?» Da măcelarul, ce să se lase, avea gură tare afurisită, grăsanu". «O fi ajuns și ea o persoană, zice, o fi fost și ea avansată și eu nu știu.» Și după aceea, nu după mult timp, a venit și carnea și s-a mai potolit și el. Eu am dat peste o cunoștință, o profesoară de liceu, o cunoșteam eu de când am fost internate amândouă la spital la maternitate, și până am ajuns și noi la rând la carne, mi-a spus ea o rețetă de prăjitură cu mere, fără zahăr și cu margarină, în loc de unt. Eu nu mă omor după prăjituri, dar o rețetă mai economicoasă nu strică..."

Își făcu loc pe un scaun în fața lui, aruncând pe jos o cârpă murdară. Terminase de povestit întâmplările, și mai vesele și mai triste, de la „coada" și în timp se așternu liniștea. Sprijinindu-și capul în palme, îl urmărea cum mănâncă. „Ar fi cam timpul să pleci – spuse apoi doamna Costinaș. Du-te, spuse ea, să nu întârzii, să nu ajungi prea târziu la spital." „Da, ar fi cam timpul să plec", spuse Andrei și se uită și el la ceas.

„Printre cei aduși ieri de salvare, îi povesti într-una din seri Andrei doamnei Costinaș, era și un bărbat foarte

puternic, potrivit să ridice halterele, sau bun de luptător, un tip uriaș. Când am intrat în camera de gardă, sora tocmai îl ajuta să se dezbrace. Trupul lui, cu răni maronii, semăna cu un tapet cu flori întunecate la culoare. «Cu ce au putut să te picteze așa de frumos»? l-a întrebat doctorul Mihăileanu, cercetându-i rănile cu multă atenție. Le pipăia pe rând cu vârful degetelor, și cum le atingea, petele acelea întunecate ieșeau mai bine în relief, se colorau în roșu închis. De îndată ce doctorul își îndepărta degetele, își recăpătau culoarea maronie. «Cu ciocanul de tocat carne, domnu' doctor», a spus matahala și l-a privit pe doctor cu albastrul plin de nevinovăție al ochilor lui care abia se zăreau. Capul uriașului se umflase, încât ochii se transformaseră într-un fel de dungă îngustă, de un albastru intens. „Ai băut, din pricina asta te-ai umflat, i-a spus doctorul, în timp ce încerca, cu două degete, să-i deschidă mai bine ochii. Norocul tău că te-ai oprit la timp. Dacă ai mai fi pus încă un pahar în gură, crăpai, înțelegi? praful s-ar fi ales din tine!...» «Am băut cu măsură, domnu' doctor, numai, așa, ca să-mi amețesc puțin durerea, să nu mai sufăr așa de tare, spuse bărbatul și din nou îndreptă spre doctor privirea aceea blândă și plină de naivitate. Atâta am suferit că n-am mai fost în stare să suport, mă credeți?» se plânse el și vocea începu să-i tremure ușor. «Și de ce n-ai venit imediat la noi? Ți-ar fi plăcut să mori așa tânăr, ce zici»? l-a întrebat doctorul, în timp ce cu o mână îi pipăia rănile de pe fese. «Poate că ar fi fost chiar mai bine, domnu' doctor, asta nu se poate ști», i-a răspuns bărbatul încercând să zâmbească. «Și de pictat, cine te-a pictat? Cine zici că ți-a făcut tapetul ăsta de toată frumusețea?» «Amantul neveste-mi», spuse bărbatul și l-a privit mirat pe doctor, de parcă acest lucru ar fi fost de înțeles de la sine,

încât e uimit pur și simplu de o asemenea întrebare. «Și cum zici că s-a întâmplat, hai, dă-i drumul, povestește», i-a spus doctorul care nu se arătă prea impresionat de cele spuse, probabil astfel de scene, nu pentru prima dată îi era dat să vadă. «S-au vorbit amândoi, domnu' doctor, amândoi au pus totul la cale, amănunt cu amănunt. Eu nu știam nimica, habar nu aveam că ei sunt în dragoste. Eu sunt șofer, domnu' doctor, și sâmbătă dimineața m-am gândit să trec pe la măcelărie. Măcelarul era singur și cum am intrat, m-a pocnit cu ciocanul de tocat carne, încât, de durere, am și leșinat. Mi-am revenit eu, dar n-am mai avut nici o putere, și-a putut în felul ăsta să mă picteze, cum spuneți dumneavoastră, ticălosul... Abia m-am putut întoarce acasă și când m-a văzut nevastă-mea cum arăt, nu credeți că a apucat-o mila? A început să se jelească și să plângă, și să-mi povestească totul din fir în păr: cum s-a încurcat ea cu ticălosul ăla, cum a folosit el tot felul de ademeneli și șiretlicuri și cum, până la urmă, s-a întâmplat c-a cedat.» «Și te pomenești că ai iertat-o?» a întrebat revoltată la culme sora. «Pe femeie, spuse atunci bărbatul și a zâmbit, mirat că i se pun asemenea întrebări, pe femeie trebuia s-o iert, ce altceva puteam face?» «S-o lași în plata Domnului, spuse furioasă la culme sora, asta trebuia să faci!» «Ce-ți trebuie, băiatule, așa o femeie?» l-a întrebat la rândul lui doctorul, în timp ce se pregătea să-i facă o injecție. «Cum s-o las, domnu' doctor?» a întrebat atunci mirat la culme bărbatul. „Unde vreți, doamnă, se adresă el surorii, s-o las și cui? și s-a uitat la doctor de parcă l-ar fi rugat să-i sară în ajutor. Dom' doctor știe mai bine decât noi toți, că-i mai în vârstă, cum e cu femeia și cât e ea în stare să ne facă.» Sora îi făcu o intravenoasă și bărbatul,de durere, începu să geamă încetișor. «Doare, al dracului, a spus el în

şoaptă, încercând să se scuze. La mine sunt şi tare ascunse venele, mare mirare că le-aţi găsit.» «Acum ai să te simţi mai bine, a spus doctorul, ai să vezi că n-o să te mai doară.» «De-acuma, ce părere aveţi, domnule doctor, a spus şoferul, încercând să pară mai vesel. Se pare că de-a cuma am scăpat, nu mai mor?» «Da, a spus doctorul şi din nou cu două degete, asemeni unui cleşte a încercat să deschidă cât mai larg ochii bolnavului ca să-i vadă mai bine, şi în adâncurile ochilor acelora văzu petrecându-se lucruri mult mai complicate decât cele pe care cuvintele bărbatului le scoteau la suprafaţă. Da, spuse el, încercăm şi noi, ne dăm silinţa, pentru asta suntem puşi aici.» «Daţi-vă, domnu' doctor, aprobă bărbatul, că aşa e frumos.» Doctorul începu din nou să-i pipăie rănile cu mâinile lui experimentate, iar în dreptul uneia mai în relief, se opriră ceva mai mult. «Aia mă doare cel mai rău», spuse atunci şoferul; se strâmbă de durere şi începu, din nou, să geamă încetişor. «Te doare, nu-i aşa»? l-a întrebat doctorul. «Mă doare, cum să nu mă doară? spuse şoferul. Cel mai rău dintre toate. Acolo a dat el la început, şi se vede că a avut mai multă putere, ticălosul. După aceea o fi obosit şi el.» «Ei, acuma, să încercăm să-l dezumflăm, ce zici, soră»? şi-a întrebat doctorul ajutorul direct. «Aşa gras şi frumos n-am fost eu de când sunt, a încercat bărbatul să glumească. Ia uitaţi-vă, a zis el şi s-a uitat în oglinda de pe perete, ce piele întinsă am. Ca la fetele mari.» Buzele lui groase, umflate, au încercat din nou să zâmbească. «Şi-a pierdut şi ea minţile, dom' doctor, a revenit el după aceea la nevasta lui. Măcelarul e copil tânăr şi dat dracului, s-a ţinut tot timpul de capul ei, până a amăgit-o şi ea, slabă, cum sunt toate femeile, ce să facă, a cedat, îşi ceru el parcă iertare în numele neveste-si, în timp ce sora îl ajuta să se

îmbrace. Eu nu-s om rău, dar dacă cineva... spuse el și atunci spre marea mirare, a mea, a doctorului și a surorii, a început să plângă; lacrimile îi curgeau pe obrajii umflați, izvorau ca dintr-un izvor din ochii lui minusculi, pierduți în fundul capului. De ce a trebuit, domnu' doctor, să mi se întâmple mie una ca asta? a început el să se vaite și să-și clatine capul în toate părțile. De ce trebuie eu să pătimesc atâta, spuneți dumneavoastră dacă dreptu-i asta?» «Stăpânește-te, doar ești bărbat», i-a spus doctorul Mihăileanu. «M-aș stăpâni eu, domnu' doctor, numai că nu pot», i-a spus el, dar s-a oprit din plâns, s-a liniștit brusc și și-a șters ochii cu dosul palmei. «De-acuma, mi-a spus doctorul, du-l sus, să facă nani. Culcă-l frumos, poate în felul ăsta se mai liniștește.» «Parcă am plumb în picioare, asta o fi din cauza injecțiilor»? m-a întrebat el în timp ce îl ajutam să urce scările. «Din cauza lor», i-am spus eu."

Într-o dimineață salvarea aduse la spital un tânăr soldat care, din greșeală, în timpul exercițiilor, se împușcase în umărul stâng. Rana era superficială, durerile însă erau destul de puternice. Tânărul, cam de vârsta lui Andrei, era un țăran de pe lângă Turda. După ce glonțul fu extras, doctorul Mihăileanu, în timp ce-i pansă rana, îi vorbi lui Andrei despre un accident tragic care avusese loc în anul când absolvise el liceul.

„Băiatul de care îți vorbesc, își începu doctorul istorisirea, mi-a fost coleg de bancă, ani de zile: din clasa întâi de liceu până într-a opta. Era fiul unui profesor de desen, unul Șteferiuc Viorel; taică-su era basarabean, căsătorit cu o gorjeancă de-a noastră. Nu-l aveau decât pe Viorel, îl cocoloșeau foarte tare, și acesta era, ca să zic așa, ca

o fetiță. Nu fuma, noi ceilalți mai trăgeam câte o țigară, pe ascuns, în W.C.-urile liceului sau în vestiarul sălii de sport – profesorul de gimnastică, un băiat vesel, nu cu mult mai mare decât noi, ne făcea hatârul ăsta; mai mergeam seara – ne puneam mustăți false ca să nu fim recunoscuți, la restaurant; țin minte că eram cu toții îndrăgostiți de o dizeuză, una Georgeta, avea niște mănuși de piele pe mâini, așa considera probabil că e elegant, și avea o cămăruță mică și nostimă, chiar în clădirea restaurantului; se mai întâmpla ca, din când în când, vreunul mai curajos s-o viziteze chiar la ea în budoar... Viorel era, însă, altfel decât noi. Era înnebunit după geografie și taică-su, care îi făcea toate poftele, îi cumpărase, nu-mi dau seama cum reușise să și le procure în anii aceia de sărăcie cumplită – niște atlase nemțești, de dinainte de război, splendide; avea o memorie extraordinară – cel puțin așa mi se părea mie, care eram foarte prost la geografie; la un moment dat, țin minte, c-am spus că Ialomița se varsă în Dâmbovița, sau invers, asta probabil din cauză că rimează! Așa că el toată ziua cu atlasele lui, sportiv nu era nici de frică, și îmi amintesc că ne distram grozav – adolescenții sunt teribil de cruzi, se știe asta – când sărea peste „ladă" la orele de sport. Purta, bineînțeles, ochelari și se roșea ca o fată, ocolindu-ți privirile, ori de câte ori îl priveai drept în ochi, ceea ce îl făcea să pară destul de antipatic. Ciudat, straniu, iar sentimentele mele de băiat sănătos și sportiv erau cât se poate de amestecate în ceea ce îl privea: țineam la el, eram colegi de bancă de atâția ani și totuși persoana lui, timidă și întotdeauna ușor transpirată, mă umplea în același timp și de o ușoară repulsie. Reticența unui băiat sănătos, cam simplu – mă cunosc foarte bine, așa eram, cum îți spun – față de un ins ascuns și complicat care,

trebuie să recunosc, mă nedumerea întotdeauna. Știam însă, simțeam asta, că el ține foarte mult la mine, un fel de afecțiune profundă, gravă, complicată, așa ca el, și eram stingherit și în același timp flatat, din pricina asta. De multe ori, exaltarea ciudată a prieteniei lui mă exaspera. Îl repezeam și îmi părea rău după aceea, dar nu eram în stare să mă stăpânesc... Vine, prin urmare, și ziua banchetului. În prima zi, totul a decurs normal: Viorel n-a prea băut, cel mult un pahar sau două și – eveniment – fetele – banchetul era comun cu liceul de fete – l-au învățat să danseze tango; la vals cam încurca pașii... Numai că am hotărât să consumăm toată băutura, ne-a mai rămas, așa că am hotărât să ne întâlnim din nou a doua zi – numai noi, elevii, noi între noi – fără profesori și nu la local, ne-ar fi costat prea mult, ci acasă la Mircea Munteanu, al cărui tată era directorul policlinicii și avea o locuință mai încăpătoare; Șteferiuc, la început, ne-a refuzat, a zis că el nu mai vine, că și așa a băut prea mult – băuse un pahar sau două de vin – și-l doare capul. Eu am stăruit însă – n-am să-mi iert niciodată – și până la urmă a acceptat să vie și el. Numai că de data asta – poate și din pricină că profesorii lipseau – nu s-a mai abținut ca în seara trecută, și-a dat, ca să zic așa, drumul. A băut adică mai mult decât trebuia. A început să fie foarte volubil și excesiv de stăruitor cu fetele. Până când s-a retras pe un scaun, a amuțit, n-a mai scos o vorbă. «Ce-i cu tine? l-am întrebat. Ce te-ai pleoștit așa? Nu te simți bine?» «Nu, mi-a spus el, nu mă simt bine deloc. Îmi vine să vomit și mă doare capul. Cred că am să plec acasă.» «Poți să te duci singur sau să te conduc eu?» l-am întrebat. «Mă duc singur, mi-a spus. Tu distrează-te, n-are rost să pierzi timpul cu mine.» Și l-am lăsat să plece singur, fapt pe care am să mi-l imput toată

viața... Noi ne-am continuat petrecerea, până când, la un moment dat, dacă a trecut o oră de la plecarea lui – s-a răspândit zvonul – a căzut, mai bine zis, asemenea unei lovituri de trăsnet, nu știu nici acuma cine l-a adus, probabil doctorului i s-a telefonat de la spital, că Șteferiuc al nostru nu mai este printre cei vii, a fost împușcat din greșeală, în dreptul depozitului de armament – era prin 43. O santinelă, speriată, văzând că cineva vine drept spre ea și nu se oprește nici după ce l-a somat de mai multe ori, a tras prostește. Glonțul l-a lovit drept în inimă. A murit înainte de-a ajunge la spital. Fetele au început să plângă, iar noi, băieții, eram de-a dreptul năuciți de cele întâmplate. Partea îngrozitoare abia de-acum începe: părinții lui nu știau încă nimica și cineva trebuia să le spună... Nici unul nu aveam însă curajul s-o facem! Până la urmă, doctorul, șeful spitalului, gazda noastră, s-a hotărât să le spună el, numai că nici el n-a îndrăznit să meargă singur. «Vii și tu cu mine, mi-a spus el mie. Tu ai fost colegul lui de bancă și prietenul lui cel mai bun.» M-am dus, ce era să fac!... Când, am ajuns la mijlocul drumului – locuiau nu prea departe – am început să plâng ca un copil – de fapt asta și eram, dacă stai și te gândești bine – și să-l rog pe doctor să se ducă singur, pentru că eu nu aveam curajul să dau ochii cu părinții lui Șteferiuc. «Eu sunt de vină, spuneam printre lacrimi, pentru că l-am lăsat să plece de unul singur. Cum o să pot acuma să dau ochii cu ei, ce-o să le spun»? mă jeluiam eu în gura mare... Până la urmă, m-am dus. Părinții erau treji – era dimineața, pe la cinci – nu dormiseră toată noaptea, așteptându-l – ți-am spus că erau cât se poate de grijulii, îl crescuseră ca în vată, o parte din vină, ca să zic așa... dar la ce să-i mai învinuiești acuma, mai ales că, în ceea ce mă privește... Dar la urma urmei, nu

e vinovat nimeni, nici cel puțin sărmana santinelă care a tras prostește; speriată sau, cine știe, poate pe jumătate adormită cum era, a văzut pe cineva apropiindu-se... Probabil, cum a dat de aerul rece, băutura i s-a ridicat brusc la cap și l-a lovit atât de tare, încât habar nu avea ce face și unde merge – drumul spre casă nu trecea prin fața cazarmei – și din pricina asta n-a auzit nici somația cătanei... Am ajuns acasă, cum ți-am spus – doctorul a sunat, maică-sa a deschis ușa (era îmbrăcată într-un halat galben, cam uzat, cu motive turcești), și când a deschis, pe doctor – care a salutat sau nu știu ce-o fi făcut – nici nu l-a văzut, drept la mine s-a uitat, probabil puțin nedumerită, că mă vede singur, fără Viorel. «Viorel unde-i»? m-a întrebat repede, și stătea în dreptul ușii, ne baricada intrarea, de parcă fără Viorel al ei nu ne-ar fi fost admisă intrarea. Numai că eu n-am știut ce să-i răspund și, cuprins de lașitate, o lașitate izvorâtă din spaimă și frică, – am mințit: «Vine și el, doamnă», am îngânat. «Și de ce n-a venit, atunci, acuma cu tine»? m-a întrebat ea repede cu o voce aspră, parca gata să mă certe. Pornisem pe calea minciunii ăsteia stupide, nu mai eram în stare să mă opresc: «I-am spus să vină cu mine, da' n-a vrut. A zis că se distrează foarte bine și că mai stă.» «Și de ce ai venit, atunci»? a întrebat ea din nou și și-a strâns halatul – afară era frig, – în jurul trupului îmbătrânit. «Am venit după bicicletă, am mințit eu în continuare. Spunea că are o bicicletă nouă și să vin eu după ea, să ne-o arate și nouă», am spus repede, bucuros că aveam o minciună de care să mă agăț. Și atunci a intervenit doctorul: «S-a întâmplat o nenorocire, doamnă», a spus el în șoaptă și a căutat privirea femeii din fața lui. Se pare că ea a înțeles înainte ca el să-i spună despre ce e vorba: s-a întors val-vârtej și s-a împiedicat în covor, era cât pe-aci

să cadă, probabil ca să-şi strige soţul, nu se simţea în stare să primească ea singură vestea: «Vino, repede, a strigat ea, vino, că i s-a întâmplat ceva lui Viorel.» Şi atunci a apărut domnul Ştefériuc, era profesorul nostru de desen şi era foarte sever cu noi, sever şi aspru, probabil că toată afecţiunea înmagazinată în el şi-o revărsase asupra fiului său, nu mai rămânea mare lucru şi pentru noi – în pantofi de casă şi cu o carte *Ariel sau viaţa lui Shelley* a lui André Maurois, în mână. «De ce strigi aşa, dragă»? a întrebat el calm, şi atunci ea a izbucnit în plâns, înainte de a afla sinistra veste. Înainte de-a i-o spune noi... «Domnule profesor, a spus atunci directorul spitalului – pot să stau cu dumneavoastră puţin de vorbă, în particular?» «Ba să stai cu amândoi», a strigat ea şi s-a repezit aproape la acesta, cuprinsă de un fel de furie oarbă, care izvora, desigur, din marea ei disperare. Pentru că ea, probabil, ştiuse de la început, încă din clipa în care ne-a văzut pe amândoi apărând în pragul uşii, despre ce era vorba. Ştiuse ce s-a întâmplat cu fiul ei, cu mult înainte de a i-o spune noi! Numai profesorul ne privea nedumerit prin ochelarii lui cu dioptrii multe şi nu era în stare să priceapă. Ceea ce l-a inervat pe directorul spitalului, şi probabil că iritarea aceea, pricinuită de totala orbire a profesorului, de năuceala acestuia, i-a dat curaj să vorbească: «L-au dus la spital», spuse el repede. «E la spital? strigă nemulţumit profesorul, de parcă fiul lui şi-ar fi luat permisiunea să meargă într-un anumit loc unde el îi interzisese categoric să se ducă. Ce caută el la spital, domnule director, permiteţi-mi să vă întreb?!» a spus din nou profesorul de desen şi o mână o ţinea pe clanţa uşii – încă nu ni se făcuse loc să intrăm – iar cu cealaltă îşi aranja ochelarii pe nas, cu toate că aceştia nu păreau să aibă tendinţa să cadă... Şi atunci soţia

profesorului, mama lui Viorel, n-a mai putut să suporte opacitatea soțului ei, faptul că el era incapabil să priceapă că s-a întâmplat acel lucru înspăimântător, pe care ea îl știa de atâta vreme: «A murit, ce vrei să se întâmple»? a strigat ea la soțul ei și a început să-l zgâlțâie cu putere, ca după aceea să se prăbușească, ca o cârpă, în brațele lui; și chiar atunci eu am văzut bicicleta nouă-nouță, care era în spatele lor, bicicleta cumpărată de ei cu ocazia bacalaureatului și a absolvirii; o bicicletă de băiat mare; până atunci Viorel umblase cu o bicicletă trei sferturi (o primise cadou de Crăciun – fusesem și eu invitat atunci cu mulți ani în urmă – și domnul profesor îmi cumpărase și mie un herbar nou). În clipa aceea, am fost cuprins de o cumplită părere de rău la gândul că de-acum înainte Șteferiuc n-o să mai aibă cum să se bucure de bicicleta lui; zadarnic dăduseră ei – adică domnul profesor – banii pe bicicletă, trebuie să fi costat foarte mulți bani, puși deoparte, la fiecare salariu, cu multă grijă – Viorel tot n-o să se mai poată mândri cu ea. Și la gândul ăsta – cât se poate de sentimental și de stupid la urma urmei față de grozăvia celor întâmplate – am început din nou să plâng. «Eu sunt vinovatul! – am strigat – luând pe umerii mei întreaga vină. Nu trebuia să-l las singur!»... Apoi am simțit că, dacă mai rămân acolo, inima mi se sparge de suferință. I-am lăsat cu durerea lor și am fugit..."

„Ei, te mai doare?" îl întrebă tânărul medic pe soldat. „Parcă m-a mai lăsat, domnu' doctor", spuse soldatul care ascultase și el întreaga povestire. „Până te însori, făcu doctorul gluma obișnuită și destul de nesărată, are să-ți treacă, fii fără teamă." „Îmi trece, domnu' doctor, asta-i sigur, spuse soldatul. Numai prietenul dumneavoastră, săracul, el a avut mai puțin noroc decât am avut eu", adăugă el. „Da, ai

tu dreptate, el a avut mai puțin noroc", spuse doctorul și ieși din camera de gardă. „Dacă vreți să-mi potriviți perna asta, domnu' sanitar", spuse soldățelul, adresându-i-se lui Andrei. Andrei îi îndreptă perna și soldatul, în scurtă vreme, adormi.

2

Pe bancă, lângă Andrei – se aflau în parcul orașului – se așeză un bărbat încă tânăr, să fi avut treizeci de ani, și i se adresă acestuia, ca unei vechi cunoștințe. „De unde mă știe oare? se întrebă surprins Andrei. Unde și când ne-om fi cunoscut? S-ar putea ca ochelarii să fie de vină. S-ar putea ca din pricina lor – purta niște ochelari cu dioptrii multe – să nu-l recunosc", căută Andrei o explicație. Difuzoarele din parc cântau muzică populară din țările prietene, apoi muzica se termină și se transmise buletinul meteorologic. „Nu-mi amintesc să ne fi întâlnit vreodată", îi spuse Andrei străinului. „Eu, în schimb, spuse străinul și cu o mână își potrivi ochelarii – îmi amintesc totul până în cele mai mici amănunte." Intrigat, Andrei nu știu cum să interpreteze cuvintele ochelaristului. La ce fel de tot făcea, în definitiv, el aluzie? „Nu înțeleg ce vreți să spuneți", vru el să-i spună, preferă însă să nu lungească discuția asta cam ridicolă, așa că schimbă vorba. Se plânse, așadar, acestuia – doar nu-i medic, ce m-o fi apucat să-i fac destăinuiri, se întrebă el – c-a început să-l doară gâtul. „În autobuzul cu care mă duc la spital, îi explică, e întotdeauna curent. E un geam spart și..."

— Când ai fost copil ai avut mereu necazuri cu amigdalele, spuse cu totul pe neașteptate ochelaristul spre marea lui surprindere.

Astea de unde le mai știe oare!? se întrebă Andrei mirat și-l privi și cu mai multă atenție, doar, doar reușește să-și amintească în vreun fel, cine era bărbatul care se așezase pe bancă lângă el.

— Lunea sau marțea, te trezeai foarte devreme, mai ții minte? În cerul gurii simțeai o durere ascuțită, de parcă te-ar fi împuns un vârf de ac.

— Și mă bucuram, spuse Andrei. Bineînțeles că mă bucuram. Ceaiurile fierbinți, termometrele reci puse sub braț, toate astea îmi făceau o deosebită plăcere. Mama se foia neliniștită în jurul patului. Tăiam paginile cărților lui Jules Verne cu un cuțit uriaș de bucătărie.

— Cărțile ți le cumpăram eu, vinerea, când mă duceam la târg la Făget, își reaminti tatăl lui Andrei.

— *Copiii căpitanului Grant*, spuse Andrei și zâmbi.

— Eva Nada îți spunea să te acoperi cu plapuma până peste cap cât face ea curățenie, îți amintești? Aerul rece pătrundea prin fereastra deschisă. Dai puțin plapuma la o parte, Eva Nada șterge noptierele de praf. Prin geamul deschis se vede nucul din fața casei acoperit cu chiciură. Toată noaptea a nins și miroase a zăpadă. Cerul e albastru și transparent, ca de sticlă. „Cineva a scăpat un muc de țigară pe jos, doamnă, și s-a ars covorul, spune Eva Nada. S-a făcut o gaură, ia uitați-vă, spune ea și-și trece un deget gros cu unghia murdară, prin gaura din covor. Faceți bine și nu-i spuneți lui domnu' că eu v-am arătat-o, că, dacă îi spuneți, parcă văd că pe mine se supără", se roagă ea de mama.

— I-ai promis mamei că te lași de fumat, îți amintești? Numai că nu te-ai prea putut ține de cuvânt. După o lună te-ai apucat din nou, spuse Andrei.

— O şi văd pe Eva Nada bătând covoarele pe zăpadă, spuse tânărul bărbat. Parcă o aud spunându-i mamei tale: „Bătătorul ăsta nu-i bun de nimic, doamnă. Trebuie să-i spuneţi lui domnu', dacă merge săptămâna asta la Lugoj, să vă cumpere altul nou. Nici nu pot bate covoarele ca lumea cu el!..." Lunea şi marţea te durea, prin urmare, gâtul şi rămâneai acasă. *Copiii căpitanului Grant* şi *Mihail Strogoff, Cinci săptămâni în balon* şi *O călătorie spre centrul pământului...*

— Îmi cumpărai tot felul de cărţi, ce mă mai puteam bucura!

— O femeie minunată, maică-ta. Trebăluind tot timpul în bucătărie, certându-se, aşa, din când în când cu Eva Nada. „Parchetul asta l-ai năclăit cu ceară, dar de frecat nu l-ai frecat ca lumea", zicea ea. „Lasă, doamnă, îi răspundea Eva Nada, că nici dacă e prea alunecos nu-i bine! V-ar plăcea să alunece

domnu' şi să-şi spargă capul, Doamne fereşte." Şi în timp ce copiii îl căutau pe Căpitanul Grant, tu o auzeai pe Eva Nada frecând parchetul în sufragerie; auzeai respiraţia ei precipitată, din pricina efortului, auzeai cum toate lucrurile din vitrină sau din bufet, cum freca ea parchetul, scoteau un clinchet uşor, de parcă s-ar fi auzit nişte clopoţei de sticlă sau de porţelan. „Au, că nu mai pot să mă îndrept, aşa cârnă am să rămân, se văita Eva Nada. Să nu dea dracu să se întâlnească în vreun fel cu mine, ăla care a putut inventa parchetul ăsta", spunea ea furioasă... Îţi mai aduci aminte de ea? Era tuciurie la faţă şi nasul îi era cam mare; dar era o femeie tare blândă şi cumsecade. „A zis doamna – spunea ea când îţi aducea ceşcuţa cu ceai – să bei ceaiul ăsta, aşa fierbinte cum ţi l-am adus eu acuma. Că dacă se răceşte, nu

plătește la nimica. Gustă-l să vezi dacă e destul de dulce sau să-ți mai pun puțină miere de stup... Ei s-or dus la teatru la Făget și m-au lăsat pe mine, să am grijă de toate. N-au treaba, se distrează"! spunea Eva Nada cu invidie dar și cu admirație, și stătea lângă tine, pe marginea patului, până tu îți beai ceaiul. „Nu mă ține și tu atâta, că nu gat până se întorc ei și să vezi atunci pe doamna cum se încruntă și se supără. Bea-l și tu mai repede..."

— Ai dreptate, spuse Andrei. Frumoase erau zilele acelea când rămâneam acasă, pentru că mă durea gâtul, o adevărată sărbătoare!

— Și cum ai fost bolnav de scarlatină, și mama îți dădea să mănânci numai cartofi fierți, îți mai aduci aminte? Și plângea tot timpul lângă patul tău, de frică să nu mori.

— Nu pot înțelege, spuse Andrei, cum de mă mai doare gâtul. Amigdalele mi le-am scos, în clasa patra primară... Mai ții minte, tată?

— Bineînțeles, spuse. La un doctor din Cluj, care în timpul „refugiului" profesa la Făget. Ați așteptat amândoi în sala de operație cam mult. O fetiță cânta în odaia vecină la pian, apoi cineva a strigat-o: „Vino să mă ajuți să leg borcanele astea", a spus o voce de femeie și ea s-a oprit din cântat. S-a deschis o ușă – un miros de magiun care s-a prins puțin a pătruns în încăpere – și a intrat doctorul. „Ți-e frică"? te-a întrebat el. „De ce să-i fie frică? a spus mama. Nici n-o să simtă nimica, e copil mare de-acuma, ne-am înțeles amândoi să fie cuminte..." Numai că doctorul a cam greșit doza de narcotic și s-a cam speriat. Se apleca din când în când să-ți asculte inima. „Mai respiră", a zis el. Erai sub efectul cloroformului, bineînțeles. Nu știai nimic din tot ceea ce ți se întâmplă. O punea pe maică-ta să-ți ia mereu pulsul.

...Părăsiseră parcul și se aflau de-acum în plin câmp. Andrei constată că se îndreptau pe jos, nu cu autobuzul, spre spital.

— Cel mai mult ai suferit din pricina dinților, spuse tânărul bărbat. Uneori te lăsai să ți-i scoată – mama făcea întotdeauna operația asta – cu un cleşte mare de bucătărie. Eva Nada te ținea de amândouă mâinile și mama mânuia cleștele! Alteori vă duceați cu trenul la Făget – mai ții minte? – și după ce ieșeați de la dentist, treceați întotdeauna pe la librărie. Pentru fiecare dinte scos, câte o carte.

— Ce fel de cărți? întrebă Andrei, care uitase o bună parte din aceste întâmplări pe care bărbatul de lângă el și le mai amintea atât de bine.

— De Jules Verne, normal, spuse el.

— Miroseau atât de plăcut cărțile, spuse Andrei, și înăuntru aveau tot felul de ilustrații.

— Vulturul zburând deasupra unor piscuri, în timp ce copiii căpitanului se ascund într-o viroagă, să nu fie văzuți, Mihail Strogoff cu lanțuri la mâini și la picioare, iar tătarii, goi până la brâu, cu cercei de aur în urechi și cu priviri fioroase se foiau în jurul lui. Cărți răsfoite în grabă – librăria e peste drum de parc; durerea nu s-a potolit încă de tot, cu vârful limbii pipăi mica rană însângerată. „Ține batista la gură, să n-ajungă acrul rece", spunea mama.

— Am uitat cum arăta librăria de care vorbești tu, spuse Andrei. Mi-am amintit însă de domnul Menghele, librarul, pe el îl țin foarte bine minte.

— Ți-l amintești, nu-i așa? spuse tata. Mai ții minte că avea un nas mare, ca al lui Tănase și când tu te-ai uitat la nasul lui, el a făcut gluma obișnuită a marelui comic;

cu un deget a vrut să dea nasul la o parte, de parcă ar fi intenționat ca în felul acesta să-ți facă loc să treci.

— De la domnul Menghele am cumpărat și *Aventurile unui mic marinar,* spuse Andrei.

— O carte cu coperți albastre, spuse tatăl lui Andrei. Cu o corabie pe copertă, gata să se scufunde, cuprinsă de furtună. Și cu un băiat pe catarg, care privește în depărtare și face semn cu o batistă albă.

— Nu în vitrină la domnul Menghele am văzut cartea asta, spuse Andrei. Mi-ați adus-o voi într-o seară, când v-ați întors de la un spectacol de teatru, de la Lugoj. Aveam temperatură destul de mare, gâtul mă durea parcă mai tare decât de obicei, dar am rămas treaz. La întoarcere, mama îmi povestea întotdeauna și mie piesa pe care ați văzut-o, era un obicei al ei la care eu țineam tare mult.Îți dai seama cu ce nerăbdare vă așteptam... Afară ploua, voi vă scuturați pardesiile și umbrelele de ploaie, în hol, și vorbeați între voi în șoaptă; vă închipuiau că dorm și nu voiați să mă treziți vorbind prea tare: „Păcat că a fost vremea asta urâtă", a spus mama. „Un spectacol reușit", ai spus tu. „Cred că Manolescu e cel mai mare actor pe care l-a avut țara asta. Poate Tony Bulandra a fost ceva mai mare." „Numai titlul trebuie să mi-l explici și mie, a spus mama. Îți spun sincer că nu l-am prea înțeles. De ce, adică, „Moartea civilă"? a întrebat ea. „N-ai uitat cumva, la teatru, cartea copilului"? ai întrebat tu, brusc impacientat.

„Cum era s-o uit?! a spus mama. E la mine în poșetă. Nu înțeleg de ce-a putut fi atât de scumpă?!" a adăugat ea.

— Am hotărât să te ținem încă o zi acasă, și hotărârea noastră te-a umplut de bucurie. Aveai o zi întreagă ca să citești cartea adusă de noi.

Ciudat – se gândi Andrei – să rămâi în amintirea altuia așa cum nu ești în stare să te regăsești în propria-ți amintire. E ca și cum cineva îți restituie un obiect pe care l-ai pierdut. Abia când îl primești înapoi, îți amintești de el.

— Și când ne-am întors de la oraș, după operația de amigdalită, cu trăsura domnului Cristea, îți mai aduci aminte?

— Într-o dimineață de primăvară, își aminti bucuros Andrei. Plouase toată săptămâna, dar dimineața aceea era senină și luminoasă. Cerul era albastru, pâraiele formate de ploi curgeau vesele. Și în dreptul casei galbene am ajuns-o din urmă pe Florica lui Nandra. Își descălțase pantofii și lipăia prin apa călduță. Îi ținea într-o mână, iar în cealaltă avea o umbrelă mică și roșie pe care o ținea deasupra capului. „Ce să mă mai urc, a zis ea, de-acuma nu mai e mult, suntem ca ajunși. Numai vă noroiesc trăsura pe degeaba". „S-a îndreptat vremea", a zis mama. „Asta-i bine, a zis Florica. Că o fi destulă, ni s-a și urât, vă spun drept, de atâta ploaie."

Nu se mai aflau de-acuma pe drumul care urca spre spital – de o parte și alta prunii prăfuiți și uscați – drumul pe care Andrei îl făcea în fiecare dimineață cu autobuzul, ci, chiar în interiorul spitalului; se aflau, în aripa abia terminată, care nu fusese încă dată în folosință, a acestuia; coridorul era pustiu, nu se vedea țipenie de om. Apariția celor doi sanitari, în halate albe și în mână cu lanterne aprinse, îl nedumeri pe Andrei mai ales că pe coridor nu era întunerec. Mici și rotunde, ca niște mingi strălucitoare și jucăușe, se mișcau în toate părțile jeturile de lumină ale lanternelor: în stânga și în dreapta, în sus și în jos, de-a lungul ferestrelor. Lanternele alunecară, cu aceeași neostoită neliniște, de-a lungul trupurilor lor. Din

când în când, jeturile de lumină se suprapuneau; repede însă se despărțeau din nou. „N-ați văzut cumva un băiețaș? spuse unul dintre sanitari... A fugit din salon și trebuie să-l ducem în sala de operație." „Ce fel de operație? întrebă Andrei. Despre ce fel de operație e vorba?" „De amigdalită, spuse sanitarul. Trebuie să-i scoatem amigdalele." „Nu, n-am văzut nici un băiețaș", spuse însoțitorul lui Andrei. Una din lanterne zăbovi mai mult pe chipul acestuia, așa că lui Andrei i se oferi prilejul de a-l privi cu atenție. „Nici vorbă să fie tata, își spuse Andrei. De mirare c-am putut face o asemenea confuzie. Ochelarii sunt de vină, desigur, își spuse el, căutând să se justifice într-un fel. De ce v-ați pus ochelarii ăștia, domnu' doctor? îl întrebă pe doctorul Mihăileanu. Era cât pe-aci să nu vă recunosc. Vă schimbă complet expresia feții!" „E adevărat, spuse doctorul și zâmbi. Mai multă lume mi-a spus același lucru." Cel de al doilea sanitar interveni din nou în discuție: „L-am căutat peste tot, spuse el, dar nu reușim să-l găsim. Parcă ar fi intrat în pământ"... „Dar bine, spuse doctorul și cu o mână își potrivi ochelarii, ar fi cam timpul să-mi spuneți totuși și mie pe cine căutați cu atâta ardoare!?" „V-am spus, spuse sanitarul. Un băiețaș căruia trebuie să-i scoatem amigdalele." „Azi dimineață părea liniștit, spuse celălalt sanitar. Stătea frumos culcat în pat și citea *Copiii Căpitanului Grant*." „E o carte foarte frumoasă. Mi-ar plăcea și mie s-o recitesc", spuse doctorul și zâmbi. „Nici n-are de ce să-i fie frică, spuse celălalt sanitar. Îl adormim cu cloroform, nici n-o să simtă nimica!" Toate cuvintele pe care le spuneau sanitarii, lui Andrei i se părea însă că le aude pentru a doua oară. Parcă ar fi fost vorba de o piesă care se relua după ani și ani de zile: actorii înzestrați cu o memorie extraordinară, în

ciuda anilor care s-au scurs, reuşiseră să nu-şi uite rolul, ba, din contră, şi-l reaminteau din doască în doască, aproape cuvânt cu cuvânt! „Dar bine, ar fi vrut el să le spună, băiatul acela nu mai există..." Vorbele rămăseseră, cine ştie din ce pricină, nespuse şi sanitarii se îndepărtară. Andrei îi văzu dispărând la capătul coridorului. Agitaţia lor i se păru inutilă şi zadarnică. „Lasă-i să-l caute, spuse doctorul care îi ghici parcă gândurile. Tot nu au acuma altceva mai bun de făcut." Se apropiau de uşa de la capătul coridorului, uşa aceea întredeschisă, care se bălăbănea în toate părţile. O rafală puternică de vânt – undeva era o fereastră deschisă şi era curent – o închise, înainte de a se ajunge în dreptul ei. Ferestrele dădeau într-o curte imensă cu arbori înalţi, cu frunzele – era în cele dintâi zile ale toamnei – în cele mai aprinse culori. Soarele puternic le făcea parcă să ardă, păreau nişte flăcări aprinse! Acolo în curte, printre arborii aceia bătrâni, se plimbau bolnavii în halatele lor lungi din flanelă cenuşie. Unii, sub efectul somniferelor, se mişcau de parcă ar fi fost cuprinşi de o imensă oboseală. Alţii stăteau pe băncile de sub bătrânii copaci şi, în lipsă de altă ocupaţie, prindeau frunzele în palme, îşi îngropau faţa în ele. Alţii îşi aţinteau privirile spre ferestrele mari, prin dreptul cărora treceau doctorii. Întreaga atenţie a lui Andrei era îndreptată spre bolnavii din curte, dar mai ales îl nedumeri ciudata lumină care se putea citi pe chipurile lor. Un fel de încredere naivă şi cu atât mai impresionată din pricina asta; un fel de speranţă profundă şi de nimic tulburată, care îl emoţionă până la lacrimi pe Andrei. „Ne vom vindeca, spuneau parcă privirile acestora. Ne vom face bine cu toţii, ne vom însănătoşi, ne vom întoarce la mamele, la fraţii şi la copiii noştri. Într-o zi – şi nici nu-i

chiar atât de departe, acel timp fără îndoială – porţile spitalului se vor deschide, portarii ne vor lăsa să ieşim; şi, de vreme ce ştim că ne iubiţi atât de mult, încât nu puteţi trăi fără noi, ne vom reîntoarce la voi! Aşa se va întâmpla de bună seamă!"

— Te mai doare gâtul? îl întrebă ochelaristul.

— Nu, spuse el repede şi speriat De ce să mă doară gâtul?

— Tu mi-ai spus, chiar adineaori, că te doare, spuse doctorul mirat de comportarea lui.

— Mi-a trecut, spuse repede Andrei, nu mă doare nimic.

EPILOG

— S-a cam înnorat dinspre Coşova, m-aş mira să nu înceapă ploaia până ajungem noi acasă, spuse Maria.

— Cerul mi-a reuşit. Aşa un albastru nu s-a mai văzut. Poate o idee mai întunecat; totuşi, am să-l las aşa, mi-e teamă să nu-l stric, spuse Ignasia.

— Nu mai avem mult, draga mea. Dacă n-are întârziere, ajungem înainte de zece. Aşa că o să ai timp să-ţi încreţeşti părul, spuse Iulişca cea bătrână.

— Poate că mă împrumuţi tu cu nişte bani. Nu-mi trebuie mulţi, o sută de şilingi dacă îţi prisosesc, mie îmi ajung. Vreau să-mi cumpăr nişte vopsele şi o pensulă mai mare, spuse Honoriu Dorel.

— Până ajungem noi acasă, chiar dacă ne udă un picuţ, nu-i mare bai. Ne mai răcorim, nu strică. Au curs apele azi de pe mine în târg, aşa o zăpuşeală a fost, spuse Andrei.

— Cutiile astea de la medicamente, te poţi juca cu ele, dacă vrei, spuse doctorul Tisu.

— Să nu uităm să intrăm la Curiac, şi să cumpărăm nişte vopsea de ouă, spuse Maria.

— La noapte când vii, să ai grijă să umbli în vârful picioarelor, să n-o trezești pe tanti Elsa când treci prin dreptul camerei ei, spuse Gudruna.

— Am o voce extraordinară, degeaba râdeți voi, spuse Ignasia. Dacă vreți, pot să vă cânt ceva foarte vechi și frumos de la noi din Polonia. Un cântec, foarte, foarte trist, păcat însă că voi n-o să înțelegeți cuvintele. Pe scurt, e vorba despre o tânără țărancă pe care o cheamă Hanka și ea are un logodnic pe care îl cheamă Ian. Și el pleacă la armată, la război, departe, departe și plecat a fost, nu s-a mai întors. A murit sau și-a găsit pe alta, nu se știe. Cântecul nu spune ce s-a întâmplat. Și atunci Hanka a înnebunit. Altceva nu făcea cât era ziua de lungă...

V-am așteptat ieri după-amiază, domnișoară Tili. M-am și grăbit să fie totul gata pe când veniți dumneavoastră. Ați uitat, da nu-i nimic, se mai întâmplă. Facem proba, acuma, cred că o să fiți foarte mulțumită. A ieșit chiar mai bine decât mă așteptam. Splendid! spuse croitorul.

— E un dans destul de greu. Dar nici băieți care să fie așa neîndemânatici ca voi n-am văzut! Tu, Honoriu, n-ai pic de grație. Ține piciorul întins și nu te mai legăna atâta! Dacă nu te uiți la mine cum fac, bineînțeles că n-ai să înveți niciodată. Foarte bine, râdeți sănătoși, gata, m-am supărat pe voi, nici nu vă mai arăt! spuse Ignasia.

— Anul trecut s-a întâmplat o adevărată tragedie. Ne-au murit toate păsările. După cum vezi, ne asumăm și noi anumite riscuri, spuse domnul Gunter.

— Rămâneți cu bine, dragile mele, și să nu mă uitați!

— Ăsta-i unt, pentru fetiță, domnu' doctor. E proaspăt, cum să nu fie proaspăt și e tare gras. Să vă fac un pachețel să-l duceți mai ușor?... S-a înălțat tare mult în ultimul timp. Am

văzut-o ieri la biserică. Mă credeți că era să n-o recunosc...

— E o lebădă sacră. Lebăda care trage barca de aur a lui Lohengrin! spuse Sieglinda.

— Așa vine un miros ca de ploaie. Voi nu-l simțiți?

— După ce moare mama, m-am gândit să vând casa și să mă întorc la Seghedin. Să nu rămân singură printre străini. De neamuri nu ducem lipsă, acolo, acasă la noi. Și ele abia mă așteaptă, spuse Iulișca cea tânără.

— Să ne luăm ceva, să nu plecăm numai așa, în spăcel, spuse Ana. Când ne-om întoarce o fi răcoare. Acuma pripește soarele, dar la noapte o să fie frig. Să ne grăbim că trenul nu așteaptă după noi...

— Ce zici de Klimt? Ciudat amestec de rafinament și de prost gust, nu ți se pare? Pânzele lui seamănă cu niște cutii de bomboane, așa îți apar ele în prima clipă, nu-i așa? Dacă începi să te uiți mai atent, însă, lucrurile se schimbă. Senzualismul lui rafinat, pervers, n-aș putea spune că-mi place. Mai degrabă mă intrigă.

— Să udăm puțintel pe jos, să nu se facă prea mare prăfărie, eu așa gândesc, spuse Maria.

— Iertați-mă că v-am oprit, dar v-am auzit vorbind românește. Sunt de câteva zile la Viena și nu mă prea descurc. Nu știu o boabă germană. Am dedus, de asemenea, că sunteți pictori sau că, în tot cazul, vă preocupă pictura. Sunt în drum spre Paris, eu de asemenea...

— Am o echipă de pescari printre bolnavi, care îmi aduc întotdeauna pește proaspăt...

— Ați întârziat, n-am ce să vă fac, spuse preoteasa. De acuma o să mâncați supa reîncălzită. Și vă rog să vă descălțați, așa pline de noroi e interzis să intrați. Am să-ți dau niște pantofi de casă de-ai mei, draga mea. Dacă sunt

prea mici și nu-ți intră piciorul în ei, lasă-i pentru fetiță și ție am să-ți caut niște pantofi vechi de-a lui popa... Ce-ați zice voi de niște clătite cu marmeladă de scoabe?

— Nu-i nimic că ești mică, nu trebuie să-ți faci probleme din cauza asta. Nu toate interpretele lui Wagner e obligatoriu să aibă o sută de kilograme! Nu despre asta e vorba. Vocea ta e cea care mă îngrijorează: e prea dulce, mult prea dulce, draga mea, îi lipsește, ca să spun așa, o anumită asprime, o fărâmă de duritate. Ești născută în sud, și asta, vezi tu, se simte. Soarele sudului ți-a îmblânzit vocea. Bineînțeles că nu-i totul pierdut, de încercat, încercăm, altceva am putea face, nu-i așa?

— Stimate domnule Nemoianu, permiteți-mi să cer mâna distinsei dumneavoastră nepoate, domnișoara Lili.

— De strâns, mă cam strâng. Dar așa e la început, până mă obișnuiesc cu ei. Nu mi-i de asta, da îmi pare rău după bani, c-au fost destul de scumpi. Curiac ăsta toate e scumpit de la un timp, spuse Maria.

— Acum doi ani, am făcut o plimbare pe Rin foarte lungă, noi două, otata și omama. A fost splendid. Am cântat tot timpul, și otata a fost foarte vesel, făcea glume dintre cele mai reușite, îl simpatiza toată lumea. Una e să vezi Rinul din tren și cu totul altceva să-l admiri de pe vapor.

— Odată, au pescuit un pește uriaș: nu-ți exagerez dacă îți spun că era aproape cât un copil. Era viu, se zbătea încă. Din păcate, nu sunt mare amator de pește. Păstrăvii, sunt, în schimb, altceva. Cui nu-i plac păstrăvii...

— La început, ne-a fost mai greu, povesti Iulișca cea tânără. Stăm aproape de gară și noaptea nu puteam închide ochii, nu mă lăsau trenurile să dorm. Ațipeam și atunci le auzeam fluierând și săream din somn. Dar cu timpul ne-am

obișnuit. Făceam amândouă, eu și mama, flori din hârtie creponată, și de vândut le vindeam bine, nu pot spune. Am fi câștigat noi și mai bine, numai că mama n-a vrut să facă, oricât m-am rugat eu de ea, coroane, pentru morți. „Eu dacă fac coroane din alea de care zici tu, mă întristez foarte tare și n-am voie, sufăr cu inima, și doctorul așa mi-a spus, când am fost la el, să fiu mai mult veselă decât tristă. Ajungă-ți și ție cât câștigăm, nu fi așa lacomă de bani," mi-a spus mama. Așa că a trebuit să renunțăm.

— Honoriu Dorel Rațiu a reușit să elibereze linia și culoarea de orice severitate. A încercat să descentreze compoziția, s-o facă să explodeze! El i-a deschis tabloului, în adâncime, un nou spațiu. Substanța acestei picturi se transformă, încet, încet în poezie; pictorul pare la rândul lui că stă de vorbă cu astrele. Suntem purtați pe nesimțite spre o lume misterioasă. De la primele sale pânze – să amintim celebrul cocoș cu picioare de sticlă, operă care deschide seria capodoperelor de mai târziu – până la...

— Mă gândesc să deschid un fel de școală de pictură, spuse Ignasia. Sunt foarte mulți tineri plini de har, dar care, în schimb, nu știu să țină un penel în mână, nu cunosc secretul tainic al potrivirii culorilor. E păcat să nu împărtășesc și altora din bogata mea experiență. Așa sunt eu, nu pot fi o ființă egoistă. Pe cine pot, ajut. Vreau să-mi pun talentul în slujba celor care au nevoie de el!

— Eu zic să trecem pe la vărțu, înainte de a merge la biserică, spuse Maria, așa cred eu că șade frumos. Te-ai întors și tu de la armată și nici nu te-ai întâlnit cu el, de când ai venit, nu i-ai călcat pragul; să nu spună că ești cumva mânios pe el, să nu se supere. Nu stăm mult, poate că nici nu intrăm. Dacă merg și ei la biserică, îi așteptăm, că-i

devreme, n-am văzut pe cineva trecând până acuma, afară de popa, și nici el n-a trecut de mult. Te-ai fi putut ruga de Meniță, să-ți ia el cu foarfecă din păr la spate, c-a crescut cam mare; ai rămas netuns chiar de sărbători. Nu fi și tu așa de delăsător. Acuma, până trece Paștele, cine te mai tunde!

— Ești fată cu liceu, spuse Cora. Putem avea și noi pretenții. Să știi că n-am să fiu de acord să te măriți cu oricine. Nici să te grăbești cu măritișul, n-am să te las, să faci tu greșala pe care am făcut-o eu...

— Ignasia! Pentru Dumnezeu, trezește-te odată! Tu n-ai grijă, dormi dusă, și vaca noastră a intrat în lucerna. I s-a umflat burta, tu nu vezi, m-aș mira să nu crape. Abia se mai poate mișca. De când sunt, n-am văzut o ființă mai puturoasă ca tine. Tu cât e ziua de mare, ai tot dormi!

— Pe un soare ca ăsta, ușor faci insolație. Ne-a povestit mama nouă, odată, ce-a pățit ea când a fost tânără. Cum s-au întors ei cu trăsura de la o serbare și cum ardea soarele, dar era și oleacă de vânt. Mama avea o pălărie cu boruri mari și nu știu cum s-a întâmplat c-a luat-o vântul și drept într-o baltă i-a aruncat-o. Bineînțeles că nu și-a mai putut-o pune pe cap, și soarele era foarte puternic, ardea cât se poate de tare și din pricina asta mama a rămas cu durerile alea cumplite de cap. Îți mai amintești de ea cum se plângea, tot timpul că o doare capul? Așa o să pățim și noi, ai să vezi! Pe un timp ca ăsta nu umblă nimeni fără umbreluță.

— Am fost la Prater ieri, ne-am distrat, ne-am petrecut de minune. Și cu ce te-ai ales dacă n-ai vrut să mergi? Tu zici că tabloul e aproape gata, dar eu nu văd un progres prea mare. Știi că se vinde la Prater porumb fiert, ca la noi acasă? Într-un fel zis, ca la noi acasă, pentru că porumbul ăsta, al nemților, nu are nici un gust.

— Nu mai țin minte din ce m-am trezit. Destul că am auzit ceasul de pe perete cum bate de trei, și de dormit n-am mai putut adormi, parcă a sărit somnul de pe mine, m-am luat cu gândurile. Am dat să mă gândesc la Ion, cum e el acolo singur printre străini, și așa o tristețe și o durere m-a apucat că am început să plâng. Și atunci soru-mea, Ana, s-a trezit din plânsul ăla al meu și m-a întrebat ce s-a întâmplat cu mine, dacă am pățit ceva că plâng. Taci, tu, i-am spus. N-avea tu grija mea, taci și dormi. Și ea repede a și adormit, și atunci eu m-am furișat din pat și am ieșit pe prispă afară, să mă mai răcoresc. Și era o lună, de se vedea ca ziua; și după un timp, nu mai țin nici eu minte cât am stat acolo, a început să pălească cerul și să cânte cocoșii. Era cald, vara în luna lui cuptor, și atunci a trecut cineva pe drum, nu știu cine o fi fost și a aruncat un bolovan în părul nostru de s-a umplut drumul cu pere.

— Am fost și la Istanbul, povesti Ignasia. Cel mai mult pot să spun că mi-a plăcut clima. Orientul m-a fermecat, da, ăsta e cuvântul potrivit, pur și simplu m-a fermecat! A apărut, într-o revistă, cu ocazia asta, o fotografie de-a mea; cred c-o mai am, stai o clipă să ți-o arăt. Ăsta e Bosforul, păcat însă că nu se poate vedea, cât de albastră era apa! Pe măgăruș sunt eu, m-am legat așa cu un turban ca să fac pe nebuna, n-aș zice că-mi stă rău dar nici bine nu-mi stă; iar domnul acesta, care cu o mână se sprijină pe palmier, e un prinț indian; avea un nume imposibil, nu-mi cere să-ți spun acuma și cum îl chema. Nu mă prețuia prea mult ca artistă, dar la ce te poți aștepta de la niște indieni!? L-am convins totuși, până la urmă, să-mi cumpere tabloul. Mi-a dat o groază de bani pe el, pentru că la bani nu se uita, era foarte generos.

— Rochia asta e, într-adevăr, puțin cam mare, spuse doctorul Tisu. Dar nu-i nimic, vara e și așa pe sfârșite, cel mult ai fi putut s-o îmbraci de câteva ori. O punem frumos în dulap și până la anul, mai crești și tu; o să se potrivească de minune, ai să vezi.

— Astea nu-s țigări pentru mine, domnu' doctor, spuse acarul. Astea sunt țigări fine. Extra!

— Ai dreptate, se poartă într-adevăr pălării cu boruri mari, dar mie nu-mi stă bine, nu vezi, cu o pălărie ca asta. Am fața prea rotundă, nu mă avantajează. O femeie trebuie să știe, dragul meu, ce i se potrivește și ce nu. O soție de medic nu poate să-și pună în cap orice, nu se poate îmbrăca oricum! spuse Cora.

— Acum am ce citi. Mi-a dat Tisu o carte foarte nostimă.

— S-a lăsat ceața. Rinul aproape că a dispărut cu totul, aproape că nici nu se mai vede, spuse Sieglinda.

— Nucile astea sunt ori goale pe dinăuntru, ori mucegăite, spuse doamna Costinaș. Păcat pur și simplu c-am pierdut timpul cu ele. Am ales un pumn de sâmburi. Nu-mi ajunge nici pentru un cozonac mai bogat! Și, pe deasupra, s-au și spart greu. N-am avut de lucru!

— Mirele nu prea mi-a plăcut, spuse Maria. E mic și negricios și nici vorbitor nu pare să fie. Așa-i când te mărită alții. Nu toate au avut norocul meu, să se ducă după cine i-a fost drag.

— Doamnă Costinaș, v-am reparat primusul. De-acuma e gata, nu mai filează!

— De bani nu duc eu lipsă, în privința asta fii liniștit, spuse Ignasia. Eu sunt de părere să dăm sfoară în țară, poate că din panii cei mari s-or găsi și din cei fără lețcaie în

buzunar şi care ar avea niscaiva casteluri de vânzare. Şi dacă s-o afla şi vreunul din ăştia, eu zic să nu ne uităm prea mult la bani. Ce altceva, spune şi tu, aş putea de-acuma să-mi doresc?

— Bun ar fi fost prunu' acuma, spuse Ion, mare prostie am făcut noi că l-am tăiat. Eu am vrut să nu-l tai, dar şi tu şi mama, atât m-aţi tot bătut la cap, n-am avut ce face, m-am luat după voi şi acum, îţi spun drept, îmi pare rău. A aprins parcă Dumnezeu lumea, călduri ca astea n-au fost de când mă ştiu. Într-o vreme mi-a trecut prin cap să las coasa şi să mă arunc în râu aşa îmbrăcat. Mult nu mai ţine aşa, un ceas, două şi se lasă un picuţ de umbră...

— Închipuiţi-vă că am fost student la medicină trei ani de zile! Am abandonat-o, spre marea nemulţumire a părinţilor. Mai ales tata ţinea cu orice preţ să mă vadă medic. Nu m-a iertat, aş putea spune, până a închis ochii. S-a mai împăcat cu ideea, e adevărat, în clipa în care pânzele mele au început să aducă oarecari venituri. A fost tot timpul convins că la mijloc se află o mică escrocherie. A murit, sunt sigur, cu teama că până la urmă o să iasă totul la iveală şi am să fiu pus să dau banii înapoi. Înainte de a închide ochii m-a chemat lângă patul lui şi mi-a spus: „Eu n-am tras pe nimeni pe sfoară de când mă ştiu. Mor cu inima împăcată". Era un fel de avertisment. Mama, săraca, a fost, în schimb, în permanenţă alături de mine. Fiecare succes al meu o umplea de mândrie şi de bucurie. Era o femeie fără prea multă pregătire, dar am impresia că a înţeles pictura mea mult mai bine decât atâţia alţii. După ce-a murit, n-am fost în stare să pun mâna pe pensulă doi ani de zile. Mi se părea că nu mai am pentru cine picta, de vreme ce ea nu mai este.

— Ignasia, vino să vezi eclipsa de soare! Te-am mai strigat de câteva ori, dar se vede că dormeai dusă; tu, cum pui capul pe pernă, te și fură somnul! La început a fost cel mai frumos, poate să-ți și pară rău! S-a lăsat, așa, un fel de umbră și au trecut niște cocostârci mari, au zburat jos, una cu pământul, și aveau aripile albe, cum e neaua. Au scos un fel de sunete ori ce-au fost, ca un fel de trâmbițat! Eu m-am speriat foarte tare; din cauza asta m-am tăiat și la deget. Cu sticla cu care m-am uitat la eclipsă, cu ce vrei să mă tai!... Helcia și Ștefa s-au ascuns în podul grajdului, ele n-au vrut să se uite, le-a speriat Jurik, le-a spus că-i sfârșitul lumii, și ele, proastele, atât au așteptat. Au început să strige și s-au urcat repede în pod. Ștefa a călcat nu știu cum, rău, când au ajuns la jumătatea scării era să cadă; îți dai seama, dacă ar fi căzut de-acolo și-ar fi spart capul precis.

— Când eram fetiță de vârsta ta, adică ceva mai mare decât tine, veneam adeseori în poiana asta, draga mea. Îmi luam o carte cu mine, uite acolo unde e acum cireșul acela micuț aveam obiceiul să stau. Era acolo un copac bătrân, îl trăsnise cine știe cu câți ani în urmă, era aproape putred și plin de furnici. Niște furnici mari și roșii care pișcau îngrozitor, dar eu eram mult prea atentă la cele citite ca să le simt. E adevărat că brândușele și ghioceii nu-și făcuseră încă vatra aici, flori nu erau ca acuma, se auzea, în schimb, și atuncea susurul apei, și eu mă opream din când în când din citit, cădeam pe gânduri și așa, cu totul pe neașteptate și aparent fără nici un motiv, izbucneam în plâns.

— Wagner nu poate fi cântat de orice precupeață de pe stradă, se cere pregătire înaltă. În ceea ce vă privește, sunt mulțumit de voi, n-ați pierdut timpul degeaba, se simte

anul petrecut la Viena. Răguşeala asta a ta, Gudruna, sper totuşi să fie trecătoare. Trebuie să vă menajaţi vocea, dragile mele. Să vă gândiţi tot timpul că e bunul vostru cel mai de preţ, comoara voastră, ca să zic aşa. Consider că încă un an de studiu e absolut necesar, ceea ce vă cer, în schimb, este maximum de seriozitate. Studiu şi iar studiu, muncă fără preget. Înţeleg că aţi avut nevoie de o mică vacanţă, eraţi şi voi mult prea obosite, o scurtă pauză a fost necesară, ca să zic aşa, dar de acuma să vă ajungă. Întoarceţi-vă frumos la Viena şi cât mai degrabă, nu mai zăboviţi.

— Şi atunci ne-am luat la întrecere amândouă, care poate sta mai mult cu capul sub apă? Şi lângă o salcie bătrână şi noduroasă era apa cea mai adâncă, şi Ignasia a zis să intrăm acolo. Eu n-am vrut, mi-a fost frică de şerpi, dar Ignasia n-a avut grijă, a înotat până lângă salcia aceea şi s-a băgat cu capul la fund. Am aşteptat un timp să iasă afară, dar degeaba am aşteptat, ea n-a mai ieşit. Am crezut atunci că s-a înecat. Am început să plâng ca o proastă, dar n-am îndrăznit să strig după ajutor. Ea însă, fără s-o văd eu, a ieşit tiptil din apă şi s-a ascuns în scorbura sălciei. Sta acolo ascunsă în scorbură, se uita la mine cum plâng şi se prăpădea de râs.

— Mi-a plăcut anul ăsta la Balta Caldă, nu pot spune, dar mi s-a părut că-i prea multă îmbulzeală. Văru' Octavian nici n-a găsit, la început, un loc unde să-şi lase cocia, atâta golomoz a putut fi. Ion ar fi vrut să mai stăm, lui îi place unde îi multă lume şi-şi petrec oamenii, da mie mi-a fost tare cald, nu m-am văzut ajunsă acasă. Ion nu, că-i mai bine să mergem la Româneşti unde, aşa a auzit el, îi joc marc; au adus nişte muzicanţi vestiţi de la Lugoj, că-i tare frumos şi-i păcat să nu mergem. Du-te tu şi fără mine, i-am spus,

că eu nu mă supăr. El singur n-a vrut să se ducă, mi-a spus că nu șade frumos să meargă fără nevastă. Numai Ionăruț a avut obiceiul ăsta, să se ducă singur la toate petrecerile, că i s-a dus vorba. Las' că mergem altădată, nu s-or termina petrecerile și sărbătorile, e destul timp și pentru ele...

— O să rămână lefteri, săracii, o să le iau toți banii. Ei de-un timp încoace sunt și cam uituci, au îmbătrânit, mai uită cărțile, aș putea să-i fraeresc, dar eu nu sunt femeia aia, au noroc mare cu mine. Câteodată se mai întâmplă să mă înfurii, mi se acrește și mie să stau cât e ziua de lungă și să bat cărțile cu ei. Mai duceți-vă acasă, le spun, de-acuma gata, ajungă-vă, nesătuilor, aveți și voi nepoți de crescut, aveți și voi o familie. Nici bani nu mai aveți în pungă, cu ce amaru' vreți să mai jucați?! Și atunci ei mă roagă să le împrumut o sumă așa mai mică, până a doua zi; se așază și în genunchi in fața mea, numai să mă las înduplecată. Sunt slabă, ce să fac, până la urmă cedez!...

— Treaba ta, în fond tu te căsătorești cu el, tu ți l-ai ales, știi că mie nu-mi place să mă amestec, spuse Iulișca cea bătrână. Dar mie, dacă vrei să fiu sinceră, îți spun drept că nu mi-a făcut impresie bună. O fi ea de la percepție, dar nu are maniere, nu știe să se poarte. Am făcut față, nu poți să spui nimica, l-am servit cu toată atenția; și când s-a ridicat de la masă s-a scobit tot timpul în dinți, un mulțumesc n-a știut să spună. Un om trebuie să fie și vorbitor, draga mea; ori el altceva n-a scos din gură, cât am stat la masă, decât da și nu. O vorbă mai spirituală n-a spus. La Seghedin ai fi avut tu alți pretendenți, dar ce vrei să-ți fac acuma, ideea ta a fost să plecăm... M-am uitat și la cămașa lui, săracu. Când te duci în vizită, o cămașă tot îți pui, așa mai ca lumea, un bărbat în astfel de situații trebuie să facă impresie, nu poate umbla

oricum. Sunt și eu de părerea ta că, de-acuma, trebuie să te măriți și că nu-i bine să alegi prea mult, dar avem și noi pretențiile noastre. Nu te poți mărita, așa, cu oricine!...

— M-am sculat din pat, încet, nu cumva să-l trezesc pe Ion, c-a fost tare ostenit, aseară când s-a culcat a căzut lemn. De-acuma s-a lăsat frigul, mi-am spus, de-acuma gata cu vara. Tremuram toată, am luat bunda, doar mă mai încălzesc. Am făcut focul, dar lemnele erau ude, s-au aprins greu. Am deschis ușa să ies în ocol și mare mi-a fost mirarea când am văzut ca afară era neaua de-o palmă. Nici frunza nu s-a scuturat și a și căzut neaua, cine ar fi crezut! Am închis repede ușa să nu intre frigul și un timp am stat pe un scăunel lângă sobă. Mă uitam când la foc, între timp s-au aprins lemnele alea și-a început să ardă, când la Ion al meu; îmi era drag să mă uit la el, să-l văd cum doarme. Într-un timp s-a întors pe o parte și am crezut atunci că se trezește, da el nu s-a trezit, numai și-a pus o mână sub cap, așa i-a fi fost lui, somnul mai ușor...

— Tata îmi lăsa întotdeauna mie cutiile de la medicamente să mă joc cu ele. Unele erau frumos colorate, dar erau și dintre acelea ce miroseau urât. Ce mi-a dat mie odată în gând, să le spăl, să nu mai aibă miros. Cartonul s-a muiat și. a trebuit să le arunc. Câteodată se întâmpla ca tata să-mi deseneze pe cartonul acela prinți și prințese și mă lăsa să le decupez cu foarfeca.

— Eu, în locul tău, tăticule, nu l-aș lua și pe Titus cu noi, l-aș lăsa acasă ca să-l pedepsesc. Azi la școală, domnișoara învățătoare de două ori l-a scos la tablă și l-a pus în genunchi.. Și știi de ce? Pentru că a făcut tot timpul ca pitpalacul, da' tare, nu încet, așa de tare că a auzit și domnișoara. Să-l pedepsim, tăticule, să nu-l luăm cu noi la

expoziția ta, eu așa zic. Sau, dacă îl luăm, știu că nu te lasă pe tine inima să nu-l iei, să nu-l lăsăm să stea în mașină cu noi, în față, să stea cu mama și cu fetele, în spate. Trebuie pedepsit, altfel ai să vezi câte o să ai de tras mai târziu de pe urma lui. Și numai tu ești de vină, mama e de aceeași părere cu mine, așa îl resfeți, ceva de speriat. Și în tabloul tău, dacă vrei să știi, nici nu seamănă, tu l-ai făcut ca un înger și el e dracu gol!

— Ți-am pus și niște ciorapi mai grosuți, la Viena or fi iernile aspre, nu ca pe la noi. Și ai grijă, când, se lasă frigul, nu cumva să umbli fără sfetăr, nu te uita la el că nu-i chiar așa de extra. Nu te lua tu după nemți, ei pot umbla cum vor ei, ei nu știu ce-i aia frig, M-am uitat astă-iarnă la Willy al lui Polacek: ningea, și el cu capul gol! Și când l-am întrebat dacă nu-i îngheață capu, așa fără căciulă, ca să-mi arate cât îi este lui de cald, s-a desfăcut la palton, și până la biserică a mers cu el desfăcut, măcar că erau geruri din cele mari... Așa că tu ai grijă și nu te lua după nemți!

— Nu știu cum au găsit ei muzicanții ăștia, mie, vă spun drept, nu mi-a plăcut chiar așa de mult cum au cântat. Nu am vrut să mă amestec, să nu se supere văruțu Octavian, că el i-a adus, dar, dacă ar fi fost după mine, tot pe ăia de anul trecut i-aș fi luat. Nu știu dacă mai țineți voi minte, dar aceia au cântat întruna, dacă s-au fost oprit de două, trei ori și numai atuncea când au fost și ei îmbiați cu mâncare și cu beutură. Ăștia de anul ăsta au cântat un cântec, două și gata, s-au și oprit! Ba, la copilul ăla de la torogoată, nu știu de câte ori i s-a tot stricat instrumentul. Și nici cântece multe și din cele mai noi, care se cântă acuma, n-au știut. Așa s-a întâmplat că, după ce-au stat la cină, puțini oameni au mai venit. Pe la două, așa, s-au rărit, că puteai să-i numeri. Mai

mult copilandri dintre cei care nu s-au săturat de joc şi vreo două trei babe care n-au avut somn şi le-a fost lor drag să le ţină căputul. Pe la patru, gata, muzicanţii şi-au şi strâns instrumentele şi n-au mai vrut să cânte. „Avem tren – zice copilandrul de la torogoată – dacă mai rămânem, pierdem trenul, am cântat destul, de-acuma să vă ajungă..." „Am fost ori n-am fost noi înţeleşi, cu voi, să cântaţi până se crapă de ziuă, spuneţi pe dreptate şi pe omenie, că doar ni-s oameni, nu ni-s aşa oricine", le-a zis văru Octavian. Îi era şi lui ruşine, el i-a adus, cum ştiţi. „Păi dinspre Fărăşeşti, dacă bag eu bine seama a şi început să se lumineze", sare atunci cu vorba cel mai bătrân dintre muzicanţi, cel care era şi şeful lor. „Voi aicea aţi cântat, nu la Fărăşeşti, eu aşa cred, zice atunci văru Octavian. Noi v-am plătit, şi de tocmit nu ne-am tocmit, v-am dat atâta cât aţi cerut voi, de domni am fost domni, numai că n-am avut cu cine, de lucrul ăsta îmi pare mie rău? Aşa s-au ţinut unii cu alţii în gură. Ai dracului muzicanţi! A mea m-a şi certat când am ajuns acasă: „Tu, Ioane dragă, zice, nu te mai pune de-acuma cu copilandrii, că nu mai eşti de vârsta lor. Cu cât ai jucat şi petrecut să-ţi ajungă, c-a fost destul."

— Sunt aproape treizeci de ani de când n-am mai fost la Viena, dar oraşul mi se pare aproape neschimbat. Dacă n-ar fi atâtea maşini, maşinile, dragul meu, pe timpul acela erau aproape o curiozitate, ţin minte că într-un an Ignasia... dar să revenim la Viena, nu-i aşa, să ne reîntoarcem la oraşul imperial, pe care tu îl vezi acum pentru prima oară. S-ar putea să ne fi rătăcit puţin, în tot cazul, undeva în apropiere era casa unde am locuit împreună cu un alt student român, tot ardelean şi el. Uite ce caraghios lucru, dar am uitat cum îl chema! Ce să faci, dragul meu, au trecut aşa de mulţi ani

de atunci!... Eram tânăr și nefericit... Ce vremuri, nu-i așa? Gata, te-am purtat destul. Ești frânt de oboseală, probabil. De-acuma e timpul să ne întoarcem la hotel. Poate reușim să facem și o baie caldă, înainte de vernisaj. Să-mi aduci aminte să punem la poștă scrisoarea pentru cei de-acasă. De-o săptămână n-au mai primit nici o veste de la noi. Au și ei motiv, nu-i așa, să se neliniștească!

— În pădure m-am întâlnit cu o zână. Era îmbrăcată într-o rochie roz, transparentă și într-o mână avea un buchet de flori mov, legate cu o panglicuță verde. Tu, Ignasia, mi-a spus zâna, ai să ajungi o persoană foarte vestită! O prințesă sau așa ceva... Pe cuvântul meu de onoare dacă te mint! S-a întâmplat chiar așa cum ți-am povestit eu acum.

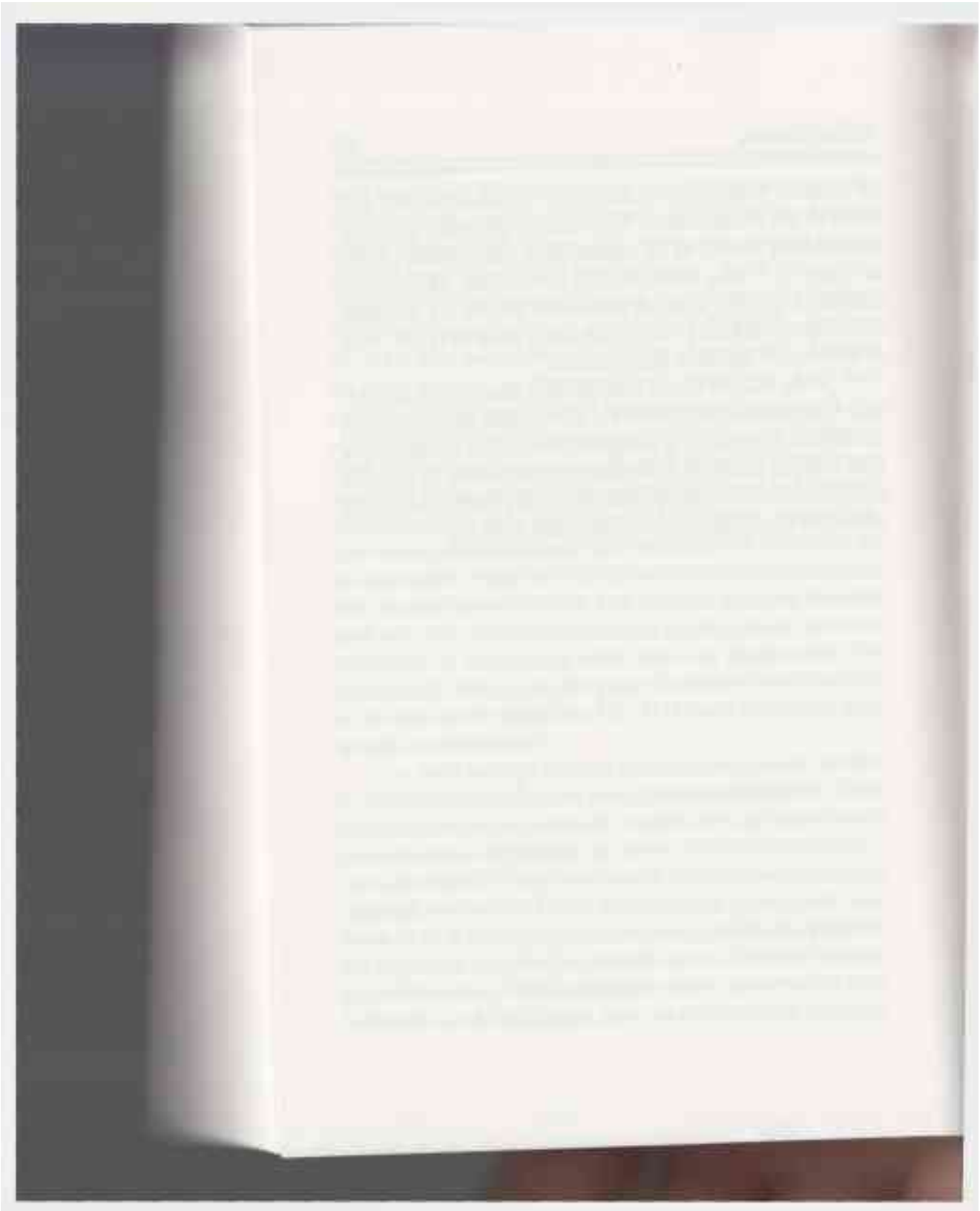

Colecția

HOFFMAN CONTEMPORAN

1 / Fănuș Neagu / Îngerul a strigat
2 / Emil Bărbulescu / Noi cei care am trădat
3 / Cella Serghi / Genţiane
4 / Constantin Lucescu / În numele speranței
5 / Nicolae Tița / Caii lui Dumnezeu
6 / Cella Serghi / Pe firul de păianjen al memoriei
7 / Mircea Micu / Întâmplări cu scriitori
8 / Fănuș Neagu / Scaunul singurătății
9 / Emil Bărbulescu / Nicolae Ceaușescu a fost unchiul meu
10 / Sidonia Drăgușanu / Într-o gară mică
11 / Nicolae Tița / Apa morților
12 / Cella Serghi / Aceasta dulce povară, tinerețea
13 / Sidonia Drăgușanu / Doamna cu ochelari negri
14 / Cella Serghi / Iubiri paralele
15 / Mircea Micu / Patima
16 / Nicolae Tița / Îngeri de sticlă
17 / Sidonia Drăgușanu / Jurnalul Aurorei Serafim
18 / Cella Serghi / Pânza de păianjen
19 / Dinu Săraru / Ultimul țăran din Slătioara
20 / Lucia Demetrius / Triptic. Oglinzi aburite
21 / Lucia Demetrius / Triptic. Portretele au coborât din rame
22 / Lucia Demetrius / Triptic. Ultimul vlăstar
23 / Cella Serghi / Mirona
24 / Zaharia Stancu / Jocul cu moartea
25 / Zaharia Stancu / Uruma
26 / Zaharia Stancu / Desculț
27 / Lucia Demetrius / Lumea începe cu mine!

28 / Ovidiu Onisei / Viaţa de „după”
29 / Nicolae-Florentin Petrişor / Transatlantica
30 / Mihail Soare / Inflexiuni
31 / Marina Costa / Soarta mercenarului şi alte destine
32 / Ovidiu Onisei / A fost odată ca altădată
33 / Radu Sorescu / Opera lui Octavian Paler
34 / Radu Sorescu / Petre Ţuţea. Viaţa şi opera
35 / Zaharia Stancu / Dulăii
36 / Nicolae-Florentin Petrişor / Portretul profesorului
37 / Eugen Simion / Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit
38 / Nicolae-Florentin Petrişor / Ne privesc iubirile care mor
39 / Virgil Carianopol / Scrisori către plante
40 / Virgil Carianopol / Scriitori care au devenit amintiri
41 / Ion Saimac / Misterele literei V
42 / Ion Saimac / Dincolo de ţipătul pescăruşilor
43 / Ion Saimac / Călugărul
44 / Nicolae-Florentin Petrişor / Iubita arhitectului
45 / Nicolae-Florentin Petrişor / Umbra care pălmuia trecătorii
46 / Nicolae-Florentin Petrişor / O împuşcătură în casa scării
47 / Nicolae-Florentin Petrişor / Valiza cu cărţi
48 / Nicolae-Florentin Petrişor / Dragostea în vremea baricadei
49 / Nicolae-Florentin Petrişor / Klinica
50 / Nicolae-Florentin Petrişor / Eleganţa ei părea o ameninţare
51 / Ion Marin Iovescu / Nuntă cu bucluc
52 / Dana Manoli / Povestea Siminei Vechi
53 / Sorin Titel / Valsuri nobile şi sentimentale
54 / Sorin Titel / Copacul
55 / Sorin Titel / Noaptea inocenţilor
56 / Sorin Titel / Reîntoarcerea posibilă
57 / Sorin Titel / Dejunul pe iarbă
58 / Sorin Titel / Lunga călătorie a prizonierului
59 / Sorin Titel / Ţara îndepărtată
60 / Sorin Titel / Pasărea şi umbra

61 / Sorin Titel / Clipa cea repede
62 / Sorin Titel / Femeie, iată fiul tău
63 / Sorin Titel / Melancolie
64 / Sorin Titel / Patimile. Scenarii de film
65 / Ana Dobre-Pelin / Secretele Otiliei
66 / Marina Costa / Pribegii mărilor
67 / Fănuş Neagu / Frumoşi nebuni ai marilor oraşe
68 / Fănuş Neagu / Dincolo de nisipuri
69 / Gheorghe Smeoreanu / Regele şi regina sistemului solar
70 / Ion Predescu / Bibliografii asumate
71 / Nicu Cismaru / Ecoul clipelor de ceară
72 / Sorin Titel / În căutarea lui Cehov
73 / Iosif Titel / Clipa i-a fost prea repede – Viaţa lui Sorin Titel
74 / Sorin Titel / Herman Melville. Fascinaţia mării
75 / Sorin Titel / Pasiunea lecturii

Tiarul executat de
EDITURA HOFFMAN SRL
Tel: 0740.984.910
contact@EdituraHoffman.ro
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.HoffmanPrint.ro

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România